

2465yf

**KONUT ve EV KAVRAMLARININ
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

119689

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
BECÜMANTAYAN MERKEZİ**

Zehra AKDEMİR ERSOY

Nisan, 2002

İZMİR

119689

KONUT ve EV KAVRAMLARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

**Dokuz Eylül Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Doktora Tezi**

Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi Ana Bilim Dalı

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİSYON MERKEZİ**

Zehra AKDEMİR ERSOY

Nisan, 2002

İZMİR

Doktora Tezi Sınav Sonuç Formu

Zehra Ersoy tarafından Prof. Dr. Orcan Gündüz yönetiminde hazırlanan “**Konut ve Ev Kavramlarının Karşılaştırmalı Analizi**” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Orcan Gündüz
Yönetici

Prof. Dr. Gürhan Tümer
Jüri Üyesi
(Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Prof. Dr. Sezai Göksu
Jüri Üyesi
(Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Prof. Dr. İhsan Bilgin
Jüri Üyesi

Doç. Dr. Özen Eyüce
Jüri Üyesi

Prof. Dr. Cahit HBLVACI
Müdür
Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Doktora tez çalışmamın başlangıcında, seçmiş olduğum konunun, benim için aynı zamanda, mimarlığı, çevremi ve yaşamı anlamamda yeni bir yol olacağını tahmin etmemiştim. O yüzden her şeyden önce, bu değerli süreci ve o sürece baktığımda hatırladığım çok değerli insanları burada anmak istiyorum.

Öncelikle, tez danışmanım Prof. Dr. Orcan Gündüz'e, verdiği destek ve güveni için çok teşekkür ederim. Bana, her zaman yanımda olduğunu hissettirdi. Aynı şekilde, Prof. Dr. Gürhan Tümer'e, çalışmamın her aşamasında gösterdiği ilgi, yardım ve değerli önerilerinden dolayı şükran borçluyum. Süreçte geçen tüm iniş çıkışlarda her zaman benimle birlikte idi. Ayrıca, Prof. Dr. Sezai Gökse'ye de desteği ve paylaşımı için teşekkürlerimi iletmek isterim. Onlar, çalışmamın tüm aşamalarını ilgi ve sabırla takip ettiler; katkıları ve teşvikleri ile beni hep yüreklendirdiler. Aynı şekilde, Dokuz Eylül Mimarlık Fakültesindeki tüm çalışma arkadaşlarıma, gösterdikleri anlayış ve duyarlılıktan dolayı, en içten sevgilerimi ifade etmek isterim.

Tez çalışmam sürecinde, bana gerek paylaştığı fikirleri, gerekse de gönderdiği dokümanlarla desteğini eksik etmeyen Prof. Dr. Necdet Teymur'a; araştırma yapmak için bulunduğum Minnesota Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde geçirdiğim süre içinde, gösterdiği içten yakınlık ve yardımları için Bölüm Başkanı Prof. Bill Conway'e; yine çalışmam ile ilgili görüşleri ve değerlendirmelerinden yararlandığım, aynı üniversiteden değerli öğretim üyesi Prof. Gunter Dittmar'a da sonsuz teşekkürlerimi belirtmek isterim.

Bu doktora sürecinin gizli kahramanları ise hiç şüphesiz ailemdir. Eğer, eşim Can Ersoy'un bana olan inancı, her konudaki paylaşımları olmasaydı; küçük kızlarım Sera Naz ve Deniz Lal'in sabırsız bekleyişleri olmasaydı; annem Ayhan Akdemir'in büyük sabrı ve yardımı olmasaydı; kardeşlerim, Zeynep ve Çağlar Alkan'ın destek ve yardımları olmasaydı; ve babam Mümtaz Akdemir'in desteğini yanımda hissetmeseydim; bu tez çalışması da olmazdı. Onlar bu süreci anlamlı kıldılar.

ÖZET

İnsanın fiziksel, sosyal ya da psikolojik anlamdaki tüm mekansal etkinliklerinin ve dolayısıyla da dünyadaki yaşam biçiminin adı olan barınma/ikamet eyleminin ‘bütün anlamda’ anlaşılması ve açıklanması başlı başına büyük bir sorun iken, bu temel sorunla doğrudan ilişkili, mimarlar, tasarımcılar gibi profesyonel gruplar olarak bizler, kavramın boyutlarını ve içerdiği ilişkileri çoğunlukla parçalı bir biçimde kavrayabilmekteyiz. Özellikle ‘rasyonel düşünce’ işleyişi çerçevesinde, hemen her uzmanlık alanı, barınma/ikamet konusunu kendi bulunduğu noktadan bakarak açıklarken, bütünü doğasının ve anlamının kaybedilme tehlikesi yaşanmaktadır. Nitekim, kişisel barınma eyleminin fiziksel boyutu olan ‘konut’un, barınma eyleminin kendisini tümünden açıklayan bir kavram olarak görülmesi, ele alınması ve dolayısıyla da sorunun özellikle fiziksel, ‘görünür’ ve nesnel boyutları ile değerlendirilmesi; barınma/ikamet sorununun, konut sorununa indirgenmesi, önemli bir rahatsızlık olarak görülmüş ve tez çalışmasının temel çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu noktadan itibaren, barınma eyleminin fiziksel ve nesnel boyutlarını temsil eden ‘konut’ ile ardındaki karmaşık psikolojik süreçleri, sosyal ilişkileri ve davranışsal, deneyimsel boyutları temsil eden ‘ev’ kavramının, farklı doğalara ve anlamlara sahip olduğunun ortaya konmasının, kişisel barınma eyleminin doğasının bütünde anlaşılmasına yönelik bir fayda oluşturacağı düşünülmüştür.

Konut ve ev farklı kavramlardır. Her ikisinin farklı boyutları ve değerlerinden söz edilebilirken, aynı zamanda da aralarında bütünleyici bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Kavramların doğalarını ayırt edebilmenin, aralarındaki farklılıkları ve aynı zamanda ilişkileri ortaya koymanın bir yolu, sabit parametreler belirleyip, ‘konut’u ve ‘ev’i bu parametrelerle ilişkilendirerek açıklamaktır. Bu suretle, belirlenen ‘x’ parametresine göre konutun ve evin içerdikleri anlamların, değerlerin veya mekanizmaların değişmesi ve kavramların açıklanması beklenmektedir.

Bu yöntemle yaklaşıldığında, sabit bir kıyas noktası olarak belirlenen ‘zaman’ ya da ‘süreç’ parametresi ile ‘konut’ ve ‘ev’ kavramlarının ilişkileri, üç farklı açıdan ortaya konmaktadır. Birincisinde, ‘zaman’ kavramı genel anlamlarıyla konut ve ev ile ilişkilendirilmekte; ve sonuçta konut için ‘doğrusal’ zamanın, ev için ise hem ‘doğrusal’ ve hem de ‘döngüsel’ zamanın varlığından söz edilebilmekte; konutun ‘fiziksel’, ‘kullanışsal’ ve ‘ekonomik’ süreçleri varolurken, evin doğrusal zaman içinde, ‘süreklilik’, ‘tanıdıklık’ ‘yere bağlanma’ vb. mekanizmalarla ilişkilendiği ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak, kavramlar, yine ‘zaman’ parametresi kapsamında, ‘oluşum süreçleri’ açısından karşılaştırıldıklarında, konutun bir ürün olduğu ve üretiminin daha nesnel ve tanımlı süreçleri ifade ettiği görülmektedir. Evin oluşum sürecinin ise, ‘kendine mal etme’, ‘kişileştirme’, ‘dönüştürme’ gibi mekanizmaları içerdiği ve tümüyle bir ‘işlem’ olduğu saptanmıştır. Üçüncü olarak ise, ‘zaman’ parametresi, ‘tarihsel süreci’ ele alarak yorumlanmakta, buna göre de konut biçimlerinin veya mekan organizasyonlarının, farklı barınma modellerine bağlı olarak, ‘zamana göre değişken’ bir doğasının olduğu; ‘ev deneyimi’nin ise insan yapısında varolan evrensel bir nitelik olarak ‘zaman aşırı’ bir doğaya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

‘Mekan’ kavramı, bir parametre olarak yorumlandığında ise, konut ve evin farklı ‘mekansal biçimleri’ temsil ettikleri görülmüştür. Konut mekanı, barınma eylemine bir ön hazırlık olarak, ‘geometrik mekan’ modunda tasarlanan, tahmini değerleri ve ilişkileri içeren kavramsal bir yapı olurken; evsel mekânın, duyularla, hislerle ‘içeriden’ deneylenen ve kavranan bir ‘yaşam mekanı’; zamanla kurulan bağlar sonucu anılarla ve katılımlarla oluşan ‘yer’lerin bütünü olduğu görülmektedir. Bu anlamda, konut mekanı daha ‘nesnel ve nötr’ bir yapıda; ev ise ‘özel/kullanıcı anlamlarını içeren ve gerçek’ bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan konut ve ev mekânları, ‘işlevsellik’leri açısından değerlendirildiklerinde, konut mekanı üzerinden işlevlerin ‘pratik ve görünür’ boyutlarının okunduğu, oysa ‘evsel mekân’ın yaşamsal değerleri ve kullanıcı anlamları içermesinden dolayı daha gizli ve derin olan ‘sembolik işlevleri’ öne çıkardığı görülmektedir.

'Konut ve 'ev' kavramları, '**kullanıcı**' parametresinden karşılaştırıldıklarında da yine farklı mekanizmalar ve değerlerle ilişkilendikleri ortaya çıkmaktadır. Birinci aşamada, genel anlamda 'kullanıcı' kavramını 'konut' ile ilişkilendirdiğimizde, kullanıcının varlığının, konut kavramı içindeki yeri ve rolü barınma modellerine göre değişkenlik göstermekte ve konutun varlığında 'kullanıcı' ancak 'genel bir belirleyici' olmaktadır. Konut, kullanıcısı belirsiz olarak da gelişebilirken, ev için kullanıcı temel ve mutlak bir unsur, 'olmazsa olmaz' bir değerdir. İkinci aşamada ise, 'kullanıcı' parametresi 'kimlik iletişimi' esas alınarak yorumlanmıştır. Konut ve ev, kullanıcı kimliğinin iletişimini sağlayan temel unsurlardır; ancak irdelemeler sonucunda, fiziksel, görünür bir yapı ve ekonomik bir değer olarak konutun daha ziyade 'dışarıya ya da başkalarına' mesajlar vermek üzere kullanıcı tarafından seçilen bir araç olduğu; 'ev'in ise kullanıcısının 'kendi'ni kendine yansıttığı bir ortam olarak, 'kendi' ile iletişimi sağladığı ortaya çıkmıştır. Üçüncü aşamada ise, 'kullanıcı anlamları' açısından değerlendirilen konutun, toplumsal üretim ilişkilerinden doğan 'ekonomik anlamı' olduğu ortaya çıkarken, evin kullanıcısı için ifade ettiği anlamların daha ziyade öznel ve 'psikolojik' bağlamı olduğu görülmektedir. Konut ve evin her ikisinin de, insanın sahiplenme gereksinime cevap verdiği, ancak 'mülkiyet'in anlamının farklılaştığı saptanmıştır.

'**Boyut**' parametresinden bakıldığında ise, kavramlar, hem 'içerik/nitelik'leri hem de 'büyüklük/ölçülendirilebilirlik'leri açısından tartışılmaktadır. İçeriksel anlamda, konutun boyutları 'barınak/fiziksel yapı', 'tasarım nesnesi', 'sosyo-kültürel artefakt', 'kimlik ve statü göstergesi', 'mülkiyet ve ticarî değer', 'barınma eyleminin fiziksel kalıbı' olarak tanımlanabilirken, ev kavramı ise bir 'ilişkiler seti', 'arketip/arketipsel deneyim', 'yaşam mekanı/yer', 'kendi ile iletişim ortamı' olarak değerlendirilebilmektedir. Öte yandan konutun nesnel anlamda 'ölçülebilir' bir doğası vardır; ve işlevler, malzemeler, estetiksel değerler gibi unsurlar, temel anlamda konutun boyutlandırılmasını belirlemektedirler. Oysa evin ölçüsü ve büyüklükleri daha 'tanımsız ve değişken' olmakta; kavram, nesnel düzeyinden, memleket ölçeğine ya da bir zihinsel konuma değin değişik deneyimsel boyutlarda varolabilmektedir.

Son parametre olarak belirlenen 'söylem' açısından bakıldığında ise, konutu içeren söylemlerin daha ziyade 'akademik ve uzmanlık' alanlarına ait olduğu ve özellikle de 'mimarlık' alanında üretildiği görülmüştür. Yaşama daha fazla ait olan bir kavram olarak evin açıklanışının ise, edebiyat, sinema, resim gibi 'sanatsal' eylemlerin ve söylemlerin içinde yer bulduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu karşılaştırmalar sonucunda, konutun ve evin, yapısal anlamda farklı kavramlar oldukları, özellikle modern barınma anlayışı çerçevesinde, aralarındaki sınırların daha da belirginleştiği görülmüştür. Bu anlamda tez çalışması, 'konut' ve 'ev' kavramlarını karşılaştırarak açıklarken, barınma eyleminin kavranışındaki nesnel, 'dışarıdan' ve soyutlanmış yaklaşımların yetersizliğini eleştirmekte; barınma mekanlarının daha bütüncül bir yapı ve bakış açısıyla birlikte 'içeriden' anlaşılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında, profesyonel anlamda mekanları üretenlerin, 'konut' ve 'ev'in farklı kavramlar olduğunu kavramaları; 'konut'un ardındaki 'ev'in de farkında olmaları gerekmektedir.

ABSTRACT

The act of dwelling, which involves the sum of all physical, social and psychological transactions of man and his space or another words 'his way of living on earth', is a complex problem to be understood and explained in wholistic terms. As for professionals like us -designers and architects- we comprehend the dimensions or the relations involved in the concept of dwelling, barely in piecemeal. Particularly, within the worldview of 'rational thinking', almost all professional fields, view and explain the concept of dwelling from their own standing points, which in turn, cause a danger of loosing the comprehension of the meaning and nature of the phenomenon as a whole. As a matter of fact, the concrete problem which causes this restless condition and motivates this study is; the way of regarding the physical dimension of the private dwelling activity- that is the 'house', as the total explanation of the dwelling act and consequently judging the phenomenon in terms of its physical, 'manifest' and objective dimensions and thus reducing the 'problem of dwelling' to the 'problem of housing'. From this point on, in order to come closer to comprehend the act of dwelling as a whole, it is found necessary to emphasize that the 'house', which resembles the physical and objective values, is different than the 'home', which represents the complex psychological processes, social transactions, experiential and behavioral dimensions.

House and home are different concepts. While the two concepts have differing contents and values, they also have an entegral relationship. A way of distinguishing the nature of the concepts and expressing the differences and relations within them is by determining some constant parameters and afterwards explaining the house and home through their relationships with such parameters. In this manner, with respect to the parameter 'x', the meanings, values and mechanisms involved within the concepts of 'house' and 'home' are expected to change.

When approached through this method, **'time'** is one of the 'parameters' that is designated and the relationship between 'time' and the concepts of 'house' and 'home' are taken up from three different perspectives. In the first place, when the concept of 'time' is to be related with the concept of 'house' and 'home', it is found out that there exists a 'linear' form of time for the 'house' and 'both linear and cyclical' time for the concept of 'home'. Within the perspective of a 'linear time', a house includes 'physical', 'practical' and 'economical' life periods whereas in 'linear and cyclical' times of home, different mechanisms such as 'temporal order', 'continuity', 'familiarity' and 'attachment to a place' can be mentioned. Second, within the parameter of 'time' when the concepts are to be judged from their 'formation processes', the house comes out as a 'product' and its production process usually involves 'objective and defined' phases. On the other hand, it appeared that the case of 'formation of home' involves a much more subjective and indefinite process through mechanisms like 'appropriation', 'personalization' and 'transformation'. Thirdly, the parameter of 'time' is interpreted as the 'historical time' and accordingly, the form and spatial organizations of houses seemed to have a 'changeable' nature within time. On the other hand, it appears that the 'experience of home', as the universal feature of man, has a 'timeless' nature.

When the concept of **'space'** is taken up as the parameter, it is found out that the 'space of a house' and a 'domestic space' resemble two different 'modes of space'. The space of a house, which is a product of a 'geometric space' mode, contains predictable values and relations. It is rather a conceptual and a representational structure. On the other hand, domestic space is the 'lived space' which is experienced from 'inside' through senses and feelings. It is the sum of 'places' which is formed by collection of memories. In this sense, the space of a house is likely to have an 'objective and neutral' nature whereas the domestic space is a 'subjectively produced and real living space'. On the other hand, when the space of a house and home are compared with respect to nature of the 'functions' held within the space; it turns out that through the physical space or the 'space of the house', one can read the 'practical and manifest' functions or activities. As for the 'domestic space', in which the life

values are contained, deeper and more latent 'symbolic' activities or functions are expressed and experienced.

When the concepts of 'house' and 'home' are to be compared from the parameter of the 'dweller', again, different values and mechanisms relate to each of the concepts. In the first phase, when the relationship of 'dweller' and the 'house' is to be analyzed, it comes out that the role of the dweller within the concept changes depending on the 'modes of dwelling' and it shows that the 'dweller' may be regarded as a 'general determinant' for the production or existence of a house. A house may exist without the dweller whereas a 'dweller' for a 'home' is a fundamental, an absolute and a 'desperately necessary' fact. In the second phase, when 'the communication of identity' is taken as the base, house and home turns out to be the basic media that enable the 'communication of identity' of the dweller. Further, the discussions that are held in this section suggest that the 'house', as being a physical and manifest structure with an economical value is a means for sending messages to 'others' or to 'outside', whereas the 'home' is a medium of 'self reflection' and is a means for communication of the dweller with his or her own 'self'. In the third step, when the 'users meanings' are to be concerned, the house is more likely to involve an 'economical meaning' since it is a product of social relations, whereas the meanings of home have a more subjective and 'psychological' base. The 'house' and 'home' both satisfy the needs for an ownership but in different senses.

The parameter of 'dimension' may be interpreted in various ways. In one sense the word 'dimension' may be taken up as the 'characteristics or qualities' involved in a concept. In that sense, the 'dimensions of the house' are; 'a shelter or a physical structure', 'a design object', 'a socio-cultural artifact', 'an identity and status indicator', 'an ownership and an exchange value', 'a physical container of the dwelling act', whereas the 'dimensions of home' are; 'a set of relationships', 'an archetype/archetypal experiences', 'a lived space/place', 'a medium of self reflection'. On the other hand when the concept of 'dimension' is interpreted as the 'scale or the size' of a concept, then the 'house' is said to have an 'objectively

measurable' size and nature. The factors like functions, materials, aesthetical values etc. are those that determine the dimensions of a house. On the other hand, it appears that the size or the dimensions of home are 'changeable', that is - a home may exist in the scale of an object or in the scale of a town or be experienced as a psychic state.

When looked out from the the parameter of 'discourse', the analysis shows that the housing discourse appears to belong more to the 'academical and professional' fields. Particularly 'architectural discourse' involve discussions deal with the space of the house. As for 'home', which is a concept much closer to the life itself, it appears that the touchy and experiential nature of home is expressed in the fields of art, such as literature, cinema, painting etc.

Throughout the discussions, it is found out that the nature of the concept of 'house' and 'home' are different, yet it is also figured out that within the framework of the modern dwelling concept, the boundries of 'house' and 'home' had become sharper and more manifest. In this sense, the thesis study, while explaining the concepts by comparing them with each other, also criticizes the very objective, isolated approaches in understanding the act of dwelling and argues that dwelling activity should be comprehended form 'inside' and within a wholistic approach. Consequently, those who professionally produce space should comprehend the distinction between 'house' and 'home'; and be aware of the concept 'home' beneath the concept of 'house'.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	i
Özet	iii
Abstract	vii
İçindekiler	xi
Şekil Listesi	xiv
Tablo Listesi	xv
Fotoğraf Listesi	xvi
Resim Listesi	xvii

Birinci Bölüm

GİRİŞ

1.1 Sorun ve Amaçlar	1
1.2 Bilimsel Literatürdeki Yaklaşımlar	7
1.3 Yöntem ve Kapsam	14

İkinci Bölüm

KAVRAMSAL ANALİZLER

2.1 Etimolojik Açıdan ‘Konut’, ‘Ev’ ve ‘İkamet’ Kavramları	19
2.2 Barınma / İkamet Kavramı	30
2.3 Konut Kavramı	38

2.4 Ev Kavramı.....	43
2.4.1 Ev Deneyimi.....	45
2.4.1.1 Arketip Kavramı	45
2.4.1.2 İlk Ev- Arketipsel Mekan	48
2.4.1.3 Bir Arketip Olarak ‘Ev Deneyimi’	55
2.4.2. Evsel Yaşam	57

Üçüncü Bölüm

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLER

KONUT ve EV KAVRAMLARININ FARKLI PARAMETRELER ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1 ‘Zaman’ Parametresinden Karşılaştırmalar	66
3.1.1 Konutta ve Evde ‘Zaman’ kavramları	68
3.1.1.1 Konut ve Zaman	68
3.1.1.2 Ev ve Zaman	70
3.1.2 Konut ve Evin Oluşum Süreçleri	78
3.1.2.1 Konutun Nesnel Üretim Süreci	79
3.1.2.2 Evin Öznel Oluşum Süreci	84
3.1.3 Tarihsel Süreçte Konut ve Ev	88
3.1.2.1 Zamana ve Kültüre Özel Konut Biçimleri	89
3.1.2.2 Zamanaşırı ve Evrensel ‘Ev’ Deneyimi	95
3.2 ‘Mekan’ Parametresinden Karşılaştırmalar.....	102
3.2.1 Konut ve Ev’in Mekansal Nitelikleri	104
3.2.1.1 ‘Geometrik Mekan’ Olarak Konut	104
3.2.1.2 ‘Yaşam Mekanı’ ve ‘Yer’ Olarak Ev	110
3.2.1.3 Konut Mekanının Pratik İşlevselliği	116
3.2.1.4 Evsel Mekanının Sembolik İşlevselliği	120

3.3 ‘Kullanıcı Kimliği’ Parametresinden Karşılaştırmalar	127
3.3.1 Konutta ve Evde Kullanıcı Unsuru	129
3.3.1.1 Konut ve Kullanıcı İlişkisi	129
3.3.1.2 Ev ve Kullanıcı İlişkisi	133
3.3.2 Kullanıcı Kimliğinin İletişimi Olarak Konut ve Ev	135
3.3.2.1 Kullanıcı Kimliğinin Sunumu Olarak Konut	135
3.3.2.2 ‘Kendi’ Kimliğinin İletişimi Olarak Ev	140
3.3.3 Kullanıcı Anlamına Yönelik Karşılaştırma	147
3.3.3.1 Mülkiyet ve Konutun Ekonomik Anlamı	148
3.3.3.2 ‘Egemenlik Alanı’ ve Evin Psikolojik Anlamı	153
3.4 ‘Boyut’ Parametresinden Karşılaştırmalar	160
3.4.1 Konut ve Evin Boyutsal Nitelikleri	162
3.4.1.1 Konutun Tanımlı Boyutları	162
3.4.1.2 Evin Değişken Boyutları	166
3.5 ‘Söylem’ Parametresinden Karşılaştırma	173
3.5.1 Konut ve Evin Farklı Söylem Alanları	177
3.5.1.1 Mimarlık Söyleminde Konut	177
3.5.1.2 Sanatsal Söylemde Ev	183

Dördüncü Bölüm

SONUÇLAR & DEĞERLENDİRMELER

4.1 Tez Çalışmasına Yönelik Genel Değerlendirmeler	198
4.1.1 Amaçlara Yönelik Değerlendirmeler	198
4.1.2 Hipotezin Geçerliliğine Yönelik Değerlendirmeler	204
4.2 Geleceğe Yönelik Açınımlar	207
Kaynaklar	211

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1	Barınma/İkamet Eyleminin Farklı Düzeyleri	37
Şekil 2.2	Varoluşsal Mekanın Grafikselle İfadesi	50
Şekil 2.3	'İlk Ev'in Grafikselle İfadesi	52
Şekil 2.4	Barınma Eylemi İçinde Konut	60
Şekil 2.5	Ev Kavramının Genel Yapısı	61
Şekil 3.1	Bir İlişkiler Seti Olarak Ev	71
Şekil 3.2	'Bütün bir işlem' olarak Ev	72
Şekil 3.3	Farklı Konut Üretim Süreçleri	80
Şekil 3.4	Pessac Konutları'nın Üretim Sürecinin Grafikselle İfadesi	82
Şekil 3.5	Pessac Konutları'nın Standardizasyon Prensipleri	83
Şekil 3.6	Pessac Konutları'nın Genel Yerleşimi	83
Şekil 3.7	Pessac Konutu Tip Planı	83
Şekil 3.8	Pessac Konutları'nın Kullanım Sonrası Plansal Varyasyonları	85
Şekil 3.9	Tarihselle Süreçte Genel Barınma Modelleri	91
Şekil 3.10	Tarihselle Süreçten Farklı Konut Biçimlerine Örnekler	92
Şekil 3.11	Evin Diyalektikleri	99
Şekil 3.12	Zamansal Perspektiften Ev Deneyimi ile Konut Biçimleri	101
Şekil 3.13	Mekanın Tasarım Modu / Biçimi	106
Şekil 3.15	Geometrik Mekan Modunun Ürünü Olarak Konut	106
Şekil 3.16	Maison Domino	109
Şekil 3.17	Bir Nüve Olarak Çocukluk Evi/Yeri	115
Şekil 3.18	İşlevlerin Farklı İçeriklerinin Şematik İfadesi	117
Şekil 3.19	Jung'un Bollingen'de İnşaa Ettiği 'Kendi' Evinin Diyagramları	143
Şekil 3.20	Bir Kullanıcının Evi Hakkındaki Görüşü	144
Şekil 3.21	Hayward'ın Çalışmasından Egemenlik Alanı Olarak Ev	157
Şekil 3.22	'Le Modüler'	165
Şekil 3.23	Evin Farklı Boyutları	168
Şekil 3.24	Bir Çevrecinin Gözünden 'Ev'	168

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1 ‘Zaman’ Parametresinden Karşılaştırmalar	66
Tablo 3.2 ‘Mekan’ Parametresinden Karşılaştırmalar	102
Tablo 3.3 ‘Kullanıcı’ Parametresinden Karşılaştırmalar	127
Tablo 3.4 ‘Boyut’ Parametresinden Karşılaştırmalar	160
Tablo 3.5 ‘Söylem’ Parametresinden Karşılaştırmalar	173

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 2.1	Black Forrest Farm House	36
Fotoğraf 3.1	Pessac Konutları'nın Kullanım Sonrası Görünümleri	85
Fotoğraf 3.2	Pessac Evleri	85
Fotoğraf 3.3	Pessac Evleri	85
Fotoğraf 3.4	Islington Konutları	93
Fotoğraf 3.5	Eisenman 'House IV'	110
Fotoğraf 3.6	Homojen Metropolitan Toplum	131
Fotoğraf 3.7	Anonim Kullanıcılar	131
Fotoğraf 3.8	Moshe Safdie'nin Montreal Habitat'67 Projesi	137
Fotoğraf 3.9	Ricardo Bofill'in Walden7 Blokları	137
Fotoğraf 3.10	Toplumsal Kimliğin Sunumu Olarak Bir Misafir Odası	138
Fotoğraf 3.11	Konutun Pazarlanmasında 'Ev İmgesi'	152
Fotoğraf 3.12	'Egemenlik Alanı'nın Sınırlarını Belirten Uyarılar.....	155
Fotoğraf 3.13	Farnsworth Evi- 1994	159
Fotoğraf 3.14	Unité d'Habitaiton- Cephe Boyutlandırmaları	165
Fotoğraf 3.15	Unité d'Habitaiton - İçteki boyutlandırmalar	165
Fotoğraf 3.16	Edward Hopper 'the Hoppers House in Truro'	193

RESİM LİSTESİ

Resim 3.1 Dournier's Cottage- Claude Monet	193
Resim 3.2 Woman Reading a Letter -Gabriel Metsu.....	195
Resim 3.3 La Violinist à la Fenêtre - Henri Matisse.....	195
Resim 3.4 Eleven a.m. - Edward Hopper.....	195

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 Sorun ve Amaçlar

'İnsan' ile 'barınma mekanı' nın çift yönlü ilişkisi farklı biçimlerde yorumlanarak açıklanabilir. Bu çok temel ilişkinin açıklanış biçimi, büyük ölçüde, konuya hangi yönden veya hangi kimlikle bakıldığına bağlıdır. 'İnsan - barınma' üzerine açınımlar, bir filozofun bakış açısından 'insanoğlu ile evreni'nin, bir mimarın bakış açısından 'kullanıcı ile konutu'nun, bir psikolog açısından 'birey ile evi'nin, bir sosyolog için 'toplum ile fiziksel çevresi'nin, bir müteahhit için 'müşterisi ile bütçesi'nin ya da bir siyasetçi için 'halkı ile konut sorunu' nun ilişkileri şeklinde çoğaltılabilecek örnekler düzeyinde ele alınabilir.

Barınma ya da ikamet kavramına yönelik olarak anılan tüm bu alt-açınımlar, gündelik ya da bilimsel tüm bakış açıları, 'insan - barınma eylemi' ilişkisinin bütününe bir yönüyle tasvir ederek açıklar. Ancak bu konu ile ilgili belki de en önemli nokta; bu temel yaklaşımlardan salt birinin bakış açısıyla bütünün kavranmasının olanaksız olduğudur. Barınma/İkamet eylemi 'bütün anlamda' karmaşık bir sorundur; zira konunun merkezinde 'insan' ile onun yaşamı boyunca sürdürdüğü fiziksel, sosyal ve psikolojik işlemlerin tümünü içeren 'mekanları' varolmaktadır. Dolayısıyla, konuya bakış açılarından sadece birini, insan-barınma/ikamet eyleminin ilişkisini açıklayabilecek tek ve evrensel doğru olarak kabul etmek eleştiri gerektirir. Bununla birlikte, bilim alanında insan ve barınma konusuna ilişkin bütünleyici genel bir teorinin var ol(a)madığı da başka bir gerçektir.

Mimarlık bu karmaşık sorunun esas parçalarından biridir. İnsanların barınma ve ikamet eylemine yönelik tavrını ve algılayışını etkileyen ya da tersi, onlardan

etkilenen bir eylem alanıdır. Bir başka deyişle, genel anlamdaki ‘barınma anlayışımız’ ya da barınma sorununa bakış açımız, mimarlığın bu karmaşık problem içindeki yerini ve rolünü belirlemektedir. Barınma anlayışı ya da ‘nasıl yaşadığımız’ sorunu şüphesiz bireysel olmaktan öte, toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik bağlamlarla şekillenen bir durum ya da kavrayıştır. Buna bağlı olarak, ‘mimarlık anlayışı’nın da devrin ve toplumların yaşam biçimlerine ya da düşünce sistemlerine paralel olarak gelişmesi beklenmelidir. Nitekim, bu çerçeveden bakıldığında, modern yaşama biçiminin veya düşünce sisteminin de kendine özgü bir barınma anlayışına sahip olduğu; aynı zamanda da mimarlığın tanımına ve sınırlarına yönelik olarak yine kendine özgü bir bakış açısı ortaya koyduğu söylenebilir.

Modern dünyanın egemen düşünce biçimi olarak kabul gören ‘rasyonel düşünce’, durumlar ve sorunlar hakkında mantıksal akıl yürütmeye ve bilgide kesinliğe temellenirken, gerçeklikleri de izole ederek veya parçalayarak açıklamak eğilimindedir. Buna göre, insan ile dünyayı, beden ile aklı(zihni), nesne ile özneyi, teori ile pratiği, doğa ile kültürü ayırıştırarak durumları kavramaya çalışmak ‘rasyonel yaklaşımın’ esas unsurlarını oluşturmaktadır. Özellikle bu Kartezyen görüşün karşıt eleştirilerini yapan düşünürler, rasyonel düşünce sisteminin, bütünleştiricilik yerine izolasyonu, genelleştirip yaygınlaştırmak yerine uzmanlaşmayı, işlemler ve süreçler yerine açığa çıkan nesnelere, tinsellik (maneviyat) yerine maddeyi, ilk elden yaşanan deneyim yerine ikinci el bilgiyi ön plana çıkardığını savunmaktadırlar (Seamon&Mugerauer,1985). Bu kavrayışlar çerçevesinde, rasyonel düşünce, nesnele, ölçülebilene, fiili ve somut olana eğilimli olmakta, akli ve pozitif bilgiyi esas almakta, sorunları bağlantılarından ayırarak ‘dışarıdan’ değerlendirmektedir. Bu genel düşünce sisteminin içinde gelişen mimarlık anlayışının da, ‘barınma sorunu’na, gerek pratik gerek düşünsel anlamda, aynı paralelde bakması beklenir.

Gerçekten de rasyonel düşüncenin içinden gelen mimarlık anlayışı, geçerli olan düşünce sistemine paralel bir yaklaşımla, bir bütün ve karmaşık vaka olan barınma/ikamet eylemini dışarıdan değerlendirmeye ve ona ait unsurları birbirinden ayırıştırarak ifade etmeye eğilimli olmuştur. İnsan ve mekan birbirinden bağımsızlaştırılmış; insan, ‘yer’inden, ‘geçmiş’inden, ‘kültürel tanımlayıcılarından’;

fiziksel yapı, 'kullanıcısından' ve 'diğer' bağlamlarından koparılmış ve hatta fiziksel yapının strüktürel bileşenleri dahi birbirinden ayrıştırılmış; mekan, objektif olarak 'dışarıdan' değerlendirilen, insandan bağımsız, adeta türdeş bir yapı olarak ele alınmıştır. Bu bakış açısıyla, süreksiz ve anonim insan için 'seri üretilen ve tüketilen' mekanlar öngörülmüş ve yaratılmış; akılcı gereksinimler ve boyutlandırmalar, görünür işlevsellik, 'yeni' ya da 'modern' dünyanın barınma modelinin en temel ve tipik mimari endişelerini oluşturmuştur. Dolayısıyla, bu anlayış çerçevesinde gelişen mimarlık, ilgisini nesnel ve somut olana yönelmiş, barınma eyleminin açığa çıkan en somut nesnesi olan 'konut'u eylemin bütününe içinden sökerek, bağımsız bir nesne şeklinde ele alıp işlemiştir. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan durumda ise; barınma/ikamet sorunu, konut sorununa eşitlenmiş; problem, özellikle ve sadece, niceliksel, fiziksel, biçimsel, işlevsel, üretimsel ve tüketimsel (ekonomik anlamda) bir vaka haline gelmiştir.

Arkasında gelişmiş ve ilerici düşünsel birikimleri barındırmakla birlikte, 'modern barınma anlayışı'nın pratik ve yaygın uygulamalarındaki rahatsız edici sonuçları pek çok boyutta yaşanmış ve halen de yaşanmaktadır. Özellikle modern kentlerin hızlı gelişimine bağlı olarak oluşan yeni barınma modellerinde, insana yaşaması için öngörülen mekanların tasarımında ya da oluşumunda, temel insan deneyimlerinin, motivasyonlarının ve davranış kalıplarının gözardı edilmesi; nesnelcilik ve teknolojiye tam yetki verilmesi; bürokrasi, profesyonelleşme, tüketilebilirlik ile hız ve ölçek sorunlarının varlığı (Dovey,1985), insanları 'evsizlik' ya da 'yersizlik' olarak tanımlanan temel ve derin psikolojik sorunlarla yüz yüze getirebilmektedir. 'Evsizlik', bir uçta kelimenin tam anlamıyla 'evden ve barktan' yoksun olma hali olabilirken, diğer taraftan 'aidiyetsizlik', 'kökensizlik', 'yabancılaşma' gibi varoluşsal sorunların da adı olmaktadır. İnsanların, kimliklerini yaşadıkları mekanlar üzerinden tanımlayamamaları, bekledikleri sosyal ve çevresel ilişki düzeyini sağlayamamaları, kendilerini buldukları çevreye ait hissetmemeleri, tanıdıklık hissini yitirmeleri gibi çelişkili durumlar, insanların mekanlarına ve dolayısıyla da kendilerine yabancılaşmalarına sebep olabilmekte ve bu uyumsuzluk 'evsizlik' olarak adlandırılmaktadır. Bu olumsuz koşulu tespit eden ve değerlendiren yaklaşımlar, evsizliği 'yaşadığımız çağın karakteristiği' olarak nitelendirmekte,

(Heidegger,1971; Harries,1998) ve ‘benzerlikler ve türdeşlikler içinde bireysel kimliğin varolamaması, dolayısıyla da içsel bütünlüğün sağlanamaması hali’ olarak açıklamaktadırlar (Zimmerman, 1985). Kısacası, ister fiili ister psikolojik bir sorunu belirtsin, her koşulda ‘evsizlik’, insanın mekanı ile yaşadığı çelişkili, istenmeyen bir koşulu ya da olumsuz bir durumu ifade etmektedir.

Sorunlar pratik hayatta kendini belirginleştirirken, bilimsel alan da kendi payına düşeni sorgulamaya başlamış; yaklaşımlarını ve özellikle de bakış açısındaki ‘nesnelliği’ eleştirme durumunda kalmıştır. Özellikle, modern barınma modellerine karşıt bir eleştiri olarak gelişen söylemlerin merkezindeki tartışma, modern toplum insanının, teknolojik yeterliliğinin doruğunda olmasına rağmen, çelişkili bir biçimde, ‘kendisi’ ve yeryüzünde ‘insan oluşu’ ile ilgili bir kopukluk yaşadığı tartışmasıdır. Dolayısıyla, özellikle de felsefi temelde, insanın mekanı ile ilişkisi ‘yeniden’ tartışılmaya ve bu sefer sorunlar, dışarıdan ve nesnel anlamda kavranmak yerine, problemlerin birer parçası olarak, insanın duygu, deneyim ve davranışları merkeze alınarak sorgulanmaya başlanmıştır. Modern barınma anlayışına karşıt olarak gelişen bu eleştirilerin ve söylemlerin kökeninde, kaybedildiği düşünülen, ‘insan ile fiziksel çevresinin tam uyumu’nu sağlayabilmek endişesi yatmaktadır.

Dolayısıyla, tez çalışmasının temel sorunu; insanın ‘iyi-oluşu’, ya da refahı ve huzuru için vazgeçilmez bir koşul olan ve yitirildiğinde ‘evsizlik’ ve ‘yersizlik’ sorunları ile sonuçlanan, insan ve özel barınma mekanının temel ilişkisinin kavranması sorunudur. Bunun sağlanması için, barınma/ikamet eylemi *bütünde* düşünülmesi gereken çok yönlü bir sorundur. Bütünü düşünebilmek ise ancak onun *parçalarının* farkında olmak ve onların doğasını bilmek ile mümkün olur. Bu sebeple, bu yaratıcı eylemin bir parçası olarak mimarlık, barınma sorununu çok boyutlu bir biçimde değerlendirmek durumundadır.

Mimarlığın temel uğraş alanlarından biri olan konut, özellikle de günümüzün barınma modellerindeki anlamıyla, tek başına barınma eylemini anlatmaya yeterli *olmamaktadır*. Barınma eyleminin fiziksel unsuru olan konut, daha da ötede, içinde barındırmayı planladığı ‘ev’ gibi elle tutulamayan ve ölçülemeyen öznel bir kavrama

yöneliktir. Zira bütünden bakıldığında, barınma/ikamet eylemi, 'ev' gereksiniminden kaynaklanmaktadır. 'Ev hissi', insana dair çok temel bir dizi karmaşık deneyim ve motivasyonu içermekte, kültürel koşullandırmalar içinde farklı biçimlere girse dahi özde temel bir dürtü olarak kalıcılığını korumaktadır. Ya da bir başka deyişle 'ev hissi'nin insana ait bir arketip olduğu düşünülmektedir'. Bu gereksinimden kaynaklanan ve sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik ve fiziksel koşulların şekillendirmesiyle açığa çıkan ev, bir 'yaşam mekanı', geniş ve öznel bir 'ilişkiler seti'dir. Konut ise bu yaşam mekanının fiziksel kalıbı ya da boyutudur. En somut anlamda 'dışarıdan' gözlenebilen, sabit gerçekliktir. Dolayısıyla da yapısal olarak evden *farklı* olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu farklılığın ötesinde, gözden kaçmaması gereken bir başka nokta da, konut ve evin birbirinden kopuk *değerlendirilemeyeceğidir*. Tam tersi, her ikisi arasında bütünleyici ve diyalektik bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Biri diğerini içermekte, birbirlerini tanımlamaktadırlar. Zira konut, insan ya da yaşam faktörü yerleştiği andan itibaren süreç içinde dönüşen ve 'evleşen' bir mekandır. Kimi şartlarda, fiziksel kabuk ya da yapı, yani konut, içindeki ev ile eşzamanlı ve eşyumlu bir şekilde oluşmakta, kimi şartlarda ise, iki yapı arasında daha belirgin kopukluklar meydana gelebilmektedir. Özellikle de günümüz barınma modellerinde yaygın olarak, insan, konutunun tasarımına, üretimine, seçimine doğrudan katılmadığı için, konut bir 'halihazır' olmakta ve ev 'sonradan' oluşmakta, başka bir deyişle, insan, konuta sonradan 'yer'leşmektedir. Ancak, doğası gereği insanın her koşulda ve bir biçimde konutunu 'ev'leştirmeye eğilimli olduğu gözlemlenmektedir.

Dolayısıyla, yukarıda ifade edilen bu ilişkileri ve süreçleri analiz etmek için, kavramların doğalarının aydınlatılması gerekli görülmüştür. Kavramların anlamlarının netleşmesi aracılığıyla, aralarındaki farklılıklar ve ilişkiler okunaklı bir hal alabilecektir. Bu bilinçle şekillenen **tezin temel hipotezi; konut ve evin farklı kavramlar olduğu görüşüdür**. Her iki kavram üzerinde yapılan etüdler, bu kavramların hem yapısal açıdan hem de temsil ettikleri diğer anlamlar açısından farklı olduklarını ortaya çıkarmaktadır.

Konut ve ev kavramlarının doğalarının farklı olduğunun vurgulanmasının ve anlamlarının anlaşılmasının, barınma eyleminin bütünüün kavranmasına yönelik önemli bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, konut ve ev kavramlarının aralarındaki farklılıklarının belirginleştirilmesi aracılığıyla amaçlananlar;

- barınma/ikamet eyleminin, salt fiziksel ve nesnel gereklilikler ile açıklamalar üzerinden kavranmasının yetersiz olduğunu, eylemin çok daha geniş ve karmaşık boyutları, ilişki ve süreçleri içerdiğini sergilemek; bu suretle barınma eyleminin bütünde anlaşılmasına yönelik bir katkı sağlamak;

- özel barınma eyleminin somut bir ürünü olarak ortaya çıkan ‘konut’ ile bu eylemi motive eden temel hisler, dürtüler ve ilişkileri kapsayan ‘ev’ kavramlarının doğalarının açıklamak ve bu suretle aralarındaki ilişkiyi anlamak;

- kişisel barınma eyleminin temel nesnesi olarak ‘konut’u merkez alan rasyonel ve nesnel yaklaşımlar ile ‘ev’in insana özgü, öznel ve karmaşık doğasını belirleyerek, modern/rasyonel barınma anlayışında eksikliği gözlenen ‘insana ait’ unsurlara ve beklentilere dikkati çekmek;

- özellikle barınma sorununun hem niteliksel hem de niceliksel anlamda temel bir problem olarak yaşandığı Türkiye’de, daha insancıl ve doğal yaklaşımlara ve çözümlere yönelik bilincin *herkes için* gelişmesine aracı olmaktır.

Bu noktada konutun ev ile uyumu ve beklenen ilişkisinin sağlanabilmesi için; başta mimarlar, tasarımcılar ve diğer otoriteler olmak üzere, barınma eylemi ile doğrudan ilişkilenen profesyonel grupların, konuya bakış açılarının, sorunu bir niceliksel ya da nesnel bir sorun olarak ele almak yerine, kendilerinin de içinde var oldukları, karmaşık ve hatta çelişkili bir yaşam sorunu olarak değerlendirmeleri gerektiği düşünülmektedir. Bu sebeple, bir mimarlık konusu olan ‘konut’ ile tam bir mimarlık konusu ol(a)mayan ‘ev’ i karşılaştırarak açıklarken, tasarımcıların barınma eylemi bütünü ile insan algısı, beklentilerine yönelik bir bilinç ve bilgi kazanmasının da tez çalışmasının sağlayacağı önemli bir fayda olarak görülmektedir. Ayrıca aşağıda, bu çalışmanın bilimsel alana yönelik gerçekleştirilmesi beklenen katkıları ile

tezin yaklaşımının temellendiği söylemler, ‘konut’ ve ‘ev’ konuları üzerine varolan temel literatür çalışmaları değerlendirilerek ortaya konmaktadır.

1.2 Bilimsel Literatürdeki Yaklaşımlar

Bilimsel literatürde, barınma/ikamet eylemi ile onlara ilişkin ‘konut’ ve ‘ev’ gibi kavramları ele alan, farklı akademik alanlara ait sayıca pek fazla çalışmanın ve araştırmanın varlığı gözlenmektedir. Bu aşamada amaçlanan, ‘konut’ ve ‘ev’ hakkındaki geçmiş ve güncel çalışmaların tümünden bir tekrarını yapmak değil, ancak söz konusu kavramlara ilişkin temel yaklaşımları kategorik olarak değerlendirmek ve bu yaklaşımları temsil eden önemli bazı çalışmaları ortaya koymaktır. Bu bölümde anılan çalışmalar, tezin hipotezinin oluşmasında ve kavramsal arka planının kurulmasında da belirleyici kaynakları oluşturmaktadırlar.

Genel anlamda ‘barınma/ikamet eylemi’ne ve özel anlamda ‘konut’ ve ‘ev’ kavramlarına yönelik bir literatür taraması yapıldığında ilk bakışta ortaya şu nokta çıkmaktadır: Söz konusu kavramlar, son yıllarda giderek artan dozda bir ilgiyle tartışılmakta, incelenmekte, ‘yeniden’ yorumlanmaktadır. Bu durumun kaynağında, insanın mekansallığını ve barınma kavramını varoluşsal bir sorun olarak gören ‘fenomenoloji’ disiplini ile yine insanı merkez alarak sosyal, fiziksel, kültürel, ekonomik, davranışsal vb. bağlamlarda çevre ile ilişkisini inceleyen, çevre psikolojisi, çevre sosyolojisi, insan-davranış bilimleri gibi çalışma alanlarının varlığı yatmaktadır. İnsan-mekan, insan-çevre ilişkilerine temellenen bu çalışmalar, ‘barınma/ikamet’ eyleminin kapsamlı boyutta ele alınışında ve ‘konut’ ile ‘ev’ kavramlarının detaylı ve çok yönlü irdelenmesinde önemli bir ‘dönüşüm noktası’nu oluşturmaktadırlar.

Bu noktada ifade edilen ‘dönüşüm’, gerçekliklere bakış açısındaki genel bir tavrın değişimine yöneliktir. Yirminci yüzyıl başından itibaren, mantıksal akıl yürütmeyi esas alan ve bilgide kesinliğe temellenen hakim bir dünya görüşü olarak rasyonalizme ve özellikle barınma/ikamet eylemi gibi insanî ve çelişkili bir sorunun rasyonalist yaklaşımlarla açıklanmasına karşılık ve tepki olarak farklı bir tavır

doğmuştur. Özellikle söyleminin özünü rasyonel/kartezyen dünya görüşüne karşıt eleştiriler üzerine kuran fenomenoloji disiplini, barınma/ikamet sorununu modern düşünce sisteminin bir parçası ya da ürünü olan modern insanın mekana ve çevreye bakış açısındaki bilinç ve kimlik sorunu olarak değerlendirerek barınma eylemi temel felsefi bir üst başlık olarak tartışmaya başlamıştır (Heidegger, 1971,1996). Bununla birlikte 'çevre psikolojisi', 'çevre sosyolojisi', 'insan-davranış bilimleri', gibi söylemler de barınma eylemine yönelik kavramları, insanı ve insanla etkileşimleri esas alarak açıklamaktadırlar. Dolayısıyla, bu söylemler çerçevesinde, 'barınma/ikamet eylemi' ile onun unsurları olan 'konut' ve 'ev' konularının ele alınışı da farkedilir derecede değişmiştir. Bu noktada; 'mekan' ve 'çevre' kavramları merkezinde gelişen bu 'yeni' yaklaşımların, daha önceki rasyonel yaklaşımlardan nasıl farklılaştığını, konut ve ev konularına bakış açılarına etkilerini kısaca değerlendirmekte fayda vardır. Genel bir gözlem çerçevesinde saptanan noktalar şunlar olmuştur:

- Birincisi; başta çevre psikolojisi, insan-davranış bilimleri, fenomenoloji gibi çalışmaların ve söylemlerin etkisiyle, barınma eylemi ile ilişkilenen temel kavramlar, ilişkiler ve işleyişler, özellikle 'insan davranış ve deneyimleri' esas alınarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu anlamda, barınma eylemine yönelik açıklamalarda, daha önceleri geçerli olan bariz nedensellikler, somut çıkarımlar ile genelleyci sonuçlar ve kesinlikler aranmanın ötesinde, artık açıklamalarda sezgisel kavrayışlara, yorumlara, niteliksel tasvirlerle, kısacası 'çelişkili ve karmaşık' insani boyutlara yer verildiğini ve barınma eylemi kavramına bakış açısının katı nesnellikten uzaklaştığını görmekteyiz. Bu anlamda, barınma eylemini bütünsel bir perspektiften yeni bir kavrayışla ele almanın gerekliliğini ortaya koyan, farklı disiplinlerden pek çok kuramsal çalışmaya rastlanmaktadır (Seamon & Murgerauer, 1985; Relph, 1985; Lang, 1987,1993). Aynı durum, 'konut' ya da 'ev' kavramlarına yönelik yaklaşımlar özelinde de gözlemlenmektedir (Werner et.al. 1985; Rapoport, 1985, 1990; Lawrence 1985, 1987, 1995; Teymur 1987; Bulos & Teymur 1993; Altman,1993). Bu yaklaşımlar çerçevesinde, özel yaşama mekanları ya da çevrelerin, davranışsal, kullanışsal, algısal, deneyimsel, duygusal parametreler açısından ele alınıp değerlendirilmesine yönelik çok boyutlu ve bütüncül bir anlayışın

gerekliliğinin vurgulandığı ve bunu destekleyen yeni yöntemlerin geliştirildiği gözlemlenmektedir.

- Bilimsel alandaki gelişmelerde gözlenen ikinci önemli nokta; mekan ve çevre söylemlerinin, barınma eylemi ile ilişkilenen kritik kavramların ‘yeniden, derinlemesine ve çok yönlü’ açıklanmasına yönelik olarak önemli katkılarda bulunmasıdır. Çevre psikolojisi, insan-davranış bilimleri, fenomenoloji gibi alanlarda, özellikle ‘mekan’, ‘çevre’, ‘yer’, ‘barınma ya da ikamet’, ‘ev’, ‘konut’, ‘kültür’ vb. kavramlar, detaylı olarak açıklanmakta ve tartışılmaktadır. ‘Barınma eylemi’ ve ‘ev deneyimi’nin salt fiziksel gereksinimlerle açıklanamayan çok daha temel ve varoluşsal bir sorun olduğu (Heiddegger 1971; Norberg-Schulz 1971,1985; Dovey 1985; Harries 1993,1998), ‘mekan’ kavramının salt fiziksel nitelikli olmayıp, özellikle de sosyal, deneyimsel, kültürel anlamları içinde barındıran bir fenomen olduğu (Hillier,1984; Bollnow,1990; Lefebvre,1991) ya da konutun mimari bir artefakt olmasının ötesinde sosyo-kültürel yapının anlaşıldığı bir metin olduğunu (Rapoport,1967,1969; Duncan&Duncan,1976; Altman,1981) açıklayan temel çalışmalar, kavramların içeriklerinin ve anlamlarının anlaşılmasında önemli belirleyiciler olmuşlardır. Kavramların anlamlarının belirginleşmesiyle birlikte, fiziksel mekanın içindeki yaşantıyla birlikte da gözetilmeye başlandığı, yapı ile yaşamın aynı zemin üzerinde ele alındıkları görülmektedir. Dolayısıyla, mekan ve çevre söylemlerinin, barınma eylemine ait kavramların doğalarına yönelik analizlerle daha yakından ilgili olduğu gözlenmektedir.

- Üçüncü saptama ise, mekan - çevre söylemlerinin, barınma eylemi ile ilişkilenen temel alanları ve disiplinleri, az ya da çok ‘arakesitte’ bir yerde buluşturduğu şeklindedir. Daha öncesinde, rasyonel anlamdaki bilimsel çalışmalarda, yapı (konut) ve yaşamın (evin), birbirlerinden kopuk ve bağımsız biçimde incelendikleri, konutun özellikle, mimarlık, planlama, sosyoloji, ekonomi, istatistik bilimi gibi temel disiplinler çerçevesinde ele alındığı, ‘ev’ ve evi ilgilendiren durumların ve işleyişlerin ise daha ziyade psikoloji, felsefe, sosyoloji ve antropoloji disiplinlerinin konusu olduğu görülmektedir. Oysa, çevre psikolojisi, insan-davranış bilimleri, anlambilim, fenomenoloji gibi akademik zeminlerde, özellikle mekan ya da çevre ile

ilişkilenen tüm ana disiplinlerin (mimarlık, planlama, sosyoloji, psikoloji, felsefe, coğrafya, antropoloji, ekonomi gibi) bir biçimde, bu yaklaşımlardan etkilendiği ve birbirleriyle bu zeminlerde ilişki kurduğu gözlemlenmektedir. Bu durumun da barınma eyleminin bütünde algılanmasına yönelik önemli bir yarar sağladığı düşünülmektedir.

Bu anlamda, tez çalışmasının arka planını oluşturan kavramsal çerçevenin, güncellik taşıdığı düşünülen ‘mekan ve çevre söylemleri’ne temellendiği görülebilir. Özellikle, konut ve ev kavramlarının doğalarının açıklanmasına yönelik bir deneme niteliği taşıyan bu çalışmada, mimarlık literatürünün yanısıra, ‘çevre psikolojisi’, ‘insan davranış bilimleri’, ‘fenomenoloji’ gibi yaklaşımlardan büyük ölçüde yararlanılmış, ancak özellikle tek bir tür söylem adapte edilmemeye, yaklaşımlara eşit uzaklıkta durulmaya dikkat edilmiştir.

Öte yandan, genel bir literatür değerlendirmesi sonucu ortaya çıkan bir başka durum ise; konut ve ev konularını içeren hemen her tür akademik yaklaşımın ve bilimsel araştırmanın, aynı zamanda, dolaylı bir biçimde, kavramların ifade ettikleri anlamlara ve doğalarındaki farklılıklara işaret ettiğidir. Bu saptamayı daha somutlaştırmak ve belirginleştirmek için, konut ve ev konularını ele alan temel yaklaşım biçimlerine kısaca değinmekte fayda görülmektedir:

Konut konusu üzerine literatürün, ‘rasyonel’ ya da ‘ampirik’¹ olsun, büyük bir çoğunluğunun, mekansal, sosyolojik, veya ekonomik temelli olduğu gözlenmektedir. Bu durum, konutun, bir yönden mekansal, bir yönden de sosyo-ekonomik bir sorun olduğunun göstergesidir.

Konutu mekansal bir sorun olarak gören çalışmalar da, kendi içlerinde, kavrama farklı açılardan bakmaktadırlar. Özellikle ‘rasyonel eğilimli yaklaşımlar’da, konut mekanı sosyo-kültürel bağlamlarından soyutlanarak, ‘fiziksel bir mekan’, bir ‘tasarım problemi’ veya bir ‘mimari artefakt’ olarak ele alınıp değerlendirilmektedir.

¹ Rasyonel ve ampirik tam olarak birbirinin zıttı terimler olmasalar da, burada ‘rasyonel’ çalışmalardan; nesnel yaklaşımlar; ‘ampirik’ çalışmalardan ise daha gözleme ve deneyime dayalı çalışmalar kastedilmektedir.

Mekan üzerine ideallerin, standartların ve normların savunulduğu 'normatif' yaklaşımlarda, ilişkilere, işleyişlere, ölçülendirmelere yönelik bir takım ideallerin saptanıp, mekanın tasarımı, inşası, üretimi vb. konularda çoğunlukla somut önerilerin ve modellerin geliştirildiği görülmektedir. Öte yandan, fiziksel mekanı anlatan daha 'deskriptif' türden yaklaşımlar da vardır. Bunlara örnek olarak, biçim, kütle, plan benzerliklerine yönelik sınıflandırmalar yapan 'tipolojik veya morfolojik' çalışmalar; diller, stiller, mimari eğilimler üzerine mekanı tartışan 'eleştirel analizler'; ya da belirgin bir tür barınma modelindeki konut biçimleri, mekan tektoniğini ve fiziksel çevre ilişkilerini irdeleyen 'tarihsel çalışmalar' (Eldem, 1968; Clifton-Taylor,1972) gibi yaklaşımlar gösterilebilir.

Konut mekânını, hem fiziksel hem de sosyal ve kültürel boyutlarıyla inceleyen çalışmalara, özellikle insan davranış bilimleri, çevre psikolojisi ve çevre sosyolojisi gibi yaklaşımlarda daha yoğun bir biçimde yer verildiği görülmektedir. Bu yaklaşımlar çerçevesinde konut, mimari bir artifakt olmanın ötesinde, sosyal, kültürel, psikolojik anlamlarla yüklü olan evsel mekânın (yaşam mekânının) fiziksel kabuğu ya da fiziksel yerleşkesidir. Bir başka deyişle, konut, içinde barındırdığı, yaşam yani ev ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Bu tür yaklaşımlar, tezin savunduğu 'bütüne yönelik bir anlayış' kurmaya paralellik göstermektedir.

Bu yaklaşım grubuna bağlı olarak, konut ve evsel mekânın ilişkisini kuran, konutun sosyo-kültürel bir ürün olduğunu vurgulayan çalışmalara güncel literatürde yaygın anlamda rastlanmaktadır. Konut biçimlenişlerini ve mekansal organizasyonların yapısını, kültürel değişkenlere (kozmetik ve dinî inançlar, geleneksel değerler, cinsiyet rolleri, beslenme alışkanlıkları vb.) bağlı olarak açıklayan yaklaşımlar (Rapoport, 1967,1969,1990) ve özellikle, ilkel ve yerel toplumlarda, sosyo-kültürel koşullandırmalardan doğan davranış ve kullanımlar ile mekân organizasyonun bağıntısını örnekleyen çalışmalar (Rudofsky, 1964; Bourdieu, 1973; Hardie,1985; Lawrence,1987; Donley-Reid,1990; Turgut& Ünügür, 1997), konut biçimlerinin ya da evsel mekân kullanımınının kültürlerarası karşılaştırmaları (Altman & Gauvain, 1981; Oliver,1987) ile evsel mekân organizasyonunu, özel-kamusal ilişkilere temellendirerek açıklayan çalışmalar

(Chermayeff & Alexander, 1963; Hanson & Hillier 1982; Lawrence 1990); konut ve evsel mekanı insan davranış ve kullanımlarına göre açıklayan, 'kişisel mekan' (Hall,1969), 'egemenlik alanı' (Porteous,1976), 'mahremiyet' (Altman,1977) kavramlarını ve kuramlarını, konut ve evsel mekan organizasyonları üzerinden örnekleyen yaklaşımlar; sosyal dönüşümlerin evsel mekanda ve dolayısıyla konut üzerine etkilerini belirleyen çalışmalar (Daunton,1983; Lawrence,1990; Tanyeli,1996), konutu ve özellikle konut mekânını sosyo-kültürel bir ürün, toplumsal yapının özelliklerini deşifre eden bir araç olarak ele alıp değerlendiren çalışmalar, konutu evsel mekan ile ilişkilendirerek açıklayan başlıca yaklaşım biçimleridir.

Konutu mekansal anlamda ele alan yaklaşımların yanısıra, başlıbaşına güncel bir sosyo-ekonomik vaka olarak değerlendiren çalışmalara da yoğunlukla rastlanmaktadır. Konutu, aile, birey ya da topluluk gibi sosyal bir birimin kimliğinin, sosyal dünyasının statüsünün göstergesi olarak irdeleyen çalışmalar (Becker 1977; Duncan1982; Pratt 1982) üretim ilişkilerinin ürünü ve ticarî bir değer (Agnew, 1982; Stea&Turan,1993) olarak açıklayan yaklaşımlar, özellikle de savaş sonrası iyice ivme kazanan kentleşme ve onun sonucu olarak gelişen konut sorunu (Teymur&Teymur,1978) ile toplu konut ve toplu yaşama olgusunu irdeleyen çalışmalar (Bilgin, 1998), büyük ölçekli toplu konut yerleşimleri, onların insan üzerindeki etkilerini irdeleyen (Banfield,1974), kullanıcı memnuniyetlerine, tercihlerine yönelik araştırmalar (İmamoğlu,1979; Woodward,1987), konut ekonomisi, milli ya da yerel konutlaşma politikalarını ele alan, konut üretim metodları geliştiren araştırmalar başlıca kategoriler olarak sayılabilir.

Ev kavramına yaklaşımlar ise biraz daha farklıdır. Mekan ve çevre söylemlerinin öncesinde veya dışındaki geleneksel yaklaşımlarda, evin daha ziyade içinde barındırdığı ilişkiler, aile, birey grup ilişkileri, sosyo-demografik yapı, sorunlar ve işleyişler açısından ve büyük çoğunlukla sosyolojik ve psikolojik temelli çalışmalarda ele alındığı; güncel yaklaşımlarda sergilendiği gibi, mekansal bir sorun olarak *irdelenmediği* görülmektedir. Oysa, özellikle çevre psikolojisi ve fenomenoloji söylemleri çerçevesinde, mekânın 'yeniden' ve 'çok boyutlu' biçimde tanımlanmasıyla, daha önceleri mimarlık, planlama, coğrafya vb. mekân bilimlerini

doğrudan ilgilendirmeyen evin, bugün artık çok temel bir mekansal sorun, evsel mekanın ise temel bir analiz konusu olduğu görülmektedir.

Evsel mekanın, ya da başka bir deyişle içinde *yaşamın varolduğu* ve değerlendirildiği mekanın, yapı unsuru olan konut ile birlikte açıklandığı bazı yaklaşımlara yukarıda konut-evsel mekan çalışmaları başlığı altında değinilmiştir. Daha üst ölçeklerde ise, evin kendisinin bir varoluşsal mekan olduğunu savunan kuramlar ve tartışmalar ile (Norberg-Schulz, 1971; Dovey, 1978,1985; Eliade, 1991), ‘evsizlik’ kavramı ile yüz yüze gelinen temel psikolojik ve felsefi sorunlar üzerine tartışmalar (Zimmerman,1985; Murgerauer, 1994; Harries,1998) yer almaktadır. Özellikle felsefi-fenomenolojik, psikolojik-psikanalitik yaklaşımlar, ev kavramını, insanın mekan ile ilişkisini anlamak üzere anahtar bir kavram olarak değerlendirmekte ve çözümlenmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, özellikle çevre psikolojisi ve fenomenoloji literatüründe, ‘evin anlamı’ni açıklamaya yönelik önemli ve sayıca fazla tartışma ve araştırmaya rastlanmaktadır (Hayward,1975; Appleyard 1979; Sixthmith, 1986; Sebba & Churchman, 1986; Tognoli,1987). Evin mekansal anlamda çözümlenmesine yönelik topoanalizler (Bachelard,1957), psikanalitik yaklaşımlar (Jung 1969; Cooper, 1974, 1995) ile evi insana ait bir arketip olarak değerlendiren ve bu arketipsel doğayı çözümlenmek adına ‘ilk ev’ üzerine kuramlar ve düşünceler üreten özgün yaklaşımlar da bulunmaktadır (Rykwert,1981; Dripps, 1997).

Başka bir açıdan ise, temel bir mekan problemi olarak değerlendirilen ‘ev’, coğrafik temelli yaklaşımların ‘yer’ kuramları çerçevesinde ele alınmakta (Relph, 1976; Tuan,1977), ‘yer’e karşı duyulan his, bağlılıklara benzerlik kurularak, ‘mekansal deneyimler’ açıklanmaktadır (Murgerauer,1993; Silverstein,1993).

Evi bir ‘ilişkiler seti’ ve sistemi olarak değerlendiren yaklaşımlar ise, kavramı, ‘insan ile toplum’ (Altman&Gauvain, 1981) ‘insan ile nesnelere’ (Csikszentmihalyi,& Rochberg-Halton, 1981), ‘insan ile kendi’ (Cooper,1974,1995) arasındaki ilişkileri kapsayan bir fenomen olarak ele alıp çalışırken, başka bir açıdan ise, evin kendisini, tümünden bir diyalektik ilişkiler bütünü olarak değerlendirilmekte, sosyal ve mekansal

diyalektikleri (iç/dış, kadın/erkek, sembolik/seküler vb.) çalışılmaktadır (Dovey, 1978,1985; Eliade,1991). Bu düzeylerde ev kavramı, sosyal ilişkilerin ötesinde, bireyin zihinsel ve deneyimsel ilişkilerini de kapsayan, öznel ve karmaşık bir ortam olarak ele alınmaktadır.

Görülmektedir ki, en genel başlıklar halinde kısıtlı olarak değinilmesine rağmen, 'konut' ve 'ev' konuları üzerine kapsamlı bir literatür mevcuttur. Burada belirtilenler kadar dışarıda kalan pek çok çalışma, 'konut' veya 'ev'in anlaşılmasında önemli katkı koyarken, diğer taraftan, kavramların içeriklerinin de birbirlerinden farklı olduklarını çoğu zaman dolaylı veya gizli bir biçimde vurgulamaktadırlar.

Konut ve ev kavramlarının farklı olduğu fikrini 'doğrudan' vurgulayan kuramsal çalışma ya da söylemlere de rastlanmaktadır (Saegert 1985; Lawrence, 1987, 1993; Tognoli,1987; Stea,1995). Bu çalışmalar, her iki kavram arasında anlam farkının var olduğunu vurgulamaktadırlar. Ancak yapılan gözlemler ve incelemeler kapsamında, bu farklılıkların neler olduğunu derinlemesine ortaya koyan ve tartışan bir çalışmaya rastlanmadığından dolayı; konut ve ev kavramlarının hangi açılardan, hangi boyutlarıyla ve nasıl farklılaştıkları incelenerek ve örneklendirilerek, ülkemizde daha önce yapılmadığı düşünülen bir çalışmanın gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Tez çalışması, gerek genel ve güncel literatürde ve gerek gündelik yaşamın içinde varolan 'konut' ve 'ev' kavramları üzerine düşünce ve bilgileri yorumlayarak ve sergileyerek, kavramları bu kez karşılaştırma yoluyla, farklı bir açıdan bakarak analiz etmeyi denemektedir. Bu bilinçle şekillenen tez çalışmasının izlediği yöntemin esasları, kurgusu ve temel kapsamına aşağıda değinilmektedir.

1.3 Yöntem ve Kapsam

Konut ve ev kavramlarının farklı olduğu hipotezi, 'karşılaştırma yöntemi' ile doğrulanmaya çalışılmaktadır. Konut ve Ev Kavramlarının Karşılaştırmalı Analizine yönelik bu çalışma özelinde bir yöntem veya kurgu tasarlanırken, bazı noktalara özellikle dikkat edilmeye çalışılmıştır. Yönteme ya da kurguya dair temel çıkış noktalarından biri; konut ve ev kavramlarının geniş ve derin içerikleri ile kapsamlı

boyutları göz önünde bulundurulduğunda, karşılaştırılan unsurların mümkün olduğunca ‘sade ve okunaklı’ bir sistematik içinde aktarılmasının gerektiği düşüncesidir. Bu sebeple de belirli ve sabit kıyas noktaları ya da ‘parametreler’ saptanmış; konut ve ev kavramları bu parametrelerle ilişkilendirilerek değişik boyutlardan karşılaştırılmıştır. İlerleyen bölümlerde daha detaylı değinilecek olan bu parametrelerin, tezin sistematığının sağlanmasındaki temel öğeler oldukları ve yapısal anlamda tezin ana çatısını oluşturdukları görülebilir.

Diğer taraftan dikkate alınmaya çalışılan ikinci bir husus da, belirli bir sistematik dahilinde hareket ederken, aynı zamanda kavramların zengin, çok yönlü ve hatta kimi zaman tartışmalı doğalarını da mümkün olduğunca kısıtlamadan ve sınırlamadan aktarabilmek olmuştur. Bu noktadan hareketle, ortaya konulan fikirler ve tartışmaları desteklemek üzere seçilen örneklerde, biçim, içerik ya da alan olarak herhangi bir sınırlandırmaya *gidilmemiştir*. Öne sürülen fikirler, hemen her tür kanaldan, ki en başta ilgili kuramlar, bilimsel araştırmalar, romanlar, mimari ya da diğer sanatsal yapıtlar, söyleşiler, anılar, gündelik söylemler, teze özgü ya da başka bir çalışmanın içinden aktarılan gözlemler, görüşmeler ya da görüntüler aracılığıyla desteklenmekte ve örneklenmektedir. Bu anlamda, hipotezin desteklenmesinde kullanılan yöntemin ve araçların seçiminde de yine kavramların doğalarına uygunluk aranmıştır.

Bu görüşlerden hareketle, ‘Konut ve Ev Kavramlarına Karşılaştırmalı Analiz Çalışması’; ‘Giris’, ‘Kavramsal Analizler’, ‘Karşılaştırmalı Analizler’ ve ‘Sonuçlar ve Değerlendirmeler’ adları altında dört ana bölümden oluşmaktadır.

‘Giris’ bölümünde, şu ana değin ele alındığı şekliyle, sorunun kaynakları ile böyle bir tezin yapılma sebepleri, amaçları ve temel hipotez ortaya konmuştur. Bununla birlikte tezin mevcut bilimsel yaklaşımlar ve söylemler içindeki yeri ve genel bakış açısı belirlenmiştir.

Tezin ikinci bölümü olan ‘Kavramsal Analizler’ başlığı altındaki incelemelerin, temel amacı, hipotezin sınındığı esas aşama olan ‘Karşılaştırmalı Analiz’ bölümüne

bir altyapı ya da arka plan oluşturmaktadır. Bu bölümde başta ‘barınma/ikamet’, ‘konut’ ve ‘ev’ kavramları olmak üzere kişisel barınma eylemi ile ilişkilenen diğer kavramların da kapsamlı bir biçimde açıklandığı görülecektir.

Bu açıklamalar öncelikle ‘Konut, Ev ve Barınma/İkamet Kavramlarının Etimolojik Analizleri’yle başlamaktadır. Kavramların doğalarına yönelik ilk ve temel bilgiler, gerek sözcük kökenleri gerekse de gündelik dildeki kullanımları ve anlamları ortaya konarak anlaşılmasına çalışılmaktadır. Herhangi bir kültürel koşullandırma içinde kalmamak için de olabildiğince farklı diller açısından kavramlara bakılmaya gayret edilmiştir.

Etimolojik analizlerin ardından, kavramlar bağımsız olarak ele alınarak, genel analizler ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Öncelikle bir üst başlık olan ‘Barınma/İkamet Kavramı’nın, ifade ettiği anlamlar, farklı boyutları ve tezin içeriğindeki yeri tartışılmaktadır. Barınma/İkamet eylemi fiziksel ve nesnel anlamlarının ötesinde, sosyal, psikolojik, deneyimsel ve hatta varoluşsal anlamlarıyla açıklanmakta, geniş içeriği ve kapsamlı boyutlarıyla kavranmaya çalışılmaktadır. Bu noktadan itibaren, konut ve ev kavramlarının ‘kişisel barınma/ikamet kavramının’ temel unsurları olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bunu izleyen aşamada, barınma/ikamet eyleminin somut dışavurumu olarak ‘Konut Kavramı’nın bağımsız olarak ele alınarak tartışıldığı görülecektir. Bu kapsamda, konut kavramının, işlevleri ya da anlamları açısından birden fazla boyutunun varolduğu ortaya konmakta; aynı zamanda kişisel barınma/ikamet eylemi içindeki konumu aydınlatılmakta ve konutu biçimlendiren temel değişkenlerden ‘barınma modelleri ya da barınma anlayışı’ kavramı açıklanmaktadır.

Aynı bölümde, bir başka başlık altında ele alınan ‘Ev Kavramı’ ise; temel içsel deneyimler ve dürtüler ile daha değişken, öznel ve dışsal bir takım güçlerin dengesinde varolan zaman boyutunda süregiden bir kavram olarak anlaşılmasına çalışılmaktadır. Buna göre evi açıklayan temel arketipsel öğeler ve niteliklerin bütünü ‘Ev Deneyimi’ başlığı altında, ev yaşamının değişken ilişkileri ve süreçleri

açıklanması ve onunla ilişkili kavramların aydınlatılması suretiyle genel bir kavramsal arka plan oluşturulmuş olmaktadır.

Tezin Üçüncü Bölümü olan 'Konut ve Ev Kavramlarının Farklı Parametrelerden Karşılaştırması' adlı bölümde ise kavramlar 'zaman', 'mekan', 'kullanıcı', 'boyut' ve 'söylem' parametreleri açısından karşılaştırılmaktadırlar. Genel bir sistematik olarak, her karşılaştırma aşamasının başlangıcında, konut ya da ev kavramlarının sözkonusu parametreler ile neden, nasıl, hangi mekanizmalar ya da işleyişlerle ilişkilendiği açıklanmakta ve bu fikirler çeşitli örneklerle desteklenmektedir. İçeriğe bağlı olarak, konut ve ev kavramlarının seçilen parametre ile birden fazla düzeyde ilişkilendiği görülebilir.

'Zaman Parametresinden Karşılaştırmalar' başlığı altında ilk etapta konut ve ev kavramları ayrı ayrı 'zaman kavramı' ilişkilendirilmekte ve değerlendirilmektedir. Buna göre kavramların zaman ile olan genel ilişkisi onların doğalarının açıklanmasına yönelik birtakım ipuçları sergilemektedir. Aynı şekilde bir sonraki aşamada ise kavramlar, yine zaman boyutunda, 'oluşum süreçleri' açısından karşılaştırılmaktadırlar. Konut ve evin süreç ile bağıntıları ve oluşumlarını gerçekleştiren mekanizmalar bu bölümde tartışılmaktadır. Üçüncü aşamada ise konut ve ev, daha geniş zaman dilimleri ile ilişkilendirilmekte ve 'tarihsel süreç' boyutunda kıyaslanmaktadırlar. Geniş zaman dilimi olarak tarihsel perspektiften bakıldığında, konutun biçime yönelik 'değişken' nitelikleri ile evin öze yönelik 'arketipsel ve değişmez' nitelikleri tartışılmaktadır.

'Mekan Parametresinden Karşılaştırmalar' aşamasında, 'konut mekanı' ile 'evsel mekan' arasındaki temel fark ortaya konmaktadır. Buna göre konut ve ev kavramlarının farklı 'mekansal biçimleri ve nitelikleri' temsil ettikleri savunulmaktadır. Konut mekânının 'geometrik mekan' biçiminin bir ürünü, ev mekânının ise 'yaşam mekânı' olduğu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan yine mekan parametresine ait bölümde, konut mekânı ile evsel mekânın 'işlevsel nitelikleri' ne yönelik karşılaştırmalar yapılmaktadır. Bu anlamda konut mekânının daha ziyade

‘pratik işlevselliğe’ yönelik düşünüldüğü oysa evsel mekânın büyük ölçüde ‘sembolik işlevselliği’ vurguladığı savunulmaktadır.

‘Kullanıcı Parametresinden Karşılaştırmalar’ başlıklı bölümde, konut ve ev kavramları, öncelikle ‘kullanıcı unsuru’ ile ilişkilendirilmekte ve bu değer her iki kavramın varlığındaki rolleri tartışılmaktadır. Bir sonraki aşamada ise, kavramların ‘kullanıcı kimliğinin iletişimde’ ilişkilendikleri mekanizmalar değerlendirilmektedir. Buna göre de, konutun ve evin, kullanıcıya yönelik bir ‘kimlik iletişimi’ sağladığı; ancak içeriklerinin ve düzeylerinin birbirlerinden farklılaştığı ortaya çıkmaktadır. Genel tartışma, bu farklı iletişim biçimleri üzerine kurulmuştur. Üçüncü aşamada ise ‘kullanıcı anlamına’ yönelik bir karşılaştırma çerçevesinde, konut ve ev kavramlarının farklılaşan anlamları ve değerleri karşılaştırılmaktadır. Konut daha fazla ‘ekonomik anlam’la yüklü bir kavram olarak var olurken, ev ise genel anlamda psikolojik değerlerin ve süreçlerin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmakta; tartışmalar bu çerçevede gelişmektedir.

‘Boyut Parametresinden Karşılaştırmalar’ bölümünde ise, boyut kavramı hem içerik anlamında, hem de ölçü ve büyüklük gibi değerler anlamında kullanılmakta, bu bağlamda konutun ve evin ‘boyutsal nitelikleri’ karşılaştırılmaktadır. Buna göre konutun boyutları ile evin boyutları tartışma konusudur. Konuta yönelik olarak bir takım fiziksel boyutlandırma esaslarının varlığı ortaya çıkarken, evin fizikselliğin ötesinde bir takım zihinsel ve deneysel boyutları ile değişken ölçülerinin var olduğu anlaşılmaktadır.

‘Söylem Parametresinden Karşılaştırmalar’ başlıklı bölümde, konut ve ev kavramına ilişkin bilgilerin, değerlerin ve düşüncelerin genel anlamda farklı alanlarda ifade edildiği ve kavramların ‘farklı söylem alanları’na ait oldukları fikri çerçevesinde tartışılmakta ve bu görüşü destekleyen örnekler sunulmaktadır. Konuta ilişkin söylemlerin daha yoğun olarak ‘meslekî ve bilimsel zeminler’de geliştiği; yaşam daha yakın bir kavram olarak eve ilişkin düşüncelerin ve aktarımların çoğunlukla ‘sanatsal eylemlerde ve söylemler’de yer bulduğu saptanarak, bu fikirleri destekleyici tartışmalar ve örnekler oluşturulmaktadır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ANALİZLER

2.1 Etimolojik Açıdan ‘Konut’, ‘Ev’ ve ‘İkamet’ Kavramları

‘Benim dilimin sınırları, benim dünyamın sınırlarını gösterir.’

— L. WITTGENSTEIN, *Tractatus*

Herhangi bir gerçeklik ya da kavram, varoluşunu en doğrudan biçimde, dil aracılığıyla kanıtlar. Adlandırılan bir gerçeklik, öncelikle varlığını tanımlamış olmakta, sonrasında ise düşüncede yer bulmaya ve iletişimsel anlamda paylaşılmaya başlamaktadır. Dil eğer düşüncenin evi ise, kavram hakkındaki bilgilerin ve üretilen düşüncelerin de o dilde saklı olması beklenmelidir. Bir başka deyişle, bir kavramı anlamak ve ifade ettiklerini bilmek için, öncelikle onun dil içindeki yerine ve kullanımına bakmak en uygun seçenek olmaktadır.

Şüphesiz, bir gerçekliğin kavranışı ve anlamlandırılışı kültürlerarası farklılıklar göstermektedir. Her kültür ve dolayısıyla da doğal dil, “kendi yapısıyla, kendi kavramlaştırma, sınıflama, anlamlandırma biçimiyle dünyaya ve varlığa bakar” (Soykan, 1999, s.101). Bununla birlikte, insanın esas doğasına ait olan bazı temel kavramlar vardır ki ‘kültürel-evrensel’² niteliklidir. Bu temel gerçeklikler, farklı kültürel yapılar içinde değişik kalıplara girip, yine o kültürün dil ve düşünce sistemlerinde özgün ifade biçimleri bulabilirlerken, özde insanın genel doğasına ait

² Kültürel-evrensel’ terimi (*İng.* culturally-universal), temel ve evrensel değer, durum, kavramlar için kullanılmaktadır. Sözkonusu kavramlar hem biçimsel anlamda kültürler arası değişiklik gösterirken, içerik anlamında her kültürde var oluşlarıyla evrensel nitelikli olmaktadır.

olup evrenseldirler. Örneğin, ‘barınma/ikamet eylemi’ bu tip kültürel-evrensel bir kavramdır. Hemen her kültür için ‘barınma/ikamet’, en önemsenen ve en temel etkinliklerden biridir. Zira ‘barınmak’, insan için temel bir gereksinim, doğal bir eylem ve dürtüdür. Ancak, öte yandan her kültürün, az ya da çok, birbirinden farklılaşan, kendine özel bir barınma anlayışının varolduğu da ayrı bir gerçektir.

Pek çok kültürde ve dilde, bireyin özel yaşama ve barınma mekanının birden fazla adla anıldığı dikkat çekmektedir. Örneğin, en başta Türkçe’yi ele alırsak, günümüz konuşma dilinde, özel yaşama mekanını tanımlamak üzere; ‘ev’, ‘yuva’, ‘konut’, ‘ikametgâh’ gibi farklı terimlerin kullanıldığı gözlemlenir. Benzer biçimde, İngilizce’de de bireyin özel yaşama mekanının genel adları, ‘house’, ‘home’ ya da ‘dwelling’ vb. olabilmektedir. Fransızca’da, ev için ‘maison’, konut için ‘logement’, Almanca’da, ev için ‘heim’ ile konutun karşılığı olarak ‘haus’ kullanılmaktadır. Farsça’da ise konutun karşılığı *مسکن* (mesken), evin karşılığı için *خانه* (khane), memleket ya da bir yerleşim ifade edilirken de *اقامتگاه* (eğametgah) terimi kullanılmaktadır. Japonca’da da, benzer ayrımlar vardır. Konutun karşılığı, *住宅* (jyutaku), evin karşılığı *家* (ie), ikametgâhın karşılığı ise, *居住地* (kyojyuchi) dir. Hatta artık gündelik konuşma dili olmayan Latince’de bile ‘domus’ ve ‘casa’ gibi farklılaşan adlandırmaların varlığı görülmektedir.

Dolayısıyla, pek çok dilde, özel barınma mekanlarının adlarının, aşağı yukarı *birbirine benzer* bir biçimde *çeşitlenme* gösterdiği görülmektedir. Buradan birkaç sonuç çıkarılabilir: Birincisi, barınma/ikamet eylemi ile ilişkilenen mekanların, birden fazla tanıma ya da terime gereksinim göstermesi, bu terimlerin aralarında **anlam farklılıkları** olduğunu gösterir. Ayrıca, bu tür bir çeşitlenmenin, pek çok dilde ve kültürde varolması, kavramların **kültürel-evrensel** bir yapısı olduğu fikrini destekler. Ve son olarak, bir dilde bir kavramın ne kadar çok değişik ifade biçimi var ise, doğasının ayrıntılarının da o denli incelikli olarak **düşünüldüğü ve önemsendiği** ortaya çıkar.

Dolayısıyla, bireyin özel barınma mekanını tanımlayan; ‘konut’ ve ‘ev’ terimlerinin pek çok kültürde ve dilde çeşitlenmesi, sözkonusu kavramlar ya da terimler arasında bir takım yapısal ayrımların var olduğunu göstermektedir.

Bu aşamada, kavramlar arasındaki anlam farklılıklarının neler olduğunu anlamak için, yine dile dönüp, özel yaşama mekanlarının genel adı olan ‘konut’ ve ‘ev’ sözcükleri ile onlarla doğrudan ilişkilenen ‘barınma/ikamet’ teriminin etimolojisi ve gündelik dildeki kullanım biçimlerini incelemekte yarar vardır.

İncelemeye, Türk dilinde, ‘konut’ ve ‘ev’ kavramlarının ifade ettiği anlamlara bakmakla başlanabilir. Türkçe’de ‘konut’ teriminin sözlük anlamına bakıldığında, geçen genel tanım: “bir insanın yatıp kalktığı, iş zamanı dışında kaldığı veya tüzel kişiliği olan bir kuruluşun bulunduğu ev, apartman gibi yer, mesken, ikametgâh” (T.D.K. Türkçe Sözlük, 1998, s.1359) olmaktadır.

Bu açıklamayı iki yönden tartışmak mümkündür: Birincisi, yukarıdaki tanımda, bir yönden ‘konut’ teriminin karşılığı, ‘ev’ olarak gösterilmektedir. Bu noktada, konutun karşılığının ‘ev’ olarak belirtilmesi, terminolojik ayrımlarının yeterince incelenmiş *olmadığı* yönünde bir görüşle açıklanabilir. Zira ileride, dil üzerinde yapılan daha hassas bir irdelenmede bu ayrımlar ortaya çıkacaktır. İkinci nokta ise, konutun terminolojik karşılığının ‘ev’ olarak ifade edilmesine rağmen, ‘ev’i oluşturan en temel öğeler ve niteliklere -insan ya da aile gibi- değinilmemekte, onun yerine ‘tüzel kişilik’ şeklinde, daha nesnel ve resmî ifadelerle yer verilmektedir. Bu tip resmî bir ifadenin kullanılmasının, konutun doğası ve anlamı hakkında bazı ipuçları verdiği, kavramın içerdiği resmiyet ve nesnelliği vurguladığı düşünülmektedir.

Türk dilinde, konuta dair deyimlere bakıldığında, kavramın içerdiği nesnellik daha da belirginlik kazanır. Konuta ilişkin gündelik deyimler, içinde pek de yaşam emaresi belirtmeyen, nesnel ve tanımlı bir varlıkla ilgili ilişkileri, hakları ya da düzenlemeleri ifade eden, daha profesyonel düzeyde söylemler olmaktadır.

Örneğin, ‘konut belgesi’; yurttaşların bazı resmî işlerini yürütürken gerekli olan, oturdukları yerin muhtarından aldıkları, belge ya da eski deyimiyile ‘ikâmet il muhaberi’dir. Toplu konut yapımı için devletçe oluşturulan fon; ‘konut fonu’, ya da konut almak için banka vb. kurumlardan belirli bir vadeye yayılmış ödünç alınan para ise ‘konut kredisi’ olarak adlandırılmaktadır. T.C. Anayasasında ‘kimsenin konutuna dokunulmaz’ ifadesiyle ‘konut dokunulmazlığı’ savunulur. Bu anılan deyimlerin hiçbirinde ‘konut’ yerine ‘ev’i kullanmayız.

Biraz daha ileriye gidildiğinde ise konut teriminin sözcük kökeni ‘kon-mak’ fiili ile ilişkilendirilebilir. ‘Kon’ kökü, öz Türkçe bir sözcüktür ve ‘kon-ak’, ‘kon-aklamak’, ‘kon-uk’ gibi terimler bu kökten türetilmişlerdir. Konmak; “bir yere yerleşmek, oturmaya başlamak ve bir yeri konak edinmek” (Eyuboğlu, 1991, s.425) anlamındadır. Bu sözcüğün ilk türevi olarak ‘konak’ ise; “bir konma yeri, oturup kalma, geceyi geçirme yeri” (Eyuboğlu, 1991, s.425) demektir. Aynı kökten gelen ‘konuk’ (Ar. misafir), bir yere geçici olarak konan, oturan kimseye verilen addır. Dolayısıyla, ‘konmak’ kökünden türeyen ‘konak’ ve ‘konaklama’ eylemi ile bu eylemi gerçekleştiren kimse olan ‘konuk’ kavramları içlerinde *geçicilik* ifadesi içermektedirler. Konutun da bu kökten türediği düşünülürse, onun da *geçicilik* ve *süresizlik* içeren bir kavram olduğu sonucu doğmaktadır. Nitekim İ. Zeki Eyuboğlu’nun Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğünde şu ifadeler yer verilmektedir:

‘Kon’ kökünde (yani bu kökten türetilen sözcüklerde) nesnel bir yerleşme, bir yere konma, oturma anlamının bulunduğu (...) görülüyor. Konak sözcüğü (...) anlam genişlemesiyle, büyük konut ya da büyük ev haline gelmiştir. Kon kökünden türetilen konak gerçekte ev değil, kısa bir süre kalınan ve oturlan yerdir. Daha sonra konut, ev anlamını içeren yapının adı oluverdi (Eyuboğlu, 1991, s. 425).³

Bu sebeptendir ki, ‘başbakanlık konutu’, ‘dışişleri konutu’ ya da ‘vilâyet konağı’ *geçici* olarak barınılan yerlerdir ve ‘ev’ değildirler. Aynı şekilde, Türkçe’nin gündelik konuşma dilinde, insan içinde yaşamını kurduğu mekanı anlatırken ya da betimlerken ‘konut’ terimini pek nadir olarak kullanır. ‘Konutuma gidiyorum’ ya da ‘konutta kalacağım’ şeklinde ifadeler konuşma dilinde yer etmemiştir. Dolayısıyla,

³ Alıntılarda koyu renkle yapılan vurgular yazara aittir. Bu belirtme, tez çalışmasının içinde varolan tüm alıntılar için geçerlidir.

Türkçe’de kullanılan ‘konut’ kavramı, insanın özel yaşama biriminin adı olurken, daha ziyade ‘nesnel’ bir anlam içermekte ve çoğunlukla yapı birimi kastedilmektedir. Daha da derin anlamlarında, bir ‘geçicilik’ ya da ‘tüketilebilirlik’ ifadesini de taşımaktadır.

İngilizce’de ise ‘house’ terimi, Türkçe’deki ‘konut’ sözcüğünün hemen hemen anlamdaşı sayılabilir. Ancak dikkatli bakıldığında, ‘house’un daha yaygın, daha eski ve gündelik dile daha oturmuş bir sözcük olduğu fark edilir. ‘Konut’ teriminin ise, Türk diline nispeten yeni yerleşen bir sözcük olduğu görülmektedir. Nitekim, güncelleştirilmemiş ya da eski tarihli Türkçe sözlüklerin pek çoğu, ‘konut’ terimini içermemektedir. Oysa İngilizce’deki ‘house’, hem konuşma diline daha fazla yerleşmiştir, hem de konutunkinden daha kapsamlı bir içeriği vardır. İngilizce’de ‘to house’ fiili, ‘barındırmak’ ya da ‘kapsamak’ anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, bir taraftan insanların içinde yaşadığı, ikamet ettiği özel yapıyı ya da binayı tarif ederken, başka türden eylemlerin barındığı yapıların adı da olabilmektedir. Örneğin, ‘House of God’un kilise ya da tapınağı, ‘House of Commons’un ya da ‘House of Lords’un yasama meclisini ifade etmesi gibi. Ancak buna rağmen ‘house’ ve ‘home’ terimleri bu dilde de farklılaşmaktadır. Bir İngilizce deyim olan ‘It takes a lot of loving to make a house home’(‘Bir konutu ev yapmak çok sevmeyi gerektirir’) sözü bu farkı doğrudan açıklamaktadır.

Ev terimine gelince, yine güncel bir sözlük taraması yapıldığında, niceliksel açıdan, ‘ev’in içerdiği anlamların sayısının, ‘konut’a göre çok daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Herhangi bir Türkçe sözlükte, ev teriminin en az dokuz ya da on farklılaşan anlamının bulunduğu, ekler ve bağlı anlamları ile kimi şartta sayfalarla açıklanan karşılıklarının var olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla ilk saptama, ev kavramının dildeki ve düşüncedeki yerinin çok kapsamlı ve geniş boyutlu olduğudur.

Ev teriminin, Türk Dil Kurumu Sözlüğündeki temel açıklamaları; “ (1) yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı; (2) bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut; (3) evin iç düzeni, eşyası vb. (düzenli bir ev, evi çok temiz anlamında); (4) içinde bir iş görülen veya bazen belirli amaçla kullanılan yer

(örn. gözlem evi, dikim evi gibi) ; (5) (*mec.*) aile: (örn. evine bağlı bir adam); (6) (*esk.*) Soy, nesil” (T.D.K. Türkçe Sözlük, 1998, s.743) şeklindedir. Okyanus Türkçe Sözlükte ‘ev’ hakkındaki tanım; “(*esk.T.Eb.*) Ailenin konaktan yuvaya kadar, yani en genişten en dar şekline kadar bütün türlerinin oturduğu barınağın genel adı; (geniş anlamda) Aile, aile bireyleri, hanehalkı” (Tuğlacı, 1971, s.761) olarak geçmektedir.

Bu tanımların ortak noktası, evin bir yapı birimi olmaktan da öte, yapı içindeki ‘yaşam ve ilişkileri’ kastetmesi ve özellikle de aile ile ilişkilendirilmesidir. İ.A.Gövsâ’nın Yeni Lügatında ‘ev’ için; “bir ailenin oturabileceği şekilde yapılmış müstakil mesken” tanımı yapılmakta ve daha ileri bir açıklamada ise “Büyük şehirlerde apartımanlar meydana gelmeye başlamadan önce herkes evlerde otururdu”, denmektedir. Buradan, ancak tek bir aileyi tanımlayan yaşama birimlerinin ev olarak benimsendiği ‘apartımanların’ ev olarak adlandırılmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu fark esasen bugüne ait olan gündelik söylemlerde de mevcuttur (Gövsâ,1959).

‘Ev Üstüne Felsefe Bir Deneme’ adlı yazısında Ömer Naci Soykan, ‘ev’ gövdesinden yapılan sözcükler ile ‘ev’ ile oluşturulan tamlamaların ve deyimlerin çokluğunun, Türkçe’nin evi pek fazla önemseydiğini gösterdiğini belirtir (Soykan,1999). Gerçekten de özellikle Türkçe’nin dünya görüşünde, ‘ev’ hem somut, hem mecazî pek çok anlamı barındıran çok geniş içerikli bir kavramdır ve ‘ev’ sözünden türetilen pek çok terimin varlığı kavramın ne denli önemseydiğine kanıt oluşturduğu kadar, içerdiği anlamlar hakkında da bilgi vermektedir. Örneğin ‘ev-ren’ sözcüğü bunlardan biridir:

‘Ev’ dolayımında oluşan anlam alanlarını ayrıntılarıyla çepeçevre kuşatmak olanaklı olsaydı, sanırım ortaya evin içine aldığı bir evren resmi çıkardı. O zaman insanın sorası gelirdi: Ev mi büyük evren mi? (Soykan, 1999, s.101).

‘Ev’ kavramı, tez çalışmasının ilerleyen bölümlerinde de detaylı olarak görüleceği gibi, insanın hem fizikî hem de manevî anlamda, kendine ait olan ilişkileri ve değerleri barındıran bir yer, bir başka deyişle kişinin dünyası ya da evrenidir. Ev ile evren arasındaki ilişki, dilde de kendini ortaya koymaktadır.

‘Ev’ terimi, Türkçe bir sözcük olup esasen ‘eb’den gelmektedir.⁴ Ev kökünden türeyen bir başka sözcük olan ‘ev-cil’, “evde yetişmiş ve yabanklıktan kurtarılmış” (Eyuboğlu,1998, s.250) anlamındadır. Osmanlıcada ‘ehli’ (*İng.* domesticated, *Fr.* domestique) olarak geçen ‘evcil’in karşıtı ‘yabanî’ olmaktadır. Bu da evin dışında olanın yabancı, içindekinin ise evin dünyasına ait, tanıdık ve tehlikesiz olduğunu belirtir. Bu anlamda, evcil yani evin sistemine dahil olan, tanıdık ve yararlıdır. Buradan da anlaşıldığı ve ileride de detaylı görüleceği gibi; **‘ev’ salt bir yapı birimini işaret etmekten öte bir sistem ve düzenin adı olmaktadır.**

Aynı şekilde ‘ev galesi’ deyimi, çoluk çocuğun eğitim, bakım ve geçim işleri gibi bir yaşam düzenini anlatmak üzere kullanılan bir sözdür. ‘Ev-lenmek’ ya da ‘ev-ermek’ sözü de ‘ev’den türeyen ve yeni bir yaşam düzenine geçişi belirten kavramlardır. ‘Evlene’nin gerçek anlamı; “kendine ev kurmak, evi olmak”tır (Eyuboğlu, 1991, s.251). Anlam genişlemesi sonucu, erkek ve kadının yaşamlarını birleştirmesini ifade eder. ‘Dünya evine girmek’ sözünde de, ‘ev’in bir ‘dünya’ ya da ‘hayat düzeni’ olduğu görülür. Türkçe’deki, ‘evlen de ev ol’ deyimi, kişinin evlenerek ayrı bir evi olması ve ayakları üzerinde durmasına yönelik bir dilek sözüdür.

Ev, bir düzenin adı olurken, kimi zaman da, ‘aile’yi ya da daha geniş anlamlarda ‘soy’u temsil eder. Örneğin, ‘kız evi’ düğünde gelin tarafının, ‘oğlan evi’, güvey tarafının soyu ya da ailesidir. ‘Ev (bark) bozmak/yıkmak’ (*İng.* to break up a home); yuvayı ya da aileyi dağıtmak, ‘evinin yolunu bilmek’ ise; evine ailesine bağlı olmak, zamanında evine dönmek anlamında kullanılır.

*“Ala gözlüm yıktın benim evim
Eğlen şu diyarda kal diye diye”*
— KARACAOĞLAN

⁴ Anadolu Türkçe’sinde b/v dönüşmesi sonucu eb/ev olmuştur (Eyuboğlu 1998,s.249).

'Evin direği' sözü, bir evin ya da ailenin itibarını, geçimini sağlayan kimseyi- ki genellikle kocayı ya da babayı tanımlayan- bir deyim iken; 'ev kadını' ev işlerinden iyi anlayan, evine ve ailesine bakan ve bakmasını bilen kadın anlamındadır.

Ev aynı zamanda bir 'merkezi' ve 'kalıcılığı' da ifade eder. 'Evi sırtında' sözü (*Osm.* Haneberduş, *İng.* Homeless, *Fr.* vagabond-onde), evi yurdu olamayıp nerde akşam orda sabah hayatı yaşayan kişi için söylenen sözdür. 'Kırk ev kedisi' deyimini ise çok gezen kadınlar için kullanırlar. 'Evim evim sen bilirsin benim halim'(esas; 'evcağızım sen bilirsin halcağızım') deyimini, evinden uzak kalmış kimselerin yerini, yuvasını özlediğini belirtir (T.D.K. Türkçe Sözlük,1995,s.873) .

Bunların daha da ötesinde 'ev'; 'ahiret', 'öbür dünya' veya 'dinsel deneyimler'le ilgili bir kavramdır. 'Can evi' insanın en hassas noktasını betimlerken, 'ahiret evi' öbür dünyayı kasteder. 'Tanrı evi'; gönül, 'baba evi' ise çocukluk ve çocukluğun geçtiği ortam anlamındadır.

Osmanlıca'da ise, 'ev'e, Arapça'dan gelme 'dâr' denirdi. 'Dâr', 'ev' anlamına geldiği gibi, aynı zamanda, 'yer' ve 'yurt' anlamına da gelmektedir. 'Dâr-ı-ahiret' sözü, öbür dünyayı kasteder, 'dâr-ı beka' sonsuz alem ve yine ahiret için kullanılır. 'Dâr-ı berzah' ölümden kıyamet gününe kadar belenecek yerdir. 'Dâr-ı sair' ise cehennem demektir.

İngilizce'de 'ev'in karşılığı olan 'home', 'ikamet edilen yer, evsel yaşamın kurulduğu ortam' olarak tanımlanmaktadır. 'Home' bireyin özel yaşam mekanını tanımlarken bir başka boyutta, kişinin yaşadığı bölge, kent ya da ülke anlamına gelebilmektedir. 'Hometown' kişinin köklerini ifade eden yer, yani 'memleketi'dir. Stefan Brink, ev kavramını linguistik açıdan analiz ettiği bir çalışmasında, bugün kullanıldığı biçimiyle 'home', 'hjem', 'heim', 'hem' terimlerinin, yaklaşık ikibin yıllık bir kökene sahip olduğunu, 'home' sözcüğünün Germen dillerinin pek çoğunda da birbirinin benzeri anlamlar taşıdığını belirtmektedir (Brink,1995). Eski Germen dillerindeki sözcük anlamları (*OEng.*) 'Hām'; yerleşim, köy, emlak, mülk, (*OHGermen*) 'heima'; ev, dünya, (*OSaxon*) 'hēm'; ev, (*OScand.*) 'heimr';

ikametgâh, ev, dünya demektir. Geriye doğru gidildikçe, bu eski dillerdeki kullanımlarıyla ve anlamlarıyla 'ev' kavramı, özellikle köy, çiftlik gibi toprağa bağlı bir yerleşimi ya da tanımlı bir coğrafyayı ifade etmektedir (Brink, 1995).

İngilizce deyimler içinde 'homelike', 'to feel at home', 'home is where you find it' ya da 'home is where your heart is' sözleri, bir yapı birimini ya da ya da aile ortamını tanımlamanın da ötesinde, 'bir düşünceyi veya duygusal bir konumu' belirtir. Buna göre 'ev', 'bir duygusal alan ya da öz' anlamındadır ve güvende, kontrollü, kolayda ve rahatta olunan bir yeri tanımlamaktadır.

Sonuç olarak görülmektedir ki 'ev'; bir yapı birimi olmanın ötesinde, soyu, aileyi, düzeni, ilişkileri, merkezi, kalıcılığı, kökeni belirtmekte ve hatta metafiziksel değerlerin kapsayıcısı olmaya değin uzayabilmektedir. 'Konut'un dildeki anlamı daha tanımlı, belirgin ve 'ev'in içerdiklerine göre daha sığ görünürken, 'ev' çok yönlü ve geniş bir kavram olarak varolmaktadır.

Öte yandan, 'konut' ve 'ev' kavramlarının ortaklaşa olarak ilişkilendiği temel bir eylem olarak 'barınma/ikamet' kavramını etimolojik açıdan incelediğimizde, hem kavramın anlamını belirginleştiren, hem de 'konut' ve 'ev' arasındaki ilişkiyi aydınlatan bazı önemli noktalar ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle yine Türkçe'yi ele alırsak, Türk dilinde, 'bir mekanda yaşama eylemi'ni belirtmek üzere 'barınma' ya da 'ikamet' sözcükleri kullanılmaktadır. 'Barınma' Türkçe bir sözcük iken, 'ikamet' Farsçadan dilimize yerleşmiştir. İlk bakışta; 'barınma' ve 'ikamet' terimleri benzer kavramlar gibi görünseler de, birbirlerinin tam karşılığı olmadıkları farkedilir. Ancak, detaylı bir değerlendirme sonucunda, bu farklılıkların gündelik dildeki anlam değişimleri ya da genişlemelerinden kaynaklandığı, esasen sözcük kökenlerine bakıldığında birbirlerinin eşdeğeri anlamlar içerdikleri tespit edilmiştir.

Türkçe'nin gündelik konuşma dilinde 'barınma' genellikle, fiziksel anlamda bir korunma eylemini ifade eder. Sözlük anlamıyla ise 'barınmak'; "doğa etkilerinden korunmak için kapalı bir yere sığınmak/yerleşmek; yaşamak için uygun şartlar bularak oturmak" (T.D.K.Türkçe Sözlük, 1998, ss.219,220) olarak tanımlanmaktadır. Oysa sözcük kökenine bakıldığında, terimin esasen daha geniş anlamlı bir kavramın uzantısı olduğu ortaya çıkar. 'Barınmak' sözcüğü 'bar-mak'tan gelmektedir. 'Bar-mak' ise; "bir yerde varolmak bir yerde varlığını göstermek, var olduğunu kanıtlamak" tır (Eyuboğlu, 1991, s.74). 'Barmak' da bir anlam genişlemesi sonucu; "bir yere ulaşmak, bir yere gitmek, kendini korumak, güvence altına girmek" (Eyuboğlu, 1991, s.74) anlamına gelmiştir. Dolayısıyla, günümüzdeki yerleşik kullanımıyla fiziksel bir barınak oluşturarak korunmayı ifade eden 'barınma' filinin kökeninde, 'bir yerde varolmak' anlamı yatmaktadır.

Öte yandan, Türkçe'ye yerleşen ve barınma eylemini ifade eden bir başka terim olarak 'ikamet'in sözlük anlamı ise; "bir yerde oturma; eğleşme" (Türkçe Sözlük, 1998, s.1057) olarak belirtilmektedir. İkamet terimi, (Ar.) 'kıyam'dan gelmektedir. 'Kıyam'; "kalkma, durma, bir yerde dikilip kalma" demektir ve buna göre 'ikamet'; "bir yere koyma, yerleştirme, dikme, bir yerde durma, konaklama" (Eyuboğlu,1991, s.340) anlamını taşır. Dolayısıyla, 'ikamet' kavramı, salt fiziksel anlamda bir barınma işlevini içermekten öte 'bir yerde durma ve yaşamayı' ifade etmektedir.

Bu aşamada, önemli bir noktaya değinilmesinde yarar vardır. 'Konut' ve 'ev' kavramlarını konu alan bu çalışma içinde, 'barınma eylemi' ya da 'ikamet kavramı', sıklıkla değinilen ve kavramların ilişkilendiği temel bir üst başlıktır. Barınma kavramı, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, dar veya geniş kapsamlı biçimlerde değerlendirilebilir. Kavramlar arasında, anlam açısından herhangi bir çelişki yaratmamak için, bundan sonra tez çalışması içinde; doğa etkilerinden korunmak üzere kapalı bir yere yerleşmeyi belirtmek için, 'fiziksel anlamda barınma'; insanın fiziksel anlamda barındığı mekan(lar)da sürdürdüğü yaşamı belirtmek için de 'barınma/ikamet' terimleri kullanılacaktır.

'Barınma/ ikamet' kavramının İngilizce karşılığı 'dwelling'tir. Bu terim de, aynen Türkçe'de olduğu gibi, fiziksel anlamda barınmanın ötesinde, insanın barındığı mekanda sürdürdüğü 'yaşam'ı kastedilmektedir. 'Dwelling' terimini etimolojik açıdan inceleyen, kavramın barındırdığı 'öz' anlamları, dil aracılığıyla çözümleyen ve bu kavramın doğasını açıklanmaya yönelik başlangıç tartışmaları oluşturan Martin Heidegger'in çalışmaları incelendiğinde, 'konut' ve 'ev' arasındaki anlam farkı da dolaylı da olsa kendini ortaya çıkarmaktadır. Heidegger'in söylemleri değerlendirildiğinde, 'konut' ve 'ev' arasındaki farkın, 'barınma/ikamet' deneyimi olduğu ortaya çıkmaktadır.⁵

Heidegger, 'barınma/ikamet' kavramını, kendi anadili üzerinden çözümlemekte ve barınma/ikamet eyleminin, çok geniş kapsamlı bir kavram olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşıma göre; 'inşa etmek' sözünün, Almanca'daki karşılığı 'bauen', İngilizce'deki karşılığı ise 'to build' dir. 'To build' ya da 'bauen'in, eski İngilizce'de ve Almanca'da 'buan' olarak kullanıldığını ve 'buan' teriminin aynı zamanda 'barınma/ikamet etme' anlamına geldiğini vurgular. Bu biçimde bir dil çözümlemesinden yola çıkıldığında, 'ikamet etme' ile 'inşa etme'nin eş anlamlı kavramlar olduğu sonucu doğmaktadır. Dolayısıyla, Heidegger, öncelikle, 'barınma/ikamet etme' eyleminin 'inşa etme' eylemine temellendiğini öngörmüştür.

Bir aşama öteye gidildiğinde ise, Almanca'daki 'bauen', 'buan', 'bhu', 'beo' gibi sözcükler, yine aynı dildeki 'bin' sözcüğünün versiyonlarıdır. 'Ich bin', 'du bist' ('I am', 'you are') gibi. Buradaki 'bin' (ya da İngilizce karşılığı olan 'to be'), 'olmak' fiilinin zorunluluk kipidir. Bu anlamda, 'olmak' yani 'bin' ya da 'to be'; barınma/ikamet (yani Almanca'da 'buan', İngilizce'de 'to dwell') ile eş anlamlıdır. Buna göre 'I am, you are...' sözcükleri, kökende 'I dwell, you dwell...' ile eşdeğer olmaktadır.

⁵ Barınma/İkamet Kavramı daha detaylı olarak 2.2. 'Barınma/İkamet Kavramı' başlıklı bölümde ele alınmaktadır.

Bu çözümlenmeden çıkan sonuç; barınma/ikamet kavramının doğrudan ‘olmak’ fiili ile bağlantılı olduğu ve insanın ‘dünyada varoluş şekli’ ni tanımladığıdır. Heidegger’a göre “dünya yüzünde insan olmak, ikamet etmek ile eş anlamlı olmaktadır” (Heidegger, 1971) .

Dolayısıyla, Heidegger’ın, ‘Building Dwelling Thinking’ adlı manifestosunun içinde yer alan aşağıdaki sözlerinden, barınılan her yerde ya da yapıda mutlak suretle ikamet edilmediği ya da yoruma açık başka bir deyişle her konutun ev olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır:

These buildings house man. He inhabits them and yet does not dwell in them... (Bu binalar insanı barındırıyor. İnsanlar onların içinde yaşıyor ancak orada ikâmet etmiyorlar...) (Heidegger,1996, s.1).

Sonuç olarak; yeryüzündeki pek çok dil, aynı zamanda pek çok farklı dünya görüşünü temsil etmektedir. Diller üzerine kavramsal çözümlenmeler ayrı bir uzmanlık alanının işidir ve şüphesiz daha hassas ayrımlar ile istisnaları içerebilir. Ancak bu aşamaya değin, yapılan genel bir değerlendirme sonucunda; (1) yaşama mekanlarına verilen adların, başta Türkçe ve değinilen diğer diller genelinde olmak üzere, pek çok dilde ve kültürde çeşitlenme gösterdiğini; (2) bunların arasında, ‘konut’ ve ‘ev’ kavramlarının hem etimolojik anlamda hem de gündelik konuşma dilinde farklılaşmasının, onların farklı yapısal özelliklerine dair ipuçları sergilediğini; (3) barınma/ikamet kavramının, ‘konut’ ve ‘ev’in doğası ile ilişkilenen temel bir kavram olup, dildeki karşılığının çok yönlü ve derin anlamlar taşıdığını söyleyebiliriz. Bu aşamaya değin etimolojik açıdan değerlendirilen barınma/ikamet, konut ve ev kavramları, bundan sonraki aşamalarda daha kapsamlı boyutlarıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

2.2 Barınma/İkamet Kavramı

'İkamet etmek, niteliksel anlamda insan olmanın temel şartıdır. Bir 'yer' ile kimliklendiğimiz zaman, dünyada bir oluş-biçimine kendimizi adanmışız demektir. Bu sebeple ikamet 'biz' den ve aynı şekilde 'yerlerimiz' den bir talepte bulunur. Kimlik oluşturabilmek için, bizim açık bir bilince ve yerlerin de zengin olasılıklara sahip olması gerekir.'

— C.NORBERG-SCHULZ, *The Concept of Dwelling*

'Kendine ait bir mekan yaratmak', insan için temel bir endişedir. Bu kaygının, hangi gereksinimlerden kaynaklandığı ve sonrasında, insanın içinde barındığı mekan(lar) ile kurduğu ilişkinin, doğası, boyutları, biçimleri ve sonuçları farklı açılardan yorumlanıp açıklanabilir. En bilinen ve 'görünen' anlamda, insan, yaşamı için tehlike oluşturan ve güvensizlik yaratan fiili koşullardan korunmak, fiziksel, biyolojik ve sosyal işlevlerini, kontrollü ve rahat bir ortam içinde sürdürebilmek için kendine tanımlı bir mekan bulmak/yaratmak ya da kısaca bir yerde **'barınmak'** zorundadır. Bu açıdan bakıldığında, insanın kendine ait bir mekan oluşturmasının temel sebebi, 'fiziksel anlamdaki barınma gereksinimini gidermek' olmakta ve bu yorumuyla 'barınmak', daha çok fiili bir etkinliği kastetmektedir.

Ancak, öte yandan, insanın ve doğanın karmaşık yapısı göz önüne alındığında, insan ile mekanı arasındaki ilişkinin açıklaması salt fiziksel ve nesnel kaynaklardan ve ilişkilerden ibaret olamaz. Zira, insan kendine ait bir 'yer' ya da mekan oluştururken, fiziksel ve biyolojik gereksinimlerini gidermenin ötesinde, birtakım bireysel ve sosyal amaçlar, dürtüler ve motivasyonlarla hareket etmektedir. Aynı zamanda insan, bu mekan ya da mekanlar içinde yaşamını sürdürürken, çevresiyle, fiziksel ve 'görünür' ilişkilerin ötesinde daha derin bir takım etkileşimlere geçmekte, bu mekanlara bağlanmakta, onlarla şekillenmekte ve kendine ait özel bir düzen oluşturmaktadır. Dolayısıyla da, insanın mekanı ile olan ilişkisi, fiziksel anlamda barınmaktan öte, daha geniş anlamda, bir 'yer'de tüm boyutlarıyla 'barınma/ikamet etme' yi içermektedir.

Bu noktada, ‘barınma/ikamet’ kavramı derin, çok yönlü ve karmaşık bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. ‘İkamet etmek’, bir yerde ‘fiziksel anlamda barınmak’tan farklı olmakta, insanın kişisel mekanları içinde sürdürdüğü yaşamı ve ilişkileri belirtmektedir. İnsan, barınma/ikamet eylemi süresince, kendi mekanını, fiziksel belirleyicilerin yanısıra, kültürel, psikolojik veya sosyal anlamlarla da tanımlamakta ve bu anlamlar, aynı şekilde mekan tarafından insana geri aktarılmaktadır. Dolayısıyla, herşeyden önce, barınma/ikamet eylemi, çok boyutlu ve karmaşık bir mekansal işleyişi ifade etmektedir.

Daha da üst bir boyuttan ele alındığında; insanın tüm eylemlerinin mekansal bir niteliği vardır ve insan mekandan bağımsız olarak varolamamaktadır. Bu gerçeklik gözönünde bulundurulduğunda, barınma/ikamet kavramının kapsamı daha derinlik kazanmakta ve ikamet etmek, insanın *tüm* yaşamını ve etkinliklerini kapsayan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bilinçle ele alındığında, **barınma/ikamet eylemi; insan için herhangi bir etkinlik değil, kendi yaşantısını ve dünyada varoluş biçimini tanımlayan, temel ve üst düzeyde bir kavram olmakta; ‘insanın, yaşamı boyunca, mekanı ile sürdürdüğü, fiziksel, sosyal ve psikolojik işlemlerin tümü’ anlamına gelmektedir.** İnsan, sözkonusu işlemlerle süren yaşamını, başkaları ile birleştirmekte, yeni hayatlar ve sosyal kategoriler yaratmakta, bu sürece anlamlar vermekte ve sonucunda da, bir ‘kimliğe’ ve dünyada bir ‘yer’e sahip olmaktır. Zira, insan doğduğu andan itibaren, fiziksel ve sosyal çevrenin desteği ve aynı zamanda kendi katılımıyla, çevreye sürekli olarak, yeni biçimler ve dinamikler katmaktadır. Kısacası, “barınma/ikamet etme, çevre(yer) ile kurulan en yakın ilişki” (Saegert,1985, s.288) olmaktadır.

Nitekim barınma/ikamet kavramını bu boyutta gören ve sorunu doğrudan temel bir insanlık sorunu olarak ele alan Heidegger, konuyu daha da kapsamlı bir biçimde ‘insanın dünyada varoluş sorunu’ olarak ele almış, barınma/ikamet eylemini ise, insanın dünyada varolduğu süreç içinde; kendi varlığına, kimliğine, çevresine, dünyaya ve ‘herşeye’ yönelik algılamalarının, eylemlerinin ve düşüncelerinin

bileşimi olarak değerlendirmiştir. Büyük ölçüde Heidegger'in dile getirdiği bu geniş anlamdaki 'barınma/ikamet sorunu', sonrasında felsefi ve fenomenolojik söylemlerin de dışına taşarak, mekan, çevre, barınma/ikamet kavramları ile ilgi kuran diğer alanlarda da yankı bulmuş, farklı disiplinlerden bir çok kuramcı ve araştırmacı da, barınma/ikamet eyleminin doğasına, önemine ve 'ikamet bilinci'ne yönelik yeni ve farklı boyutlarda tartışmalar geliştirmiştir. Bu tartışmalar, aynı zamanda, mimarlık disiplini içinde, barınma mekanlarının ele alınışını ve değerlendirmelerini de etkilemiş; barınma/ikamet eyleminin doğasına yönelik tartışmalar mimarlık söylemlerine de taşmıştır. Dolayısıyla, bu aşamada, barınma/ikamet eylemine bakış açısını etkileyen bu söylemlerin içeriğinin, genel olarak değerlendirilmesinde yarar görülmektedir.

Barınma/ikamet kavramının doğasını daha belirginleştirmek ve boyutlarının kavranmasına yardımcı olmak için temel olarak; (1) ikamet kavramının açıklamasına neden bu denli bir gereksinim duyulmuştur? (2) ikamet kavramının açıklaması kimlere yöneliktir? sorularının cevabının verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Öncelikle, barınma/ikamet kavramının tartışılmasının kökeninde, modern yaşam koşullarının sonucu olarak gelişen 'barınma anlayışı'nın⁶, insanın doğası ve beklentileri ile örtüşmediği düşüncesinden kaynaklanan rahatsızlık yatmaktadır. Halen sürmekte olan bu tartışmaların oluşumunda, Heidegger'in savaş sonrası konut açığı ile yüzleşen Almanya'nın barınma sorununa adres vererek sunduğu 'Building Dwelling Thinking' adlı bildirisinin büyük bir payı vardır. Heidegger'a göre 'konut açığı', niceliksel bir sorunun adı olmaktan öte, çok daha köklü ve ciddi bir sorunun somut göstergesidir. Bu olumsuz koşul da; 'modern insanlığın evsizliği'dir. Aynı söyleme paralel olarak gelişen eleştiriler, barınma/ikamet sorununun bir nicelik sorunu olmadığını, insanın yaşamına ve çevresine bakış açısındaki temel bir bilinç sorunu olduğunu belirtmektedirler:

⁶ 'Barınma anlayışı' ya da 'barınma modeli' terimleri; toplumların yada kültürlerin, dünya görüşleri, ideolojileri, uygarlık düzeyleri ile ekonomik ve teknolojik yeterliliklerine bağlı olarak, barınma mekanlarının üretimi ve inşasındaki genel örgütlenme tavırları ile ikamet eylemine karşı hissettikleri genel ve ortak bilinci kastetmektedir. Detaylı açıklama için bkz. Bölüm 2.3.Konut Kavramı.

Evde değiliz, zira artık kim olduğumuzu anlamıyoruz. İnsan, ancak -derin manada- kim olduğunu bilirse, huzur içinde yaşar, ikamet eder (Zimmerman,1985, s.249).

Dolayısıyla, Heidegger'a göre barınma/ikamet, 'nerede' yaşadığımız değil, 'nasıl' yaşadığımız ve 'kim' olduğumuz ile ilgili bir sorundur ve daha da somut olarak; içinde yaşadığımız teknoloji devrinde 'nasıl' yaşamamız gerektiğini sorgulamaktır (Heidegger, 1971). Heidegger'e göre 'ikamet eylemi';

(...) insanın faniliğini anlayıp bunu kabul etmeyi öğrenmesi, her nesneyi bir mülk ve meta gibi görüp o şekilde davranmaktan vazgeçmesi, gökyüzünün ve mevsimlerin ritimlerinin derin harmonisinde, toprağın bahsettikleri, yaşam ve mevcut olan ya da olamayan kutsallık içinde yaşamasını- yani ikamet etmesini- bilmektir (Murgerauer, 1993, s.6).

Bu açıdan bakıldığında barınmanın/ikametinin doğası ile insanın dünyada varoluşunun deneyimi içiçe geçmiştir. Dolayısıyla, Heidegger düşüncesi ve ona referanslanan pek çok söylem için barınma/ikamet etmek; 'varoluşsal bir sorun'dur. Özellikle gelişen teknoloji devrinde, modern yaşam koşullarının 'dönüştürdüğü' sosyal şartlar ile yeni düzenlerle yüzleşen insanın, 'dünya' ile ilgili kavrayışlarında, anlamlandırmalarında, 'evsizlik' ve 'yersizlik' gibi sorunlarla karşılaşılması kaçınılmazdır. "Evsizlik ve yabancılaşma 'kendini anlayamama' halinin semptomlarıdır" (Zimmerman,1985, s.254). İkamet bilinci ise en genel anlamda bu soruna temellenen bir kavramdır.

Beceri ise kim olduğumuzu ve gerçekten ne isteyip neye gereksinim duyduğumuzu bilmek konusudur. İnsan dünyada nasıl ikamet eder ve nasıl bir eve sahip olur? Bunların cevabı ise insan ile dünyanın karmaşık ilişkisinin açıklanmasında yatar (Seamon & Murgerauer, 1985, s.1) .

Fransız filozof Gabriel Marcel, ikameti basit bir sorun olarak görmekten öte bir 'gizem' olarak niteler. Zira sorun, bizden bağımsız gelişen, sonradan yüzleşilen bir yapıda ve gelişmiş bir dizi nesnel çözümler üretilebilecek doğada değildir. İnsanlığın karşı karşıya olduğu ve kaçınılmaz bir biçimde içine dahil olduğumuz bir durumdur. Ve insanın tekrar berrak bir biçimde görebilmesi için kendisini sorgulaması gerektiğini savunur (Seamon & Murgerauer, 1985b).

İkinci soru olan, 'barınma/ikamet kavramının 'kimlere' yönelik olduğu'nun yanıtı da bu noktada belirginlik kazanmaktadır. İkamet bilinci salt bir gruba yönelik olmayıp, hedef tüm 'insanlar' dır. **Barınma/ikamet eylemi herkese ait bir bilinç işidir.** İkamet, dünyayı anlamlandırmak üzere yapılan bir dizi eylem ve algılayışları içerir. Bu eylemler dizisinde, mekan; bir yan ürün değil, herşeyin ve insanın varoluşunu kapsayan temel varlık ve anlamın kendisi olmaktadır. İnsanlar anlamları kendileri yaratırlar.

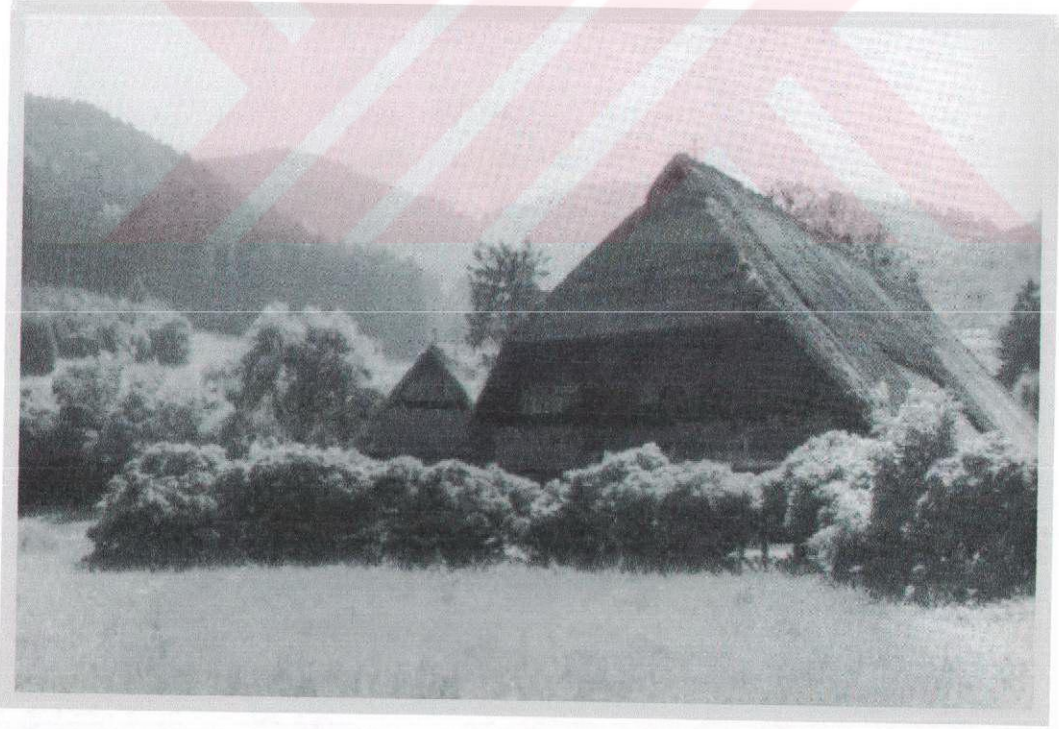
Bu verildiği haliyle dünyanın tabii ki bir anlamı yoktur, ancak ondan anlam çıkarabiliriz ve bunu sadece biz yapabiliriz (Hubbard,1981,s.158) .

Dolayısıyla, barınma/ikamet kavramı; en yalın anlamda, insan ile mekanın ortak doğasını ve bu biçimde sürdürülen ortak hayatı anlatmaktadır. O yüzden en başta insanı ilgilendirmektedir. İkamet eden, 'ev'i ya da 'yer'i oluşturan ve yaşantısı boyunca olaylardan, eylemlerden anlam çıkaratan veya katan da 'insan'dır. Bu açıdan bakıldığında, barınma/ikamet eylemi, konut, apartman gibi materyal bir nesnenin varlığından ya da biyolojik anlamda sürdürülen fiziksel bir süreç olmaktan çok daha derin anlamları içermektedir.

Görülmektedir ki, barınma/ikamet eyleminin doğası üzerine tartışmalar, mimarlar ya da yapıcı çevrenin oluşmasında sorumluluk payı olan profesyonellerin kullanmasına yönelik bir 'kurallar listesi' ya da 'ideal bir barınma modeli'nin tarifini içermemektedir. Ancak, barınma/ikamet kavramının doğasına yönelik bu tartışmalar bunların çok daha ötesinde ve kalıcı bir takım katkılar sağlamaktadır. Kökten bir tavır olarak barınma/ikamet bilinci, herkese yönelik bir 'farkındalık' ya da bir 'görme' işidir ve bu noktada, yaratıcı bir eylem olan mimarlık ile derinden bir ilgi kurduğu düşünülmektedir. Mimarlığı hangi sınırlar içinde gördüğümüz ve değerlendirdiğimiz, bu bilinçle bakıldığında daha derin ve anlamlı bir hal almaya başlar.

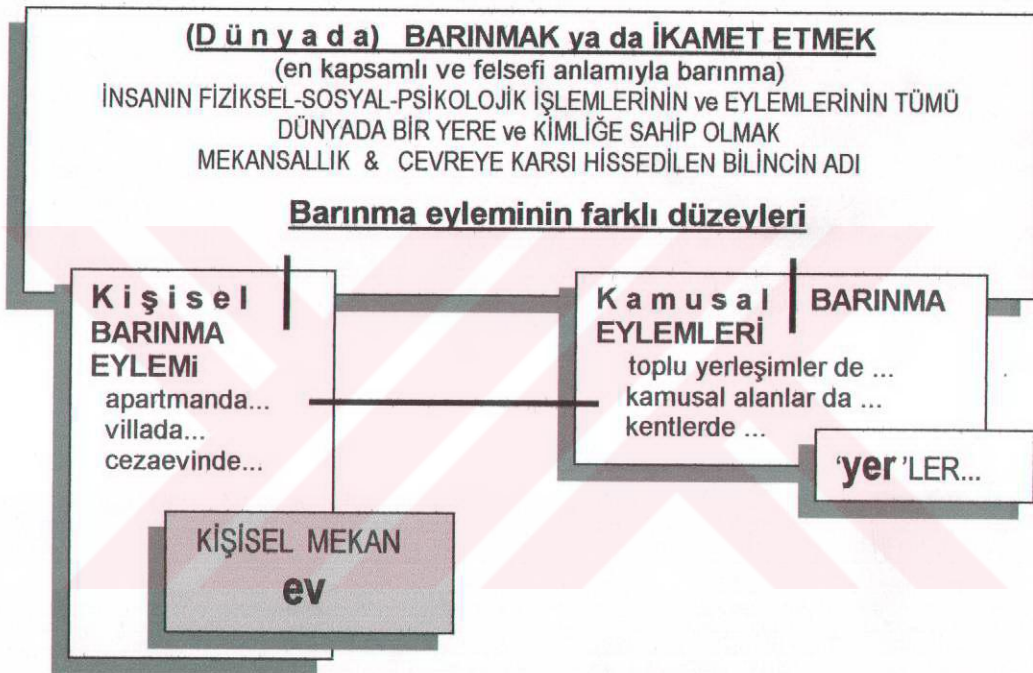
*Mimarlık... 'yapmak'... 'ortaya çıkartmak' anlamında 'yeniden-yaratmaktı'... Zaten orada, ama gizli olanı, hep oradaymışçasına oraya yerleştirmek, şeylerin ve malzemenin doğasını ortaya çıkartmak; yaratıcı özne olmaktan, şeyler ve doğayla iktidar ilişkisi kurmaktan vazgeçebilmek (...) Dünyanın merkezinde olup, bütün dünyayı kullanılabilir nesnelere resmi gibi görmekten vazgeçebilmek, kendini geri çekebilme öğrenmek, doğanın akışını kavrayabilmek ve **onun izleyicisi gibi değil, parçası olabilmeyi gerektirir 'yapmak'**. Michaelangelo, heykelinden çok etkilenip nasıl yarattığını soran arkadaşına taşı gösterip 'Zaten orada duruyordu, ben sadece ortaya çıkardım!' diye yanıt verdiğinde yaratıcı eylemin doğasını ima ediyordu (Korkmaz, 2001,s.133).*

Bu açıdan bakıldığında, 'gerçek' bir yaratıcı eylem olarak mimarlık, gizli olanı görme, doğanın akışını kavrayabilme ve bütünü bir parçası olabilme anlamına gelmektedir. Buna göre de Heidegger'in sıkça öykünerek bahsettiği 'Black Forrest Farm House' gibi kendine yeten, doğanın ve insanın saf unsurlarını sergileyen, yerine ait, tinsel bir dünya görüşünün sembolü olan 'yer'ler gerçek birer mimarlık ürünü sayılabilirler (Fotoğraf 2.1).

FOTOĞRAF 2. 1 Black Forrest Farm House-doğada bir çiftlik evi (Quantrill & Webb,1991, s.48).

Sonuç olarak, tartışmanın başında da belirtildiği gibi, barınma/ikamet kavramının içeriğini, insanın mekanı ile olan ilişkisinin biçimlerini farklı açılardan ve boyutlardan değerlendirmek mümkündür. İnsanın mekansallığı, fiziksel anlamda bir barınak oluşturmaktan, konut veya ev gibi özel bir barınma mekanı içinde ya da bir yerleşim/kent gibi kamusal mekanlarda barınma/ikamet etmeye ve hatta Heidegger'in sözünü ettiği gibi 'dünya yüzünde' barınma/ikamet etmeye değin farklı boyutlarda açıklanıp çalışılabilir (Şekil 2.1).

ŞEKİL 2.1 Barınma/İkamet Eyleminin Farklı Düzeyleri

Bu tez çalışması, özellikle insanın kendi kimliğini oluşturmak ve özgün hayat dilimini yaşamak üzere gerçekleştirdiği 'kişisel barınma/ikamet eylemi'ni konu almakta ve bu anlamda bireysel barınmanın/ikametinin unsurları olan 'konut' ve 'ev' mekanlarını incelemektedir. Bundan sonraki aşamalarda, sırasıyla eylemin temel öğeleri olan 'konut' ve 'ev' kavramlarının genel değerlendirmeleri yapılacaktır.

2.3 Konut Kavramı

Konut, hemen her insanın yaşamında önemli bir yeri olan, içten ve dıştan gün be gün kavranan ve kavrayan kişiye farklı anlamlar ileten çok yönlü bir varlıktır. Kişisel anlamdaki barınma/ikamet eyleminin temel bir ögesidir. Tez çalışmasının temel analiz birimlerinden biri olan ve bir sonraki aşamada karşılaştırmaya esas olacak bir kavram olarak konutu, genel anlamda tanımak ve ona ilişkin bazı kavramları aydınlatmak gerekmektedir. Dolayısıyla, bu temel ve çok yönlü kavramı tanımak için seçilen yol, ona ait birtakım genelleyci tanımları sıralamak yerine, ona farklı boyutlarından bakarak nitelendirmek olacaktır. Konut, kelimenin tam anlamıyla ‘ele alınıp’, farklı açılardan bakıldığında doğasının ve içeriğinin daha belirginleşeceği düşünülmektedir. Bu bilinçten yola çıkılarak, konut kavramının farklı boyutları ve işlevleri aşağıda genel hatlarıyla ele alınmaktadır:

- **Konut herşeyden önce ‘nesnel bir gerçeklik’dir.** İşlevlerinden ve anlamlarından arınmış bir halde düşünüldüğünde maddeye özgü nitelikleri olan ‘nesnel ve fiziksel bir varlık’tır. Bu durum konutun değişmez doğasıdır. Somut, ölçülebilir, elle tutulan, hacmi ve ağırlığı olan, duyularla algılanabilen nesnel bir üründür. Konutun somut ve maddesel olma hali, özellikle çok daha soyut ve karmaşık bir ilişkiler bütünü olan ‘ev’e göre daha rahat açıklanabilmesini sağlamaktadır. Konut hakkında nesnel tasvirler yapabilmek, onları paylaşmak, hakkında bir fikir birliği oluşturmak ya da genelleştirmeler yapmak daha kolaydır. Zira onun gözlenebilir özellikleri, kullanıcılar ya da algılayanlarca, yaklaşık ortak bir kanaat oluşturulabilmesini mümkün kılmaktadır. Bir konutun konumundan, biçiminden, büyüklüğünden, malzemelerinden, eskiliğinden ya da maliyetinden söz edilebilir ve tartışılanlar üzerinde bir uzlaşma oluşturulabilir. Bunun temel sebebi ise kavramın ‘nesnel bilgiler’ üzerinden konuşuluyor olmasıdır. Dolayısıyla; **her şeyden önce konutun ‘maddeye ait bir doğası’ vardır.**

• **Konut ‘fiziksel bir barınak’ ya da bir ‘yapı türü’dür.** Konut en temel anlamda, insanı, ‘doğanın’ın istenmeyen koşullarından koruyan fiziksel bir kabuk ya da barınaktır. Dolayısıyla, konut en başta ‘fiziksel’ olarak insanın kendisini ve daha sonra da onun temel işlevlerini barındırmaktadır. İnsana ait bu temel barınak, onun fiziksel anlamda yaşamını sürdürmesine olanak sağlarken, diğer yandan en temel biyolojik gereksinimlerini ve işlevlerini, rahat ve düzen içinde gerçekleştirebileceği özel bir ortam olmaktadır. İnsanın uyuma, yemek yeme, bir araya gelme, aile oluşturma gibi açık ve ‘görünür’ fiilî işlevlerini gördüğü özel bir yapı türüdür. Bu yapı içinde insanın pratik eylemleri, konutun karşıladığı mekan düzeni içinde gerçekleşir. Konut, fiziksel anlamda hem insanı hem de onun fiziksel/biyolojik işlevlerini barındırmaktadır. Öte yandan, konutun mekansal organizasyonu, insanın bu temel işlevlerine göre şekillenirken, aynı zamanda bir başka yönden bu yapı birimi, içinde bulunduğu coğrafyanın özelliklerine göre de biçimlenmektedir:

İşte Almanya:...İşte beyaz badanası ve kırmızı çatısı ile Bavyera evi... Ren bölgesine çıkalım: çatılar sivrileşiyor, örtü arduzdır. Bazen duvarlar bile arduz kaplı. Deniz sahillerine uzanalım. Evler tuğladandır. Tuğlalar hep sıvasızdır(...) Felemenk, Flandr: hep tuğla duvarlar, dik çatılar, Felemenk kiremitleriyle örtülü(...)İskandinavya: şimale gittikçe, kalın ağaçtan yapılmış evler çoğalıyor(...) Finlandiya ağaç memleketi(...) Evlerde ağaç kendi halinde, kendi kokusuyla bırakılıyor(...) (Eldem,1983,s.15).

Dolayısıyla; **konut, insanın özel ve temel fiziksel eylemleri ile gereksinimlerini karşılayan ve bir üst bağlamdaki fiziksel çevresi ile ilişkilenen ‘fiziksel bir yapı’dır.**

• **Konut sosyo-kültürel bir üründür.** İnsanın, temel ve evrensel gereksinimleri ve dürtüleri olduğu kadar, kültürel koşullandırmalarla şekillendiği de önemli bir gerçektir. Bir insan ürünü olarak konut, bireyin fiziksel ve ‘görünür’ işlevlerini barındırmanın yanı sıra, onun kültürel ve sosyal koşullandırmalarla gelişen davranışlarını, değerlerini, gereksinimlerini karşılayan bir yapı düzenidir. Bu anlamda konut, insana sosyo-kültürel bir düzen sağlamak ve aynı zamanda o düzenin somut bir göstergesi olmaktadır. Bu sosyo-kültürel değerler ve anlamlar daha ileride de detaylı olarak görüleceği gibi konutun içindeki yaşam mekanının

yani evin varlığıyla oluşmaktadır. İçinde yaşamı barındıran bir düzen olarak evsel mekanın sosyo-kültürel boyutları, kimi zaman yapının yani konutun biçimlenişinde ve diğer fiziksel karakteristiklerinde somut anlamda dışavururken, çoğu zaman da mekan organizasyonlarında, insanların mekanları kullanımlarında veya mekansal davranışlarında gizli olmaktadır. Dolayısıyla; **konut, insanın sosyo-kültürel değerler ve anlamlarla donattığı evsel mekanın fiziksel kabuğudur.**

- **Konut yapılandırılmış çevrenin bir ögesi ve mimari/kültürel bir yapıdır.** Konut, barınma/ikamet eyleminin doğrudan kişisel yönüyle ilgili bir kavram olmanın yanısıra, fiziksel çevrenin bir parçası olarak daha kamusal ölçeklerdeki barınma/ikamet eyleminin de bir parçası olmaktadır. Zira, konut, kentlerin ve hemen her ölçekteki yerleşimlerin, kısacası yapılandırılmış çevrenin en önemli ve en yaygın öğelerindedir. Konut, içinde yaşanan bir varlık olmaktan öte, dışarıdan da algılanan, kavranan, insanların çevreleri ile olan iletişimine etki eden kültürel/mimari bir yapıdır. Bir çevre elemanı olarak konut(lar) bir kentteki, yerleşimdeki, kültürel, toplumsal, ekonomik veya politik işleyişlerinin somut teşhiri, aynı zamanda içinde buldukları yerleşimin ya da kentin genel görüntüsünü ve imgesini oluşturan temel mimarlık/kültür yapıtları olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında **konut; materyal kültürün bir nesnesidir** ve bir kültürel ürün olarak, toplumsal kimliği en belirgin dışavuran yapıtlı çevre ögesidir. Örneğin, yapıtlı çevrenin elemanları olarak yerel - verneküler konutlar, modern kentlerin ya da yerleşimlerin, imgelerini, kimliklerini ve tarihsel değerlerini sergiledikleri birer kültürel miras ve hatta turistik çekim alanıdır.

- **Konut ticarî değeri olan bir mülktür.** İnsanın toplumsal üretim ilişkileri sonucu konutun ticarî bir değeri oluşmaktadır. Konut, bu açıdan bakıldığında da insanın maddi varlığının bir parçası olmaktadır. Özellikle modern dünya görüşü çerçevesinde, **konut gerçek bir anlamda “ekonomik taahhüt içeren bir yatırımdır”** (Dovey,1985,s.53). Kâr ve güç sağlayan bir ekonomik kaynak olmakta, aynen sahip olunan diğer eşyalar ya da mülkler gibi alınıp satılabilmekte, tüketilebilmektedir. Konutun ticarî değeri, bireyi ilgilendirdiği kadar toplumsal

anlamda genel ekonomiyi de etkilemektedir. İlhan Tekeli, konutun işlevlerini ele aldığı bir çalışmada, kavramın ekonomik boyutları ve anlamlarını şu şekilde sıralamaktadır:

(...)Konut tek başına algılandığında; (...)b) üretilen bir meta olması, c) bir tüketim malı olması, d) toplumda kişiler ve aileler açısından gelecek için bir güvence olması, (...) f) emeğin yeniden üretildiği yer ve emeğin yeniden üretiminin fiyatını belirlemesi, g) gerek enflasyonun karşısında paranın değerini korumayı, gerekse yeni rantlara el koyabilmeyi sağlayan bir yatırım aracı olması, (...) l) bir ekonominin canlandırılmasının, bunalımdan çıkarılmasının, istihdam yaratılmasının aracı olmak gibi değişik işlevlere sahiptir (Tekeli,1995, s.2).

Görülmektedir ki; konut kavramına farklı noktalardan bakıldığında, farklı nitelikleri ve boyutları ile karşılaşılmaktadır. Bu nitelendirmeler sonucunda konut; hem bir 'barınak', hem bir 'sosyo-kültürel ürün', hem bir 'kültürel/mimari yapıt', hem 'fiziksel çevre', hem 'üretilen bir meta', hem 'tüketim malı', hem de bir 'yatırım aracı' olabilmektedir. Konut bu sayılanların hepsi, birkaçı ya da sadece biri de olabilir. Konutun 'ne olduğu' veya 'nasıl görüldüğü', içinde bulunulan kültürün ve zaman diliminin 'barınma/ikamet anlayışı' ile ilgili bir durumdur.

Barınma/ikamet eyleminin temel unsuru olan konut kavramının anlamı ve değerlendirilişi, içinde yaşanılan devrin barınma anlayışına göre *değişkenlik* gösterebilir. 'Barınma anlayışı ya da modeli', toplumların ya da kültürlerin, dünya görüşleri, ideolojileri, uygarlık düzeyleri ile ekonomik ve teknolojik yeterliliklerine bağlı olarak, barınma mekanlarının üretimi ve inşasındaki genel örgütlenme tavırlarını, kısacası barınma/ikamet eylemine karşı hissettikleri genel ortak bilinci kastetmektedir. Dolayısıyla, barınma/ikamet kavramı, evrensel ve temel bir kavram iken, barınma/ikamet anlayışı ya da modeli toplumsal ve kültürel devirler içinde değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin, genel bir kategorik yaklaşımla, 'ilkel barınma modeli', 'geleneksel barınma modeli' ya da 'modern barınma modeli', temel barınma anlayışlarının adları olabilirler. Bu açıdan bakıldığında, ilkel toplulukların ya da kültürlerin, genel barınma/ikamet anlayışı, barınma mekanlarının yer seçimlerinden ve inşasından başlayarak, tüm mekansal eylemlerine değin, yaşamsal, kutsal, varoluşsal bir tavır ve bilinci içermektedir. İlkel toplum insanı için, konutunun ticarî bir anlamından ya da kültürel bir yapıt değerinden sözedilemez. Ve

hatta ileriki bölümlerde daha net anlaşılacağı gibi, ilkelerin ikamet bilinci çerçevesinde, konut ve ev arasındaki ayrımın belirlenmesi pek kolay değildir; zira ilkel insan barınma yerinin seçimi ve inşası da dahil olmak üzere, mekanın oluşumu ile ilgili her türlü etkinliğe, fiziksel, psikolojik, deneyimsel ve davranışsal anlamda katılmakta, tüm süreç içinde adeta *ev yapmaktadır*. Oysa modern insanın dünyayı, evreni ve dolayısıyla mekanını anlamlandırması daha farklı bir tavrı örnekler. Modern barınma anlayışı, daha rasyonel, akılcı ve pratik işlevselliklerle ilgilidir. Barınma/ikamet daha geçici ve nesnel boyutlarıyla kavranmaktadır ve konut evsel anlamlarından daha bağımsızlaşmaktadır. Modern insan için konut, 'geçici bir barınak', insana barınma işlevlerini gidermesi için sunulan 'halihazır yapı', 'tüketilebilir bir meta' ya da bir 'yatırım aracı' olabilmektedir.

Bu aşamaya değin yapılan değerlendirmeler çerçevesinde konutun genel bir tanımı yapılacak olursa; **konut; insanın kişisel barınma/ikamet eyleminin içinde geçtiği yaşam mekanının (evsel mekanın) fiziksel kabuğu olarak nitelendirilebilir.** Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, konut *her zaman* fiziksel bir boyutu tanımlamakta, kişisel barınma eyleminin ve evsel mekanın fiziksel unsuru olmaktadır. Yine yukarıdaki değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkan bir başka nokta ise; **kişisel barınma/ikamet eyleminin fiziksel boyutu olan konutun değerlendirilişinin ve algılanışının toplumların barınma anlayışlarına göre farklılık gösterdiği**dir.

Bu aşamada, kişisel barınma/ikamet eyleminin bir başka temel unsuru olan ve bu fiziksel mekanı -yani konutu- da içine alan, geniş ve karmaşık bir kavram olarak evin açıklanması gerekmektedir; zira, konutun açıklanışı, ev/evsel mekanın doğası kavranmadığı sürece eksik ve yetersiz kalmaktadır.

2.4 Ev Kavramı

Ev kavramına yönelik genelleiyici birtakım tanımların yapılması oldukça güçtür. Evin özneliliği, karmaşıklığı, derinliği ve hatta çelişkileri, çoğu zaman onun doğasını ‘doğrudan’ tanımlamakta yetersiz kalabilmekte ve kavram, genellikle ‘hakkında konularak’ anlaşılabilir. Çünkü, ev kavramı, nesnel bilgiler üzerinden tartışılabilir bir doğada değildir. Algılar, deneyimler, gözlemler, söylemler, hatta duygular ve hisler üzerinden paylaşılmaktadır. Bu sebeple, evin doğası ve işleyişi hakkında bir genel açıklama yaparken, en başta kavramın bu karmaşık ve tartışılabilir yapısının vurgulanması gerekir.

Kişisel barınma/ikamet eyleminin temel unsuru olarak ‘ev’i nitelendirebilecek pek çok ifade vardır; ve bu betimlemeler genellikle pozitif anlamlar içermektedirler. Örneğin ev; ‘güven hissi’, ‘rahat ve kolayda olma’, ‘kontrolü sağlama’, ‘özgürlük’, ‘kalıcılık’, ‘sahiplenme’, ‘öz alan’, ‘sosyal ortam’, ‘kaçış noktası’, ‘ailenin fiziksel çatısı’, ‘kutsal yer’, ‘bireysel merkez’ gibi tanımlarla nitelendirilmekte ve bu betimlemeler, bize ev hakkında parça parça bilgi iletirmektedirler. Anılan tüm özellikler, genel anlamda geçerlidir; ve her biri, birer yönden evi tanımlamaktadır. Ancak, evin bütündeki işleyişi hakkında daha detaylı ve kapsamlı bir açıklamaya gereksinim vardır. Dolayısıyla bu aşamada, ev kavramı ve evsel mekan üzerine yapılan çeşitli çalışmalar taban alınarak, yorumlanmakta; ve evin genel işleyişi ve boyutları hakkında bütüncül bir açıklama geliştirilmeye çalışılmaktadır.

‘Ev’, sürekli olarak değişen bir konumu ifade etmektedir. Ev, ‘bir mekansal deneyim’, ‘duygusal bir konum’, ‘bir tür ilişki’ ya da ‘davranış’ halinde kendini açığa çıkarabilmektedir. Bu durum göstermektedir ki, kavram, içinde duygusal davranışsal, çevresel vb. birtakım dinamikleri barındırmakta ve bu dinamik güçlerin etkilişimi sonucu bir ‘ev kavramı’ ortaya çıkmaktadır. Bu durum, daha net biçimde şu şekilde açıklanabilir:

Ev kavramı, bir yandan insanın özüne ait, kalıcı ve evrensel bir takım dürtüleri, deneyimleri ifade etmektedir. Evin insanlar için anlamı üzerine yapılan, özellikle psikoloji alanındaki bilimsel çalışmalar, onun, herkesin ortaklaşa paylaştığı birtakım hisleri ve deneyimleri içerdiğini belirlemiştir. Örneğin, yukarıda da değinildiği gibi, evin bir sıcaklık, güven, merkez oluşturması gibi pozitif hisler, evin evrensel olarak paylaşılan anlamları olduğunu ve bazı temel deneyimlerle ilişkilendiğini göstermektedir. Daha da öteye gidildiğinde, eve ait bu hislerin ve deneyimlerin, insana ait birtakım **'arketipler'** den kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır. Bu argüman, insanın mekan ile olan deneyimsel ilişkisini çözümlenmeye yönelik psikanaliz ve topoanalizlerde sıklıkla yer bulur. Dolayısıyla herşeyden önce, evin evrensel ve arketipsel bir doğası vardır ve bu çalışmada, evin oluşumunu motive eden bu temel dürtülerin veya arketiplerin (duygular, deneyimler, eylemler, temel davranış kalıpları vb.) tümü 'ev deneyimi' olarak anılmaktadır.

Öte yandan, ev kavramı, salt ev deneyiminden ibaret olmamaktadır. Ev aynı zamanda; zamansal, mekansal, bireysel, toplumsal, ekonomik değişkenlerle şekillenen bir eylemler bütünü ve ilişkiler kümesidir. Dolayısıyla, bütün anlamda ev; içsel güçlerin (arketiplerin) yanısıra, bir takım çevresel ya da dışsal güçlerle birlikte şekillenmekte ve bu ilişkiler de 'zaman' boyutunda varolmaktadır. Tez çalışması kapsamında, evi oluşturan ve şekillendiren tüm dinamikler ve ilişkiler bütünü 'evsel yaşam' olarak adlandırılmaktadır.

Sonuçta; bütün olarak ev kavramı, 'ev deneyimleri' ve 'evsel yaşamın' etkileşiminden doğan, karmaşık bir işleyiş olarak karşımıza çıkar. Bu kavramsallaştırma çerçevesinde ele alınacak olan evin, daha detaylı anlaşılabilmesi için, kavramın temel unsurları olarak belirtilen 'ev deneyimi' ve 'evsel yaşam' konuları, aşağıda ele alınmaktadır.

2.4.1 Ev Deneyimi

“Deneyim’ insanın bir gerçekliği kavrayışında ve yapılandırılışındaki çeşitli biçimlere verilen genel ad” olarak açıklanabilir (Relph, 1976, s.8). ‘Ev deneyimi’ ise, evin kavranışına ve yapılandırılmasına yönelik, temel ve evrensel bir takım duyuları, hisleri, değerleri ve mekanizmaları içermektedir. Sözkonusu temel hisleri, dürtüleri ve davranış kalıplarını harekete geçiren ya da ev deneyimini yaratan anlam yapılarının ‘arketip’ler olduğuna yukarıda değinilmiş; ev deneyiminin, her insanda varolan temel ve arketipsel bir doğasının var olduğu kabul edilmiştir.

Bu aşamada, ev deneyiminin, arketipsel doğasını anlamak için, öncelikle, ‘arketip’ kavramının açıklanması; sonrasında ise, insanın, barınma eylemine yönelik arketiplerini açığa çıkaran bir tartışma teması olarak, ‘ilk ev’ üzerine düşüncelerin ve yorumların aktarılması düşünülmektedir. Bu temel açıklamalardan sonra, ‘ev deneyimi’ni oluşturan temel arketipsel deneyimler, davranışlar ve gereksinimler tanımlanmaya çalışılacaktır.

2.4.1.1 Arketip Kavramı

Arketip terimi, (*İng.*)‘arche-type’, Yunanca’dan gelme bir sözcüktür. ‘Arche’; başlangıç, orijin, neden, temel kaynak ya da kural demektir. Aynı zamanda liderlik pozisyonu, baskınlık anlamına da gelmektedir. ‘Type’ ise; biçim, imge, kopya, model, düzen, kuralın karşılığıdır. Dolayısıyla, ‘archetype’ ya da ‘arketip’ terimi; ‘kalıp, esas biçim, ilk-ilkel biçim’ olarak ifade edilebilir (Jacobi, 1959).

Arketip kavramı, ilk kez Carl G. Jung’un, insan zihninde ‘kollektif bilinçaltı’nın var olduğunu savunması ile birlikte gündeme gelmiştir. Daha sonradan, arketip kavramının farklılaşan açıklamaları ve yorumları gelişmiş olmakla birlikte, tez çalışması kapsamında kavram, Jung’un öne sürdüğü ve tanımladığı çerçevede açıklanmaya çalışılacaktır.

Jung'a göre, insan bilinçaltı 'bireysel' ve 'kollektif' olmak üzere iki temel yapıyı içermektedir. 'Bireysel bilinçaltı', birtakım özel duygusal komplekslerden meydana gelirken, 'kollektif bilinçaltı' arketiplerden oluşmaktadır (Jung, 1934). Burada 'kollektif bir bilinçaltını' varlığını kabul etmek, insan doğasının ortak köklerinin olduğunu kabul etmek anlamına gelmektedir. Bu kuram ile, her insanda ortak olarak varolan arketiplere ya da evrensel davranış kalıplarına, psişik motiflere ve deneyimlere işaret edilmekte; insanın fizyolojik ve psikolojik işlemlerinin yüzyıllardır kalıcılığını koruduğu savunulmaktadır. Psikoloji ve psikanaliz literatüründe bu sava yönelik geniş kapsamda açıklama bulunabilir.

Arketipler, kollektif bilinçaltında depolandığı varsayılan, şekli olmayan 'anlam yapıları'dır. Hiçbir zaman açığa çıkmayan ve kendilerini ancak 'semboller'le belli eden komplekslerdir. Jung psikolojisinin yorumunu yapan Jolande Jacobi'ye göre, arketipler, zihindeki birtakım yapıları, belirli imgelere, ki bunlara arketipsel imge ya da sembol de denilebilir, dönüştüren unsurlar ve motiflerdir. Arketipsel imgeler/semboller, ancak yarattıkları 'etki'ler ile tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, arketipler, algılanamayan potansiyel motifler olurken, gündelik hayatta açığa çıkan, temsil edilen ve algılanabilenler, 'arketipsel imgeler ya da semboller' olmaktadır (Jacobi,1959). Bu sebeple, arketipler hakkında ancak *dolaylı* olarak bilgi sahibi olabilmekteyiz.

Arketip, kalıtımla gelen bir tür zihin işleyişi olarak nitelendirilebilir. Bu kalıtsal işlemler çok boyutlu olup biyolojik ya da psikolojik, hatta metafiziksel düzlemleri içerebilmektedirler. Örneğin, civcivin yumurtadan çıkması ya da kuşun yuvasını yapması, göçmen kuşların yolunu bulması biyolojik arketipsel eylemlerdir¹ (Jacobi,1959,s.43). Bu açıdan bakıldığında, insan için 'ev yapmak' da arketipsel bir eylemdir. İnsanın 'ev yapma' eyleminin salt biyolojik değil, aynı zamanda psikolojik ve hatta metafiziksel düzlemlerde bir arketipsel eylem olduğu, ilerleyen bölümlerde görülecektir.

¹ Arketiplerin salt insana özgü olmayıp tüm canlıları içerdiği fikri ve özellikle hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar da yaygındır.

Öte yandan, arketiplerin 'eylemsel boyut'larının yanında, 'deneyimsel boyut'ları da varolmaktadır. İnsanın dünyayı anlaması ve kavraması, arketipler sayesinde gerçekleşmektedir. Örneğin, insanın dünya ile kurduğu ilişki, hem gerçek hem de sembolik anlamda, erken çocukluk yaşlarında başlamaktadır. Dünyanın sembolik ya da hayal ürünü görüntüsü çocuğun hayatının organik bir parçası olmakta; çocuk, doğduğu andan itibaren dünya ile biyolojik ve aynı zamanda psişik anlamda bağ kurmaktadır. Bunu yaptıran gücün de algılanamayan arketipler olduğu savunulur. Dünyayı anlamlandırma işlemi insanın hayatı boyunca devam eden bir işlem olurken, arketipler dünyaya ait fiziksel unsurların nasıl deneyimleyeceğine ışık tutmakta; fiziksel faktörleri psişik faktörlere dönüştürmeyi sağlamaktadırlar. Dolayısıyla, bu 'şekli olmayan ve görünmez' yapılar, potansiyel birer enerji kaynağı olarak değerlendirilebilirler.

Yukarıda da değinildiği gibi, arketipler ya da görünmez yapılar, ancak 'sembol'ler aracılığı ile kendilerini hissettirebilmektedirler. Sembol sözcüğü, Yunanca 'symbollo'dan gelmektedir. Bu sözcüğün, bir çok nitelendirmeye karşılık uzlaşılan bir tanımı; 'görünmeyen ve daha derindeki anlamı sergileyen, görünür ve objektif anlamlar' şeklindedir (Jacobi, 1959).

Semboller, bilinçaltındaki arketiplere bağlı olarak oluşurlar. Arketip, zaman ve mekan içinde kendini gösterdiğinde, bilinçte biçime girmiş ve artık bir 'sembol' olmuş demektir. Sembol, bir biçimde somut olmakta, en soyut ilişkiler, durumlar ve fikirler bile zihinde spesifik biçimler, figürler, imgeler yaratmaktadır. İnsan aklının bu gücüne 'imge-yaratma'⁸ denmektedir. Dolayısıyla; arketipler, açığa çıktığı biçiminde -yani semboller yoluyla- dolaylı olarak algılanmaktadır.

⁸ 'İmge-yaratma' İngilizcedeki 'image-making' teriminin tercümesidir. Bu unsur en belirgin haliyle sanat yapıtlarında açığa çıkmaktadır. Örneğin pek çok kültürde 'iyi ve kötü çelişkisi', kahramanın ejder ile savaşması ile sembolleşir ya da labirent, 'ölüm ve yeniden doğuş' arketipinin sembolü kabul edilir.

Jung'a göre, bir şeyin sembol olup olmadığı tamamen algılayan bilince bağlıdır. Bir nesnenin en çıplak halde açığa çıktığı biçimiyle mi yoksa bilinmeyen bir şeyin simgesi olarak mı algılandığı tamamen kavrayana bağlı bir durumdur. O yüzden bir durum ya da nesne, bir kişi için bir sembol iken başka biri için sıradan bir işaret olabilmektedir.

Dolayısıyla, çok çeşitli boyutları ve dışavurumları olan 'arketiplerin evi' insanın bilinçaltı olmaktadır. Jung, herkesin içinde varolan ya da bilinçaltında yaşayan mitsel zamandaki gibi bir 'arkaik insan'dan söz eder. Bu insanın tohumlarının halen her insanın doğasında var olduğunu savunur. Büyük ölçüde bu sebepten dolayıdır ki, insana ait eylemlerin ya da deneyimlerin kökenini anlamak için ilkelerin yaşamlarını ve mitleri kaynak olarak kullanmakta, 'ilk ev'i barınma eyleminin arketipleri hakkında ipuçları verebilecek bir araç olarak görmekteyiz.

2.4.1.2 İlk Ev- Arketipsel Mekan

'İlk ev', özellikle mimarlık ve felsefe alanlarının en ilgi çekici konularından birini oluşturur. Zira 'ilk ev' üzerine üretilen düşünceler ve yorumlar, ev kavramının orijinini, arketipsel doğasını ortaya koymaya yönelik tartışmaları içermektedir. Evrenin keşfi, mimarlığın doğuşu, dilin oluşumu ve hatta ilk kamusalılık ile politik yapının kökenleri dahi 'ilk ev' in yaratılması ve ev kavramının başlangıcı ile ilişkilendirilmektedir.

Mimarlığın bilinen en eski kaynaklarından 'De Architectura'da, Vitruvius, mitsel bir ifadeyle aktardığı konuta/eve ilişkin bölümde, ilk barınağın doğuşunu ateşin keşfedilmesine bağlamaktadır:

(...) Alevler söndükten sonra yaklaştıklarında, sıcak ateşin önünde dururken çok rahat olduklarını fark ettiler; daha odun atarak ateşi canlı tutarlarken başka insanlar da geldiler; işaretlerle ateşin verdiği rahatlığı onlara da anlattılar. İnsanların bu toplantılarında çıkardıkları seslerin salt bireysel olduğu bir dönemde günlük düzenleri gerektirdikçe anlamlı sözcükler ürettiler. Sonra ortak olarak kullanılan nesnelere adlarla irdelerken rastlantısal biçimde konuşmaya başladılar ve böylece insanların birbirleriyle sohbeti başlamış oldu.

O nedenle, insanoğlumun ilk kez biraraya gelerek bilinçli toplantılar yapmasının ve sosyal ilişkiler geliştirmesinin kaynağı ateşin keşfidir. Böylelikle, gittikçe artan sayılarda bir yere toplanıp, yüzleri yere dönük yürümek zorunda olmadan, dimdik ve yıldızlı göklerin parlaklığına bakarak yürüyebildiklerini ve dilediklerini el ve parmaklarıyla kolaylıkla yapabildiklerini görerek doğal yeteneklerinin diğer hayvanlardan üstün olduğunu farkettiler ve kendilerine barınaklar yapmaya giriştiler. Kimisi yeşil dallar kullanırken, kimisi de dağ yamaçlarında mağaralar kazdılar; diğerleri ise, kırlangıç yuvalarının yapılışını taklit ederek ince dallarla çamurdan sığınaklar yaptılar. Zaman geçtikçe, birbirlerinin barınaklarından esinlenerek yeni ayrıntılar eklediler ve daha iyi ve çeşitli kulübeler oluşturdular (Vitruvius,1993, s.27).

Yukarıda aktarılan Vitruvius'un yorumuna göre 'ateş', ilk barınma fikrini, kamusal hareketi, dili, kültürü ve dolayısıyla mimarlığı doğurmuştur. Vitruvius'un dışında Laugier, 'ilk ev'i; mimarlığın 'klasik' düzeninin mükemmeliyetine dair bir örnek olarak bir başka açıdan yorumlar. Ona göre ilk ev, mimarlık dili açısından incelenmesi gereken temel bir modeldir. Öte yandan Rykwert ise, 'ilk insanın ilk evi'nin anlaşılmasının, insanın ve eylemlerinin orijinlerini anlamak için temel bir araç olduğunu belirtirken, bu tip bir 'kökene geri dönüşün', bugün insanın yaptığı pek çok şeyi, ki başta neden ve niçin inşa ettiğini, açıkladığını savunur (Rykwert,1981). Rykwert'in bu yaklaşımından da anlaşılacağı gibi 'ilk ev' insana ait pek çok temel ve evrensel sorunun cevabını 'barındırmakta'dır.

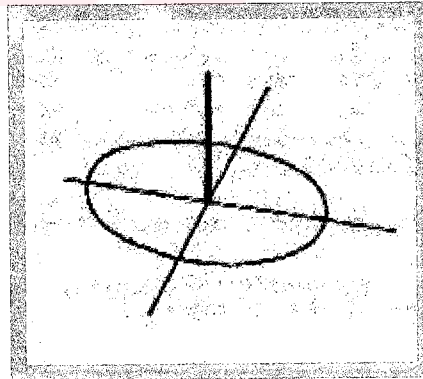
Dolayısıyla, 'ilk ev' üzerine literatürdeki çalışmalar ve tartışmalar, ilk fiziksel barınakların fiziksel tasvirini yapmaktan çok daha ötesini kapsamaktadır. Bununla birlikte, 'ilk ev'in yorumlanışları da incelenen temalara göre (mimarlık, dil, kültür, politika vb.) değişkenlik gösterebilmektedir. Bu çalışma kapsamında, 'ilk ev' özellikle barınma/ikamet eylemine yönelik arketiplerin ya da 'ev deneyimi'nin doğasını ortaya koyan bir tartışma aracı olarak ele alınacaktır.

'İlk ev'in ya da insanın ilk barınma mekanının orijinlerini açıklayan düşüncelerden en bilineni; 'insan bedeni' nin en temel arketipsel mekan olduğudur. Vitruvius insanın 'dikey konumu'nun ona bahsedilmiş bir armağan olduğunu, Dripps ise ilk mekansal mantığının izlerinin bu dikeylikte gizli olduğunu belirtmektedir (Dripps, 1997). Buna göre insanın 'dikey olarak durabiliyor' olması, ona

'kendini çevreleyen dünyaya anlam verebilme ve sorgulama' gibi biricik özelliği sağlamaktadır:

(...)Dünyayı dikey olarak anlamlandırma güdüsüne sahip olan insan, dünya üzerindeki yerini ve bağıntılarını sorgulamaktadır. Eylem gökyüzünü gözlerken başlar. Gökyüzü sembolik bir yapıdır. Asıl çatı odur. Dünyanın çatısı, kemeri ve esas büyük kutsal çatıyı temsil eder (Dripps, 1997, s.15).

İnsan bedenini mekansal anlamın temel kaynağı olarak gösteren Maurice Merleau-Ponty, mekan kavramının özünde, 'insan bedeninin dünya üzerindeki duruşu'nun varolduğunu; ilk evin ya da temel mekanın, insanın bedeni olduğunu ortaya koymaktadır. Merleau-Ponty'e göre ev, genel anlamda 'metaforik bir beden'dir. Duvarlar; deri, çatı; baş, fasad; yüz şeklinde tanımlanabilmektedir (Dovey,1993a). Biçimsel detaylar kültürlerarası değişkenlik gösterse de, bu tür sembolizmler, antropolojik literatürde çok yaygın olarak örneklenmektedir. Öte yandan, aynı paralelde, Norberg-Schulz da düşey aksın yatay düzlemde duruşunu 'varoluşsal mekan' olarak tanımlamaktadır (Norberg-Schulz,1971). Beden ile özdeşleştirilen arketipsel mekanın temel aksları ise ön/arka, sağ/sol, aşağı/yukarı olmaktadır (Şekil 2.2).

ŞEKİL 2.2- Varoluşsal mekanın grafik ifadesi
(Norberg-Schulz, 1985, s.21)

Arkaik insan için dünya tehlike ve bilinmezlerle dolu bir doğal kaostur. Ve bu sonsuz kaosun içindeki insan, dehşetli bir 'yönsüzlük endişesi' içinde bir başlangıç noktası yani bir 'orijin' oluşturmaya çabalamaktadır. Tanıdık, tehlikesiz ve tanımlı bir yerin varlığı, insanın dünya yüzünde varolabilmesi için en temel gereksinimdir. Bu yaşamsal endişeyi gidermek için insanın yaptığı en temel eylem; düzenin merkezini ya da kendi mekanını -'ev'ini - yaratmaktır. İnsanın tanımladığı bu özel mekan, diğer tüm sonsuz ve türdeş, ki bu anlamda 'dindışı olan'dan farklı olarak, 'kutsal bir yer'⁹dir. Eliade, bu ilk arketipsel eylemin oluşması için 'kutsalın tezahür etmesinin' mutlak bir koşul olduğunu savunur:

(...) hiçbir şey öncel bir yöneliş olmaksızın başlayamaz ve yapılamaz, ve her yönelme bir sabit noktanın kazanımını gerektirir. Bu nedenle dindar insan 'dünyanın merkezi' ne yerleşmeye çaba sarfetmiştir Dünyada yaşayabilmek için onu kurmak gerekmektedir ve hiçbir dünya türdeşliğin 'kaos'u ve dindışı mekanın göreliği içinde kurulamaz (Eliade, 1991, s.2) .

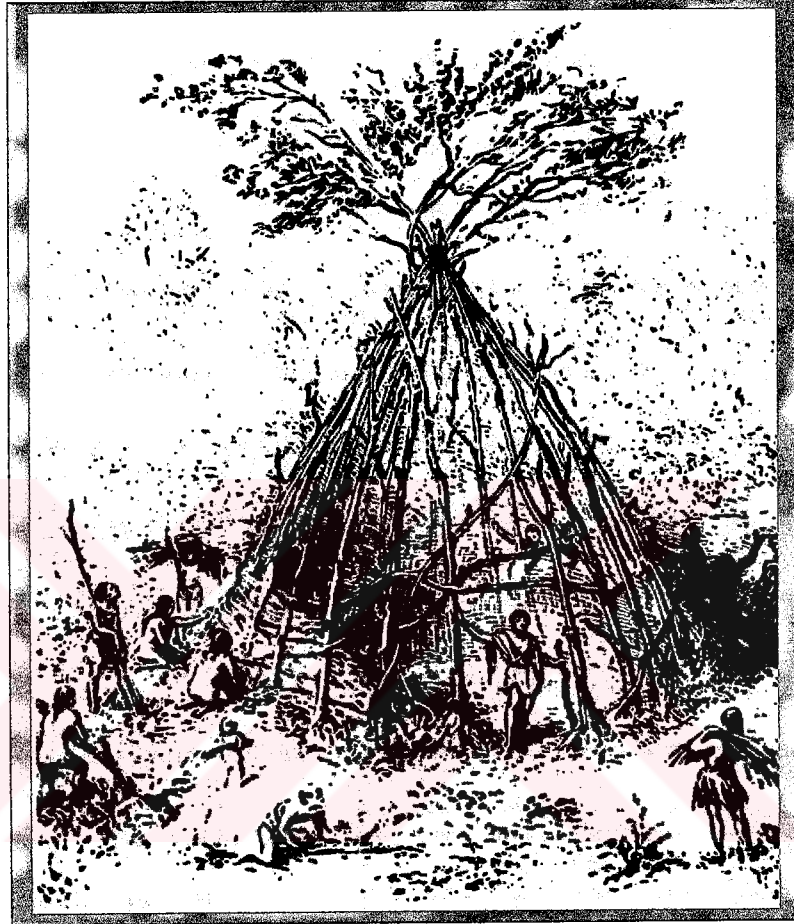
Dünyanın merkezi, Eliade tarafından kutsalın açığa çıktığı ve insanın oturduğu 'sabit nokta' ya da Vitruvius tarafından 'ateşin barındırıldığı yer' olarak yorumlanmaktadır. Yorumlar hangi açıdan yapılırsa yapılsın, genel bir saptama olarak; her koşulda ev; bir merkez ya da sabit bir nokta olarak insanın evrendeki konumunu ve orijinini belirlemektedir. Bir merkezin kazanımı ya da evin yaratılması, insanın en temel gereksinimi olan dünya üzerinde bir düzen oluşturma ve kimliklenme dürtülerine karşılık vermektedir.

Bu anlamda insanın, 'düzen yaratma' ve 'kimliklenme' endişeleriyle oluşan ve en ilkel haliyle salt bir çatıdan ibaret olan 'ilk ev', fiziksel ve kavramsal anlamlarda dünyayı ikiye bölmektedir. 'İlk ev' uzamda ve sonsuz coğrafyada bir mekanı ele geçirerek örterken, yeryüzünde 'tanımlı bir yer' ya da bir 'iç' yaratmış olmaktadır.

Dışarıdan bakıldığında, evin dışında kalan tüm uzam, yerden gökyüzüne doğru görünmez merkezi bir aks oluşturarak duran bu formun- çatının çevresinde adeta simetrik bir biçimde düzenlenmiş gibi durmaktadır (Silverstein, 1993, s.78).

⁹ Kutsal ve sembolik mekan olarak ev; Bölüm 3.2.1.4 Evsel Mekanın Sembolik İşlevselliği başlığı altında incelenmektedir.

Bu temel mekansal iki kategori; muhafaza eden bir 'iç' ile geride kalan 'dış'tan oluşmaktadır. Dolayısıyla en basit formuyla bile ev anında bir 'iç' ve 'dış' yaratmaktadır.

ŞEKİL 2.3 'İlk Ev'in Grafikselle İfadesi - Violette-le-Duc
(Silverstein, 1993, s. 82).

'İlk ev'in oluşumu insanın barınma eylemine ait arketiplerini ortaya koyarken, bir yapı olarak 'ilk ev'in mekansal özellikleri de çok belirgin arketipsel unsurları içerir. Bu mekansal arketipler, insanın mekanı varoluşsal bir sorun olarak ele aldığı somut kanıtları olarak yorumlanmaktadır. Zira, farklı zamanlar ve kültürler içinde dahi bu fiziksel öğeler benzer sembolik anlamları içermektedirler. 'İlk ev'in temel mekansal öğeleri olarak, 'ocak'; merkez, 'çatı'; yatay-düşey bağlantısı, 'eşikler ve

sınırlar' iç-dış ilişkilerinin sembolleri olarak pek çok kültürde, halen dahi özel ve derin anlamlar içermektedirler.

Evin mekansal arketiplerini biraz daha detaylandırmak gerekirse; 'merkez' eve ait bir mekansal arketip olmaktadır. Her ev kendi göreliliği içinde 'dünyanın merkezinde' konumlanmaktadır. En sabit yönelme noktası olarak evin, kendi merkezinde de arketipsel sembol olarak 'ates' ya da 'ocak' ögesinin konumlandığı gözlenir. Ocak, pek çok kültürde evin merkezini, yaşamı ve sürekliliği temsil eder. Öte yandan, yine 'ilk ev' modelini ele alırsak; merkezi temsil eden 'ocağın/ateşin' çevresinde tanımlanan mekan ya da yaratılan 'iç'; 'kutsal'ı, 'düzen'i, 'tanıdık olan'ı, kısacası, insanın 'kendi dünyası'nı temsil ederken geride kalanlar, yani 'dış', 'dindışı olan'ı, 'kaos'u, 'yabancı'yı ya da diğer bir deyişle 'sonsuz mekanı' anlatmaktadır. Dolayısıyla, bu denli keskin kategorize edilmiş mekanların aralarındaki 'sınırlar'ın hayati bir önemi vardır. Bir anlamlı konumdan başka bir konuma geçişi sağlayan 'eşikler' de aynı şekilde özel alanlardır. Bu anlamda, sınır ve eşik bölgeleri de eve ait mekansal arketiplerdir. Tarihsel süreç içinden bakıldığında, pek çok farklı kültüre ait evsel mekanda, eşiklerin sembolik değeri büyüktür. Eşik ritüelleri, dekor ve süslemeleri bir konumdan bir başka konuma geçişin göstergeleri olmaktadır.

İç, insanı çevreleyen bir konteyner , boş ve konkav mekandır. Kendimizi sonsuz bir katı cismin içine oyulmuş bir kovuk ya da mağarada gibi hissederiz. Yerin yakınlığını ve şiddetini hisseder ve yaşarız... dışarıdan bakıldığında ise tam tersi, ilkel çatı boş konkav bir mekan değildir. Katı bir kitle simetri halinde dikey bir aks boyunca yükselmektedir. Çatı arka manzaraya karşı güçlü bir figür oluşturur. Adeta sarsılmaz ve kuvvetli bir enerji onu yerden itmekte ve gökyüzüne doğru yönlendirmektedir. İç mekanın biçimi kendi dünyasını yaratırken, dış şekil ise adeta dünyada bir nöbetçiymişçesine yer alır, dışa bakar ve çevresindeki mekanı organize eder ve içerdiği mekana hükmeder (Silverstein, 1993, s.84).

Eve ait bir başka arketipsel eleman ise çatıdır. Çatının farklı kozmik düzeyleri birleştiren yoğun bir sembolik değeri vardır. Aşağı-yukarı bağlantısı, dikey kategorizasyonu yaratan temel bir öğedir. Çatı ya da benzeri simgesel değeri olan kozmik temel direk, merdiven, ağaç, sarmaşık gibi sembolik elemanlar ya da 'axis mundi'ler, insan için büyük hayati önemi olan yeryüzü ile gökyüzünün ilişkisini kurmaktadır. Gökyüzü, sembolik anlamda tanrıların, metafiziksel güçlerin

bulunduğu yerdir. İnsanın varlığını sürdürmesi, bireyin bu kozmik güçlerle ilişki kurmasına bağlı olmaktadır. Bu dikey ilişki, insan bilincinin farklı düzeyleri ile özdeşleştirilmiştir. Örneğin, Bachelard'ın düşsel evinde bodrum ve tavanarası ögeleri esasen insan zihninin farklı düzeylerini temsil eder. Çocukların eve ait imgelerini aktaran çizimler ve resimlerde de özellikle dik ve eğimli çatıların varlığı dikkat çekicidir (Rand, 1980).

(...)Bosco'mun anlattığı ev, yeryüzünden göğe yükselir. Yeryüzüne ve sulara özgü derinliklerden, gökyüzüne inanan bir ruhun yükseklerdeki barınağına kadar yükselen kulenin dikeyliğine sahiptir. Bir yazarın kurduğu böyle bir ev bize, insanın dikeyliğini anlatır. Ve bu ev düşsellik bakımından eksiksiz bir evdir (Bachelard, 1996,s.52).

Tüm bu açıklamalardan ve tartışılardan sonra, özet olarak denilebilir ki; 'ilk ev' insanın özüne dair pek çok unsuru deşifre etmektedir. Yukarıda sınırlandırılmış bir çerçeve içinde mitsel yorumlardan aktarılmaya çalışılan **'ilk ev' ve onunla ilişkili arketipsel eylem ve deneyimlerin (yönsüzlük endişesi, iç/dış, yatay/düsey ilişkileri) ve arketipsel sembollerin (ocak, sınırlar, eşik, çatı vb) barınma mekanlarının temel alt yapısını oluşturdukları söylenebilir.**

'İlk ev' üzerine tartışmalar, insanın barınma mekanını oluştururken hissettiği dürtülerin ve mekanı ile yaşadığı ilişkilerin boyutlarını çözümlenmek üzere gerçekleştirilen düşünsel çalışmalar iken, bu felsefi temelli tartışmalar ve psikolojik tahliller aracılığıyla, insanın temel mekanı olan evinin anlamını, evin oluşumunu motive eden güçleri ve dürtüleri anlamaya yaklaşmaktayız. Bu tartışmalardan çıkan genel bir sonuç, **insanın temel ve özel mekanı olan evinin, fiziksel anlamda barınma gereksinimini karşılamaya yönelik olmanın ötesinde, bir dizi derin psikolojik ve varoluşsal dürtülere bağlı olarak oluştuğudur.** Bugün yaşanan evler, her ne kadar yaşantı ve görüntü anlamında belirgin farklılıklar gösteriyor olsalar da, temelde ev kavramını motive eden güçlerin arketipsel bir doğası olduğu; evrensel ve kalıcı takım dürtülerden kaynaklandıkları ortaya çıkmaktadır.

2.4.1.3 Bir Arketip Olarak ‘Ev Deneyimi’

Ev deneyimi, ‘ilk ev’ kapsamındaki açıklamalarda da kısmen değinildiği gibi, ‘içerilik deneyimi’ ya da ‘yer hissi’ gibi kavramlarla özdeşleştirilebilir. Bu kavramlar özde aynı temel motivasyon olan, insanın kendi için tanımladığı mekanı ya da ‘yer’i ile kurduğu ilişkiyi kastetmekte ve bu ilişkinin kurulmasını teşvik eden temel ve evrensel mekanizmaları içermektedir.

Bir yerin özü, evin özü ‘dış’tan farklı olan ‘içerilik deneyimi’nde yatar. Herşeyden daha kuvvetli, ‘yer’leri uzamdan ayırt ederek farklılaştıran, fiziksel özellikler, etkinlikler ve anlam ile birlikte bir sistem oluşumunu sağlayan ‘içerilik’ deneyimidir (Tuan,1977,s.49).

Dolayısıyla, ‘ev’ kavramına ilişkin herşeyin, bir ‘iç’in yaratılması, uzamda tanımlı bir ‘yer’in oluşturulmasıyla başladığı ifade edilebilir. ‘İçeride’ fiziksel olarak tanımlanan ve sınırlandırılan bu mekan, ‘dışarıda’ kalan diğer tüm mekanlardan *farklılaşmıştır*. Yukarıda Tuan’ın alıntısı içinde de belirtildiği gibi, bu ‘iç’ ya da ‘ev’, ‘fiziksel özellikler, etkinlikler ve anlam ile birlikte oluşan bir sistem’ olmaktadır. Dolayısıyla, ‘ev deneyimi’ ya da ‘içerilik deneyimi’, insana ilişkin temel gereksinimlerin ve motivasyonların ortamı olan ‘ev’in hissedilmesi, yaşanması ve kullanımını içermektedir.

‘İç’ ve ‘dış’ın ilişkisi insanlar ve yerler arasındaki ilişkileri kategorize etmek için kullanılmaktadır. Bu anlamda ‘ev deneyimi’ zamanla gelişen tamamen bir ‘içerilik deneyimi’dir (Dovey, 1985,s.37) .

Yer deneyimimize esas olan şey ‘dış’tan farklı olan bir ‘iç’ yaratmaktır. İçeride olmak nerede olduğunu bilmektir. (...)içeride olmak, yer kavramının birincil maksadı ve anlamıdır, yani dıştan ve dışın içerdiklerinden uzakta olmak demektir (Tuan, 1977, s. 49).

Arkaik insanın varoluşsal endişesi, sonsuz uzamda bir **yönlendirme**, sabit bir **merkez oluşturma** ve bu tanımlı alan içinde **düzen kurma**dır. Ev deneyimi, bugün de aynı şekilde bu temel endişeleri barındırır. Bugünün insanı için doğa geçmişe göre daha ele geçirilmiş bir durumda olsa dahi, fiziksel çevre, metropol,

kent ya da dünya, hâlâ bilinmezlerle ve tehlikelerle doludur. Bu sebeple, insan önce sabit bir merkeze yerleşmek gereksinimindedir. İnsanın dünyaya geldiği ve başat bir yönelme noktası/orijin olarak seçtiği yer ise ‘ev’i olmaktadır.

Bu sabit merkez yani ev, insanı dünya yüzünde bir düzene oturtmaktadır. Ancak bu düzen salt fiziksel değil aynı zamanda ruhsal bir düzendir. İnsanın **kimliğini oluşturması** ve **dünyayı anlamlandırması** bu ilk mekanda temellenmektedir. Özellikle, insan kimliğinin gelişiminin en yoğun ve birikimli yaşandığı yıllar olan çocukluk devri, ona şekil veren ‘çocukluk evi’, insanın fiziksel ve ruhsal olarak dünyayı düzenleme ve anlamlandırması açısından ‘ilk ev’i olmaktadır. İnsan daha sonra farklı yerlerde yaşasa dahi çocukluk evini beraberinde götürmektedir.

Öte yandan, insan yaşadığı yeri anlamla bezeme eğilimindedir. Esasen bu arketipsel eğilim, salt onun özel mekan olan ‘ev’i değil, içinde yaşadığı herhangi bir ‘yer’ için de geçerlidir. İnsanın fiziksel ve ruhsal anlamda en özel eylemlerini evinde gerçekleştirdiğini düşünürsek, kişinin en anlamlı yerinin evi olduğu söylenebilir. İnsan, evde ‘kendi’ ile başbaşa kalmakta ve iletişim kurmaktadır. **Kendi ile iletişim** insanın temel bir gereksinimidir. Ancak aynı şekilde, **başkaları ile iletişimin** kökleri de ilk olarak evde atılır. Bu ‘başkaları’, diğer insanlar, nesnelere ve yerler olabilmektedir.

İnsan, zamanla ve yaşamla birlikte, yaşadığı yere anlam katarken ona bağlanmaktadır. **Yere bağlılık** ve **kök salma**, temel, arketipsel birer insan motivasyonudur. Geçmiş ve gelecek arasında kurulan **süreklilik** insanların evlerine duygusal bağlarla bağlanmasını sağlamaktadır. Geçmişini bilme gereksiniminde olan insan için bu temel mekan insanın ait olduğu yerdir. İnsan, evde ikamet ettiği bu süreç içinde onu **kendine maletmektedir**. Evi kendine, **kendini de eve yansıtır**.

İlerleyen bölümlerdeki tartışmalarda daha detaylı yer verilecek olan bu temel arketipsel eylemler ve deneyimlerin tümü ‘ev deneyimi’nin esas unsurlarını oluşturmaktadır. Özetle **ev deneyimi; ‘yönlene’, ‘merkeziyet’, ‘düzen kurma’, ‘kimliklenme’, ‘kendi ve başkaları ile iletişim’, ‘yere bağlılık’, ‘kök salma’, ‘süreklilik’, ‘aidiyet’, ‘mal etme’, ‘kendini yansıtırma’ gibi insana ait arketipsel deneyim ve eylem kalıplarının varlığını içermektedir.**

Dolayısıyla, ‘dünya yüzünde mekan tanımlamak’, salt fiziksel bir sınır çekerek üzerini örtmek ya da kapalılık yaratmak demek değildir. ‘Ev deneyimi’ ya da ‘içerilik deneyimi’ insan için çok anlamlı bir eylemdir. Eğer yukarıda sıraladığımız tüm eylemleri, insana dair arketipsel dürtüler ve davranışlar olarak değerlendirirsek, **‘ev deneyimi’nin kendisi bütünüyle bir arketip olarak karşımıza çıkar.**

2.4.2 Eysel Yaşam

‘Ev sadece bir yer değil, aynı zamanda psikolojik bir çağrışım ve sosyal bir anlamdır. İkamet deneyiminin bir parçası- sürekli yaptığımız bir şey, belirli bir coğrafik mekanda kendimize ördüğümüz bir yaşamdır.’

— S. SAEGERT, *Experience of Dwelling*

Ev; başlarken de belirtildiği gibi, tek bir tanıma ya da açıklamaya sığamayacak derecede geniş kapsamlı bir kavramdır. Ev deneyimi, ev kavramının temeli ve değişmez doğası olarak görülebilir. Nitekim, insanların mekanlarına yönelik tavrını anlamak üzere yapılan bilimsel araştırmalar, ev kavramının kökenlerini ev deneyimine dayandırmaktadır; ancak bununla birlikte ev kavramını bütünüyle ev deneyimi olarak açıklamak, evin genel doğasını anlatmaya yeterli olmamaktadır.

Bilimsel literatürde ev kavramı üzerine pek çok tanım ve açıklama yapılırken, ortak bir tanımlamaya yönelik tam bir uzlaşma olduğu söylenemez. Evin insanlar için ifade ettiği ortak anlamları deşifre eden Geoffrey Hayward’ın çalışması, evin farklı boyutlarını ve anlamlarını ortaya koyması açısından önemlidir. Hayward’ın

çalışmasına göre ev; (1) fiziksel bir yapı, (2) egemenlik alanı, (3) mekanda bir 'yer', (4) 'kendi' ve kendi kimliği, (5) sosyal ve kültürel bir birim olarak değerlendirilebilen çok boyutlu bir kavramdır (Hayward, 1975). Hayward'ın bu çalışmasının örneklenmesinin esas sebebi ise; evin 'egemenlik alanı', 'kendi kimliği' gibi arketipsel deneyim ve davranış kalıpları ile ilişkilendirilebilen bir kavram olduğu kadar aynı zamanda, fiziksel, kültürel, sosyal değişkenlerle de ilişkilenen ve biçimlenen bir varlık olduğunu göstermek amacını taşımaktadır.

Nitekim, ev, bir yandan insanın bir dizi arketipsel deneyimleri ya da 'ev deneyimi' olarak açıklanabilirken, aynı zamanda çok öznel ve biricik bir 'yaşam'ın adı olmaktadır. İnsanın özel mekanındaki gündelik eylemleri, ilişkileri, anlamları ve değerlerinin tümünü oluşturan süreç, onun 'evsel yaşamı'dır. Dolayısıyla, ev mekanının içinde tüm boyutlarıyla geçen yaşantıya 'evsel yaşam' denilmektedir.

Evsel yaşamı şekillendiren pek çok etmen ve değişken varolmaktadır. Farklı kültürel, sosyal, bireysel vb. değişkenlerin etkileşimiyle oluşan her evin ayrı bir düzeni ve kimliği oluşmakta ve her ev 'zamanla' kendi içinde de bir değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla, evsel yaşam; kültürel, sosyo-demografik, psikolojik, fiziksel, ekonomik ve politik etmenlerle şekillenen bir süreci kapsayan, öznel ve biricik bir yaşantıdır.

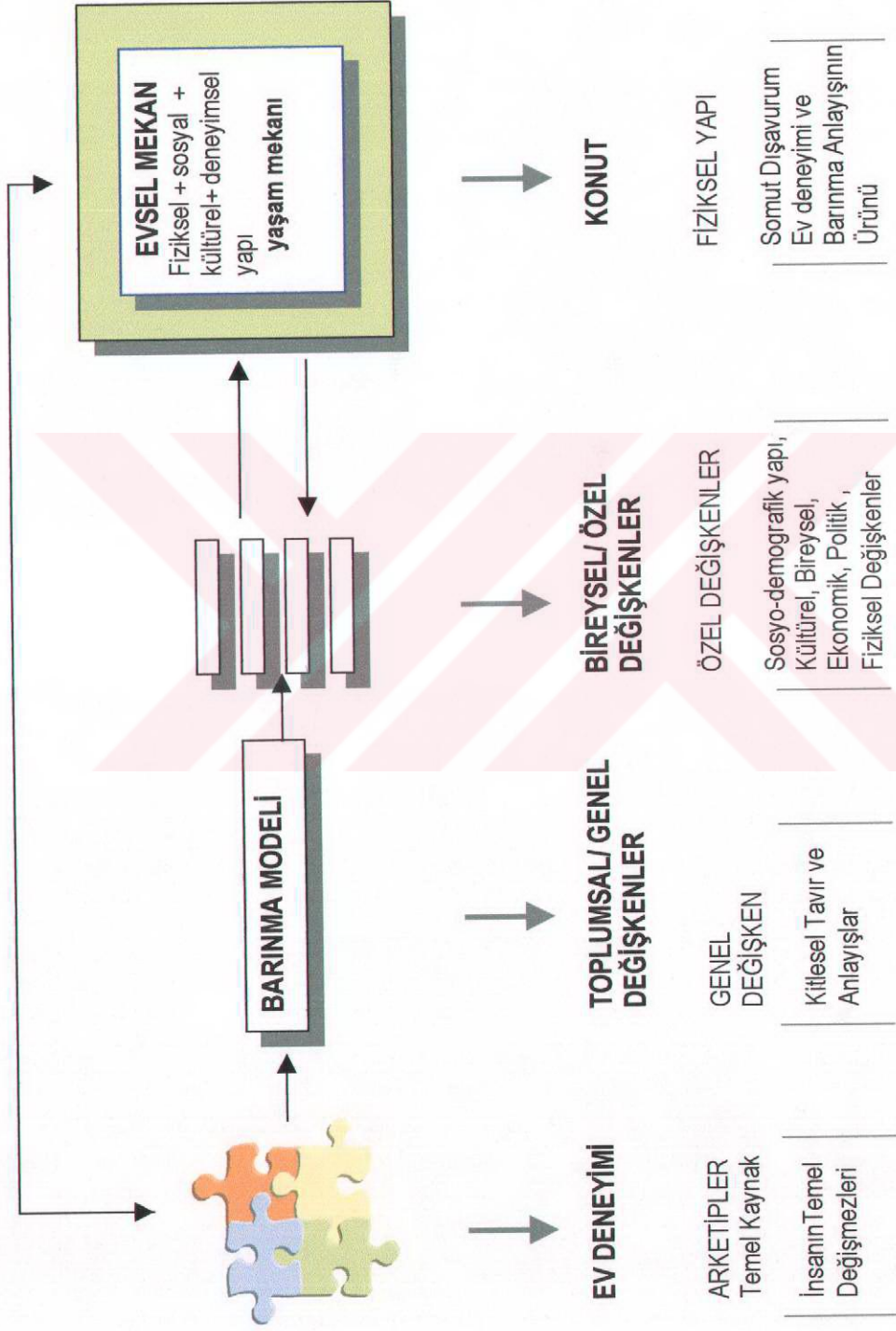
Evsel yaşamı biçimlendiren etkenlerden bir kısmını somut olarak ifade etmek gerekirse; •Dini inançlar •Kozmik imgeler •Akrabalık modelleri •Gelenekler •Sosyal ritüeller •Mekansal kategorizasyonlar (ön/arka, kirli/temiz, özel/kamusal ayrımları), • Bina/konut yapım teknikleri • Ortak tarihsel değerler gibi, kültürel etmenler; • Kullanıcıların yaş ve cinsiyeti • Hane halkının yapısı ve kompozisyonu, • Gelir düzeyi ve meslekleri • Sosyal sınıf • Sosyal dünyalar • Evsel rutinler •Evsel teknoloji düzeyi gibi sosyo-demografik değişkenler ile; • Bireysel kimlik • Bireysel beklentiler ve hedefler • Kişisel değerler ve nesnelere • Kişisel beğeniler • Aile içindeki roller • Bireyin konut/ev özgeçmişi ve diğer yaşamsal biyografisi gibi

psikolojik etmenler sıralanabilir. Dolayısıyla, evsel yaşam bu ve bunun gibi pek çok farklı etmenin ilişkisinden doğan ve süreci kapsayan bir 'ilişkiler bütünü' olmaktadır.

Evsel yaşamı oluşturan ilişkilerin tümü 'evsel mekan'da kapsamaktadır. İnsanın taşıdığı ve yaydığı tüm kültürel, sosyal, psikolojik anlamlar ve değerlerle birlikte mekanın fiziksel boyutu olan konut, evsel mekanın bir parçası olmaktadır. Dolayısıyla, evsel mekan; konutu da kapsayarak tüm fiziksel, sosyo-kültürel, bireysel ve deneyimsel ilişkileri ve anlamları içeren, insana ait öznel bir 'yer'dir.

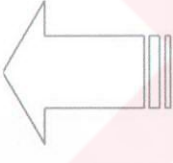
Sonuç olarak, bu aşamaya değin genel olarak evi oluşturan mekanizmalara, evin ilişkilendiği temel kavramlara değinilmeye ve evin doğasına yönelik bütüncül ve kapsamlı bir açıklama yapılmaya çalışılmıştır. Bu açıklamalar çerçevesinde, **ev; birtakım temel ve değişmez arketipsel deneyimlerden kaynaklanan ve fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik, politik, sosyo-demografik faktörlerle şekillenen bir yaşam mekanı olarak tanımlanabilir.**

Bu bölümde, barınma/ikamet eylemi ile konut ve ev kavramları ayrı ayrı ele alınarak, kavramların doğaları, boyutları ve ilişkilendikleri diğer temel kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Konut ve ev hakkında aktarılmaya çalışılan işleyişlerin bir özeti, grafiksel biçimde de ifade edilebilir. Aşağıda, 'Konutun Barınma Eylemi İçindeki Yeri' (Şekil 2.4) ile Ev Kavramının Genel Yapısı' (Şekil 2.5), diyagramlarla açıklanmaktadır.

ŞEKİL 2.4 Barınma Eylemi İçinde Konut

GELECEK

EV

GEÇMİŞ

ev deneyimi

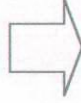
MERKEZ OLUŞTURMA
MALETME
DÜZEN KURMA

Yönlendirme endişesi
KİMLİKLENME
KÖK SALMA
aidiyet

Yere bağlılık
İÇERİLİK DENEYİMİ
'kendi' ile iletişim
SÜREKLİLİK

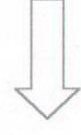

arketipsel DENEYİMLER

COĞRAFYA — fiziksel koşullar
FİZİKSEL VE DOĞAL ÇEVRE
ŞARTLARI

İDEOLOJİLER — barınma anlayışı
İNANÇLAR **KÜLTÜR** gelenekler

bireysel zevkler , tercihler , aile yapısı
toplumsal kimlik - TOPLUMSAL
DEĞERLER

EKONOMİ geçim biçimi teknoloji

SOSYAL DÜNYALAR imar
kuralları yapım gelenekleri

evsel yaşam değişkenleri

ŞEKİL 2.5 – Ev Kavramının Genel Yapısı

BÖLÜM III
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLER
KONUT ve EV KAVRAMLARININ
FARKLI PARAMETRELERDEN KARŞILAŞTIRILMASI

Önceki bölümlerde, kavramsal bir arka plan oluşturmak amacıyla, ‘konut’ ve ‘ev’ kavramlarının içerikleri ile kendilerine özgü farklı boyutları, birbirlerinden bağımsız olarak sergilenmeye çalışılmıştır. Söz konusu kavramsal çerçevenin üzerine kurgulanan bu bölümde, tez çalışmasının temel hipotezini oluşturan ‘barınma eyleminin bütününe yönelik bir perspektiften bakıldığında konut ve evin farklı anlamlar içerdiği’ savı, her iki kavramın belirli parametreler açısından karşılaştırılarak analiz edilmesi suretiyle desteklenmeye çalışılacak, kavramların farklılaşan nitelikleri detaylandırılarak örneklerle ortaya konacaktır. Bu kıyaslamaya esas olan parametreleri ve onların seçimlerinde göz önünde bulundurulmuş kriterleri belirtmeden önce, bu tip bir karşılaştırmalı analizin karşılaşılabileceği belirli güçlüklerin varlığına dikkat çekmek gerekmektedir.

Hemen tüm soyut gerçekliklerin veya sistemlerin doğasında çelişkilerin varolduğu düşünülürse, barınma/ikamet eylemi gibi çok özlü ve karmaşık konunun pürüzsüz bir biçimde kavranması ya da açıklanması beklenmemelidir. ‘Barınma/ikamet eylemi’ üst başlığında, onun temel unsurları olan ‘konut’ ve ‘ev’in ayırt edilerek, aralarındaki yapısal farklılıkların aydınlatılması önemli bir gereklilik iken bu tarz bir çalışma aynı zamanda belirli noktalarda birtakım çelişkileri veya riskleri de içerebilmektedir. Bu aşamada sözü edilen en temel karmaşık ve çelişkili unsurlar ile onlara ilişkin geliştirilen önlemler ve yorumlar aşağıda aydınlatılmaya çalışılmaktadır:

1) 'Konut' ve 'ev' kavramlarının her ikisi de kendi içlerinde değerlendirildiklerinde çok boyutlu niteliktedirler. Kavramların içeriklerinin çeşitlenebilirliği, çok yönlü bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu sebeple, doğabilecek karmaşıklığın giderilebilmesi için, 'konut' ve 'ev'in, karşılaştırmaya esas olan niteliklerinin ve boyutlarının belirgin bir biçimde vurgulanması gerekmektedir. Örneğin 'konut'; önceki bölümlerde de ele alındığı üzere, hem bir 'fiziksel yapı', hem 'kültürel bir artefakt' ya da 'ekonomik bir değer', 'mülk' vs. olabilmekte; 'ev' ise bir 'deneyim', 'ilişkiler seti', 'yaşam mekanı' olarak nitelendirilebilmektedir. Bu anlamda, bir karşılaştırma esnasında, konutun ya da evin, zaman zaman özellikle salt bir boyutuna ya da niteliğine vurgu yapıldığı görülecektir. Örneğin; konutun bir mülkiyet olma niteliği, onun ekonomik boyutunu; evin ise 'egemenlik alanı' oluşu onun deneyimsel boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Bu durum, kavramların diğer boyutlarının göz ardı edildiği anlamına gelmemelidir. Seçilen parametre içinde kavramın öne çıkan baskın niteliği ya da boyutu karşılaştırılmaktadır. Dolayısıyla; karşılaştırma genel anlamda konut ve ev arasında yapılırken, özel anlamda kavramlar karşılaştırılan parametre içinde değerlendirilmektedirler.

2) Kavramların birbirleriyle entegral(bütünleyici) ilişkisi söz konusudur. Kavramların farklılaşan yapısal özelliklerinin yanısıra, aralarında kimi zaman birbirlerinden net bir biçimde ayrıştırılabilmesini güçleştiren sıkı bir bağ vardır. Barınma/ikamet eylemi boyunca konut ve ev birbirleriyle çok çeşitli düzeyde ve biçimde ilişkili olabilmektedirler. Bu ilişkileri biçimlendiren pek çok faktör vardır. Bir örnek vermek gerekirse, içinde yaşanılan toplumun 'barınma anlayışı', konut ve evin birbirleriyle kurduğu ilişkiyi düzenleyebilmektedir. Bir uç örnek olarak 'ilkel topluluklar' için konut ve ev, birbirinden ayırt edilemeyecek düzeyde girift bir ilişki içinde iken, 'modern toplumlar' için konut, sonradan evleştirilen bir 'halihazır' olabilmektedir. Dolayısıyla, konut ve ev kavramlarının aralarındaki sınırların çok belirgin olduğu kadar daha belirsizleştiği durumlar da mevcuttur. Bu çelişkiyi göz önünde bulundurmakla birlikte, tezin genelinde öze yönelik bir hususun kalıcı olduğu düşünülmektedir: Aralarında ilişki hangi düzeyde ya da uyumda olursa olsun, her koşulda konut 'nesnel', ev ise 'öznel' olmaktadır. Konut ve ev, ister birbirleri ile çok

bütün bir ilişki sağlasınlar, isterse geçici ve işlevsel bir amaç için bir arada anılsınlar, bu durum birbirlerine vekalet edebildiklerinin değil, aralarındaki ilişki düzeyinin bir göstergesidir.

3) Karşılaştırılan kavramların yapıları eş değer karmaşıklıkta değildir. Nesnel bir gerçeklik ile sınırsız ve soyut bir kavram karşılaştırılmaktadır. Bu bir ölçüye kadar eleştirilebilir bir durumdur, zira ev, konuta göre, daha kapsamlı ve üst bir kavram olarak nitelendirilebilir. Farklı düzeylerdeki kavramların karşılaştırmalarını yapmak bir boyut çelişkisi yaratabilmektedir. Ancak öte yandan, bu çalışma içindeki amaç gerek konutun gerekse de evin yapısal özelliklerinin anlaşılması ise bu durum bir ölçüde gözardı edilebilir. Ancak bundan daha da önemlisi, ‘konut’ ve ‘ev’ kavramlarının ardında yapısal niteliklerinin ötesinde, barınma eylemine karşı hissedilen bir tavır ya da bir bakış açısı da varolmaktadır. Konut, fiziksel bir bileşen olarak evin bir alt kavramı olarak değerlendirilmekten öte, barınma eyleminin ele alınışına yönelik nesnel (rasyonel) bakış açısının temsiliyeti olmakta, ev ise barınma/ikamet eyleminin daha köklü ve arketipsel doğasını, daha deneyimsel ve bütüncül bir yaklaşımı ifade edebilmektedir.

Bu aşamaya değin özetle; bu karşılaştırmalı analizlerde hedeflenen salt terminolojik farklılıkları ortaya koymak değil, her iki kavramın anlamlarının netleştirerek ilişkilerini sergileyebilmek ve en önemlisi tezin genel amaçları gözönüne alındığında, barınma/ikamet eyleminin salt nesnel sorunlara indirgenecek bir doğada olmadığına dikkati çekmek olmaktadır.

Konut ve ev kavramlarının karşılaştırmasının belirli ‘**parametreler**’ üzerinden yapılması düşünülmüştür. Bu yöntemle, daha tanımlı ve sabit bir kıyaslama noktası veya ölçüsü oluşmakta; kavramlara farklı perspektiflerden bakabilme olanağı doğmakta, aynı zamanda aktarımda bir düzen sağlanmış olmaktadır. Söz konusu parametrelerin belirlenmesindeki temel kriterler; konut ve ev kavramları ile farklı boyutlardan ilişkilermeleri; konutun ve evin doğasını ve birbirlerinden farklılaşan niteliklerini en belirgin anlamda sergileyebilecek kavramlar olmalarıdır. Bunun

dışında, her zaman için parametre olarak belirlenen kavramların çoğaltılması ya da daha farklı alt gruplar yaratılması da mümkündür.

Bu tez çalışmasının kurgusu içinde; parametreler 'zaman', 'mekan', 'kullanıcı', 'boyut' ve 'söylem' başlıkları olarak belirlenmiştir. Konut ve ev, bu beş farklı kavram bağlamında değerlendirilmektedir. 'Zaman', 'mekan' ve 'kullanıcı', konut ve ev kavramlarının doğrudan ilişkilendiği temel unsurlar olmaktadır. Bu kavramlar konut ve ev dışında da pek çok gerçekliğin varlığı için 'olmazsa olmaz' unsurlar ya da temel değişmezlerdir. Özellikle de insanın kişisel barınma eylemi ile özel mekanlarının tanımının ve anlamının, bu üç kilit kavramın bütününden oluştuğu söylenebilir.

'Boyut' ve 'söylem' ise kavramların aralarındaki farklılığı daha değişik açılardan ortaya koymak üzere seçilmiş parametrelerdir. Konut ve ev kavramlarının içeriklerindeki farklılıklar, kavramların genel boyutlarına ya da ait oldukları söylemlere yönelik olarak da belirgin ayrımlar göstermektedir. Bu suretle kavramları farklı açılardan değerlendirme olasılığı doğmaktadır.

'Zaman', 'mekan', 'kullanıcı kimliği', 'boyut' ve 'söylem' genel başlıkları altındaki bu parametrelerin nasıl değerlendirildiği ve şekillendirildiği; içerdikleri özel başlıklar ayrıca kapsamlı olarak her alt-bölümün girişinde ve şemalarda ifade edilmektedir.

TABLO 3.1- Zaman Parametresinden Karşılaştırmalar

KONUT		EV	
ZAMAN PARAMETRESİNDEN KARŞILAŞTIRMALAR			
ZAMAN KAVRAMI İLE GENEL İLİŞKİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI			
Konut ve zaman	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Konutun nesneye özgü doğrusal zamanı <ul style="list-style-type: none"> ▪ fiziksel süreç ▪ kullanım süreci ▪ ekonomik süreç 	Ev ve Zaman	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Evde doğrusal zaman geçmiş-bugün-gelecek=süreklilik zinciri <ul style="list-style-type: none"> ▪ tanıdıklık / tahmin edilebilirlik ▪ yere bağlanma / kök salma ▶ Evde döngüsel zaman sarmal eylemler rutinler ve ritüeller <ul style="list-style-type: none"> ▪ mekansal düzen ve anlam
OLUŞUM SÜREÇLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA			
Nesnel Üretim Süreci	<ul style="list-style-type: none"> ▶ bir Ürün olarak konut ▶ Nesnel üretim modelleri <ul style="list-style-type: none"> ▪ kullanıcı- mimar- işveren- uygulayıcı- yapım ustaları vb. ilişkilerle kategorik modeller 	Öznel Oluşum Süreci	<ul style="list-style-type: none"> ▶ bir İşlem olarak ev ▶ Öznel Oluşum Süreci <ul style="list-style-type: none"> ▪ kişileştirme, kendine mal etme ▪ fiziksel ve deneysel dönüştürme ▪ anlama donatma ve bağlanma ▪ koruma ve denetleme
TARİHSEL PERSPEKTİFTEN KARŞILAŞTIRMA			
Zamana ve Kültüre Özel	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Sosyo-kültürel bir yapı olarak konut <ul style="list-style-type: none"> ▪ değişken barınma modelleri ▪ değişken evsel yaşam ▪ değişken konut biçimleri + mekan organizasyonları 	Zamanaşırı ve Arketipsel	<ul style="list-style-type: none"> ▶ bir Arketip olarak ev deneyimi <ul style="list-style-type: none"> ▪ kalıcı ve sabit ev deneyimi ▪ kalıcı ve sabit ev diyalektikleri (evrensel bir deneyim iç/dış karşıtlığı)

3.1 'Zaman' Parametresinden Karşılaştırmalar

'Konut' ve 'Ev' kavramları zaman boyutundan ya da zamansal perspektiften¹⁰ incelendiklerinde aralarındaki kavramsal ayırım belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki çok geniş ve karmaşık bir üst başlık olarak 'zaman' kavramı, burada sadece ve özellikle konut ve ev kavramlarının içerdikleri anlam farklılıklarını ortaya koymak için kullanılan bir araç olmakta; dolayısıyla, ancak konuyu ilgilendiren boyutları ile tartışılmaktadır.

Bu aşamada, konut ve evin zaman parametresinden karşılaştırılması, üç farklı boyutta ele alınmaktadır. Konuta ve eve zamansal bir perspektiften bakıldığında, öncelikle, kavramların genel anlamda 'zaman' ile ilişkileri' değerlendirilmekte ve karşılaştırılmaktadır. 'Zaman' kavramı, konut ve ev için farklı anlamlar ifade etmekte, onlarla farklı boyutlarda ilişkilenebilir ve bu durum da kavramların yapısal farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Bir yapı birimi olarak konutu zaman ile ilişkilendirdiğimizde, konutun süreçsel niteliklerinin herhangi bir nesnel 'ürün' ün ya da eserin zaman ile bağıntısından çok farklı olmadığı gözlenirken, 'ev' in varlığının zamana bağlı olarak oluştuğu; hatta evin kendisinin bir 'süreç' olduğu ortaya çıkmaktadır.

İkinci aşamada, yine zamansal perspektiften bakıldığında, bir ürün olarak konut ve bir ilişkiler seti olarak evin, 'oluşum süreçleri' karşılaştırıldığında da kavramların yapısal özellikleri belirginleşmektedir. Konut çoğunlukla evden önce oluşmaktadır.¹¹

¹⁰ Zamansal perspektif (*İng. temporal perspective*) – bir 'süreç' ya da 'süreci içeren bir boyut' anlamında kullanılmaktadır. Özellikle ev mekanlarının/çevrelerinin analizine yönelik çalışmalarda sıkça karşılaşılan bir terimdir.

¹¹ Bu yorum, özellikle modern barınma anlayışı düşünülerek yapılmıştır: 'Evin konut ile birlikte' üretildiği modellerin ve örneklerin var olduğu da savunabilir. Örneğin, ilkeller için konutun asla bir halihazır olmadığı, konutun üretiminin, ilkeller için barınma/ikamet eyleminin bir parçası olduğu söylenebilir. Ancak tezin görüşü; konut ve evin arasındaki sınırların belirsizleştiği bu durumlarda bile; evsel yaşam ve mekan, bir fiziksel mekanın -ki bu anlamda konutun- tanımlanması ile başlamaktadır. Dolayısıyla, öncelikle 'konutun oluştuğu' ya da konutun 'bir ön hazırlık olduğu' fikri genel anlamda tüm barınma modelleri için geçerli olmaktadır.

Özellikle de modern barınma anlayışı içinde, konut 'hazır ve standart' olarak gelen bir üründür. Konut, evsel yaşamın kurulmasına bir 'ön hazırlık' olmakta ve onun üretimi ya da oluşumu, genel olarak tanımlı, nesnel süreçleri içermektedir. İnsan konuta yerleştikten sonraki aşamada ise 'evin oluşum süreci' başlamaktadır. Evin oluşum süreci, ileride detaylı olarak görüleceği gibi, çok daha farklı anlamları içeren, daimi olarak gelişen ve devinen işlemlerle öznel bir süreci kastetmektedir. Dolayısıyla, konutun ve evin, üretim ya da oluşumlarının süreç bağlamında farklı mekanizmalara gönderme yaptığı ortaya çıkmakta; bu işleyişler açıklanmakta ve örneklenmektedir.

İlk iki aşamada, tek birim olarak konutun ya da evin zaman ile bağıntısı ele alınırken, bir sonraki aşamada ise konut ve ev kavramlarının özellikleri, geniş dilimleri içinde ya da 'tarihsel zaman' perspektifinden değerlendirilmektedir. Barınma anlayışının ve evsel yaşamın somut bir ürünü ya da dışavurumu olarak konutun, mekansal veya biçimsel özelliklerinin, zamansal perspektiften bakıldığında 'değişkenlik' gösterdiği görülmektedir. Aynı şekilde, ev yaşantısının biçimlerinin de değişkenlik gösterdiği ancak 'ev deneyimi' olarak adlandırdığımız temel ve arketipsel dürtü ve motivasyonların 'zaman aşırı ve değişmez' bir doğada olduğu ortaya çıkmaktadır.

3.1.1 Konutta ve Evde 'Zaman' Kavramları

3.1.1.1 Konut ve Zaman

Genel bir yargı olarak denilebilir ki; konut, kişisel barınma/ikamet eyleminin en somut ve elle tutulur ögesidir. Gerek modern mimarlığın özellikle batıya ait seçkin örnekleri ile günümüzde pek çok farklı coğrafya üzerinde varolan yaygın barınma biçimlerinde (toplu konutlar, villalar, apartmanlar vb.) gerekse de diğer barınma modellerinde (yerel-geleneksel konutlar gibi), hangi anlayışa ait olursa olsun, konut barınma eyleminin 'fiziksel yapısı ya da bileşeni' olmaktadır.

Fiziksel bir yapı olarak konut, bir nesnenin içerdiği ve gösterdiği birtakım niteliklere sahiptir. Konut, ‘doğrusal bir süreç’ içinde, ömrünü sürdürmekte ve tamamlamaktadır. Konutun zaman ile olan ilişkisinin ya da varlık sürecinin farklı boyutlarından söz etmek mümkündür.

Konutun en başta bir **fiziksel ömrü(süreci)** vardır. Konutun varlık süresi ya da fiziksel ömrü en başta nesnel koşullarla ölçülebilir. Konutun fiziksel ömrüne etki eden temel koşullar; iklim şartları, doğal yıpranma süreci, afet koşulları (deprem,yangın,sel vb.), kullanım koşulları gibi doğal etkenler olabilmektedir.

Öte yandan, değişen yaşam şartları ve buna bağlı olarak oluşan yeni barınma modelleri ve oluşan yeni tercihler, konutun **kullanım ömrü(süreci)**ni belirlemektedir. Örneğin, göçler yüzünden terk edilen kırsal yerleşimlerdeki konutlar, tam anlamıyla fiziksel süreçlerini *tamamlamamış* olsalar da, kullanıcının seçimlerinden dolayı, kullanım ömürleri sona ermiş olabilir. Dolayısıyla, kullanım süreci, her zaman fiziksel sürece bağlı olmamaktadır. Kullanım ömrünü tamamlayan konutlar, kimi zaman doğal bir yok olma sürecine girmekte, kimi zaman ise farklı işlevsel düzenlemelerle kullanılmaya devam etmektedirler. Örneğin, fiziksel ömrünü gelenek ve bakım gibi unsurlarla uzun tutabilmiş konutlar- ki özellikle geleneksel konutlar- bunun en belirgin örnekleridir. Değişen barınma nosyonu ile kullanım süreçleri tamamlansa dahi, başka işlevlere dönüştürülmüş olarak çevrelerine birer ‘kültür ürünü’ olarak sergilenmektedirler.

Konutun fiziksel ve kullanım sürecinin yanısıra bir de **ekonomik ömründen** söz edilebilir. Konut özellikle de günümüz koşullarında değerlendirildiğinde ekonomik bir değerdir.¹² Konutun bir mal varlığı olarak değeri, bir aile ekonomisi içinde hayli büyük bir orana denk düşmekte, konut bir mülk, alınıp satılır bir meta veya maddi güvence olarak değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla, fiziksel bir varlık olarak konutun, çeşitli koşullara bağlı olarak tanımlanan bir ekonomik değeri vardır.

¹² Konutun ekonomik bir değer oluşu ile ilgili açıklamalar ‘3.3.3.1 Mülkiyet ve Konutun Ekonomik Anlamı’ adlı bölümde ele alınmaktadır.

Bu değer zaman ve koşullara bağlı olarak değişebilmektedir. Konutun fiziksel durumu, ekonomik değeri ile yakından ilgili iken aynı zamanda, sosyal talepler, dönüşümler, politik süreçler, planlama kararları vb. etmenler, konutun ekonomik değerini ve sürecini belirlemektedir. Dolayısıyla, konutun ekonomik ömrü her zaman fiziksel ve kullanım süreci ile paralel olmayabilir. Bir konutun kullanım sürecinin noktalanmış olması, ekonomik ömrünün tamamlandığı anlamına gelmemelidir.

Özetle, konutun zaman ile ilişkisi, fiziksel, kullanışsal ve ekonomik gibi farklı boyutları içerse de, genel anlamda tanımlı ve eve göre daha basit bir kurgudur. Zira, **konutun zaman karşısındaki durumu herhangi bir fiziksel, kültürel veya ekonomik bir varlığın içerdiği süreçlerden çok da farklı değildir.** Zaman, konut kavramı için daha dışsal bir unsur olarak görülebilir; oysa ev kavramının zaman ile ilişkisi çok daha entegral bir yapıdadır.

3.1.1.2 Ev ve Zaman

Ev kavramını, konut kavramından farklılaştıran en temel nokta, evin zaman boyutunda varolan, dinamik ve 'yaşayan' bir yapı olmasıdır. Konut, somut bir fiziksel yapı ya da ürün iken, ev, sürekli olarak değişen ve hatta sonlanmayan karmaşık bir 'işlem' olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, 'zaman' ya da 'süreç' evi anlamlandıran en esas boyut ve unsurlardan biridir.

Evin bir işlem olduğu savını desteklemek için, öncelikle 'işlem' kavramının üzerinde durulması gerekmektedir. **Bir 'işlem olarak ev'; bir takım eş zamanlı ya da ardışık, çift ya da çok yönlü 'ilişkileri' kapsamaktadır.** Başka bir deyişle ev; insanın, fiziksel mekanıyla, o mekanını paylaştığı diğer bireylerle, 'kendi' benliğiyle, nesnelere, geçmişi ve geleceğiyle, kısacası; kendi ve 'diğer'leri ile yaşadığı ilişkilerini içermektedir. **İnsanın kişisel mekanı içinde varolan bu ilişkilerin tümüne birden 'ev' diyebiliriz** (Şekil, 3.1).

İLİŞKİLER SETİ OLARAK EV	
insan ↔ yer	yer ↔ zaman
insan ↔ nesnelere	yer ↔ nesnelere
insan ↔ diğer insanlar	nesnelere ↔ zaman
insan ↔ kendi	insan ↔ zaman

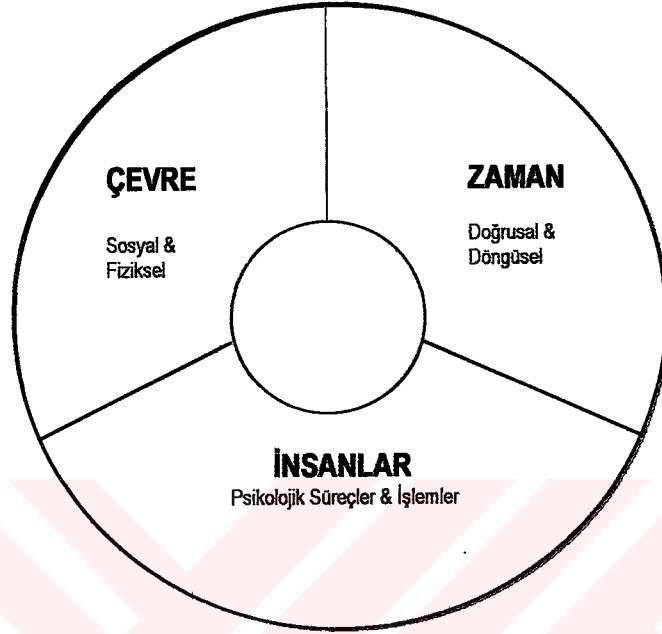
ŞEKİL -3.1 Bir İlişkiler Seti Olarak Ev

Bir 'ilişkiler seti olarak ev'in temel unsuru 'zaman' olmaktadır; çünkü, 'ilişki' kavramı mutlak anlamda bir 'süreç' içerir. Süreçlerin nitelikleri, ritimleri, şiddetleri, aralıkları değişken olabilmektedir. 'Zaman' boyutunun, yerlerin veya çevrelerin vazgeçilmez bir esası olduğu pek çok çalışma ve araştırma kapsamında desteklenmiş ve kanıtlanmıştır. Rapoport (1990), bir sistem olarak 'çevre'nin- ki bu kapsamda ev de bir çevredir- temel anlamda mekan, *zaman*, anlam ve iletişim olmak üzere dört ana bileşenden oluştuğunu, bu öğelerin karmaşık ve sistematik organizasyonu sonucunda çevrenin şekillendiğini vurgularken; Lawrence (1985), evsel çevrelerin özellikle 'zamansal perspektif'ten bakılarak anlaşılabilirliğini, zira, kullanıcının hayat döngüsü içinde evi ile girdiği ilişkiler ile geçmiş ev yaşantılarının, mevcut evinin fiziksel, sosyal ya da kültürel yapısını şekillendiren çok önemli faktörler olduğunu belirtmektedir.

Werner, Altman ve Oxley ise, evi 'bütünüyle bir işlem' olarak değerlendirmekte ve açıklamaktadırlar (Werner et.al.1985). Araştırmacılar bu değerlendirmeyi yaparken eve 'işlemsel perspektif'ten¹³ bakmakta; ve kavramı, 'çevre', 'zaman' ve 'insan'ın ilişkilerini kapsayan bir bütün sistem olarak değerlendirmektedirler.

¹³ 'İşlemsel perspektif' olguları veya eylemleri açıklamak için benimsenen felsefik/psikolojik bir bakıştır. Olaylar ve gerçeklikler, üç temel unsurun oluşturduğu bir bütünlük olarak ele alınır. Buna göre eylemlerin temel bileşenleri; (1) İnsan ve psikolojik süreçleri; (2) çevre özellikleri ile (3) zamansal niteliklerdir. Buradan yola çıkarak şu iki anahtar saptama yapılmaktadır: Birincisi; insan ve çevresi ayrılmaz bir bütündür ve birbirlerinden bağımsız olarak tanımlanamazlar; ikincisi ise, *zamansal nitelikler* insan ve çevre ilişkilerinde esas oluştururlar (Werner et.al,1985).

Bu görüŖe ev, insan, yer ve psikolojik iŖlemlerinin kavŖak noktası olarak tanımlanmaktadır (Ŗekil 3.2).

ŖEKİL 3.2- 'Bütün bir İşlem' olarak Ev (Werner et al. 1985, s.2).

Bu yaklaŖımların da desteği ile denilebilir ki; **'zaman', 'ev'i Ŗekillendiren anlamlandırılan çok temel ve bütünleyici bir unsurdur.**

Zaman kavramı, üzerine düşünceler ve çalışmalar, onun iki farklı yorumunu ortaya koymaktadır. Zaman, bir görüŖe göre 'doğrusal', diğer bir görüŖe göre ise 'sarmal' niteliktedir. Doğrusal zaman, geçmiş - bugün - gelecek sürekliliğinde devamlı değişen durumları ve eylemleri vurgularken, sarmal zaman eylemlerin tekrar eden doğası olduğunu ortaya koyar. Evsel mekanda, zamanın her iki tür özelliği de görölmektedir.¹⁴

¹⁴ Araştırmacıların bir kısmı zamanın salt doğrusal (*linear*), bir kısmı ise periyodik/sarmal (*cyclic*) bir doğası olduğunu savunur. Tezin benimsediği yaklaŖım ise Werner (1985)'in görüŖüne paralellik göstermekte ve zaman kavramının her iki niteliğinin de var olduğunu kabul etmektedir.

• **Evin ‘Doğrusal’ Zamanı** : Ev, doğrusal zamanın tanımı doğrultusunda, geçmiş–bugün–gelecek çizgiselliğinde, değişken ve akışkan bir eylemler zinciridir. Bu değişken ve hareketli yapının içinde yaşanan **süreklilik** (*continuity*), temel ve önemli bir kavramdır. Ev, geçmiş, bugün ve gelecek arasında bir süreklilik zinciri kurarak insanların **‘yer’lerine bağlanmasına** (*place attachment*) neden olmaktadır. Evin süreklilik hissini yaşatması, insanın doğası adına önemli bir unsurdur; zira insan bir biçimde geçmişini, orijinini-köklerini ya da yönünü bilme dürtüsü içindedir. Birey, geçmişi kadar aynı şekilde, geleceğe dair sürekliliğini de temel mekanı olan evi ile özdeşleştirmektedir.

Geçmiş - bugün - gelecek bağıntısı ve süreklilik, özellikle geleneksel toplumlar ve onların barınma anlayışında çok daha belirgindir. Özellikle modern barınma anlayışı içinde, süreklilik zincirinde bir kopuş yaşadığı söylenebilir. Örneğin Hardie, Güney Afrika Tswana’lılarının barınma mekanları üzerine yaptığı bir çalışmada, bu yerli halkın inanışlarında ve mekansal düzenlemelerinde, ‘geçmişle bağlantı’nın hayati önemine değinmektedir:

Onlar, aileye ait atalarının ruhlarının evlerinin avlularında ikamet ettiğine ve onları kötülüklerden koruduklarına inanırlardı. Aile yeni bir toprak parçasına, atalarının ruhlarını da taşıyacakları özel düzenlemeler yapmadan taşınmazdı. Benzeri ilkel topluluklarda görüldüğü gibi Tswana’lılar için dünya zamanı ile kozmolojik zaman vardı. Sonsuz bir süreç içindeki merkez noktaları evleriydi (Hardie, 1985, s. 218).

Bazı geleneksel toplumlarda ise süreklilik, yaşama mekanının ya da evin bir nesilden diğer bir nesile aktarılması suretiyle sağlanmaktadır. Örneğin;

Nisos¹⁵’ta kız çocukları aile evini evlilik çeyizi olarak alırlar. Büyükannenin ismi verilen kız torun o vefat ettiğinde evin yeni sahibi olur. Evin sakinleri kızın adını çağırırken evde eski sahibesinin de adı anılmakta ve duyulmakta; böyle bir anıma suretiyle geçmiş ve bugün ile süreklilik sağlanmaktadır (Kenna, 1976, s.26).

¹⁵ Bir Yunan adası.

Süreklilik zincirinin kurulduğu evsel mekan, insana zamanla gelişen bir **tanıdıklık** (*familiarity*) hissini yaşatmaktadır. Bu durum, evi anlamlandıran önemli bir niteliktir. Her ev, günden güne, yaşandıkça artık çok bilinen ve bilinç dışı ezberlenen bir yer haline alır. Tanıdıklık, bedensel rutinlere de kök salar. Örneğin, evde, karanlıkta ışığı açmadan dolaşabilmek, evin **tahmin edilebilirlik** (*predictibility*) özelliğini gösterir. Ev, bedensel deneyimlerin ötesinde, geçmiş deneyimlerimizin mekansal kalıpları ile tanıdıklık kurduğumuz bir ortamdır. Geçmişin çocukluk evleri, mekansal deneyimleri ve alışkanlıkları, insanın mevcut evini algılayışında ve kullanımındaki en temel etkenlerdir. Öte yandan, ev ‘hatıraların depolandığı bir yer’ olarak, bireysel ya da kültürel bir birikim olmakta ve insanın kendi ile ilgili ipuçlarını, hatıralarını korumaktadır. Dolayısıyla ev insanın geçmişine **kök salma** (*rootedness*) deneyimi olmaktadır.

Sonuç olarak, evin geçmiş-bugün-gelecek doğrusallığında yaşattığı temel deneyimler, insan için bedensel ve ruhsal anlamda önem taşımaktadır. Bu durum, en belirgin anlamda, evin yitirildiği, geçmişle bağların zorunlu olarak koptuğu şartlarda anlaşılabilir. Örneğin, 1991’de Kaliforniya’da bir yangında evleri yanan üçbin kadar ailenin anısına yazılan bir kitapta, yangın yaklaşırken evini boşaltmaya başlayan bir kadın, o anda yaşadıklarını şu şekilde aktarmaktadır:

Ayrılma zamanı yaklaştıkça, evime şarkılar söylemeye başladım. Bir çeşit Gregoryen ezgisi tutturmuştum. Odaların içinden yürürken, değerli eşyaları kağıt torbalara dolduruyordum. Büyükannemden mektuplar. Vaftiz elbisesi. Kocamla yıllar önce kumsaldan topladığımız parlak taşlar. Şarkıyı daha yüksek sesle söylemeye başladım: ‘Elveda yatak odam, birlikte dinlendiğimiz, düş kırduğumuz yer. Elveda küçük oğlanların odaları, bebeklerimi gece boyunca kollayan. Elveda çalışma odası, kalbimi verdiğim. Elveda odalar, hayatlarımızın sakin zamanlarını yaşadığımız.’ Şarkım bir ninniye dönmüştü. ‘ Elveda bizi koruyan ev. Elveda şirin ev. Elveda...’

Gece boyunca aşına olmadığım bir yatakta dönüp dururken, küçük evimin kendini savunmaya çalıştığını düşündüm durdum, aynen Laura Ingalls Wilder’ın kitaplarındaki küçük ev gibi. Şafak vakti yangın mahallenin güney tarafına doğru kaydığında uyandık ve kocam başucumuzdaki hantal otel telefonumu kaldırdı. Telesekreterde cevap veren kendi sesimi duyuyordum. Sinyal sesinden sonra kocam fısıldadı: ‘Alo ev, seni seviyoruz...’ (Cooper, 1995,s. 241).

Geçmiş ile bağlantının kökleri çocukluğa ve derin anılara kök salar. 1999 Adapazarı depremi can ve mal kayıplarının yanı sıra pek çok insan için ruhsal kayıplara da yol açmıştır:

Orada doğdum... Deprem zamanydı... ve deprem hikayeleriyle büyüdüm(...) Doğduğum evi bulamadım. Evi değil sokağı bile bulamadım...yutkunup enkazların arasında yürürken, çocukluğumun koskocaman dekorumun üstüne büyük bir çarpı çekmem gerektiğini anladım(...) Mahallemizin camisi yıkıldı... Caminin ünde bulvara çıkan yol görünmüyordu; çünkü evler yolun üstüne kapaklanmıştı(...)Ben,kalbimin bir köşesindeki çocukluğumun eski Sakarya'sını, ölen binlerce insanla beraber çoktan uğurladım bu dünyadan (Başaran, 1999).

Evin süreklilik zinciri, istem dışı olarak farklı nedenlerden kopabilir; ve genelde bu durumun insan adına bir rahatsızlık yarattığı görülmüştür. Göçmenlerin ya da mültecilerin de bu zincirin kopuşundan duydukları rahatsızlık veya uyumsuzluk sosyolojik araştırmalarda yer bulmaktadır. Göçebeler ise kendi barınma modelleri içinde bir süreklilik kurarlar. Öte yandan, bu zincirin bilinçli bir biçimde koptuğu şartlar da vardır. Bu koşulun, modern barınma modelinin sunulmasıyla ortaya çıktığını görmekteyiz. Örneğin, Adolf Loos, barınma/ikamet üzerine söylemlerinde, modern barınma anlayışının bilinçli olarak geçmişten bir kopuş yarattığını ve sürekliliği kırma eğiliminde olduğunu vurgulamıştır:

Modernite gelenek ile kaçınılmaz bir kopuş yaşatacak ve kopma bireyin hayata dair deneyiminde bir bağıntısızlık yaratacaktır. Bu da mimarlık dilinde farklı yaklaşımlara sebep olacaktır. (Özel/ kamusal, iç/dış, vs.) (...)Modern 'şimdi'ye özel bir vurgu yapar. Bu anı, güncelin niteliklerini, geçmişten farklılaştırarak ve geleceğe doğrularak vurgular. Modern gelenekten kopuş ve geçmişin mirasından herşeyi reddeden tipik bir durumu temsil eder (Adolf Loos'tan aktaran Heynen, 1999, s.9).

Octavio Paz ise, modern barınma konseptinin zaman ile kurduğu ilişkiyi şu biçimde değerlendirir:

Modern, tamamen Batıya ait bir kavramdır ve diğer medeniyetlerde karşılığı bulunmaz. Bunun sebebi zaman kavramının ele alınışı ile ilgilidir. Zaman Batı için lineerdir, geri gelmez, değiştirilmez ve ilericidir. Diğer medeniyetler için – ilkelerin zamansız zamanında, 'geçmiş' zamanın arketipi ya da şimdi ile geleceğin bir modelidir...döngüsel(cyclical) model ilerici (progressive) model ile yer değiştirmiştir. Her devir tektir (Octavio Paz'dan aktaran Heynen, 1999, s.1).

Dolayısıyla, 'modern zaman' kavramının, modern barınma modelini etkileyen önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır. Gelenekten kopuş, geçmişten ve özellikle yukarıda bahsedilen 'süreklilik' ve 'kök salma' gibi temel deneyimlerden kopma anlamına gelmektedir:

Modernite insanları aile klan, köy vs. baskılarından ve kısıtlamalarından özgür kılmış, onlara duyulmamış olasılıklar ile materyal anlamda gelişimler sunmuştur. Ancak ödenecek bedel de vardır. Bu geleneksel çerçevenin hayatlarından yok oluşu, referans verememek, kesinliklerin yok oluşuna ve anlamın yok oluşuna sebep olur. Pek çoğu için bununla yaşamak kolay olmaktan çok uzaktır. (Heynen,1999, s.15).

Sigfried Giedon ise eve sonsuzluk değerini atfetmek gibi geleneksel fikirlere karşıdır. Ona göre konut, bir zaman sonra tüketilebilecek ve zaman içinde amorti edilebilecek bir nesnedir:

Rasyonellik, işlevsellik ve endüstri yeni konut anlayışının bileşenleri olmaktadır. Bunlar bizi hem gelenekten hem de çok yüksek pahalardan kurtaracaktır. Kadınların bile bu sayede işleri azalacak, kendilerini ev ile aile dar perspektifinden kurtaracaklardır (Sigfried Giedion'dan aktaran Heynen, 1999, s.37).

Bu aşamada gözetilen amaç, modern barınma anlayışının değerlendirmesini yapmak değildir; ancak modern barınma modelinin pratik işlevselliğe, rasyonelliğe, endüstriyelliğe verdiği öncelikler ile insanı zaman ve yer bağlamından bağımsızlaştırması, onun barınma eyleminin daha çok nesnel yönleri ile ilgilendiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

- **Evin Sarmal/Döngüsel Zamanı:** Ev döngüsel bir şekilde, tekrar eden eylemleri ve anlamları içermektedir. Ev, canlı bir organizma gibi düşünülürse, bu tip tekrar eden eylemlerin, evin nabzını, ritmini oluşturduğu söylenebilir. Uyuma, yürüme, açlık, iklimler, saat, gece ve gündüz gibi doğal olgularla, doğum günleri, yıldönümleri, dinî bayramlar ya da kutsal anmalar gibi tekrar eden eylemler, evin genel ritmini oluştururlarken, bu etkinlik kalıplarının evsel mekanın algılanışı ve deneylenişinde büyük etkileri vardır. Ev, alışlagelen eylemlere ya da **rutinlere** zemin oluşturduğu gibi kişinin derin simgesel eylemlerinin ya da **ritüellerinin** yaşandığı bir ortam olmaktadır.

“Rutinler düşünmeden yapılan eylemler ya da tekrarlar değil, ‘şeyleri’ doğru ve uygun yapmak için gerekli dikkati içeren işlemlerdir” (Mugerauer,1993, s.7). Bu sebepten rutinler belirli bir **zamansal düzeni** sağlamaktadırlar. Günlük beslenme eylemleri, temizlik, uyuma gibi sosyal ya da biyolojik eylemler, evde ritmik bir düzen içinde görülür. Özellikle, insan yaşamında, eve en fazla bağlı olunan devirler olarak kabul edebilecek, çocukluk ve yaşlılık dönemleri, evsel rutinlerin en belirgin anlamda gözlemlenebileceği ortamlardır. Örneğin, Rowles, bir kasabada yaşayan yaşlı kullanıcıların gündelik eylem kalıplarını ve ritimlerini incelediği çalışmasında, rutinlerin dikkat çekici düzeydeki belirginliğine değinir:

Hemen hepsi, belirli bir saatte kalkar, benimsedikleri belirli bir cam ömünde gelen geçeni gözleyebilecekleri bir saatte oturur, gölgeliği kaldırır, komşuları selamlarlar (Rowles’tan aktaran Werner et. Al,1985, s.16) .

Rutinler gibi, aynı şekilde ritüeller de evin anlamını veren çoğunlukla ritmik ve önemli eylemlerdir. Ritüeller, insana ait birtakım anlamların dışavurumudur ve pek çok biçime sahip olabilmektedirler. Örneğin, insan yaşamında belirli zaman eşiklerinde, bir konumdan bir başka konuma geçerken törensel eylemlerin düzenlendiği görülmektedir. Doğum günü kutlamaları, pazar aile yemekleri, bayram ziyaretleri, yılbaşı kutlamaları, cenaze mevlitleri ile düğün yemekleri, sarmal bir biçimde tekrar eden anlamlı eylemlerdir. Bu özel törensel zamanlarda, evsel mekanın, hem fiziksel hem deneyimsel anlamda dönüştüğü, katılımın mekanın anlamını değiştirdiği görülür. Bu zamanlar, ev deneyiminin en belirginleştiği durumlardır.¹⁶

Sonuç olarak görüldüğü gibi; ‘konut’ ve ‘ev’ kavramlarının zamansal nitelikleri belirgin bir biçimde birbirlerinden farklılaşmaktadır. **Zaman ile ilişkilendirdiğimizde, konutun doğrusal bir süreç içinde nesnel birtakım**

¹⁶ Daha ilkel toplumlarda bu tip sarmal eylemlerin uç noktalarda deneyimlendiğine tanık olunur. Belirli periyotlarda tekrar eden kozmik ve dini eylemler büyük tören ve ayinler eşliğinde gerçekleştirilirken mekan da bu dönüşümün kendisi olmaktadır. Eliade *kutsal zaman* kavramını, tekrar gerçekleşme, tekrar doğuş ve dinsel birtakım olayların yeniden başka olaylarda tekrar vücuda gelmesi gibi dini eylemleri açıklamak üzere kullanmaktadır (Werner et.al,1985) .

ilişkileri içerdiğini, öte yandan bir ilişkiler bütünü olarak evin kendisinin bir süreç olarak varolduğu ortaya çıkmaktadır.

3.1.1 Konut ve Evin Oluşum Süreçleri

Konut yapmak, inşa etmek ya da üretmek, evsel yaşamın kurulmasına bir ‘ön hazırlık’ olmaktadır. İnsan, kimi şartta konutunun üretim ve inşa sürecine katılabilmekte, kimi durumda ise konut ona ‘hazır bir ürün’ olarak gelmektedir. Genellikle, insanın konutunun üretimine doğrudan katıldığı durumlarda, konutu oluşturmak ve inşa etmek, barınma/ikamet eyleminin bir parçası olmakta, konutun hazırlanışı ile sonrasında evin oluşumu arasındaki evreler arasındaki geçiş ‘daha az kesintili’ işlemektedir. Hatta daha uçta, yerleşim noktalarının seçimlerini ve barınma mekanlarının inşasını hayati ve kutsal bir eylem olan gören ilkel topluluklar için, konut ile evin oluşum süreçleri tamamen bir bütün olmaktadır. Bu tip bir barınma anlayışı çerçevesinde, ilkelerin baştan itibaren ev yaptıklarını dahi söyleyebiliriz.

Öte yandan, günümüzün barınma biçimlerinde, konut yaygın anlamda bitmiş ve hazır olarak sunulan bir ürün olmaktadır. Bu anlayış çerçevesinde, insan konuta sonradan ‘yer’leşmekte ve onu zamanla ‘ev’leştirmeye başlamaktadır. Dolayısıyla bu şartlarda, konut ile evin arasındaki sınır daha *belirgin* olmakta, bir anlamda konutun eve dönüşme sürecinde uyumsuzluklarla karşılaşma olasılığı artmaktadır. Ancak bu bölümdeki tartışmalar çerçevesinde kullanıcının barınma mekanının üretimine katkısının ya da katılımının pek fazla önemi yoktur. Zira, insan bu sürece dahil olsa da olmasa da içinde yaşanılmaya başlandıktan sonra ilerleyen aşamalarda da görüleceği gibi, konut her koşulda eve dönüşmektedir. Bu anlamda, birbirlerinden ayrılan konut ve evin, oluşum veya üretim süreçlerinin farklı mekanizmaları içerdikleri görülür.

3.1.2.1 Konutun Nesnel Üretim Süreci

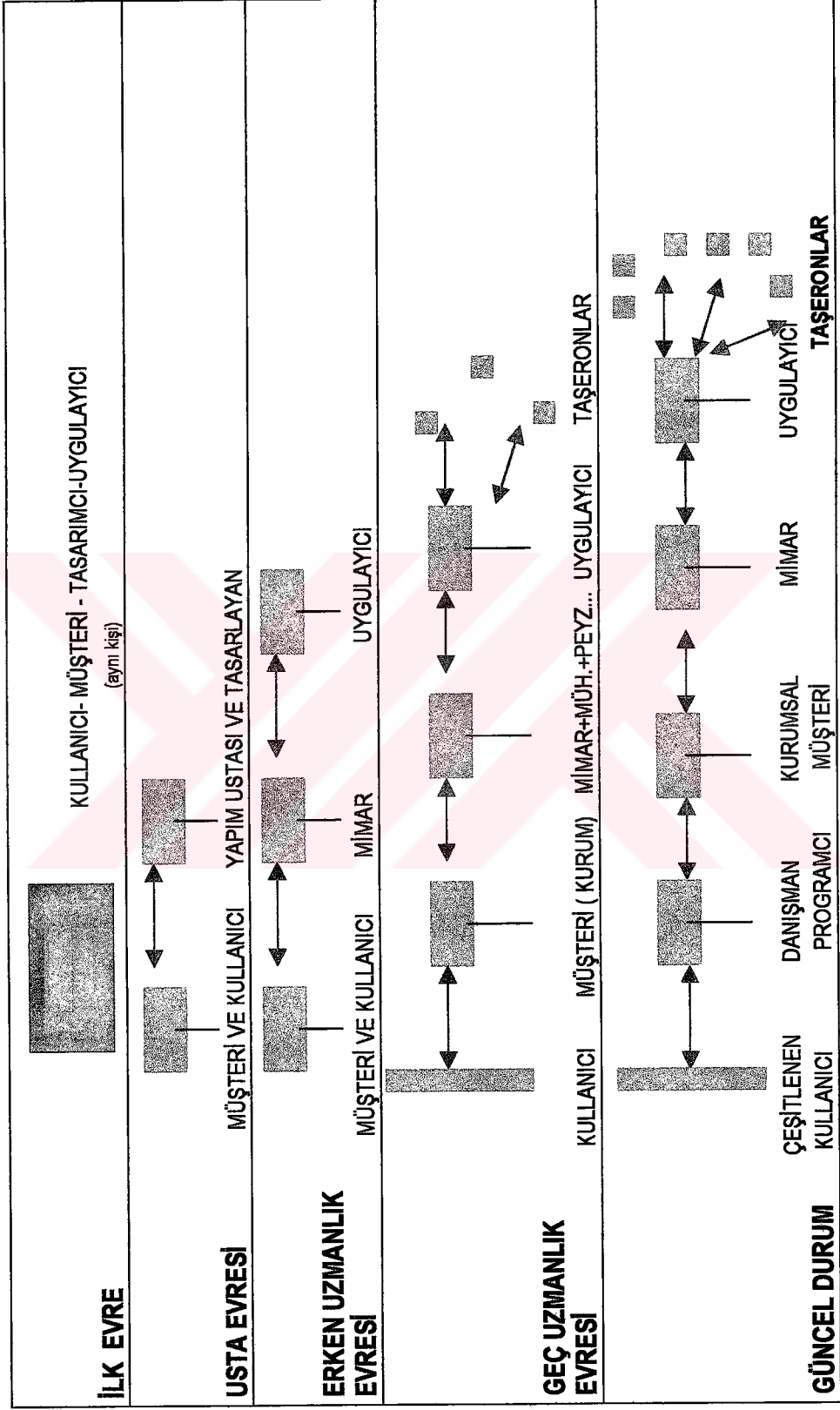
Konutun üretim mekanizmaları, zamana, toplumsal ve ekonomik yapıya, konutun tipine bağlı olarak değişkenlikler göstermektedir. Günümüzde, özellikle uzmanlık alanlarının çeşitliliği ile standardizasyon ve seri üretim gibi teknolojik yetkinliklerin varlığı gibi sebeplerden dolayı, konut üretiminin, geçmişe göre, daha 'tanımlı ve nesnel kalıpları' içerdiği gözlenmektedir.

Bu saptamayla ilgili olarak, özellikle vernaküler konutlar ve barınma modelleri üzerine önemli çalışmaları bulunan Amos Rapoport, geleneksel kültürlerdeki konut üretiminin, barınma/ikamet eyleminin temel ve ayrılmaz bir unsuru olduğunu belirtmektedir. Rapoport'a göre;

İlkel kültürlerde bireye ve hane halkına, kendilerini barındırmak üzere çevrenin ekolojisine uyumlu malzeme seçme bilinci ile, evren ve toplumun içine, bireyi ve hane halkını 'yer'leştirebilme becerisi bahşedilmiştir (Rapoport'tan aktaran Saegert, 1985, s.288),

Araştırmacı, konutun inşasının ve üretiminin, meslekten olmayanın elinden, uzmanlaşmış, meslek erbabı, tüccara ve daha sonrasında daha da uzmanlaşmış, teknik anlamda esrarlı ve kurumsal anlamda karmaşık organizasyonların eline geçtiğinde, bilinen anlamda 'dünya üzerinde yaşama ve ikamet deneyimi' ile 'konutun biçimi' arasındaki bağlantının bozulduğunu savunmaktadır (Saegert, 1985).

Bununla birlikte, konu konut ve evin oluşum süreçleri arasındaki farkları ortaya koymak olduğunda, tarihsel süreç içinde farklı konut üretim biçimlerine baktığımızda, özde kategorize edilebilir süreçlerin ve kalıpların varlığını görmekteyiz. Barınma modellerine göre değişkenlik gösterse dahi, konutun oluşumu ya da üretimi, evin oluşumdan daha tanımlı ve nesnel süreçleri içermektedir. Şekil 3.3'de geçmişten bugüne, farklı barınma modellerinde, konutun üretim kalıplarının bir kavramsallaştırması yer almaktadır (Şekil 3.3).

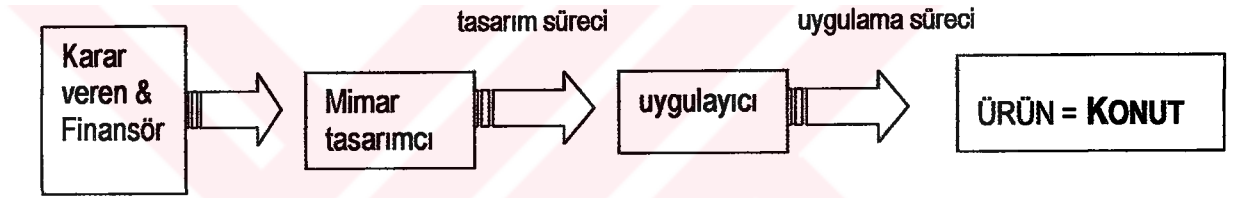
ŞEKİL 3.3 Farklı Konut Üretim Süreçleri (Lawrence, 1987, s.43'teki diyagramın katkısıyla oluşturulmuştur).

Örneğin, modern dünyanın barınma modellerine bakıldığında, dünyanın pek çok yerinde konutların, birbirinin benzeri mekanizmalardan geçerek üretildiği görülür. Modern mimarlığın seçkin örnekleri de yaygın örneklerinde olduğu gibi, aynı nesnel süreçlerden geçmiştir. Bunlara bir örnek olarak, Le Corbusier'in Pessac konutları, çok tanıdık bir üretim sürecini sergilemektedir. Bu örnek aynı zamanda, 'Pessac konutlarının üretim süreci' ile 'Pessac evlerinin oluşum süreçleri' arasındaki farkı ve çelişkiyi de belirgin bir biçimde sergilediği için seçilmiştir. Pessac konutlarının Pessac evlerine dönüşüm sürecine daha ileride değinilecektir. Bu aşamada, gününün 'yenilikçi' barınma anlayışının ürünü olarak Pessac konutlarının üretiminin öyküsünü kısaca inceleyelim:

1925 yılında Fransız sanayici M. Henri Frugès'ün Pessac'taki fabrikasında çalışan işçilerine konut yaptırma kararı üzerine, Le Corbusier 'konutu seri anlamda üretme' fikrini hayata geçirebileceği bir fırsatı yakalamıştır. Bu projenin mimarı olarak Le Corbusier, zamanı için henüz yepyeni bir barınma konsepti öneren Pessac'taki işçi konutlarına ait projeyi, işvereni ve finansör olarak Frugès'ü ikna ederek uygulamaya geçirebilme fırsatı bulur. Pessac işçi konutları, Le Corbusier'in Citrohen konsepti ve prensipleri çerçevesinde projelendirilen, hemen her elemanı, temel işlevsel gereklilikler üzerine tasarlanmış, geometrik/kübist ifadeli, düşük maliyetli endüstriyel yapılar, ya da Le Corbusier'nin tabiriyle 'içinde yaşanılacak makina'lardır. Başka bir boyuttan bakıldığında ise, Le Corbusier ile işvereni Frugès'ün diyaloglarının mümkün olduğunca uyum içinde olduğu söylenebilir, zira Frugès Pessac'taki konut alanının bir 'laboratuvar' gibi kullanılmasına sempati ile baktığı bilinir. Ancak, yine de Le Corbusier ve Frugès tasarım sürecinde fikir karşıtlıkları da yaşamışlardır. Frugès esasen bu alanda bir bahçe şehir istemekte ve yaklaşık yüzelli ila ikiyüz villa ile onlara ait bir toplanma meydanı ve çevreleyen bahçeler düşünmektedir. Oysa, Le Corbusier'nin düşüncesi bundan biraz daha farklıdır; daha büyük ölçekli, çok katlı yapılar- hatta gökdelenler düşlemektedir. Ancak, sonuçta işverenin isteği baskın gelir ve iki katlı aile evleri tasarlanır. Uygulama aşamasına hızlıca girilir. Yüz konutluk projenin uygulaması haftada iki konut gibi bir hızla giderken ellibirinci konuttan sonra üretim durdurulur. Kamuoyu hareketlenmiş, inşaat firmaları, yerel müteahhitler ve mimarlar, yeni yöntemle karşı

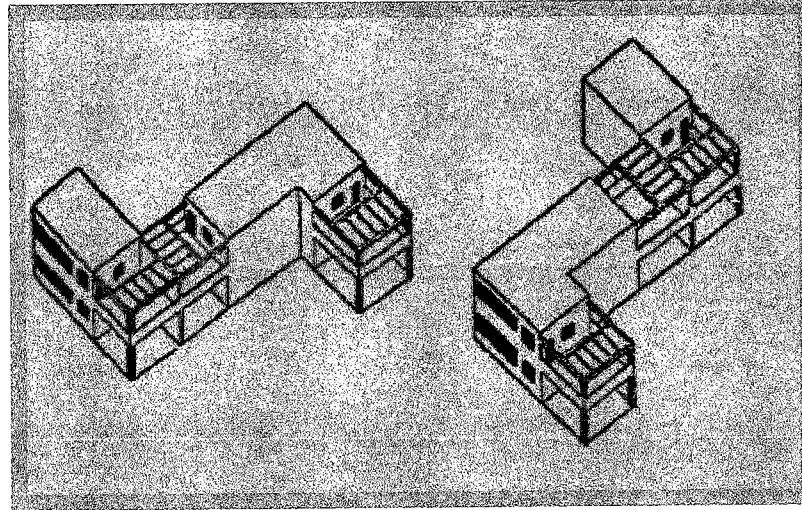
itirazlarda bulunmuşlardır. Uygulama sürecindeki bu aksaklık giderilip ara uzlaşma sağlanır ve diğer konutların yapımı da hızlıca tamamlanır. Ancak bundan sonra dahi, oturma izni dönemin yerel yönetim birimleri ve bürokratlarınca üç yıl gibi bir süre geciktirilmiştir. Gerek yönetimler, gerek kamuoyu ve gerekse de basına göre; hiç de alışık olunmayan ve uzlaşmacı görünmeyen bu yeni açık ve kapalı küplerin (!) içinde barınması kolay değildir.

Bu aşamaya değin, mimar Le Corbusier ile işveren Frugès'ün ilişkileri ile tasarım sürecinde tartışmaları, görüş ayrılıkları ya da uzlaştıkları noktalar ile uygulama sürecinde yaşananlar, devreye giren mekanizmalar (yerel yönetimler, bürokrasi, basın, kamuoyu gibi) biçimsel anlamda pek çok mimari ürünün üretim sürecinde karşılaşılanlara benzerlik göstermektedir (Şekil 3.4).

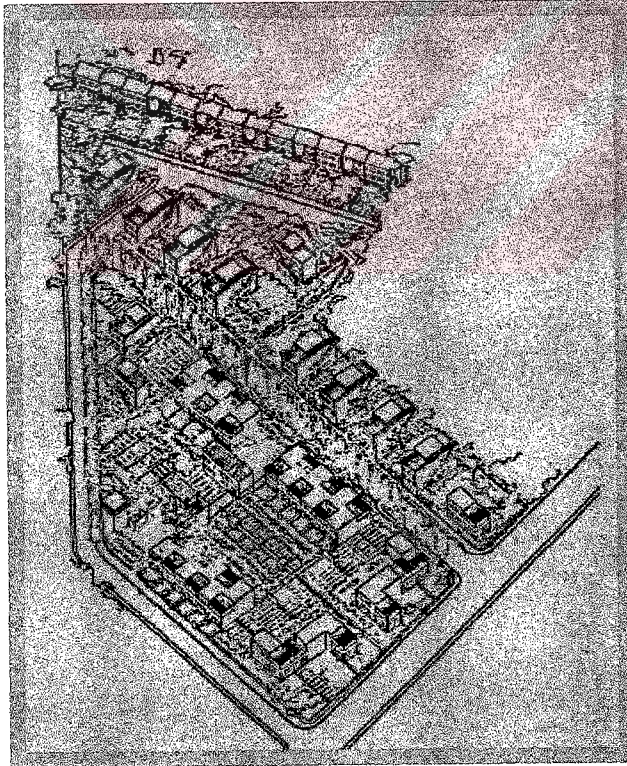

ŞEKİL 3.4- Pessac Konutlarının Üretim Sürecinin Grafikselsel İfadesi

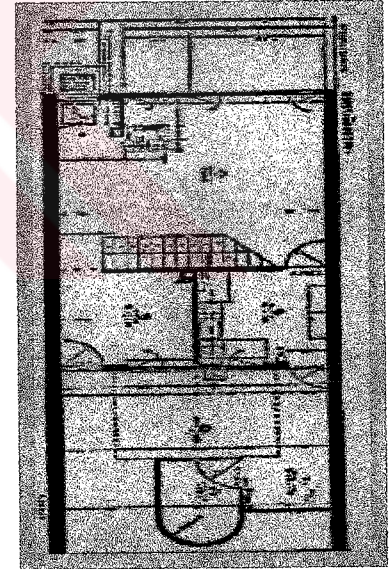
Yukarıdaki şema esasen tanıdık ve sıradan bir üretim sürecinin ifadesidir. Öte yandan, bu tanıdık sürecin sıradışı yönü, modern barınma prensiplerini içeren konutlaşmaya ilk ve radikal bir örneği oluşturmasıdır. Le Corbusier bu projesinde, önemle vurguladığı 'işlevsellik', 'seri üretim', 'standardizasyon' gibi unsurları somutlaştırmakta ve 'serbest plan', 'teras çatı', 'geniş pencereler/açıklıklar' gibi, o devre göre 'yeni' mimari karakteristikleri, adeta bir laboratuvar olarak kullandığı Pessac konutları projesinde uygulamaya koymaktadır (Şekil 3.5, 3.6 ve 3.7).

ŞEKİL 3.5 Pessac Konutlarının Standardizasyon Prensipleri
(Boudon,1972, s.37)

ŞEKİL 3.6 Pessac Konutlarının Genel Yerleşimi
(Boudon,1972,s.50)

ŞEKİL 3.7 Pessac Konutu
TipPlanı (Boudon,1972, s.31)

Bu noktadan itibaren, kullanıcıların konutlara yerleşmesi ile evlerin oluşum süreçleri başlamaktadır. 'Pessac konutları'nın 'Pessac evleri'ne dönüşüm süreçleri, yine aynı örnek üzerinden incelenebileceği gibi, aynı zamanda, mimarın hedefleri ile kullanıcının istek ve beklentilerinin tanıdık çelişkisi de bu projede sergilenmektedir.

3.1.2.2 Ev'in Özne Oluşum Süreci

'Pessac evleri'nin oluşum süreci, 'Pessac konutları'nın üretim sürecinden tamamen farklı bir yapıdadır. Evlerin oluşum süreci, bir takım öznel mekanizmaların varlığını sergilemektedir. Le Corbusier'in modern mekan anlayışının temel unsuru olan geniş cam pencereler, kullanıcılar tarafından kendi tercihlerine göre uyarlanmış ve değiştirilmiştir. Le Corbusier'in, 'bugün artık pencereye gereksinimimiz var mı' sorusuna, pek çok Pessac sakininin süreç içinde verdiği yanıt pencereleri değiştirmek, kendilerine uyarlamak olmuştur. Evleri hakkında yapılan görüşmelerde, Pessac kullanıcılarından biri pencereler ya da 'cam boşluklar' hakkında şu yorumu yapmaktadır:

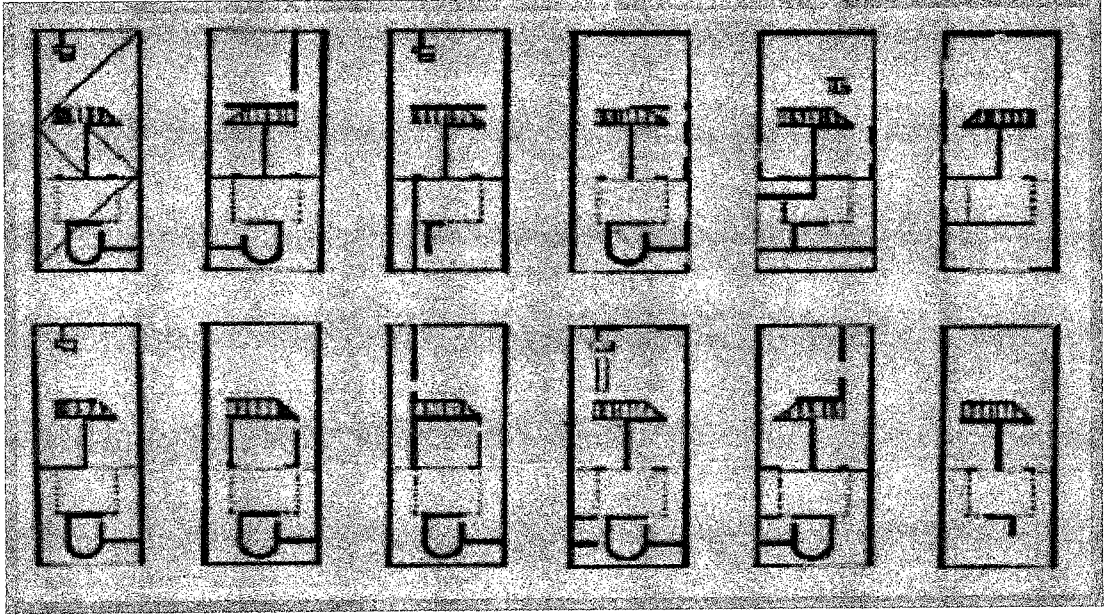
(...) Pencereler ev boyunca geniş olduğundan yan taraftaki gençler bizim çocuklara sataşarak eğleniyorlardı... O yüzden boylu boyunca kapattık ve tam ortaya tek bir pencere koyduk. Bunu tercih ettik... (Boudon, 1972, s.80).

Çatı bahçeleri ya da teras çatıların çoğu kullanılmamış ve odaya dönüştürülmüştür:

(...) teras veranda gibi hiç kullanışlı değil, o yüzden onu depo gibi kullanmaya başladık... eşyalar, eskiler, eski mobilyalar... tabii çok fazla büyük şeyleri almıyor... oradan bir adet daha oda çıkarabilirlerdi ve biraz daha büyük bir mekan kazanabilirdik... (Boudon, 1972, s.82).

(...) Bu evlerin çatıları yok! (Boudon, 1972, s.85).

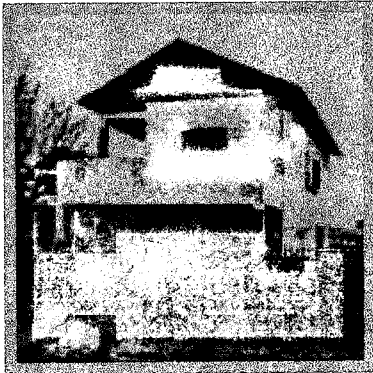
Nitekim Pessac evleri fiziksel anlamda büyük değişikliklere uğramış ve bugünkü kullanım biçimleriyle, mekan organizasyonundan dış cephe karakteristiğine dek ciddi değişim geçirmişlerdir. (Şekil 3.8, Fotoğraf 3.1, 3.2 ve 3.3.).

ŞEKİL 3.8 - Pessac Konutlarının Kullanım Sonrası Plansal Varyasyonları. Sol üstte Le Corbusier'in orijinal planı (Boudon, 1972, s. 121).

FOTOĞRAF 3.1 Pessac Konutlarının Kullanım Sonrası Görünümleri (Boudon, 1972, s.175).

FOTOĞRAF 3.2 Pessac Evleri (Boudon, 1972, s. 171).

FOTOĞRAF 3.3 Pessac Evleri (Boudon, 1972, s. 171).

Pessac konutları, insanın kendi kişisel mekanı üzerindeki etkisine ve fiziksel çevresini kendine göre uyarılma eylemlerine güçlü bir örnek oluştururken, ev kavramının doğasına ilişkin bazı arketipsel işlemleri de açığa çıkarmaktadır. Konutun eve dönüşümü ya da esasen evin oluşumu **kişileştirme, kendine maletme, kimliklenme** eylemlerinin ya da arketiplerinin bir sonucu olmaktadır. Bu temel unsurlar insanın yaşadığı yere karşı takındığı temel ve evrensel tavrılardır.

İnsan için bir fiziksel mekana yerleşmek bazı temel ve evrensel işlemleri içermektedir. İnsan, doğası gereği yaşadığı yeri anlam ve önemle donatma eğilimindedir ve eylemlerinde de bunu belirten özel birtakım tavırlar sergiler. İnsanın yerleşme işlemi ve zaman içinde o yeri kendine ait kılma sürecine, genel anlamda, kendine maletme işlemi (*appropriation*) denilmektedir. Bir yeri kendine mal etmenin veya sahip olmanın çeşitli biçimleri ve süreçleri vardır: Sahip olunan yere egemenlik kurma ve denetimi ele geçirme bir maletme biçimi ya da yöntemidir. Bir önceki bölümde değinilen, ev ile zaman içinde kurulan tanıdıklık deneyimi de bir başka anlamda kendine maletme işlemidir. Bunun yanında, 'o yer'i anlamla donatmak, bakmak ve korumak, kişileştirmek ve kimlik sergilemek hep maletme işleminin farklı biçimleridir:

Yavaş yavaş bizim evimiz haline geliyordu. Her yeni kat boya, açılan her kutuyla, konan her karo ile varlığımızı onun geçmişinde hissediyorduk.... Evi işledik, yavaş yavaş bizim olmaya başlayan evi, biraz ilgiyle. Her şeyden sonra ona taşınmıştık. O bizim yeni evimiz olabilir, ya da biz onun yeni gelenleriyiz... evet, başka aileler burada yaşadı, başka hayatlar burada tükendi. Fakat şimdi bizim zamanımız. Bu yapıyı onardık, yeniledik, değiştirdik. Yavaş yavaş bizim olmaya başladı (Goodman,1982, s.5).

Fiziksel kabuk, insan ona 'yer'leştiği ve yaşamaya başladığı zaman artık ona ait olmakta ve dönüşmeye başlamaktadır. Yukarıda Goodman'ın anektodunda, eve yerleşenlerin o evin ilk sahipleri ya da onu inşa edenler olmadığı bellidir. Ancak onlar, çoğu insanın yaptığını yapmışlar ve yeni evi 'kendilerinin yapma' işlemine koyulmuşlardır. Konut ile evin oluşumu arasındaki ayrım bu nokta başlamaktadır.

Maletme işlemi hem eylemlerde, hem de insanın duygu ve deneyimlerinde oluşmaktadır. Eylemler anlamında “süsleme(dekorasyon), bakım ve ev işleri kontrol ve maletmeye yakın süreçleridir” (Korosec-Serfaty, 1985, s.75). Bu tür eylemler mekansal anlamda dönüşümlere yol açmaktadır. Aynı şekilde, insanlar evin oluşumu sürecinde, evlerine duygusal bağlarla bağlanırlar. Yerlere ve nesnelere bağlılıklar ortaya çıkar. Dolayısıyla, **konutun eve dönüşme süreci mutlak suretle fiziksel uyarlamaları gerektirmemektedir.**

Eylem anlamında ‘kendine maletme’ nin bir yolu da dekorasyondur. Joan Kron, ‘Home-Psych’ adlı çalışmasında ‘ev’leştirme sürecini şu şekilde tanımlamaktadır:

Sizin ve benim dekorasyon dediğimiz faaliyete, sosyal bilimciler kişileştirme derler. Kişileştirme çevrenizi belirlemek, insanlara sınırlarınızın nerede başlayıp bittiğini belirtmek ve kişisel damganızı mekan ve içerdiklerinin üzerine vurmaktır. Evinize bir oda ekleyip ailenize kalacak bir yer oluşturduğumuzda, bir duvarı yıkıp çok sevdiğiniz Steinway’iniz için bir yer yarattığımızda, çok sevdiğiniz değer verdiğiniz bir kapı kolu taktığımızda, bit pazarından bulup çıkardığımız resimleri astığımızda, büfenin raflarını kendi boyunuzla göre ayarladığınız, lambaların üzerine örtü örterek düşlediğiniz ambiyansı yarattığımızda, evinizdeki herşeyin sizin estetik ve rahatlık anlayışınıza uygun olduğunda, evinizi kişileştirmişsinizdir, mekanı imgeniz doğrultusunda üstünüze uygun dikmişsiniz, ruhumuzu, geist’imizi, kişiliğinizi, yaşam biçiminizi eve işlemişsinizdir (Kron, 1983, s. 44).

Dekorasyon, süsleme ve bakım gibi eylemler, insanın fiziksel, sosyal ve psikolojik anlamda çevreyle uyum sağlamasını kolaylaştıran mekanizmalar olmaktadır. Kişileştirme, özellikle başkalarından ayrıştırılma gereksiniminden doğar ve “bireyin finansal, kültürel, ve entelektüel birikimine büyük ölçüde bağlıdır” (Korosec-Serfaty,1985,s.76). Ancak, çoğunlukla maletme işlemi, direkt olarak görüldüğünden fazlasını içermektedir.

Dovey, maletme işlemi, felsefi anlamda Heidegger’in barınma/ikamet eylemi hakkındaki düşüncelerine referans vererek açıklamakta ve maletmenin temel bir diyalektik işlem olduğunu vurgulamaktadır. Maletme işlemi Heidegger’in açıkladığı gibi ‘dünyanın unsurlarını kendi varoluşumuza almak ve tekrar dünyaya yansıtmaktır’. Ona göre bir mekanı kendine maletmek; o yere ‘bakmak’ ve o yeri ‘kendileştirmek’, dünyayı kendi kimliğimizle ilişkilendirmektir. Bu durum, salt

kullanım amaçlı değildir. Bir anlamda dünya ile ‘sözlenmek’ veya dünyaya ‘bağlanmak’tır. Kendimizi, şeylere ve yerlere açtığımızda onlara anlam katmaya başlarız. Aynı zamanda ‘o şeyler’ kendi kimliğimize de anlam yüklemeye başlarlar. Dolayısıyla maletme eylemi derin bir işlemi içermekte; gündelik yaşantıda dünyanın unsurlarını malettikçe, ‘o yerler’ kendi kimliğimizin tutunma noktaları olmaktadır. Sonuç olarak, kişisel dönüşüm ile çevresel dönüşüm bir diyalektik içinde işlemekte; biz çevreyi değiştirdikçe çevre de bizi değiştirmeye başlamaktadır. Dovey’in de dediği gibi ‘evi anlamak zaman içinde değişen diyalektik ilişkileri anlamaktır’ (Dovey, 1985).

Sonuç olarak; zamansal perspektiften konut ve evin oluşumuna bakıldığında bir ürün olarak konutun içerdiği oluşum süreçleri ile evin oluşum süreçlerinin farklı anlamları, boyutları içerdiği ve farklı değerlerle ilişkilendiği görülmektedir. **Konutun üretimine yönelik sürecin daha nesnel boyutlarda tanımlanabildiğini ancak evin oluşumunun çok daha öznel ve tekil bir yapısı olduğunu görmekteyiz.**

3.1.3 Tarihsel Süreçte Konut ve Ev

Konut ve ev kavramları, tekil düzeyde incelendiklerinde farklı süreçsel nitelikler gösterirlerken, daha geniş zaman dilimleri içinde ya da tarihsel perspektiften değerlendirildiklerinde de birbirlerinden farklı özellikler sergilemektedirler. Bu açıklamalara geçmeden önce, konut ve ev kavramlarının hangi boyutları üzerinden tartışılacağı konusunda bir aydınlatma yapılmasında yarar vardır.

Konut, bir önceki aşamada da belirtildiği gibi, insanın barınma eyleminin bir ‘ön hazırlığı’ ya da insana ‘hazır olarak sunulan bir ürün’ olarak, süreç içinde eve dönüşen bir varlıktır. Bununla birlikte bir başka boyutuyla konut, özellikle tarihsel perspektiften bakıldığında bir ‘kültürel ürün’, çağlar boyunca varolan farklı ‘barınma modellerinin somut göstergesi veya fiziksel kalıbı’ olarak da okunmaktadır. Her konut, barındırdığı evsel yaşam ile birlikte, içinde bulunduğu zamanın ve kültürün

barınma modelinin bir ürünü olmaktadır. Konut ister bir mülk ya da ekonomik bir gereç olarak görülsün, isterse de barınma/ikamet deneyiminin ‘kusursuz’ anlamda gerçekleştiği bir yer olsun, her koşulda içinde varolduğu barınma anlayışını temsil etmektedir. Dolayısıyla, bu aşamada, konut içinde bulunduğu zamanın ya da kültürün ‘barınma modelinin dışavurumu’ olarak ele alınmaktadır.

Ev ise, hem karmaşık ve dinamik bir ‘ilişkiler sistemi’, hem de ‘temel - evrensel deneyimleri içermektedir. Daha önceki bölümlerde, evin arketipsel doğası ve içerdiği temel mekansal eylemler, ‘ev deneyimi’ olarak adlandırılmıştı. Bu aşamada, değişken anlamdaki ‘evsel yaşam’ ile bir arketip olarak ‘ev deneyimini’ tekrar ayırtırmakta fayda vardır. ‘Evsel yaşam’ olarak ifade ettiğimiz, kültürel, sosyal, psikolojik, ekonomik, politik ve fiziksel faktörlerle şekillenen ve sürekli anlamda devinen yaşam, temel gücünü ve kaynağını ‘ev deneyimi’nden almaktadır. Kavramlara tarihsel süreç bağlamından bakıldığı bu aşamada, evin özellikle arketipsel boyutu ve ‘ev deneyimi’ esas alınacaktır. Dolayısıyla, tarihsel zaman perspektifinden; ‘barınma eyleminin fiziksel kalıbı olarak konut’ ile ‘arketip olarak ev deneyimi’ kıyaslanmaktadır.

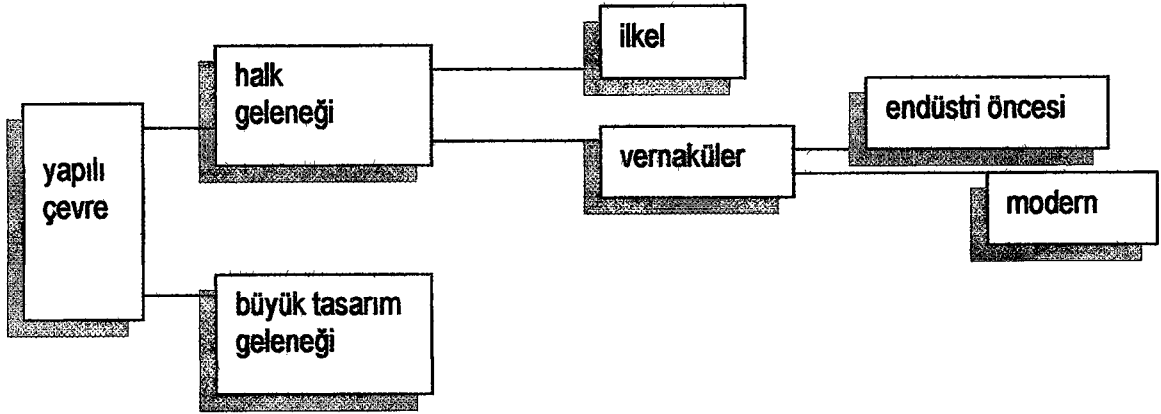
3.1.2.1 Zamana ve Kültüre Özel Konut Biçimleri

Barınma mekanlarının sosyo-kültürel birimler olarak değerlendirildiği etnografik çalışmalarda konut, toplumların, kültürlerin ve devirlerin pek çok görünür veya saklı özelliklerini barındıran değerli bir etüd aracı olmaktadır. Konutun ‘görünür’ olan biçimsel ya da tektonik özellikleri ile daha saklı, derin analiz gerektiren ‘mekansal organizasyonu’ veya ‘mekan kullanım’larının çalışılması sayesinde, toplumların ve kültürlerin yapısı ile barınma anlayışlarına ilişkin bilgilere ulaşabilmekteyiz.

Daha önceki bölümlerde, konutun, toplumsal ‘genel değişkenler’ ile kullanıcıya ait daha ‘özel değişkenler’in bir ürünü olduğuna değinilmişti.¹⁷ Söz konusu ‘genel değişkenler’, toplumların, geniş zaman dilimleri içinde gelişen yaşam koşullarına, uygarlık düzeylerine bağlı olarak sahip oldukları ‘barınma anlayışları’nı, ‘özel değişkenler’ ise; evsel yaşamı şekillendiren, aile yapısı, geçim biçimi, ekonomik durum, bireysel tercihler gibi koşulları ifade etmektedir. Barınma anlayışlarının ve evsel yaşam kompozisyonunu oluşturan özelliklerin, zamana ve kültürlere göre değişkenlik gösterdikleri düşünülürse, bu unsurların somut ürünü olarak varolan konutun da yine zamana ve kültüre bağlı olarak değişkenlik göstermesi kaçınılmaz olmaktadır.

Temel ‘barınma anlayışları/modelleri’ne tarihsel perspektiften bakıldığında, Amos Rapoport ‘House Form and Culture’ adlı çalışmasında genel bir kategorizasyon ortaya koymaktadır. Araştırmacı, tüm yapı çevre elemanlarını; ‘halk geleneği’ (*folk tradition*) ile ‘büyük tasarım geleneği’ne (*grand design tradition*) bağlı olanlar olmak üzere iki ana sınıfa ayırmaktadır. Bugün yeryüzünde varolan konutların büyük bir çoğunluğu ‘halk geleneği’ne ait olurken, birer mimari/tasarım yapıtı olanlar sayıca çok daha az olmaktadır. Rapoport, ‘halk geleneği’ni ise, genel tarihsel evreleri göz önüne alarak ‘ilkel’ ve ‘vernaküler’ modeller olarak sınıflandırmaktadır. İlkel barınma geleneği başlıbaşına kendine ait bir anlayışı sergilerken, vernaküler barınma geleneğinin ise ‘endüstri öncesi’ ve ‘modern’ olmak üzere iki farklı aşaması olduğunu tespit eder. Bu basit kavramsallaştırma sayesinde, tarihsel perspektiften bakıldığında, genel barınma anlayışlarına yönelik bir fikir edinmek mümkün olmaktadır. Rapoport’un barınma modellerine yönelik bu kategorizasyonu şematik olarak aşağıda ifade edilmektedir (Şekil 3.9).

¹⁷ Konutun barınma eylemi içindeki yeri ve genel ve özel değişkenlerle ilgili şema için bkz. Şekil 2.4.

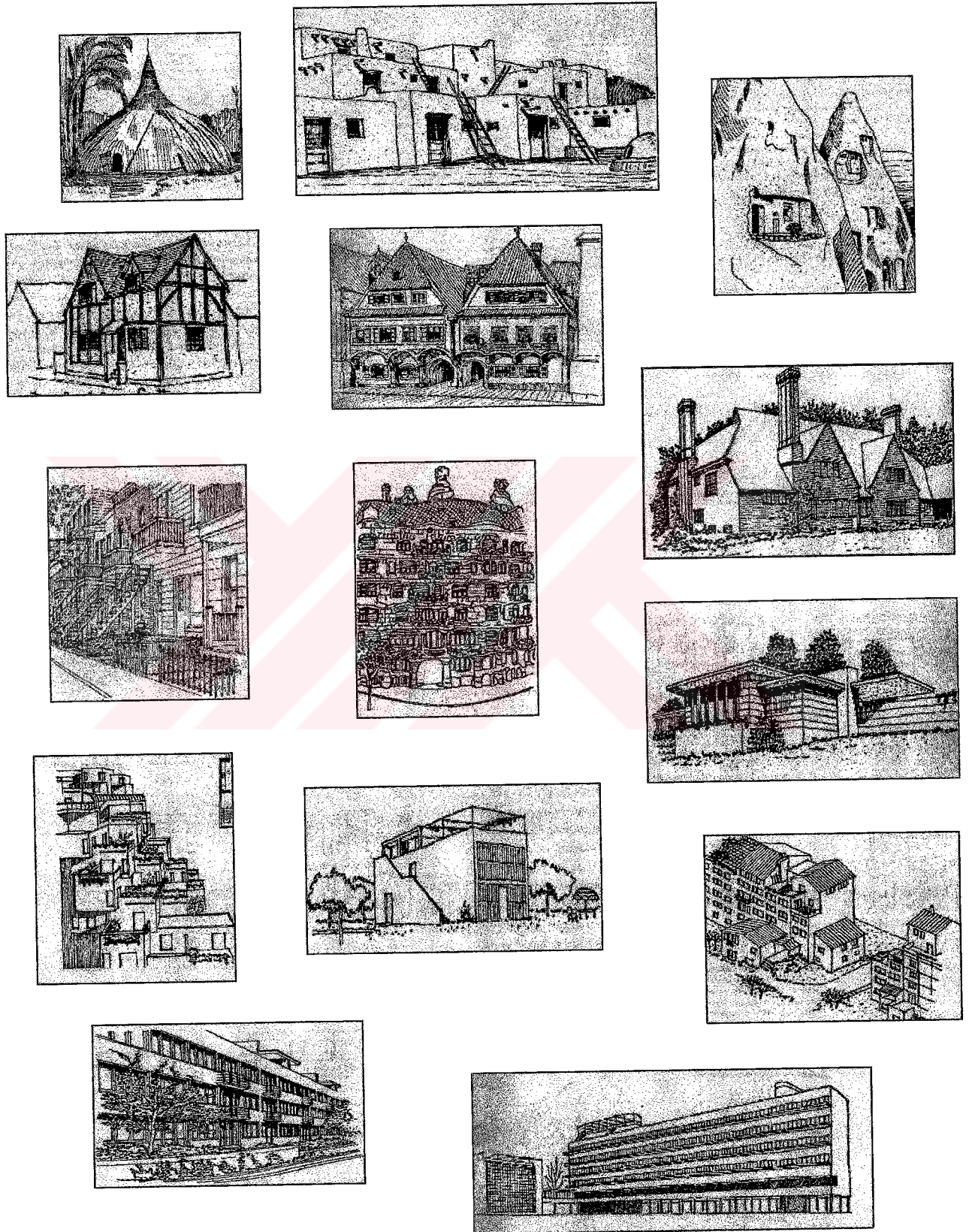

ŞEKİL 3.9 - Tarihsel Süreçte Genel Barınma Modelleri. Rapoport (1969)'un araştırmasının şematik ifadesi.

Rapoport'un ortaya koyduğu bu kategorizasyon, barınma anlayışlarının genel bir sınıflandırmasını sergilemesi ve bugün varolan konutların büyük çoğunluğunun halk geleneğine ait olduğuna dikkat çekmesi açısından önemlidir. Öte yandan, bu kategorizasyonun bizi daha fazla ilgilendiren kısmı ise, varolan bu farklı barınma modelleri içinde, konutun üretim biçimlerinin, toplumsal değerinin ve anlamının, 'değişkenlik' gösterdiğidir.

Biraz daha ileriye gidildiğinde, her hangi bir barınma modeli içindeki konutların, genel mekan organizasyonlarının ve temel biçimsel özelliklerinin, içinde buldukları yerleşimin coğrafik konuma, kullanıcıların alt-kültür yapısına, sosyal statüye, hanehalkı yapısına ve ekonomik durumuna, bireysel zevklere gibi özel değişkenlere -yani evsel yaşam değişkenlerine- bağlı olarak da çeşitlendikleri görülür.

Konutun değişken doğasını zamansal perspektiften somutlaştırmak hem çok basit, hem de zordur. Dünya yüzünde ve tarih içindeki farklı kültürler ve neredeyse sayısız konut biçimi göz önüne getirildiğinde, konutun bu özelliği tartışmasız kabul edilebilecektir. Dolayısıyla, salt biçimsel özellikler açısından dahi bakıldığında, konut biçimlerinin değişkenliği görünür bir durumdur (Şekil 3.10).

ŞEKİL 3.10- Tarihsel Süreçten Farklı Konut Biçimlerine Örnekler

Ancak konutu, salt biçimsel özelliklerine dayanarak değerlendirmek, yukarıda vurgulanmaya çalışılan, kavramın ‘barınma modeli’ ve ‘evsel yaşam değişkenleri’ ile ilişkilerini göz ardı etmek anlamına *gelmemelidir*. Konutun biçimsel özelliklerinin yanısıra ‘mekansal organizasyonu’nun da gözetilmesi gerekmektedir.

Konutlar, mekansal organizasyonları açısından incelendiklerinde, gözle görünen biçimsel özelliklerinin ötesinde, daha derin yapısal özellikleri ve içerdikleri kurgusal ilişkiler (özel/kamusal, iç/dış gibi) açısından değerlendirilmeye başlanmaktadır. Benzer biçimsel özellikler gösteren konutlar, mekan kurguları açısından çeşitlenme gösterebilmektedirler. Hatta, tek bir konut biriminin, zaman içinde farklı mekansal organizasyonları içermesi de mümkündür. Bu durumu örnekleyen bir araştırma olarak, Julienne Hanson ile Bill Hillier’in ‘Domestic Space Organisation’ adlı çalışması verilebilir (Hanson & Hillier, 1982).

Araştırmacılar, Londra’nın iç bölgelerinden, Camden Town ve Islington ’daki bir yerleşimde, temel olarak aynı plan tipi ve biçimsel özelliklere sahip olan konutlar üzerinde bir inceleme yapmışlardır. İncelenen bu konutların içinde yaşayan, iki farklı zaman dilimine ait iki farklı tip kullanıcının varlığı bilinmektedir. Konutlar, 1800’lü yıllarda işçilerin oturduğu, ‘işçi sınıfı evleri’ iken, bugün ‘yeni orta sınıf’a ait mekanlardır (Fotoğraf 3.4).

FOTOĞRAF 3.4- Hanson & Hillier’in araştırma yaptığı Islington’daki konutların genel görüntüsü. (Hanson&Hillier, 1982, s.7)

Süreç içinde iki farklı tip kullanıcının kullandığı Islington'daki bu konutların, yine süreç içinde genel biçimsel özelliklerinin ve tektonik karakteristiklerinin pek değişkenlik *göstermediği* görülürken, kullanıcıların içte ve dışta yaptığı fiziksel modifikasyonlarla, mekan organizasyonlarının yapısının *büyük ölçüde* değiştiği saptanmıştır. Örneğin, arka bahçeye açılan bir giriş ya da camların önüne yapılan aydınlatmalar, süslemeler ve düzenlemeler, ufak değişimler gibi görünseler de, değişen bir mekansal kurgunun ve başkalaşan bir özel-kamusal ve iç-dış ilişkilerinin işaretleri olarak yorumlanmaktadır. Buna göre, aynı konutların ikiyüz sene evvel işçi sınıfının kullanımına ait olduğu durumdaki mekansal kurgusu ve kullanımının, iç ve dış ilişkilerinin, görünürlük, geçirgenlik gibi niteliklerinin, bugünün orta sınıfının kullanıcısininkinden farklılaşmakta olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla, konut, biçimsel özelliklerinin ötesinde, içerdiği 'mekan organizasyonu' açısından incelendiğinde de 'değişken' bir yapıda olmaktadır.

Bu noktada, bir konutun mekan kurgusunun tam anlamıyla anlaşılabilmesi için evsel mekanın çalışılması ve anlaşılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Fiziksel yapı, mekansal kullanımların bir ürünü ya da bileşkesi olarak değerlendirildiğinde ya da başka bir deyişle konutu, yaşayan bir yapı olan evsel mekanın unsuru olarak ele aldığımızda gözle görünenden daha da karmaşık bir yapı ile karşılaşmak kaçınılmazdır. Dolayısıyla, Hanson & Hillier'in 'Domestic Space Organisation' adlı çalışması bu karmaşık doğayı açıklamaya yönelik anlamlı bir örnek oluşturur.

Tüm bu tartışmaların sonucu olarak denilebilir ki; konut biçimleri, tasarımları, mekansal organizasyonları ve kullanımları genel barınma anlayışı(modeli) ile evsel yaşam değişkenlerinin dışavurumu olmaktadır. Bu sebeple de; konut; 'zamana ve kültüre özel' niteliklere sahiptir. Geniş bir zamansal perspektiften bakıldığında da mutlak suretle 'değişken' (değişmeye mahkum) bir doğası vardır.

3.1.2.2 Zamanaşırı ve Evrensel Ev Deneyimi

'Ev hissi, çatıya vuran yağmurun sesini ya da saçakların altından esen rüzgarın ışığını, sıcak yatağımızda duyduğumuz zaman daha yoğunlaşır. İç ve dış arasındaki kontrast, içeride olmanın anlamını vurgular, aynen dışarıdaki soğğun içerideki sığğı anlamlı kaldığı gibi'.

— K. DOVEY, *Home and Homelessness*

'Ev deneyimi'nin insana ait bir arketip olduğu, temel insanî motivasyonlar ve eylem kalıplarını içerdiği 2.4.1 Ev Deneyimi başlıklı bölümde ele alınmıştır. İnsanın ev kurma, evde yaşama ve ikamet etme eylemlerinin arketipsel bir doğası olduğu kabul edildiğinde, bu nitelikleri içeren 'ev deneyimi'nin de **değişmez ve zaman aşırı** bir yapıda olması beklenmelidir. Bu fikri desteklemek için, ev hissini, farklı kültürel yapılara ve zaman dilimlerine rağmen varolduğunun örneklenmesi gerekmektedir.

Robert Mugerauer, Jung'un arketip kavramına yönelik açıklamalarından yola çıkarak, arketipsel motivasyonlar ile kültürel farklılıklar arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamaktadır: "Arketiplerin kendileri ortaya hiçbir zaman çıkmazlar; ancak onun yerine, arketiplerin bir bölüm *dışavurumları*, yerel bir noktadaki yapıda, sanat eserinde, hayallerde, yaşamda, mitlerde, hikayelerde, en fazla bir kültürel devir ya da grup tarafından paylaşılır" (Mugerauer, 1993, s.6) demektedir. Bu görüşten hareketle, eve dair arketipsel temel eylemlerin ve unsurların da somut bir biçime girerek, bir kültür içinde kendilerini ortaya çıkarması beklenmelidir.

Eve ait arketipsel öğelerin, zaman ve kültürler içinde dışavurumlarındaki çeşitlenmeyi destekleyen pek çok örnek bulmak mümkündür. Örneğin, eşik, bir konumdan başka bir konuma geçişin yarattığı önem, kaygı vs. gibi hisleri çağrıştırmaları açısından 'arketipsel bir öğe'dir ve pek çok kültüre ait değişik 'eşik ritüelleri' vardır. Kapı önünde ayakkabı çıkarmak, gelini eşikten kucığında geçirmek, sağ ayakla eşikten geçmek ya da eşikin üzerine sarımsak, nazar boncuğu, Noel süslemesi gibi sembolik dekoratif elemanlar asmak gibi eylemler, 'iç-dış' konumsal farklılığına ait arketiplerin, o kültürler içinde açığa çıktığı özel biçimler, sembollerdir. Dolayısıyla, arketipsel öğelerin ya da sembollerin zaman içindeki ve

kültürlerarasındaki farklılaşmaları, ev deneyiminin evrensel ve zamanaşırı özelliğine karşı gelen bir durumu değildir; ev hissinin dışavurumlarındaki çeşitlenmeyi açıklamaktadırlar.

Ev deneyiminin doğasının anlaşılmasına ve örneklenmesine yönelik başlıca önemli çalışmalar, 'ev deneyimi'nin ancak 'evin diyalektikleri' nin anlaşılmasıyla mümkün olabileceğini savunmaktadırlar. Diyaletik bakış açısı çerçevesinde, bütüncü karşıtlıkların anlaşılması yoluyla, ev hissi belirgin anlamda duyumsanabilmekte, kavranabilmekte ve aynı zamanda da kültürlerarası farklılaşmalar açıklanabilmektedir. Bu aşamada, 'ev deneyimi'nin zamanaşırı ve evrensel bir doğası olduğu fikri, eve ait bazı temel diyalektiklerin, farklı zamanlara ve kültürlerle rağmen varolduğu örneklenerek desteklenecektir.

Öncelikle, geniş kapsamlı bir kavram olarak 'diyalektiğin' hangi anlamda kullanıldığının belirginleştirilmesi gerekmektedir. Burada adapte edilen diyaletik görüş¹⁸; Irvin Altman ve Mary Gauvain yorumladığı biçimdedir (Altman & Gauvain, 1981). Bu yorum çerçevesinden diyalektiklerin doğası kısaca şu şekilde açıklanabilir:

Dünya, evren ve insan ilişkileri bir takım zıt gerilimleri içermekte; bunlardan bazıları, 'su ve ateş', 'gündüz ve gece gibi 'fiziksel'; bazıları ise 'uyum ve çelişki' gibi 'sosyal' gerçeklikler olmaktadır. Bu temel kutupsal güçler ya da diyalektikler, dinamik bir ilişki halinde, kimi zaman eşit, kimi zaman bir kutup diğerinin üzerine baskın, egemenlik kurarak ve fakat hiçbir zaman diğer güç tamamen yok olmadan farklı dengeler halinde ilişkilerini sürdürmektedirler. Karşıt güçler, sürekli anlamda bütün bir sistem olarak işlev görmektedirler. Kutuplar birbirini tanımlamaya yaramakta ve biri olmadan diğerinin anlamı oluşmamaktadır. Ayrıca, bu zıt eğilimli diyalektikler dinamik bir ilişki içinde varolmakta; ilişkileri zaman ve şartlara göre değişkenlik arz edebilmektedir (Altman & Gauvain, 1981).

¹⁸ Kapsamlı açıklamaları ve farklı yorumları yapılan diyalektik kavramını, Altman ve Gauvain kendi yorumları çerçevesinde, "fiziksel ve psikolojik dünyaların işleyişini anlamak adına yapılan bir dizi varsayımı içeren bir dünya görüşü" (*world view*) olarak açıklamaktadırlar (Altman & Gauvain, 1981).

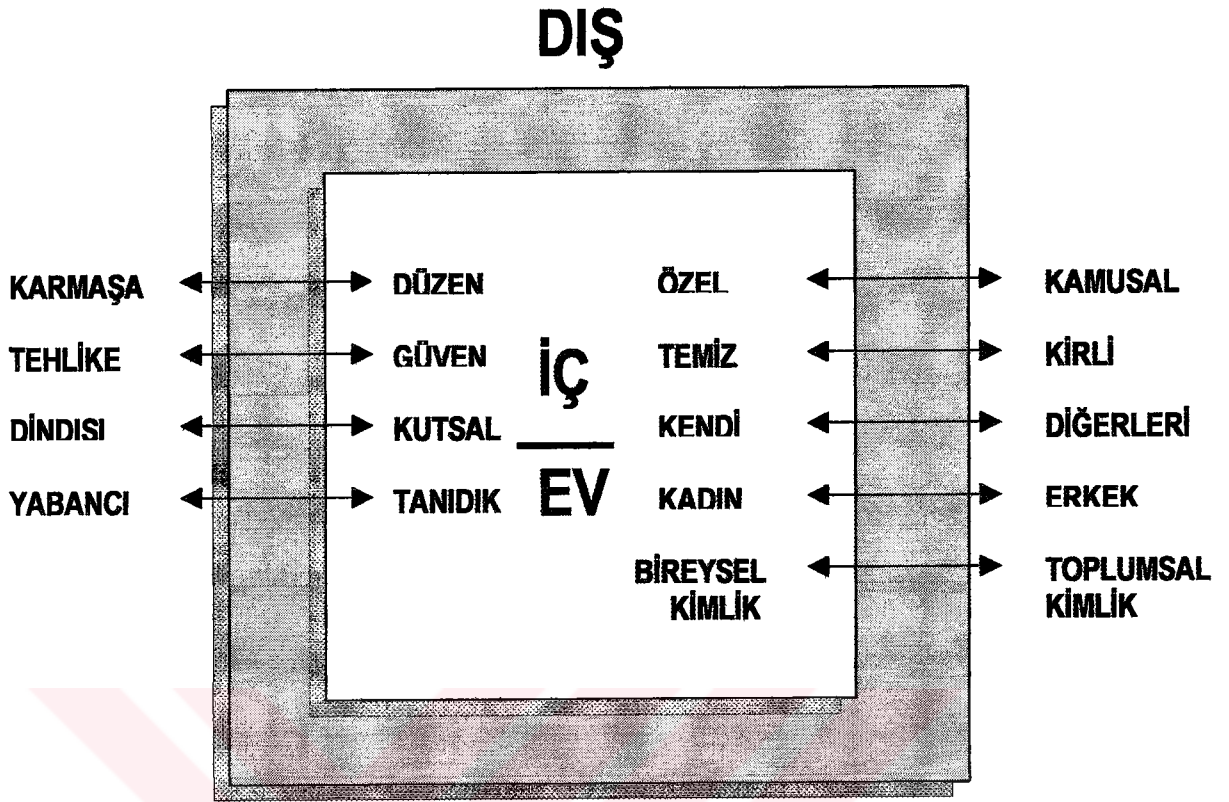
Evlerin diyalektik açıdan analizini yapan temel akademik çalışmalardan biri, yine Altman ve Gauvain'e ait olan, 'Cross Cultural and Dialectical Analysis of Homes' adlı araştırmadır (Altman & Gauvain, 1981). Diyalektik bakış açısından, evlerin sosyo-psikolojik özelliklerini ortaya koyan bu araştırmanın sonucunda açığa çıkan en önemli noktalarından biri; **evsel çevrelerin, kültürlerarası farklılaşma göstermelerine rağmen, temel mekanizmalarında kalıcı ve evrensel unsurlar içermekte olduğudur.**

Bu çalışmanın görüşüne göre, evin temel ve evrensel karakteristiğinden biri 'bireysellik ve toplumsallık' diyalektiğidir. Araştırmada, eve ait bu esas özelliğin kalıcı ve sabit olduğu, kültürlerarası ve zamansal perspektiften örneklerle vurgulamaktadır. Araştırmacılar, genel gözlem ve diğer etnografik kaynaklara dayanarak, pek çok farklı kültürden ev çevresini ele almakta ve evin, 'bireysel güçlerle toplumsal güçlerin etkileşiminin bir ürünü' olduğunu savunmaktadırlar. Buna göre bir kırsal Amerikan evi, geleneksel Filipin evleri, Endonezya, Norveç, Meksika'daki geleneksel yerleşimler ya da Asya, Kızılderili göçebe yerleşimleri gibi pek çok örnekteki ev çevrelerinde, evler, bireysel kimlik ile toplumsal kimlik diyalektiğinin dengesinden doğan bir evsel sistemi örneklemektedirler.

Altman ve Gauvain'in çalışmasındaki bulgulara göre, Amerikan orta sınıf kırsal evlerinde 'bireysel kimlik' vurgusu, yoğun olarak, evin 'ön ve arka' ayrımlarında belirginleşmektedir. Ön bahçe ve dış cephe, başkalarına, kullanıcının bireysel niteliklerin tanıtımını sağlayan tipik bir Amerikan aracı olmaktadır. Noel ışıklandırması ve dekorasyonlar ön bahçeye aittir. Evlerin bağımsız oluşu, cephelerin sıkça boyanması ve renklerinin farklılaşması ise bireysel kimlik temasını vurgulamaktadır. Yine bu kırsal Amerikan evlerinde 'toplumsal kimlik' vurgusu ise daha zayıftır ve eylemlerde belirginleşmektedir. Ön bahçe düzenlemeleri için tüm sokağı ya da mahalleyi içeren proje ve yarışmalar düzenlenmesi, bakımlı bahçe yarışmaları veya bahçe ekipmanlarının paylaşımı toplumsal kimlik olgusunu örnekler. Dolayısıyla, Amerikan kırsal evleri, kendilerine özgü bir biçimde, hem bireysellik hem de toplumsallık özelliklerini göstermektedirler.

Öte yandan yine aynı araştırma kapsamında başka bir örnek olan Tarong-Filipinlerin geleneksel ev çevrelerinde de ‘bireysellik ve toplumsallık’ diyalektiği vardır; ancak başka bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Filipinlerde, ‘toplumsal kimlik’ daha baskındır. Evler bağımsız değildirler ve ortak bir aile avlusunun çevresinde konumlanırlar. Ailenin ortak avlusu bir gurur kaynağı olmaktadır. Ev sakinlerinin sosyal yapısı bu ortak avluya yakınlık derecelerine göre değerlendirilmektedir. Diğer yandan, bireysel kimlik vurgusu daha ziyade evlerde kullanılan malzemelerin kalitesi ile vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, evlerin ‘bireysellik ve toplumsallık’ diyalektiklerinin bir ürünü olduğu fikri bunun gibi örnekler düzeyinde desteklenmektedir. Bu çalışma, eve ait bu temel diyalektiğin tüm kültürlerde ve zamanlarda varolduğunu örneklemeye çalışması açısından önemlidir.

Altman ve Gauvain’in, evin evrensel özelliği olarak gördükleri ve analiz ettikleri ‘bireysellik ve toplumsallık’ diyalektiği dışında, eve ait başka temel diyalektiklerden de söz edilebilir. Ev aynı şekilde, ‘özel’ ile ‘kamusal’ ın, ‘düzen’ ile ‘karmaşa’ nın, ‘güven’ ile ‘tehlike’ nin, ‘kutsal’ ile ‘dindışı’ olanın vb., zıt deneyimlerini içermektedir. Daha önce de vurgulandığı üzere, ev deneyimini bir içerlilik deneyimi olarak tanımlarsak, ‘iç’ eve ait olan, ‘dış’ ise eve ait olmayan anlamları kapsamaktadır. Buna göre iç-dış diyalektiği, ev deneyiminin en temel unsuru olmaktadır. Kim Dovey’in (1985), ‘evin diyalektikleri’ne yönelik çalışmasının da yardımıyla diyalektik açıdan ‘ev deneyimi’ aşağıdaki şekilde ifade edilebilir (Şekil 3.11).

ŞEKİL 3.11- Evin Diyalektikleri

Dolayısıyla bir arketip olarak ev deneyiminin esas ve temel niteliği, 'iç' ve 'dış' diyalektiğini yaşatmasıdır. Bu noktadan hareketle, iç-dış diyalektiğinin ya da içerlilik deneyiminin, tüm barınma modellerinde de açığa çıkması beklenmelidir. Gaston Bachelard'ın düşsel evinde tasvir ettiği iç ve dışların ilişkisinin, bugün de farklı barınma biçimlerde kendini gösterdiği düşünülmektedir:

Ev kahramanca savaşıyordu. Başlangıçta şikayet ediyordu; fırtınanın en güçlü solukları, kendini açıkça belli eden bir kinle ve öfkeli gürlmelerle dört bir yandan öyle bir çullanmıştı ki, zaman zaman korkudan titriyordum. Ama o dayandı. Daha fırtınanın başından hürçün rüzgar çatının bir bölümüne saldırmıştı. Yerinden sökmeye, böğürünü çökertmeye, onu parça parça etmeye ve yutmaya çalıştı. Ne var ki, çatı sırtını kabartarak kocamış dam iskeletine yapıştı. Daha sonra gelen rüzgarlar, yeri yalayarak duvarlara yüklendi. Bu şiddetli çarpmayla her şey yerinden oynadı, ne var ki, bükülmüş olan esnek ev o azgın hayvana direndi. Adanın zeminine kuşkusuz koparılmaz köklerle bağlıydı, öyle ki

çıtırdayan sazları andıran duvarları ve döşemeleri doğa üstü bir güç sergiliyordu. Pencere kapaklarına ve kapılara istediği kadar küfürler yağsın, en büyük tehditler savrulsun, baca boru gibi ötsün, içinde bedenimi barındırdığım bu insansı varlık, fırtınaya pabuç bırakmadı. Ev, dişi bir kurt gibi üstüme kapandı; o anaç kokusunu zaman zaman kalbime kadar indiğini duyumsuyordum. O gece bana gerçek analık yaptı (Bachelard, 1996, s.71).

Bachelard'ın aktarımında, 'evin anaç bir kollayıcı' olması ve 'dişi kurt gibi insanı savunması', iç-dış diyalektiğinin örneklenebileceği şiirsel bir ifadedir. Bununla birlikte, ev deneyimi hemen her insan için benzer türden etkiler bırakmaktadır. Bu tez araştırmasının kapsamında, İzmir Çam Yuva evlerinde bir grup kullanıcıyla evlerinin ifade ettiği anlamlarına yönelik bir görüşme yapılmıştır. Orada da, ev deneyimine yönelik benzer tasvirlerin bulunması dikkat çekicidir:

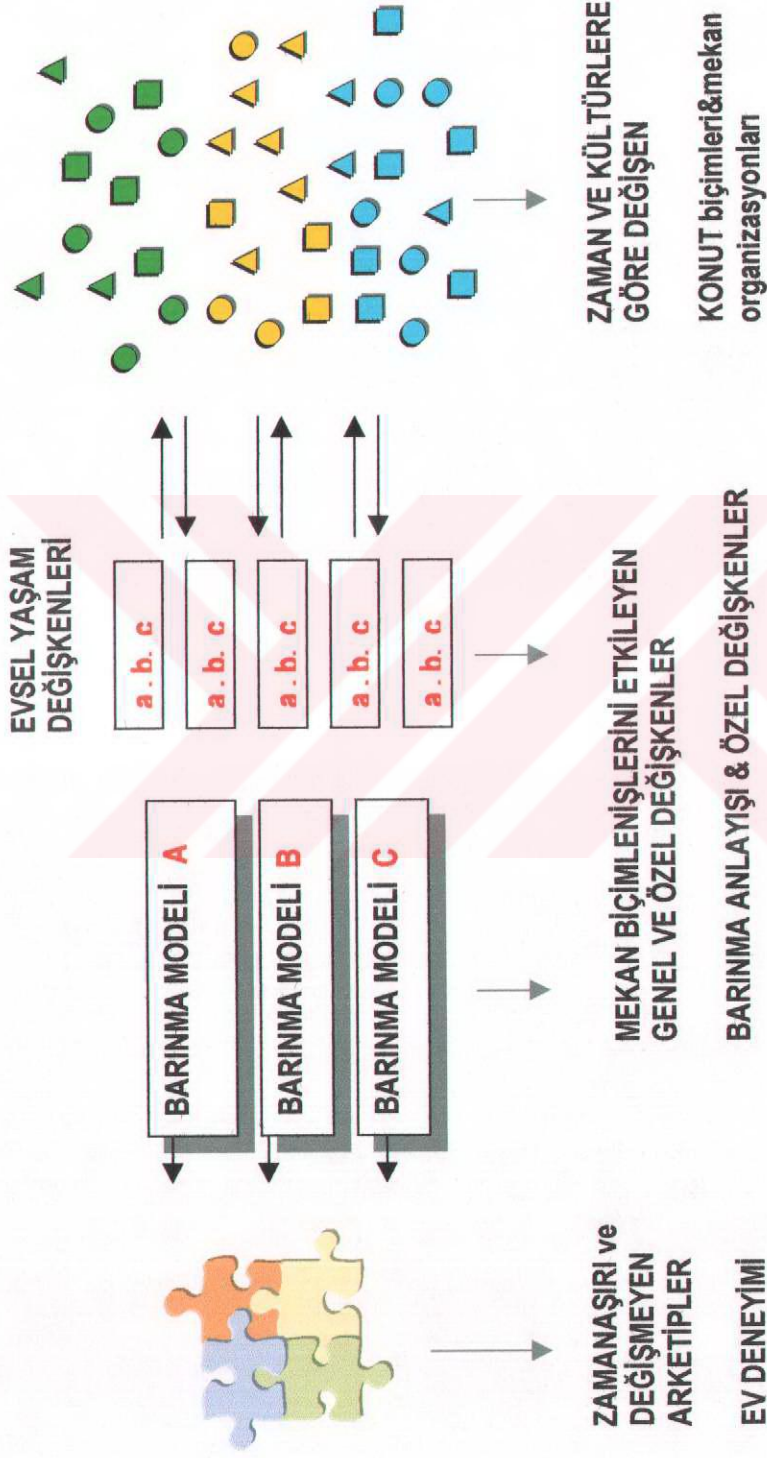
Soru: 'ev' size neleri hissettiriyor?

Kullanıcının Yanıtı: 'Ev benim için çok önemli. Sosyal yaşam alanımız. Dinlenme ve huzuru bulduğum yer aynı zamanda. Dostlarımıza açıldığımız nokta, ama dediğim gibi aynı zamanda dinlenme ve hatta kaçış yerim. Eşim için daha çok hafta sonu ya da dinlenme evi, çünkü yoğun çalışıyor. Ben burayı fanus gibi görüyorum. Burası bizim merkezimiz. Hem de insanlarla buluşma merkezi.

Soru: Burası 'fanus' ise dışarısını anlatır mısınız?

Kullanıcının Yanıtı: Burası korunmuş bir alan, cici bir yer. Dışarıda trafik, kirlilik, gürültü ve kargaşa var. Uzun süre burada kalınca dışarının nasıl bir yer olduğunu, kurallarını unutuyorum. Bir seferinde trafikte karşıdan karşıya geçerken sağıma soluma bakmayı unutmuşum ve kaza atlattık. Yanımdaki arkadaşım bana 'burası senin köyün değil' diye takıldı (Arkayın A., 2000).

Görülmektedir ki; ev pek çok insanın dile getirebildiği ölçüde benzer deneyimleri içermekte, ev deneyimi ise genel olarak barınma modelleri, evsel değişkenler ya da bireysel çeşitliliklere rağmen, zaman ve kültürler içinde kalıcılığını koruyabilmektedir. Bu kapsamda tartışılanların grafiksel bir ifadesi aşağıda verilmektedir (Şekil 3.12).

ŞEKİL 3.12 – Zamansal Perspektiften Ev Deneyimi ile Konut Biçimleri

TABLO 3.2 Mekan Parametresinden Karşılaştırmalar

KONUT		EV	
MEKAN PARAMETRESİNDEN KARŞILAŞTIRMALAR			
MEKANSAL NİTELİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI			
GEOMETRİK MEKAN	<p>► Geometrik mekan ve Tasarım ürünü olarak konut</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ kavramsal yapılandırma ▪ paylaşılan geometrik dil & araçlar ▪ nesnel ve nötr ▪ temsili deneyimler 	YAŞAM MEKANI	<p>► Yaşanan mekan olarak ev</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ gerçek ve deneyimlenen ▪ öznel olarak üretilen ▪ anlık, dinamik, akışkan <p>► 'Yer' olarak ev</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ zamana bağlı oluşan anlamlar & anılar ▪ tekrar eden mekansal kalıplar & çocukluk evleri
MEKANLARIN İŞLEVSELLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ			
PRATİK İŞLEVSELLİK	<p>► Konut mekanının Pratik ve Görünür İşlevselliği</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ kullanışsal işlevler ▪ türdeş yapı 	SEMBOLİK İŞLEVSELLİK	<p>► Eysel mekanın Sembolik ve Gizli İşlevselliği</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ anlamlı ve ayrıştırılmış özel yerler ▪ kutsal mekan

3.2 ‘Mekan’ Parametresinden Karşılaştırmalar

Mekan konusu, insanın uygarlık ve düşünce tarihinin başlangıcından itibaren, özellikle bilimsel ve düşünsel çalışmaların hemen her alanında temel bir araştırma konusu ve sorunu olagelmıştır. Bu çok temel bir esastan kaynaklanır: İnsan mekansız varolamaz. İnsanın bu denli entegral bir parçası olan mekanın tek bir tanıma sığdırılmayacak kadar güç ve karmaşık bir yapısı vardır. Bu yapıyı anlamak üzere, tarihsel süreç içinde, mekan kavramının açıklanışa yönelik farklı kuramların ve yorumların varlığı dikkati çekmektedir. Bugün dahi mekan konusu, üzerinde tartışılan, anlaşılmaya çalışılan, temel ve karmaşık bir sorun olarak varolmakta; kavram üzerine yorumlar ve açıklamalar çeşitlenme göstermektedir. Bununla birlikte, güncel mekan söylemleri değerlendirildiğinde, mekan kavramına yönelik bu çeşitlenen açıklamaların ve yorumların çoğunluğunun, ortak ve temel bir noktada birleştikleri görülmektedir. Mekanın tek ve mutlak bir biçiminden değil fakat **değişik düzeyleri ve biçimlerinden** söz edilmektedir. Bir diğer deyişle, insanın dahil olduğu ya da olmadığı, bilincinde olduğu ya da olmadığı, evrensel ya da kültürel koşullandırmalarla biçimlenen ‘farklı mekansal biçimler’ vardır. Bu paralelde, bir çok kuramcı ve düşünür, mekanın biçimleri üzerine düşünceler üretmişler ve aşağı yukarı birbirine benzer anlam kategorileri belirlemişlerdir. Bu düşünsel çalışmalarda mekanın, en soyut, temsilî boyutundan, en fiilî ve somut biçimine değin irdelendiği ve kategorilere ayrıştırıldığı görülmektedir.

Mekan parametresinden karşılaştırma yapıldığı bu bölümde, farklı mekan biçimlerinin varlığı esas alınarak bir değerlendirme yapılacaktır. Dolayısıyla, amaçlanan, mekan kavramının geniş ve tartışmalı doğasına girilmeksizin, ‘konut’ ve ‘ev’ kavramlarına karşılık gelen farklı mekansal biçimlerin ortaya konması ve irdelenmesidir. Özellikle bir mekansal kuramın ya da kuramcının yorumuna bağlı kalınmadan, mekan biçimlerinin farklı isimlendirilişlerinin detaylarına girmeden, ortak ve genel bir kategorizasyon üzerinde tartışılmaya çalışılacaktır.

İlk aşamada, konut ve ev kavramlarının temsil ettiği mekansal biçimler karşılaştırılmaktadır. Genel bir saptama olarak; henüz insan varlığı ya da yaşam faktörünü içermeyen bir fiziksel varlık ve tasarım nesnesi olarak konut mekanın, 'geometrik mekan' biçiminin bir ürünü olduğu; ev mekanının ise farklı bir biçimde, insanın algı ve deneyimleri ile biçimlenen ve yaşanan bir 'yaşam mekanı' veya 'yer' olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, 'mekan' parametresinden karşılaştırılan 'konut mekanı' ile 'evsel mekan', farklı mekansal biçimlere karşılık gelmekte ve bu farklı konumlar açıklanmaktadır.

Mekan açısından ikinci bir karşılaştırma boyutu ise, mekanın içerdiği 'işlevler'in niteliğine yöneliktir. Kullanıcı anlamlarından arındırılmış ya da 'yaşamsız' bir konut mekanı, ancak içerdiği 'pratik işlevler' hakkında bilgi vermektedir. Konut mekanının işlevselliği 'açık ve görünür' düzeydedir. Öte yandan, bir 'yaşam mekanı' olarak evin 'pratik işlevleri'nin yanısıra daha da vurgulu bir biçimde 'sembolik işlevleri' nin varolduğu anlaşılmaktadır. Bu sembolik işlevler, mekanda şifrelenmiş 'sosyal', 'kültürel' ya da 'kutsal anlamlar' olabilmektedir. Dolayısıyla, evsel mekanda, konutunkinden farklı olarak, 'gizli ve daha az paylaşılır' işlevler sözkonusudur. Bu yaklaşım çerçevesinde ele alınarak, konut mekanının, 'pratik işlevselliği' ile, evsel mekanın 'sembolik işlevselliği' karşılaştırılmaktadır.

3.2.1 Konut ve Ev'in Mekansal Nitelikleri

3.2.1.1 'Geometrik Mekan' Olarak Konut

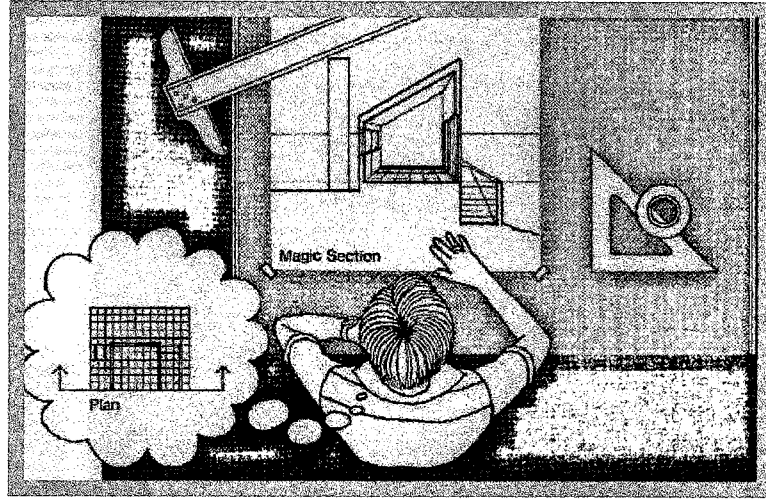
Geometrik mekan¹⁹, Euclid mekanının tanımı çerçevesinde yaptığımız bir mekansal kavramsallaştırmadır. Euclid mekanı, 'sonsuz ve türdeş' bir yapı, insanın yarattığı kavramsal bir yapılandırmadır.

¹⁹ Bu terim Dovey'in 'Putting Geometry in its Place'(1993) adlı çalışmasından adapte edilmiştir. Aynı zamanda, tasarım mekanı, soyut, matematiksel mekan (Schulz;1971; Tuan,1977) ya da temsili mekan (Lefebvre,1991) olarak adlandırılabilen ya da onlara benzerlik kurmaktadır.

Zihinsel ve dūşünsel bir boyutta varolduğu kabul edilen, içinde yaşamsal ya da öznel değerleri barındırmayan ve Euclid geometrisinin mantığına temellenen bu tür bir kavramsal ya da kavramsallaştırılmış mekan, 'gerçek mekanın ayrıntılı temsiliyeti' olarak nitelendirilebilir. Geometrik bir mekanın, özellikle 'yaşam mekan'ı ile karşılaştırıldığında, sosyal, kültürel ve psikolojik anlamlar arındırılmış, türdeş bir yapısı vardır. Bu sebeple de yansız, tarafsız, standart geometrilerin ya da haritaların mekanı olmaktadır (Tuan, 1977).

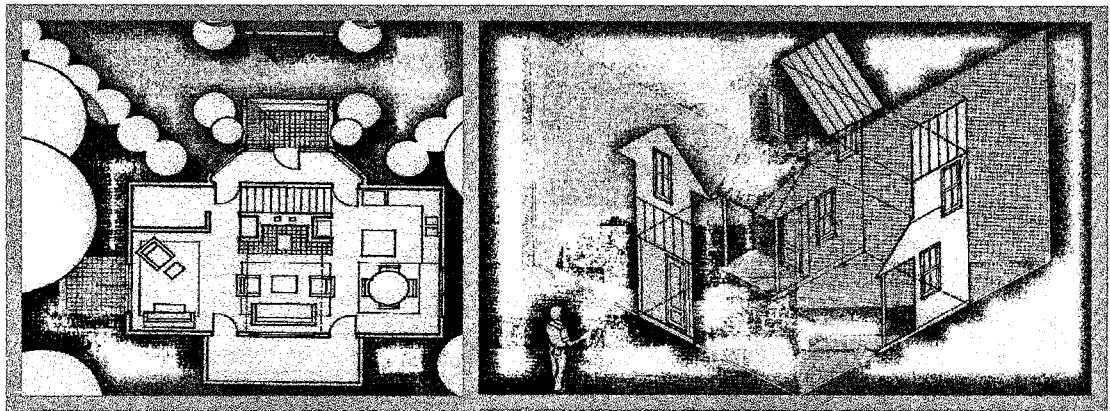
Geometrik mekanın evrensel dili ve araçları vardır; bu sebepten dolayı ortak ve paylaşılabilir bir gramere sahiptir. Yapılı çevrenin oluşturulmasında etkin alanlardan mimarlığın ve planlamanın genel anlamda mekanı kavramsallaştırma biçimi budur. Kısacası; geometrik mekan' mekanın temsiliyetinin 'evrensel dili'dir (Dovey, 1993).

Bir mimarlık ve planlama ürünü olarak konut, 'geometrik mekan' konumunda tasarlanıp üretilmektedir. Özellikle modern yaşamın barınma modellerinde, konut mekanı, profesyonel anlamda uzmanlaşmış mimar ya da plancılar gibi bir grubun, Euclid geometrik mekanının tanımları ve araçlarını kullanarak ürettiği bir mekan olmaktadır. Profesyonel anlamda bir mekan yaratılırken, mimarlar, tasarımcılar ya da plancılar, varsayılan soyut ve imgesel bir mekan üzerine düşünürleri. Bunu paylaşmak ve aktarmak üzere mimari planlar, skeler, üç boyutlu modeller ya da simülasyonlara başvururlar, ki bu araçlar onun 'evrensel dilini' oluşturmaktadır. Bu objektif araçlar üzerinden tasavvur edilen konut mekanı, öncelikle soyut ve imgesel bir mekandır (şekil 3.13).

ŞEKİL 3.13- Mekanın Tasarım Modu/Biçimi (Forseth, 1980, s.135).

İki boyutlu ifadeler -planlar, haritalar- soyutlanmış mekansal ilişkileri temsil ederken, maketler, modeller ve özellikle perspektif vs. gibi üç boyutlu çalışmaların, tasarımı bir yaşam mekanının 'ilk öngörüsü' olduğu söylenebilir. Dolayısıyla da konut insan yaşamı devreye girmeden önce var olan bir yerleşke olarak, geometrik mekân modunun bir ürünü olmaktadır (Şekil 3.14).

ŞEKİL 3.14 - Geometrik Mekan Modunun Ürünü Olarak Konut (Forseth, 1980, s.28, s.75)

Geometrik mekan bir planın ya da haritanın koordinatları ya da teknik bir çizimin çizgilerine indirgenmiştir. İnsan değerlerinden arındırılmış olması, onun iletişimsel anlamda kullanışlı hale gelmesini sağlamaktadır. Lefebvre, mekanın temsiliyetlerinin kesinlikle soyut olduğunu, ancak sosyal ve politik uygulamada önemli rol aldığını, mekan üretimcilerinin yani profesyonellerin her zaman için temsili bir mekan içinde hareket ettiklerini belirtir (Lefebvre, 1991). Bu da, geometrik mekanın, subjektif anlamlarından arındırılmış, evrensel bir dil oluşturmaya yarayan araçlarının varlığıyla, iletişimsel anlamda kullanışlı bir mekansal ifade olduğundan kaynaklanmaktadır.

Geometrik mekanın değerleri henüz tayin edilmemiştir; ancak konumlar arasındaki ilişkiler temsil edilmektedir (Dovey,1993). Konut açısından bakıldığında, gerek tasarım ve üretim aşamasında, gerekse de hazır bir ürün olarak, tasarımcıların ya da diğer profesyonellerin konuta attığı bir takım değerler vardır. Bu değerlerin kullanıcı ile iletişimi ancak bir 'varsayım' düzeyindedir. Bir başka deyişle yaşam mekanının temsiliyeti olarak konut mekanı, ancak tahmin edilebilir bir değere sahip olmaktadır :

Bir anda herkes hoşnutsuz olduğumu belirten bir hal aldı... Planlar doğru görünüyordu, yani planlar her zaman doğru görünür, fakat çoğu insan, ben de dahil planı taşlara, tuğlalara yerleştiremem! — yapım sürecinin başlangıcında bir kullanıcının tepkisi (Dovey,1993, s.247).

Yukarıdaki alıntı da, geometrik mekan biçiminden, yaşam mekanına geçişte yaşanan çelişki örneklenmektedir. Bu durumun tersine, 'tahmin edilebilirlik' değeri yüksek olan örnekler de bulunabilir. Örneğin, Adolf Loos, planların mekansal temsiliyetler olduğunu, bir mimarın 'yaşam mekanı'nı öngörmesi gerektiğini savunmaktadır:

Gerçekten hissedilen bir mimari yapının göstergesi, planda etkisini yitirmesidir (Adolf Loos'tan aktaran Colomina, 1998, s.64).

Plansal ya da üç boyutlu modellerle imgelenen konut mekanın, ‘gerçek’ ve deneyimlenen ‘yaşam mekanı’na katkılarının, tasarlayanın yaratıcılığı ve becerisine büyük ölçüde bağlı olduğu bir gerçektir. Tasarımcı, ‘geometrik mekan olarak konut’ ile ‘yaşam mekanı olan ev’ arasındaki ‘tercüme’yi sağlamakla yükümlü olmaktadır. Dolayısıyla, mimari mekanı tasarlayanlar, yani mimarlar, mekansal deneyimlere ‘bilinç dahilinde’ katkıda bulunabilmektedirler. Oysa öte yandan, modern kent planlama için bu biraz daha zordur. Modern planlamanın mekanı, iki boyutlu, haritasal-plansal mekan olmaktadır. Bu açıdan “tüm mekan boş ve türdeş kabul edilmekte; işlevsel verime, ekonomik sınırlandırmalara ya da plancının görüşüne göre nesnel anlamda manipüle edilmektedir” (Tuan, 1977, s.22). Dolayısıyla, mimarlığın, bu iki farklı mekansal biçimin iletişim kurmasına yönelik daha verimli araçlara sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Juhani Pallasmaa, geometrik mekandan, yani konut mekanından; yaşam mekanı, yani evsel mekana geçişte, mimarlığın rolünü şu şekilde tanımlamaktadır:

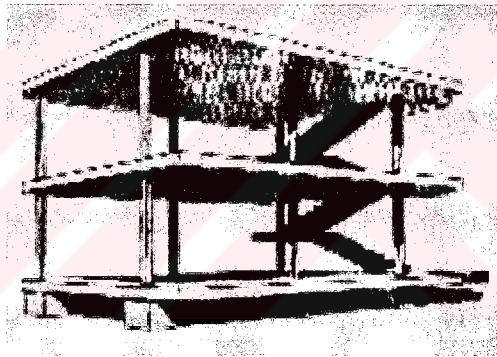
Konutlar Euclid geometrisinin dünyasında inşa edilirler, ancak yaşam mekanı bu geometrinin kurallarını her zaman aşar. Mimarlık, insanın yaşaması için bu anlamsız Euclid mekanını ona varoluşsal anlam katarak yapılandırır ve ‘ehlileştirir’ (Pallasmaa, 2000, s.3).

Dolayısıyla geometrik mekan, ‘yaşam mekanı’ geliştirmeye yönelik bir araç olarak kabul edilebilir. “Deneyimsel derinliğin sarf edilme düzeyine göre geometrik mekan ‘yaşam mekanı’na katkıda bulunabilmektedir” (Dovey,1993,s.257). Bu açıdan bakıldığında öncelikle insan zihninde geometrik bir mekan olarak inşa edilen bir konut mekanı da evsel mekânın oluşturulmasına yönelik bir önhazırlık, onu geliştirmeye yönelik bir araç olmaktadır.

Konut eğer anonim ya da belirsiz bir kullanıcı grubu için üretiliyorsa (toplu konutlar, sosyal konutlar gibi), tasarımcı ile kullanıcı arasında iletişimsel kopuklar var ise veya tasarımcının baskın ve yönlendirici bir tavrı söz konusu ise, konut mekânın daha sonraki yaşam mekanı ile çelişkileri ortaya çıkabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bir önceki bölümde örneklenen Pessac konutları ‘geometrik mekan’ olarak tasarlanmış idiler. ‘Dışarıdan bakıldıklarında’, nesnel, rasyonel ve işlevsel kalıpları, ölçülü planları ve hacimleri ile geometrik bir bütünlük ve tutarlılık içinde

tasarlanmış konutlardır. Ancak yaşamın içeriye girişiyle, farklı fiziksel ve mekansal dönüşümlere uğramışlardır. Sonunda dönüşen ve gündün güne deneylenen mekan, yani Pessac evleri, esasen kelimenin tam anlamıyla 'yaşam mekanı' dır.

Konut mekanının bir geometrik mekan biçimi oluşuna tipik bir örnek, bir konsept çalışması olan *Maison Domino*'dur (Şekil 3.16). Modern mimarlığın önemli araçlarından olan betonarme iskelet sistemi, plansal, cephesel serbestlik ve esneklik getirdiği kadar, konut mekanının soyutlanmasına yönelik belirgin bir tavrıdır. *Maison Domino*, Euclid geometrisinin dünyasında inşa edilmiş bir konut mekanı ve kavramsal yapılandırma. Bu konut mekanı, oldukça türdeş bir yapıdadır ve tamamen tahmini mekansal değerlere sahiptir.

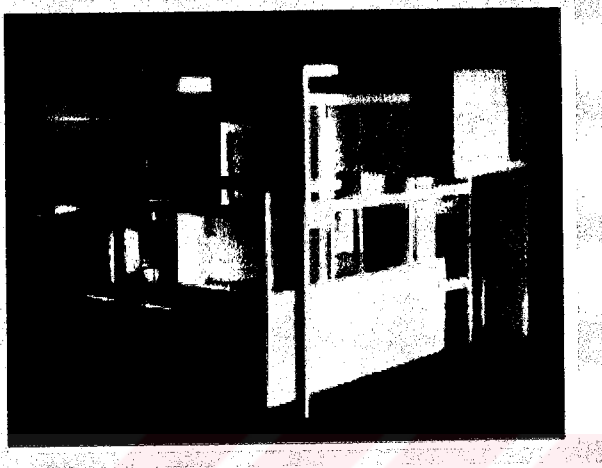

ŞEKİL 3.16- Maison Domino
(Frampton,1980, s.153)

Maison Domino henüz soyut bir imkândır; evin somut unsurları daha ortada yoktur. Evi ev yapacak olan somut nesnelere, bu soyut imkânın üzerine, içine, kenarına sonradan eklenecek, hatta istenirse feragat edilebilecek 'dışarıdan taşıma' unsurlar haline dönüşmüşlerdir (Bilgin, 1999, s. 145).

Konut mekanının, geometrik bir tasarım mekanı olmasına uç bir örnek de özellikle, mekanın kendisinden çok temsiliyeti ile adından söz ettiren mimari ürünler üzerinden verilebilir. Örneğin, Peter Eisenman'ın kuramsal yaklaşımları ile fikirlerini temsil eden bir dizi çizim ve modelleri onun 'geometrik mekanları'nın ifade araçlarıdır. Eisenman'ın tasarladığı konutları olan; House IV, House X , işleve bağlı tüm

anlamlarından arındırılmışlardır. Oda isimleri ve kullanıcı kimliği gibi temel unsurlar bilinçli bir biçimde görmezden gelinmiştir. Bu tutum, ekstrem anlamda biçimsel bir geometrik programdır. Geometrik mekan burada yaşam mekanına dönüşüm aracı olarak kullanılmaktan öte *kendisi bir amaç* olmaktadır (Fotoğraf 3.5).

FOTOĞRAF 3.5- Eisenman 'House IV' (Davidson & Martin,2001, s.111).

Eisenman 1970 yılında radikal bir açıklama yaparak, "BU BİR EV DEĞİLDİR" dedi. Eisenmann'a göre House IV semantik ve kültürel anlamda indirgenmiş bir fiziksel ortam yaratma çabasıydı, yani daha nötr bir nesneydi (Davidson & Martin, 2001, s.111).

3.2.1.2 'Yaşam Mekanı' ve 'Yer' Olarak Ev

'Mekan (gerçek ya da mantıksal) 'şey'lerin düzenlendiği bir yerleşke değil, 'şey'lerin 'yer'leşmesini mümkün kılan varlıktır. Bu varlığı, şeylerin yüzdüğü bir boşluk gibi tasavvur etmek ya da hepsinin ortak niteliği şeklinde soyut olarak kabul etmek yerine, onu herşeyi birbirlerine bağlamayı sağlayan evrensel bir güç olarak kabul etmeliyiz.'

— MERLEAU-PONTY, *The Phenomenology of Perception*

Merleau-Ponty'e göre mekan, salt fiziksel dünyanın düzenlenmesi değil, insan bedeninin doğasına ve yapısına sıkı bir biçimde temellenen bütünsel ve evrensel bir güçtür. Merleau-Ponty de, özellikle fenomenolojik felsefenin mekansal yaklaşımlarını esas alan çoğu kuramcı veya yazarın öngördüğü biçimde 'yaşam

dünyası'nın gündelik deneyimlerinin (*lebenswelt*) esas olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşımlar çerçevesinde, yaşam dünyası; dünyanın bilim-öncesi deneyimi; ondan (dünyadan) kendimizi ayırmadan önce ve onun nesnel bağımsız varoluşunu gözlemlemeye başlamadan önceki kavrayışlarımız ya da durumumuzdur (Dovey, 1993). Heidegger, dünyadan ayrı ya da kopuk var olunmadığını; insan ile dünyanın ya da aynı şekilde insan ile mekanın birbirinden bağımsız değil, bir bütün olduğunu savunur. Buna göre, insanın varoluşu mekansaldır ve bu mekansallık yakınlık, ayrıklık, uzaklık ve yönelme gibi varoluşsal konumları içermektedir.

'Yaşam mekanı' ise gündelik yaşamda gerçekten yaşanan ve birebir deneyimlenen mekandır; insanın bedeni ile mekan arasındaki konumlar, gerilimler, eylemler ve deneyimleri içermektedir. Deneyim, önceki bölümde açıklandığı üzere, insanın bir gerçekliği kavrayışında ve yapılandırılışındaki çeşitli biçimlere verilen genel addır. Bu düzeyde ele alındığında, yaşam mekanı farklı ölçeklerde ve değişik boyutlarda deneylenebilmektedir. Küçük nesnelere veya eşyaları ele aldığımızda, 'kavrama' ya da 'maniple etme' gibi eylemlerle; döşeme veya mobilyalar düzeyinde, 'oturma', 'yemek yeme' 'sohbet etme' biçiminde; ya da bina ölçeğinde, 'mahremiyet', 'ulaşılabilirlik' gibi hislerle; daha büyük coğrafik ölçeklerde ise, yaşanan 'seyahatler'le mekan sürekli anlamda deneylenmektedir. Bu değişen ölçeklerde mekan, algılanmanın da ötesine gittikçe kavranmaya başlar. Yaşam mekanına yönelik bu kavrayış, Dovey'in mekansal deneyimlerin birincil/ fiili ve ikincil/potansiyel bölgeleri açıklamak üzere yaptığı anlatımdan belirgin bir biçimde anlamak mümkündür:

...Bir yemek masasında otururken sandalyeyi hisseder, çiçeklerin kokusunu, güneş ışığının hazzını duyar, bahçeyi seyredirim. Bu fiili ulaşılabilir dünya birincil dünyadır. Bu anlık durumun yanında ikincil potansiyel (depolanmış) bir dünya vardır. Anımlar ve hatıralarla dolu olan kitaplarım ve kağıtlarımla çalışmalarım, beni bekleyen üniversitedeki işlerim, Melbourne ve Avustralya'nın peyzajı. Beni daha uzaklara bağlayan telefon ve televizyon yoluyla hiç gitmemiş ya da gitmeyecek olsam da vekâleten yaşadığım yerler vardır. 'Yaşam mekanı' tam da yaşamın kendisi gibi sosyal ve kültürel olarak koşullandırılmış ve sonsuz derecede karmaşıktır. Sandalyeler, bahçeler, çalışmalar, evler ve peyzajlar sosyo-kültürel ürünlerdir ve fiziksel çevredeki tüm bu ilişkiler, bu sosyal, politik ve ekonomik bağlamda varolurlar (Dovey, 1993, s. 250).

Bu bakış açısından yaklaşıldığında, 'dışarıdan durulup algılanan mekan 'gerçek' değil; esas ve 'gerçek' olan, tamdık günlük rutinler, gerçekleşen eylemler ve onların deneyimidir. Başka bir deyişle, 'yaşam mekanı', belirli bir yerleşkenin içinde yaşanan hayat ile varılan bütünlüğü kastetmektedir. Lefebvre'ye göre yaşam mekanı, imgeler ve sembollerle 'doğrudan' yaşanan mekandır. Tamamen niteliksel, akışkan ve dinamiktir. Herhangi bir tutarlılığı ya da bağlayıcı kuralı yoktur. Kullanıcının deneyimlediği ya da onun zihnindeki mekandır (Lefebvre,1993) .

Yaşam mekanı dış mekan ile içsel zihinsel mekânın, gerçeklik ile zihinsel yansımının bir birleşimidir. Yaşam mekânının deneyimlenmesinde, hayaller ve hatıralar, korkular ve arzular, değerler ve anlamlar gerçekten algılananlarla karışır içiçe geçer. Yaşam mekânı öznenin o anki yaşamsal durumu ile ayırılmaz derecede içiçe geçmiş olan mekândır. Materyal ve zihinsel dünyadan ayrı ve bağımsız bir biçimde yaşamayız. Ve bu iki tür deneyim birbiri içine örülmüştür. Tamamen nesnel bir dünyada yaşayamayız. Her an aynı zamanda zihinsel bir dünyada yaşamaktayız. Deneyimlediğimiz, algıladığımız, hatırladığımız, hayal ettiğimiz, geçmiş, bugün ve gelecek kopmaz bir biçimde birbirine karışmıştır (Pallasmaa, 2000, s.2).

Bu noktada, 'ev' kavramı başlı başına bireyin yaşam mekânına verilen özel bir ad olmaktadır. Yaşam mekânı, insan kadar sürekli, onun varolduğu her ortam için geçerlidir. Sokaklar, meydanlar, işyerleri, parklar, insanın o anki 'yaşam mekânı' sayılabilirler; ancak bu yerleşkeler arasında sadece 'ev' böylesine farklı nitelendirilerek, özel bir adla çağrılmaktadır.

Ev, iç mekânın içtenlik değerlerini inceleyebilmek açısından hiç kuşku yok ki, ayrıcalıklı bir varlıktır... Ev bize, hem dağınık imgeler, hem de bir imgeler bütünü sağlar (Bachelard, 1996, s.32).

Ev, içindeki eşyalar, mobilyalar, kokular, insanlar ve onların mekâna aktardıkları gizli ya da görünür 'diğer' unsurlarla birlikte bir 'yaşam mekânı' dır. Konut mekânı, öncelikle kavramsal ve temsili bir mekân iken, fiziksel anlamda üretilip, içine insan, zaman, eşyalar vb. diğer öğeleri aldığıında, artık başka bir mekansal biçime dönüşmekte; kültürel, sosyal ve psikolojik anlamlarla donanmış, içeriden deneyimlenen bir 'yaşam mekânı' yani evsel mekân olmaktadır. Evsel mekân konut mekânı gibi soyut bir temsiliyet değil, gerçekten yaşanan ve 'temsil edilen' bir mekândır.

“Ev insanların, mekanlarına durmaksızın yaptıkları yaratımın ve üretimin bir ifadesidir” (Wikström,1995, s. 267). Ancak bu üretim ve yaratım, plancılara, inşa edenlerin ya da üretenlerin yaratımı *değildir*. Önceki bölümde ifade edildiği gibi, profesyoneller konut mekanı üzerine çalışmakta ya da konut üretmektedirler. Oysa bir yaşam mekanı olarak evi üreten de deneyimleyen de insan olmaktadır.

Friedrich Bollnow, mekanı ‘insan eylemleri ile varolan ve yaratılan bir gerçeklik’ olarak nitelendirir. Ona göre, mekanın yaratımı, insanların ortaklaşa emeğinden doğar. İnsanların mekanlarını ‘görüş’leri ya da ‘görme biçimleri’ doğrudan ‘yaşam mekanı’ını şekillendirmektedir. Bollnow’un ‘*Mensch und Raum*’ adlı yapıtından, yaşam mekanına yönelik özne ve nesne ilişkisine ait kısımlar şöyle özetlenebilir:

(...) ikamet edilen bir yaşam mekânında, nesne ve öznenin dışsal ilişkisi sona ermiş, mekansallık insan ve mekânın bütünlüğü ile nitelendirilebilir olmuştur.(...) yaşanılan mekânın özünde, özne ve nesnenin artık birbirinden ayırt edilemeyişi yatmaktadır (Bollnow’dan aktaran; Wikstörn,1990, s.271) .

Bu yorumda, insanın ‘ev’i, fiziksel sınırlarını aşarak onun ‘varoluşsal mekanı’; ‘barınma/ikamet eylemi’ ise ‘insanın mekanda varoluşun bir ifadesi’ olmaktadır. Bollnow, mekan kavramının, fazlasıyla indirgemeci, geometrik, matematiksel kavramsallaştırmalar üzerinden anlaşılamayacağını savunmaktadır. Aynı durum evsel mekânın ele alınışı için de geçerlidir.

Ev bir yaşam mekanı olduğu kadar aynı zamanda bir ‘yer’dir. ‘Yaşam mekanı’ ile ‘yer’ kavramı bazı noktalarda birbirlerinden farklı anlamları içermektedirler. ‘Yaşam mekanı olarak ‘ev’, insanın ‘zaman’la yatırım yaparak geliştirdiği bir ‘yer’ dir. ‘Yaşam mekanı’ gündelik yaşamın eylemlerine bir zemin olurken, ‘yer’ düşüncesi ya da deneyimi de onun içinde varolmaktadır.

‘Yer’, tanımı zor bir kavramdır. Relph onu; “anlamaların, eylemlerin ve özgün coğrafyanın birbirini içerdiği, sarmalandığı insan çevrelerinin fragmanları” olarak tarif etmektedir (Relph, 1976, s.37). Dovey ise yeri “insan ekolojisinin dokumasını oluşturan anlam düğümü” olarak nitelendirmektedir (Dovey, 1993, s.250). Bu yorum ‘yaşam mekanı’ ile ‘yer’in arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Yer, yaşam mekânının

temel unsuru olmakta, dokumayı (yaşam mekanını) oluşturan düğümleri temsil etmektedir. Böylelikle, 'yaşam mekanı' nın özel anlamları 'yerler' tarafından oluşturulmaktadır.

Bununla birlikte, yer ile yaşam mekanı arasındaki önemli bir farklılık ise 'yaşam mekanı'nın anlık olmasıdır. Yaşam mekanı, henüz dokunulmamış anlam ve değerlerle yüklüdür; anlık deneyimler ve duyumsamalarla yapılandırılır (Dovey, 1993). Örneğin, daha önce hiç ziyarette bulunmadığınız bir eve gittiğinizde, o yaşam mekanını, evdeki kullanıcı erkini, mekansal anlamları hissedebilir, deneyimleyebilirsiniz. Ancak öte yandan, evin yaşayanı için durum biraz daha farklıdır. Evin kullanıcısı da anlık deneyimleri geçirirken, geçmişe yönelik anlamlar taşıyan özel 'yer'leri veya 'köşe'leri ile mekanını daha farklı algılamaktadır.

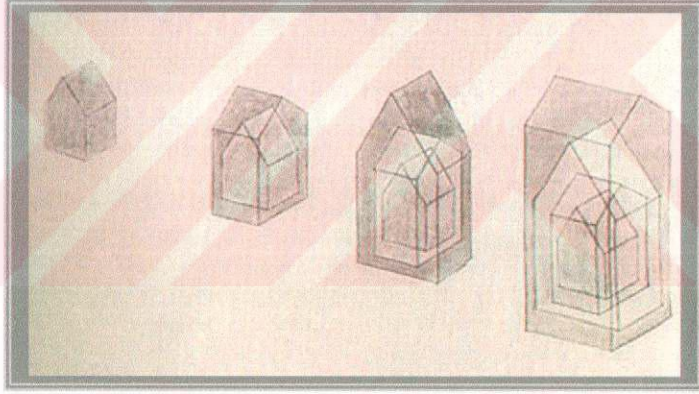
Dolayısıyla, 'yer' zamana bağlı olarak oluşan bir kavramdır. Bireysel, toplumsal veya kültürel işlemlerin anlamlandırdığı 'yer'ler, zaman ile büyür, yaşam ile doldurulur ve hatta yok olup gidebilirler. “ 'Yer'ler, tekrar eden karşılaşmalar ve karmaşık bağlantılarla bellekte ve duygularda yapılır; dolayısıyla yer deneyiminin mutlak surette zaman derinliği ve hatıra değeri bulunmaktadır” (Relph,1985, s.26). Yeri çok boyutlu bir fenomen olarak değerlendiren Tuan, gündelik yaşantımızda yerleri, bağımsız ve görüntüleri net olarak tanımlanmış 'kapalılıklar' yerine deneyimlerin yarattığı 'ışık ve gölge oyunlarına' (*chiaroscuro*) benzetir. Ona göre yerler ancak bir yolla açıklığa kavuşabilir; o da, “ 'yer'i çok yüzlü bir deneyim fenomeni olarak ele alıp, konum, peyzaj, zaman, insan ilgisi ve bağı gibi çeşitli özelliklerini analiz ederek, deneyimsel anlamda canlandırabildikleri hislerle tarif etmektir” (Tuan,1977,s.29). Bu bilinçle bakıldığında, 'yer', insanın dünya ile deneyiminin köklü ve karmaşık unsuru olmaktadır.

'Yer deneyimi', 'ev deneyimi' ile benzer anlamları temsil etmektedir. Yerin türdeş ve sonsuz bir mekanda bir orijin olması; içinde bireysel, toplumsal ve kültürel anlamları ve ilişkileri içeren tanımlı bir mekan ya da 'iç' oluşturması; zamana bağlı bir kökleşme eylemine yerleşke teşkil etmesi; duygu bağlılığı yaratması (*topophilia*);

kimliklenmeyi sağlaması, 'ev' kavramının açıklamasında yer alan benzer niteliklerdir. Bu açıdan bakıldığında 'ev' özel bir 'yer'dir.

Zamanla varolan bir birikim olarak ev, bugüne ait olanlar kadar geçmiş deneyimlerimizin 'yer'lerini de kapsamaktadır. Bunun en belirgin örneği, çocukluk 'ev'leri ya da 'yer'leridir (Şekil 3.17). Çocukluğa ait yerlerin, insanın taşıdığı pek çok mekansal alışkanlığın, deneyimlerin ve algıların bir nüvesi olduğu bilimsel araştırmalarda da kanıtlanmıştır (Rand, 1980; Cooper,1995).

Çocukluk evimiz tüm hayatımızda bir gölge biçiminde bizde kalır, bazen sembolik olarak renklerde, mobilyalarda ya da döşemelerde ya da hatırladığımızın tamamen tersi bir ev yaratma isteği biçiminde üretilir (Cooper,1995, s.101).

ŞEKİL 3. 17 – Bir Nüve Olarak Çocukluk Evi/Yeri
(Cooper, 1995, s.101).

Özetle, ev; deneyimsel bir 'yaşam mekanı', anlamla ve zamanla yüklü bir 'yer'dir ya da 'yerler'den oluşmaktadır. Bachelard'ın da dile getirdiği gibi;

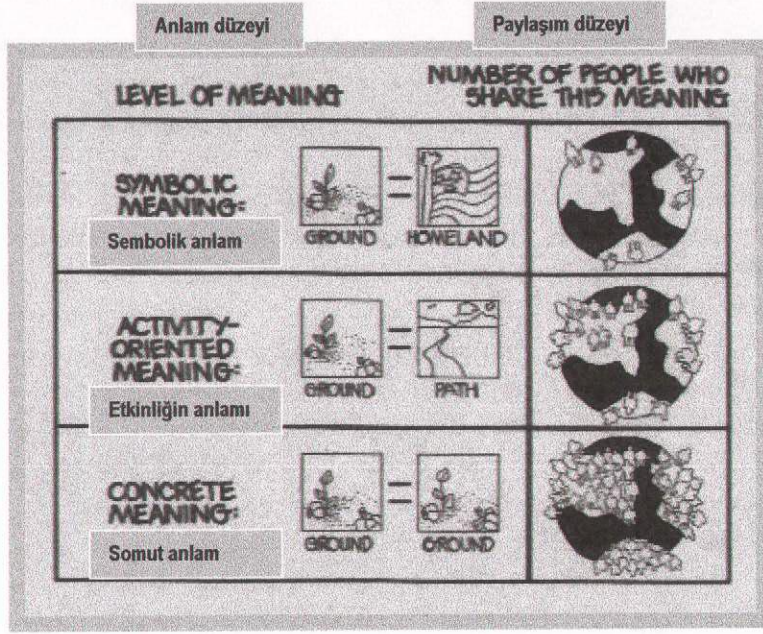
İnsanın ve evin dinamik birlikteliği içinde, evin ve evrenin bu dinamik çekişmesi içinde, basit geometrik göndermelerin artık çok uzağındayızdır. İçinde yaşanmış bir ev, cansız bir dam altı değildir. İçinde oturulan mekan, geometrik mekanı aşar (Bachelard, 1996, s.72).

3.2.1.3 Konut Mekanının Pratik İşlevselliği

Amos Rapoport, 'işlev' ya da 'etkinlik' kavramının, mekanların anlaşılmasına yönelik çok önemli bir unsur olduğunu ortaya koyar (Rapoport,1990). Zira, işlevler ve etkinlikler, hayat biçimlerinin ve dolayısıyla da kültürün doğrudan yansıtıcıları olmaktadır. Ancak, Rapoport'un özellikle altını çizdiği bir nokta; kültürlerarası ve tarihsel süreçten bakıldığında, bunca olağanüstü değişik fiziksel çevrenin varlığına rağmen, insanlara ait işlevlerin veya etkinliklerin çok daha az çeşitlilik gösterdiğidir. Pek çok değişik fiziksel çevrenin *aynı tür* işlevleri ya da eylemleri içerdiği düşünülebilir. Rapoport, bu olguyu anlamak için de 'etkinlik' kavramını irdeleyerek açmakta ve dolayısıyla da analizi derinleştirerek, 'görünür'(*manifest*) ve 'gizli'(*latent*) işlevlerin varlığını ortaya koymaktadır. Ona göre, bir eylem ya da etkinlik dört alt unsurdan oluşmaktadır. Bir etkinliğin bileşenleri; (1) eylemin kendisi, (2) nasıl yapıldığı, (3) diğer eylemlerle nasıl bir bağıntı kurduğu ve (4) eylemin anlamıdır.

Bir örnek olarak, 'beslenme' işlevi, tüm insanlara ait genel bir gerekliliktir. Eylemin *kendisi* fiili anlamda beslenme işlevidir; ve hemen herkes tarafından aynı derecede paylaşılır. Bir sonraki aşamada, insanların yemeklerini *nasıl* pişirdikleri ya da eylemi nasıl gerçekleştirdikleri farklılık gösterir. Etkinliğin biçimi çeşitlenme göstermeye başlar. Bir sonraki aşamada, beslenmenin pişirme, hazırlama, oturma, toplama, avlanma vb. eylemlerle kurduğu *ilişkiler* göz önüne alındığında, etkinliğin daha farklı bir boyut kazandığı ve çeşitliliğinin arttığı görülür. Etkinliğin en fazla çeşitlenme gösterdiği koşul ise, kişi ya da grup için içerdiği *anımlar* düzeyinde yaşanır. Beslenme etkinliğinin, bir ritüel, sosyal alışkanlık ya da kutsal bir görev mi olduğu, kısacası anlamları, maksimum boyutta değişkenlik gösterir.

Dolayısıyla, herhangi bir işlev, en 'somut ve görünür'den, en 'sembolik ve gizli' olan anlamlarına değin farklılaşan bir içerik sergilemektedir. Franklin Becker ise işlevlerin ya da eylemlerin bu çeşitlenen anlamlarını, benzer bir biçimde, grafiksel ifadeyle açıklamaktadır (Şekil 3.18).

ŞEKİL 3.18- İşlevlerin Farklı İçeriklerinin Şematik İfadesi
(Becker, 1977, s.11)

Dolayısıyla mekanların biçimlenmesinde ve anlam kazanmasında en temel unsur olan 'işlev' in gittikçe derinleşen bir içeriğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu derinliği oluşturan faktör ise, en temel anlamda, 'insan' olmaktadır. İşleve ve dolayısıyla da mekana katılan anlamlar, insanın kültüründen, sosyal dünyasından, kişisel özelliklerinden gelen somut ya da soyut değerlerle şekillenmektedir. İşlevin bu derinleşen anlamı ise daha 'gizli' ve daha 'az paylaşılabilir'dir. Buna göre, **işlevin daha yüzeyde 'görünür ve pratik' boyutundan, daha derinde ise 'sembolik anlamı'ndan söz edebiliriz.**

Konu 'barınma mekanları'na gelince ise, barınma/ikamet eyleminin somut ve görünür boyutu olan konuta, dışarıdan bakıldığında, en önce 'pratik işlevselliği' okunmaktadır. Özellikle, geçmişten bugünün barınma modellerine doğru gelindikçe, konutun pratik işlevselliği daha da vurgulu olmaktadır. Mekanın 'sembolik anlamı' ise ancak kullanıcının varlığıyla oluşmaktadır. Bu aşamadan sonra tartışılan ise artık 'evsel mekan' olmaktadır. Bilimsel alanda, barınma mekanlarının sembolik anlamları incelenirken, mutlak suretle kullanıcı davranışları ve anlamları, kültürel alışkanlıklar, kozmik ya da dinî inançlar, psikolojik tahliller gibi unsurlara başvuru olarak mekansal

işlevlerin çözümlendiğini görmekteyiz. Bunun sebebi de, ancak yaşam içeren mekanın, yani 'evsel mekan'ın, sembolik bir değeri olabileceğindedir.

Konutun 'görünür' işlevselliği, kavramın doğasından kaynaklanmaktadır; zira, konut 'görünür olan'dır ve en önce bunu ifade edecektir. Örneğin, geleneksel bir barınma mekanını inceleyen bir kişinin, konut üzerinden, görünür işlevler (pişirme, yıkanma vb.) ve belirgin özellikler (yapım teknikleri ve gelenekleri vb.) ile ilgili bilgiye ulaşması mümkündür. Ancak daha saklı olan mekansal ilişkilerin, değerlerin, anlamların, yapının salt fiziksel özellikleri ya da pitoresk görüntüsü üzerinden çözümlenmesi imkansızdır. Konutun görünür ve yalın, biçimsel/tektomatik nitelikleri, mekansal anlamlar hakkında yeterli bilgiyi veremez; ancak ve ancak, kullanıcı grubunun kültürel adetleri, yemek alışkanlıkları, kadın-erkek ilişkileri, geçim biçimi, inançları gibi pek çok önemli yaşamsal ilişkilerinin bilinmesi yoluyla mekansal işlevler, kullanımlar ve anlamlar saptanabilir. Dolayısıyla, **yaşamsız bir konuta bakıldığında, mekanlar ancak 'görünür/pratik işlevleri'ni yansıtır.**

Modern barınma biçimleriyle karşılaştırıldığında, erken uygarlıklarda, barınma mekanlarının 'pratik işlevleri' ile 'sembolik işlevleri'nin ayırt edilebilmesi daha güç olmaktadır:

Sümerlerin ilk kalıcı ikametleri, sazların köklerini topraktan koparmadan bükerek inşa edilmiştir. Sazlar tepeden birleştirilip bağlanarak, kemer yapılmış ve yatay bir çita ile bağlanmıştır. Sonuçta kulübenin köklerinin topraktan beslenerek hayatına devam ettiği düşünülmekte idi. Bu ilkel ev biçimleri fiziksel anlamda korunmanın ötesinde, sosyal ve kültürel anlamda bir korunma ve bütünlük temsil ederler (Becker, 1977, s.8).

Bu örnekte görüldüğü gibi, mekanın 'pratik' ve 'görünür' işlevleri fiziksel anlamda korunmaya yöneliktir; ancak fiziksel formu biçimlendiren daha derin anlamlar vardır. Bu anlamlar, ancak Sümerlerin, kozmik görüşleri ve kültürel inançlarının bilinmesine bağlı olarak anlaşılabilir. Modern dünya öncesinde, barınma mekanlarının pratik ve sembolik işlevlerinin birbiri ile çok örüntülü olduğu görülmektedir.

Geleneksel toplumlardan modern dünyanın barınma biçimlerine doğru gelindikçe, mekanın pratik işlevlerinin ayırt edilebilmesinin *daha kolay* olduğu farkedilir. Bunun en temel sebeplerinden biri, mekanların ‘pratik işlevleri’nin daha fazla vurgulanması ve aynı zamanda mekan birimlerinin özelleşerek daha tanımlı bölünmelere dönüşmesindedir. Mutfak, yatak odası, oturma odası, yemek odası gibi tipik anlamda özelleşmiş konut birimleri, içerdikleri pratik işlevlerle adlandırılır hale gelmişlerdir.

Modern barınma anlayışı, özellikle, gelenek, geçmiş ve kültürel anlamlardan kopartılmış, ‘rasyonel bir işlevselliğin’ vurgusunu yapmakta; ‘pratik/pragmatik işlev’in önemini vurgulamaktadır. Sembolik işlevler, modern insanın tanımı çerçevesinde neredeyse yok varsayılmaktadırlar; ancak bir sonraki bölümde de değerlendirileceği üzere, aslında yüzey kazındığında *hala orada* olup sadece biçim değiştirmiş durumdadırlar.

Modern barınma anlayışı çerçevesinde, konutun doğasının bir parçası olan ‘pratik işlevselliği’, barınma/ikamet anlayışının tümden bir açıklanışı olarak kabul edilmiştir. Farklı bir deyişle, barınma eyleminin görünen kısmı olan konutun pratik işlevleri, barınma/ikamet anlayışının kendisi haline gelmiştir:

Modern mimarlığın en kalıcı sloganı ‘biçim işlevi izler’ olmuştur. Bunun kalıcılığının sebebi çoğu tasarımcının buna itaat etmesindedir. Kimi eleştirmenler binaların ve kentsel tasarımların fazla işlevsel olduğunu söyleseler de, gerçekte yeterince işlevsel değillerdir. Eğer yapılı çevrenin işlevinin sadece dolaşım alanları ve inşaat teknikleri olduğu varsayılırsa, fazla işlevseldir. Yapılı çevrenin diğer insan gereksinimlerini gidermesi gerektiği düşünülür ise yeterince işlevsel değildirler. Bu amaçlar, kimlik gereksinimi, güvenlik sağlama, kendini ifade ihtiyacı ve daha da ileri aşamada mimarının estetiksel işlevidir (Lang, 1987, s.8).

Konut mekanı, ev mekanı ile kıyaslandığında, neredeyse ‘türdeş’ bir yapıdadır. Bir başka deyişle, konutun, kullanıcı anlamlarından arındırılmış olması, onun nötr bir mekan olarak tasavvur edilmesini mümkün kılmaktadır. Gerçekte, bu saf bir türdeşlik değildir. Zira mimar, tasarımcı ya da yapımcılar, konut mekanlarını temel işlevsel değerlerini öngörerek tasarlamakta ve üretmektedirler. İşlevsel anlamda

özelleşmiş mekanlar varolduğu, mutfak, yatak odası, oturma odası vb. tipik yaşama birimleri tanımlandığı sürece mekansal bir türdeşlikten söz edilemeyeceği söylenebilir. Ancak buradaki ince ayırım; konut mekanların 'pratik ve açık işlevleri' tanımlı olsa dahi, kullanıcının henüz bu mekanlara kendi kültürel, sosyal ve öznel anlamlarını atfetmemiş; dolayısıyla da mekanların anlam bulmamış olmasıdır. Oysa evsel mekanda, Rapoport'un tanımladığına paralel olarak, işlevin 'kendisi'nden öte 'içerdiği anlamlar' konu olmaktadır. Dolayısıyla da bir konut mekanı adeta türdeş bir mekansal yapı olarak 'yer'lerin oluşmasına bir taban oluşturmaktadır.

Konut mekanın, evsel mekana dönüştükten sonra yükleneceği sembolik anlamları göz önüne alan mimari yaklaşımlarda, mekanlar daha hassas biçimlerde işlenir. Adeta türdeş olduğu varsayılan mekanın, daha sonra özel deneyimlere yerleşke olacağına bilinciyle 'tahmini değerler' oluşturulmaya, 'olası' sembolik anlamlara ortam yaratılmaya çalışılır. Hatta bu bilinçle tanımlanan 'yer'ler mimar tarafından öngörülür ve oluşturulur. Örneğin, Christopher Alexander, 'A Pattern Language' adlı çalışmasında, insanda 'yer hissini' yaratmaya taban oluşturacak mekansal kalıpları belirlemektedir:

Herkes cam kenarında oturmaktan hoşlanır, önüne rahat bir sandalye çekilmiş cumbalar ve düşük pervazlı büyük pencereler (...) Gününüzün ne kadarlık bir bölümünü orada geçirirseniz geçirin, her odada, en azından bir pencereyi 'pencere ömü' haline getirin (Alexander et.al, 1977, s. 834).

Özetle; yaşamsız bir konut mekanının, barınma eylemi gerçekleşmediğinden ve mekan, kültürel, sosyal ve bireysel anlamlarından soyutlanmış olduğundan dolayı, ancak 'açık ve pratik işlevlerinden'nden söz edilebilir. Yine aynı şekilde tasarımın hassasiyeti ölçüsünde konut mekanlarının 'tahmini değerler'i vardır.

3.2.1.4 Eysel Mekanın Sembolik İşlevselliği

İnsanın temel barınma mekanı olarak ev, onun hayata dair pratik işlevlerini sürdürmesine zemin oluştururken, aynı zamanda, bireye ilişkin çeşitli manevi değerleri ve anlamları içeren bir mekan olmaktadır. Evin kullanıcısı ile kurduğu özel ilişki sayesinde mekanda özel anlamlar şifrelenmektedir. Bu anlamlar görünmezdir ve pek az kişi tarafından paylaşılmaktadır. Bu mekansal şifreler, sosyal, kültürel ya da psişik içerikli olabilmektedir. Eysel mekanın anlamını yaratan ve onu konut mekanından ayıran bu özel anlamlardır.

İnsana ait bazı çok özel anlamlar ve esaslar vardır ki, insanın bilinç düzeyinin de ötesine, bilinçaltına, zihinsel ve ruhsal derinliklerine kök salmış ve bir o kadar da elle tutulmaz değerlerdir. Bu gizli değerler kendilerini **sembollerle** ifade ederler.²⁰ Daha önceki bölümlerde de ele alınan sembolün işlevi, bir kavramı dışavurmaktır. Farklı bir deyişle, sembol bir kavram içerir ve aynı zamanda ‘konuşur’ ve iletişim kurar. Bir sembolü anlamak için onun içerdiği düşünceyi kavramak gerekmektedir. Dolayısıyla en basit anlamda, sembol değeri olan her türlü nesne, eylem, varlık ya da mekan, altında bir düşünceyi barındırdığından dolayı diğerlerinden ayrıştırılmakta ve algılayan ile çift yönlü bir ilişkiye geçmektedir. Sembolik mekanlar da benzeri bir esasa sahiptir. İçerdikleri kuvvetli anlam yükünden dolayı, algılayan kişi tarafından çevresindeki diğer mekanlardan ‘ayrıştırılarak’ tanımlanırlar. Sembolik değeri olan pek çok özellikli yapının ve çevrenin üzerine yapılan çalışmalarda, bu mekanlarda varolan temel ve ortak olarak bir takım özelliklere dikkat çekilmektedir. Bu örneklerin hepsinde;

(...)özel bir ‘yer’in tanımlandığını ve bu özel yerin çevresini sarmalayan diğer mekanlardan farklı bir şekilde seçilerek ayrıştırıldığını görmekteyiz (...) bu ‘yer’in yalnızca çok özel bir anlamla ve çok özel bir çeşit dünya görüşü ya da dünyaya bakış ile yüklü olduğu gözlenir (Rapoport,1967, s. 91).

²⁰ Semboller hakkında genel bilgiye 2.4.1.1 Arketip Kavramı adlı bölümde yer verilmiştir.

Bu açıdan bakıldığında, sembolik mekanın bir türdeşlikten kopuş eylemi ile kendini gösterdiği, böyle anlamlı bir ‘yer’in onu çevreleyen, bir an için sonsuz ve türdeş varsaydığımız diğer mekanlardan koparak farklılaştığını söyleyebiliriz. Bu özel ‘yer’ in anlamları ya da mesajları değişken olabilir. Ancak, bu konular üzerine çalışmalarda gözlemlendiği üzere, sembol değeri olan ‘yer’lerin hemen hepsinin içeriklerinin, algılayana ait derin manevi bir unsura veya onun zihinsel/ruhsal dünyasını yapılandıran bir takım değerlerine yönelik olduğu görülmektedir. Bu ‘yer’lerin anlamı hem kullanıcı hem de algılayan varlık olarak ‘insan’a bağlı oluşmaktadır. Sembolün altındaki anlamın derinliği ve önemine göre bu mekanın değeri artmaktadır.

İnsanın ‘kendi’ ve ‘varoluşu’ ile ilgili değerleri ileten şeylerin ya da yerlerin en yüksek sembolik değerlere sahip oldukları gözlemlenmektedir. İnsanın varoluşu ile ilintili en temel kavram ve dünyayı anlamlandırmasına yönelik en temel ve sarsılmaz bir değer olarak ‘kutsal’ı görmekteyiz.²¹ Kutsal, soyut bir kavram olarak nesnelere, insanlar, diğer canlılar, mekanlar gibi pek çok şeyde sembolleşmektedir. Kutsalın açığa çıktığı ‘yer’ler, sembolik anlamları en güçlü mekanlar olmaktadır. İnsanın geniş tarihindeki mekansal eğilimlerine bakıldığında ise ‘kutsal mekan’ın, ev mekanının arketipi olduğu gözlemlenmektedir.

Bu yargı çeşitli boyutlardan tartışılabilir. İnsanın ‘kutsal’a bakış açısının ve dolayısıyla dünyaya ve mekana bakış açısının zaman ve şartlara göre değişkenlik gösterdiği gözlemlenmektedir. Özellikle, ‘kutsalsız’ bir dünya anlayışında, insanın barınma mekanına bakış açısının daha rasyonel ve laik olduğu söylenebilir. Bu bir yere kadar doğru bir yargı olarak görülebilir; ancak eğer kutsal kavramını tanrısal ve dinî içeriğinin ötesinde, insana ait çok esas ve korunması gereken değerler ya da insanın kendini, yaşamını, evreni anlamlandırmasına yönelik güçlü açıklamalar olarak değerlendirirsek, kutsal kavramının sınırlarını genişletmiş, her devre ve her bireye özel bir kutsalın varlığını kabul etmiş oluruz. Bu geniş içerikli anlamıyla

²¹ ‘Kutsal’ kavramının çok derin ve tartışmalı doğasına girmeksizin, bu aşamada onu kısaca varoluşla ilgili güçlü bir değer olarak nitelendirmek yeterli olacaktır. Dolayısıyla, bu çalışmada, ele alınan düzeyde ‘kutsal’, mutlak suretle dini ya da tanrısal olanı kastetmemekte, insanın dünyayı yapılandırılışındaki, farklı biçimlere girmiş tüm güçlü ve vazgeçilmez temel değerleri içermektedir.

değerlendirildiğinde ise, barınma modelleri ya da öznel durumlar değişse de neredeyse tüm evsel mekanların, belirli bir düzeyde ve bir biçimiyle ‘kutsal’ı içerdiğini söylemek mümkündür. Buna göre ev, kimi zaman insanın evrensel inanışlarının, tanrısal güçlerinin veya metafiziksel iletişiminin mekanı, kimi örnekte ise aile, kimlik, çocukluk anıları, emek gibi farklı kutsalların açığa çıktığı ‘yer’ olabilmektedir. Dolayısıyla, Mircea Eliade’nin deyimiyle ‘evrenin bir modeli olarak ev’, yüklü ‘kutsal anlamları’na ve ‘sembolik işlevleri’ne sahiptir.

Mekanın kutsal ve sembolik anlamları üzerine referans çalışmalardan birini yapan Eliade, ‘dinsel deney’ olarak tanımladığı kutsal mekan deneyiminin, insanın barınma mekanını oluşturmasında, inşasında ve anlamlandırmasında, çok temel bir motivasyon olduğunu belirtmektedir. Saf bir dinsel deneyde mekan, en başta kutsalın açığa çıktığı bir yer olarak tanımlanmakta; diğer tüm sonsuz ve türdeş olan ya da ‘kutsal olmayan’ mekanlardan ayırt edilmektedir.

Dinsel deneyimde mekanın çok temel bir yapısı vardır. ‘Dindar insan için mekan türdeş değildir; onun için mekan kopuklar, kırıklar sunmaktadır: diğerlerinden niteliksel olarak farklı mekan parçaları bulunmaktadır... kutsal bir mekan ve buna bağlı olarak, ‘çok’ anlamlı bir mekan vardır ve kutsallaştırılmamış başka mekanlar vardır ve bunlar ne yapıya, ne de tutarlılığa sahiptirler, bunlara şekilsiz denilebilir. Daha da fazlası: dindar insan için mekanın bu türdeş olmama durumu kendini, gerçek olarak varolan kutsal mekan ile onu çevreleyen tüm geriye kalan şekilsiz alan arasındaki zıtlık deneyiyle göstermektedir (Eliade, 1991, s.1).

Buna göre; en temel yaşama mekanı olarak ‘ev’ de arketipsel anlamda kutsalın açığa çıktığı ve kutsal mekan deneyiminin olduğu bir ‘yer’ olma özelliği taşımaktadır. Daha önceki bölümlerde de ele alındığı üzere, evi doğal ya da toplumsal coğrafyada bir ‘orijin’ olarak kabul eder ve insanın mekanına yönelik tüm arketipsel eylemlerinin merkezi olarak belirlersek, onun ‘kutsal ve sembolik’ işlevleri içerdiğine yönelik ilk saptamayı yapmış oluruz. Zira, insan kendi varoluşunu kendi mekanı olan ‘ev’inde sınıdıkça ve sergiledikçe, kendine ait olan en temel ve gizli değerleri bu özel mekanda açığa çıkartmaktadır. İnsanın dünya görüşüne, evrenine, geçmişine ait mekanları içerdiği sürece, evin, görünenin ötesinde sembolik işlevleri içermesi kaçınılmazdır.

Evin sembolik işlevlerinin ve anlamlarının, en yoğun olarak, neredeyse katıksız biçimde kutsal dünya görüşü ile şekillenen ilkel barınma modellerinde deneylendiği bilinmektedir. Evin içi, kutsalın simgeleri ile donatılmış; evsel mekanın fiziksel bileşeni olarak konut ve diğer somut elemanlar, görünen işlevlerinin ötesinde güçlü sembolik değerler taşımaktadırlar. Eliade, bugünkü Kuzey Amerika ve Kuzey Asya'daki kutup dairesi ilkel halklarının barınma mekanlarının içerdiği sembolik ve simgesel nitelikleri şöyle aktarmaktadır:

...bizzat konutun yapısında kozmik simgecilik ortaya çıkmaktadır. Gökyüzü, merkezi bir direk tarafından tutulan muazzam bir çadır olarak kabul edilmektedir, çadırın orta direği veya evin merkez direği, Dünya'nın temel direkleriyle özdeş sayılmakta ve bu adla anılmaktadırlar. Kurban törenleri merkezi direğin ayağında, Göksel Yüce Varlık omuruna olmak üzere yapılmaktadır; bu onun ayinsel işlevinin önemi hakkında bir fikir vermektedir (Eliade, 1991, s.34).

Yeryüzündeki hayat ile metafiziksel dünya arasındaki bağlantıyı kuran benzeri simgecilik; direk, merdiven, ağaç, sarmaşık vb. fiziksel öğelerle belirtilmektedir. Bugün hala belirli kültürlerde, topluluklarda, evin içinde ve özellikle ortasında bu kutsal direğe rastlanmaktadır. Bu elemanların 'pratik işlevleri'ni aşan değerinde 'kutsal ve sembolik işlevleri' vardır.

Rapoport'un özellikle günümüzün vernaküler barınma mekanları üzerine yaptığı çalışmalardan da çıkardığı sonuç; evsel mekanın her zaman kutsal ve sembolik bir karakteri olduğudur (Rapoport,1967). Bu mekansal özellikler pek çok kültürde varolan yerleşme ritüellerinde, evlerin mekansal organizasyonları ve biçimlenişlerindeki kozmik temsiliyetlerde, mekanların bölgenmesinde ve kullanımında, kullanılan dekorasyonlarda gözlemlenmiş ve yoğunlukla irdelenmiştir. Arap çadırından, Mongol yurtlarına ve Madagaskar evine değin mekan kurgusu pek büyük ölçüde kutsal düşüncelerle şekillenmektedir. Bu örneklerin çoğunda "ev bir ibadet yeridir ve plansal anlamda da ibadet mekanlarına benzemektedir" (Rapoport,1967, s. 30).

Mali'den bir örnekte, Dogon ve Bambara aşiretlerinde her nesnenin ve sosyal olayın, 'pratik/kullanışsal' olduğu kadar 'sembolik işlevleri'nin değerleri belirgin bir biçimde görülmektedir.

Eylerin ve evlerdeki tüm nesnelere ve sandalyelerin birer sembolik niteliği vardır. Binlerce sembolik elemanı olan Dogon uygarlığı böyle olmasaydı pek yoksul addedilebilirdi. Arazi parçaları, ve tüm Dogon coğrafyası bu kozmik düzeni yansıtmaktadır. Köyler çifterli biçimde inşa edilmiş, cennet ve cehennemini temsil ederler ve tarlalar helezonik biçimde temizlenir zira dünya bu biçimde kurulmuştur. Köyler, bedenin bölümleri birbirleri ile nasıl biraraya geliyorlar ise o biçimde kururlar. Dogon'un evi ise, en yüksek katmanda, küçük ölçekte bir evren modelidir. Çok katlı evler, dini ve politik liderlerin imtiyazını ve gücü temsil ederler... (Becker, 1977, s.7).

Özellikle modern çağ öncesi insanın mekansal eğilimlerinin ve deneyimlerinin pek yüksek bir yoğunlukla 'kutsal'a yönelik olduğu bilinirken, bugünün çağdaş insanı için de mekan tamamen türdeş *değildir*; ancak bu denli dramatik bir kutsal ve dindışı ayırmadan söz edilemez.

Teknolojik üstünlük ve ona bağlı gelişen rasyonel bakış açısı sonucu, dünyanın keşfedilmiş ve egemenlik kurulmuş bir ortam olduğu varsayılabilir. Dolayısıyla böyle bir dünyada, hayatî bir yönüzlük endişesi sıkça rastlanan bir durum değildir. Ancak, insanın kendini güvende hissetmesi, yönünü bulması, tanımlı ve tanıdık bir mekana olan gereksinimi, bireyin içinde sürekli olarak varolan bir endişedir. Tanımadığı kalabalık şehirde yönünü kaybetmiş bir insanın duyduğu belirgin rahatsızlık ile arkaik insanın henüz keşfedilmemiş ve tehlikelerle dolu bir dünyada yönüzlük endişesi bir an olsun benzerlik gösterir. Her ikisi de 'dünya yüzünde bir mekan tanımlamak kaygısı' gütmektedirler.

...bu dindışı mekan deneyinde mekanın dinsel deneyini karakterize eden, türdeş olmama durumunu az veya çok hatırlatan değerler müdahale etmeye devam etmektedir: doğduğu yerlerin manzarası, ilk aşkların yaşandığı yer veya gençlikte ziyaret edilen ilk yabancı kentin bir sokağı veya bir köşesi. Bütün bu yerler en samimisinden dindışı bir insan için bile özel, 'yegane' bir niteliğe sahip olmaya devam etmektedirler: buraları onun özel evrenin 'kutsal yerleri'dir, sanki bu dindışı varlığa, gündelik varlığa katıldığından farklı bir gerçeğin ifşa edilmiş olması gibi (Eliade, 1991, s.4).

Kısaca ev, her koşulda bir 'imago mundi'; insanın kendini ve evreni tanımlamasına dair bir 'merkez' olmaktadır. Hangi barınma modeline ait olursa olsun, ev insanın evreni görüşünün ufak bir modelini ya da bir 'mikrokozmos'u, oluşturmaktadır.

...Evimiz bizim dünya köşemizdir. ..ilk evrenimizdir. Ev gerçek bir kozmostur. Sözcüğü tüm anlamlarıyla kapsayan bir kozmos (Bachelard, 1996, s.32).

... Evin bedenime adeta bir titreşim yaydığını düşünüyorum. Doğduğumdan bu yana ve üniversiteye gidene değin bu evde oturdum. Benim için çok güçlü kökleri var (...) bir ağır havasıyla birlikte.(mobilyalardan sözediyor) Çocukken, çevremi saran tüm bu mobilyalardan dolayı içimde müthiş bir güven duyardım... bu muhteşem 'yer'den geliyor olmak, ev için hissettiğim şey buydu (Cooper,1995, s.34).

Tartışılanların sonucunda varılan noktada, konut ve ev kavramlarının, mekansal biçimlerinin farklı olduğu ve aynı zamanda da mekanların işlevsel niteliklerinin de farklı içerikte oldukları görülmektedir. Konut mekanı ve evsel mekan aynı anlamları ve özellikleri taşımamaktadırlar. Bundan sonraki aşamada ise, bu mekansal farklılaşmanın temel açıklaması olan 'kullanıcı' faktörü ele alınacak, konut ve ev kavramları 'kullanıcı' parametresinden değerlendirilecektir.

TABLO 3.3 – Kullanıcı Parametresinden Karşılaştırmalar

KONUT		EV	
KULLANICI PARAMETRESİNDEN KARŞILAŞTIRMALAR			
KONUTTA VE EVDE KULLANICI UNSURU			
KONUT ve KULLANICI	<ul style="list-style-type: none"> ▶ genel belirleyici olarak kullanıcı <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kullanıcı genel belirleyici + sınırlı biçimlendirici ▪ Temsili ve Anonim kullanıcı (hazır konutlar için) ▪ Koşullara & barınma modellerine göre değişen bir ilişki düzeyi 	EV ve KULLANICI	<ul style="list-style-type: none"> ▶ kullanıcının kendisi olarak ev <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kullanıcı mutlak koşul ▪ Her ilişki tek ve biricik ▪ Evinkişleştirilmesi – kullanıcının evleştirilmesi
KİMLİĞİN İLETİŞİMİNE YÖNELİK KARŞILAŞTIRMA			
TOPLUMSAL KİMLİK GÖSTERGESİ	<ul style="list-style-type: none"> ▶ sosyal iletişim aracı olarak konut <ul style="list-style-type: none"> ▪ bireysel ve toplumsal kimliğin iletişim aracı olarak konut ▶ sosyal statü göstergesi olarak konut <ul style="list-style-type: none"> ▪ toplumsal konum belirleyici ▪ kimliğinin ve statünün sunumu 	'KENDİ' KİMLİĞİNİN İLETİŞİMİ	<ul style="list-style-type: none"> ▶ 'kendi' ile iletişimin ortamı olarak ev <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kendine mesajlar yoğun ▪ 'kendi' ile gelişen evsel mekan ▪ kendinin keşfi =çocukluk mekanları +gizli köşeler ▶ 'kendi'nin uzantısı olarak ev <ul style="list-style-type: none"> ▪ nesnelere, yansımalar
KULLANICI ANLAMINA YÖNELİK KARŞILAŞTIRMA			
EKONOMİK ANLAM	<ul style="list-style-type: none"> ▶ ticari değere sahip konut <ul style="list-style-type: none"> ▪ üretilen ürün ya da eylem ▪ mülk = statü değeri ▪ finansal yatırım ve güvence ▶ temel bir gereksinim olarak konut mülkiyeti <ul style="list-style-type: none"> ▪ otonom bireyin göstergesi 	PSİKOLOJİK ANLAM	<ul style="list-style-type: none"> ▶ mekansal deneyim olarak ev <ul style="list-style-type: none"> ▪ manevi birikim olarak ev. ▶ zihinsel bir mülkiyet olarak ev insanın psikolojik gereksinimleri: <ul style="list-style-type: none"> ▪ egemenlik alanı ▪ mahremiyet bölgesi

3.3 'Kullanıcı' Parametresinden Karşılaştırmalar

Konut ve Ev kavramlarının doğaları arasındaki farkı oluşturan en temel ve kilit kavramlardan biri 'kullanıcı' unsurudur. Çalışma boyunca sıklıkla vurgulanan noktalardan biri olarak konutun 'nesnel' ve evin 'öznel' bir yapıya sahip olmasının kaynağında 'kullanıcının varlığı' en önemli rolü oynamaktadır.

Bu bilinçten hareket ederek, ilk aşamada 'kullanıcı' unsurunun hem konut, hem de ev kavramı içindeki yeri sorgulanacaktır. 'Konut ve kullanıcı ilişkisi' bölümünde, kullanıcının konutun varlığı ve biçimlenmesindeki rolü tartışılmaktadır. Konut ile kullanıcı arasındaki ilişki, barınma modellerine ve diğer özel şartlara göre değişkenlik gösterse de ev ile kıyaslandığında ilişkinin daha genel bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. 'Ev ve kullanıcı ilişkisi'nde ise, kullanıcının varlığı evin varlığı için mutlak bir koşul olmaktadır. Dolayısıyla 'kullanıcı' unsurunun, konut ve ev için aynı nitelikte olmadığı ve aynı önem derecesini taşımadığı görülmektedir.

İkinci aşamadaki karşılaştırma ise, 'kullanıcı kimliği'nin iletişimde konut ve ev kavramının rolleri üzerinedir. 'Çevre', 'kimlik iletişimi'nin önemli bir unsuru ya da ortamıdır. Bir 'fiziksel öge olarak konut' ve 'ilişkiler ortamı olarak ev', her ikisi de, 'kimlik iletişimi' sağlarlar. Bununla birlikte arada çok önemli ve hassas ayrımlar da bulunmaktadır. Konut, somut bir gösterge olarak, genel anlamda 'dışarıya' mesajlar vermekte, kullanıcısının toplumsal kimliğine ya da sergilemek istediği kimliğe yönelik ipuçları yaymaktadır. Ev ise çoğunlukla kullanıcısının içsel kimliği ya da 'kendi' ile iletişim kurmakta ve bireyi 'kendine yansıtmakta'dır. Bu bakış açısından konut, daha baskın bir biçimde 'toplumsal kimliğin', ev ise 'kendi kimliğinin' iletişimini kurmaktadır. Dolayısıyla bu ikinci aşamada, konutun ve evin, nasıl ve hangi yollarla birbirinden farklı anlamlarda kimlik iletişimi kurdukları sergilenmeye çalışılacaktır.

Son olarak üçüncü aşamada ise, insanın konutu ve evi anlamlandırışındaki farklı boyutlara değinilecektir. İnsanın konuta ya da eve 'sahip olması' temel bir gerekliliktir. Ancak, bu sahip olma fikri farklı anlamlar içerebilmektedir. Konut, ekonomik/ticarî değeri olan bir mülktür. Toplumsal bir varlık olarak ve sosyal ilişkilerinin gereği insanın konut sahibi olması bir hak ve gerekliliktir. Bu açıdan bakıldığında, konut; ekonomik anlamı ve değeri olan varlıktır. Evin ise ekonomik bir değerinden söz edilemez. Evin sahiplenilmesi, konut mülkiyetinden daha farklı mekanizmalarla ilişkilenebilir. Ev, kullanıcısının 'egemenlik alanı' ve 'mahremiyet bölgesi'dir. Evin sınırları içinde - ki sınırların tanımı tartışılabilir- kullanıcı daha farklı psikolojik anlamlar ve değerlerle ilişkilenebilir, mekanı farklı boyutlarda ve anlamlarda sahiplenmektedir.

3.3.1 Konutta ve Evde Kullanıcı Unsuru

3.3.1.1 Konut ve Kullanıcı İlişkisi

Bir fiziksel çevre olarak konut, insan için tasarlanan ve üretilen bir yapıdır. Dolayısıyla, hangi barınma modelinden bahsederseniz edelim, 'kullanıcı' konut için temel bir unsurdur. Ancak, konutun insana yönelik bir varlık olması ya da kullanıcı faktörünün konut tasarımı ve üretiminde önemli bir girdiyi oluşturması çok genel bir ilişkinin ifadesidir. Konut ile kullanıcı arasındaki ilişkinin düzeyi sosyal, bireysel, ekonomik, pratik vb. şartlara göre değişkenlik göstermektedir. Daha farklı bir deyişle, konut-kullanıcı ilişkisi, içinde yaşanan toplumun ya da bireyin dünya görüşüne, barınma anlayışına, konutun tasarım ve üretim biçimine, kullanıcının sosyal ya da bireysel kimliğine, kültürel alışkanlıklarına ve ekonomik yeterlilikleri gibi unsurlara bağlı olarak farklı boyutlarda şekillenmektedir.

Genel olarak, kullanıcı unsurunun, konut ve ev için *farklı* anlamlar ifade ettiği görülmektedir. Zira, en ideal konut ve kullanıcı ilişkisinde dahi konut tamamen kullanıcıya ait ve onun sonsuz bir özgürlük içinde biçimlendirdiği bir varlık *olamamaktadır*. Yapım gelenekleri, imar kuralları gibi toplumsal sınırlayıcılar,

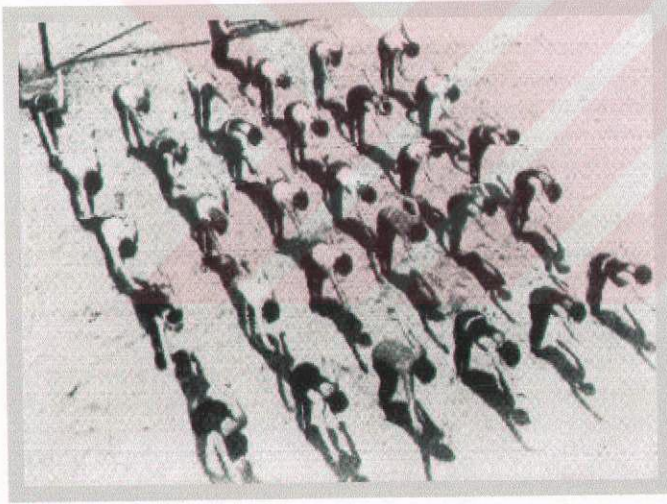
fiziksel belirleyiciler veya ekonomik yeterlilikler gibi daha pek çok düzenleyici kriter, kullanıcı ile konut arasındaki ilişkiyi ‘dolaylı’ bir hale sokmaktadır. Oysa evin sınırları, daha sonra da görüleceği gibi, çok daha esnek, çok daha soyut ve hatta hayali biçimde ‘doğrudan’ kullanıcısı tarafından şekillenmektedir.

Dolayısıyla konut için kullanıcı, genel anlamda önemli bir unsurdur, fakat aralarında mutlak suretle birbirlerini tanımlayıcı veya vazgeçilmez bir ilişkinin varlığı geçerli *değildir*. Her konutun kullanıcısına yönelik olarak oluşturulduğu ya da tersi anlamda kullanıcının konuta ait olduğu veya onu sahiplendiği söylenemez. Tam tersine, bugünün barınma anlayışı, çoğunlukla konutun ‘sonradan yerleşilen’ ve ‘geçici ve tüketilebilen’ bir değer olarak kabulünü içerir. Konutun oluşumu için, en asgari düzeyde ve genel bir kullanıcı tanımının yapılması ve onun pratik/kullanışsal gereksinimlerinin giderilmesine yönelik tedbirlerin alınması yeterli olabilmektedir. Kısacası konut ‘**temsili**’ ya da ‘**anonim**’ bir kullanıcı için üretilebilmekte ve bu durum onun varlığını etkilememektedir. Konut için kullanıcı, onu biçimlendirmeye etki eden kriterlerden ‘sadece biri’ ya da nesnel bir girdi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle bugünün yaygın konutlaşmasına yönelik gözlemler bu yargıyı doğrulamaktadır.

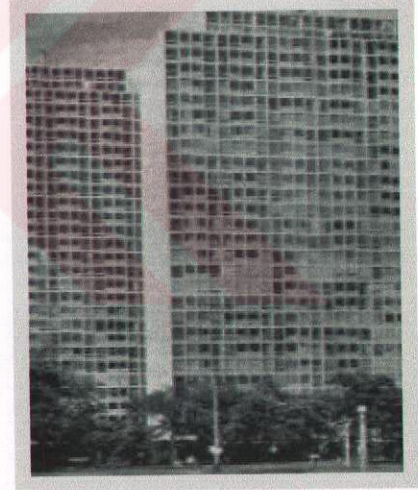
Bu yargının en belirgin örneklerini modern dünyanın barınma biçimlerinde görürüz. Özellikle sanayileşme ile kentleşme hareketlerine bağlı olarak artan konut sorununun çözümüne yönelik gelişen toplu yerleşimler veya sosyal konutlar gibi barınma modellerinde, kullanıcının ‘**standart**’ ya da ‘**tektip**’ bir yapıda olduğu kabul edilir. Konut için ‘anonim’ bir kullanıcı tarif edilirken, insana ait gereksinimlerin ortaklaşılığı ve hatta tıpatıp benzerliği vurgulanır, kültürel ve bireysel farklılıklar görmezlikten gelinir. Öngörülen bu evrensel model, bugün yaygın anlamda yaşanan gerçeklik haline gelmiştir. Buna göre barınma mekanları çoklukla ‘anonim kullanıcılar’a yönelik olarak tasarlanmakta ve üretilmektedirler. Büyük ölçekteki toplu yerleşim projelerinden, toplu konutlara, apartmanlara, sitelere, bahçeşehirlere, çiftlik evlerine vb. değin farklı ölçeklerde ve niteliklerde, fakat hepsi de bir toplu yerleşme kültürüne ait barınma biçimlerinde, kullanıcı ya ‘evrensel-standart’ ya da en fazla ‘toplumsal bir kimlik’ altında değerlendirilmektedir.

Modern barınma anlayışının evrensel ve temsilî kullanıcılarının, kendi demografik yapısını, kültürel ve bireysel kimliğini konuta uyarlaması gerekmektedir. Bu tip bir konut-kullanıcı ilişkisinin, pratik kullanım sorunları kadar derin anlam problemleri de yarattığı bilinir (Fotoğraf 3.6 ve 3.7) Örneğin, Peter Rowe, bu ‘anonimite sorunları’nın, Batıda özellikle 1970’lerden itibaren sıkça tartışıldığını ve süre giden toplu konut uygulamaları ve politikalarının kullanıcılar üzerindeki rahatsızlıklarının -kendi deyişiyle- bir ‘anlam krizi’ ni gündeme oturttuğunu belirtmektedir:

Tüketicinin çoğalan beklentileri...konut normları ve standartları, kitlesel üretim ve denetim, yaygın olarak gereksiz bir kısıtlama ve sabitlik olarak değerlendirilmeye başlanmıştır... konuta yönelik farklı istekler - ya da farklılaşma istekleri- ve gereksinimleri baş göstermiştir. Bu çoğulculuk ve kullanıcı için özerklik düşünceleri -anlaşılır bir biçimde - hem dışardan hem de mimarlık disiplinin içinden eşit güçlerle gelmektedir (Rowe,1995, s.221).

FOTOĞRAF 3.6 -Homojen Metropoliten Toplum (Heynen, 1999, s. 69).

FOTOĞRAF 3.7 – Anonim Kullanıcılar (Rowe, 1995, s.191)

Öte yandan, konut-kullanıcı ilişkisinin bir başka boyutu, geleneksel barınma modellerine ait konutlara bakılarak örneklenebilir. Konut, geleneksel barınma modelleri çerçevesinde, bu kez ‘evrensel-standart’ bir kullanıcı için değil fakat **‘toplumsal ya da kültürel kimliği’** ile tanımlanan kullanıcı gruplarına yönelik olarak üretilmektedir.

Vernaküler konutlar, içinde yaşanan coğrafyanın ve kültürün yapım gelenekleri çerçevesinde üretilen barınma mekanlarıdır. Özgün fiziksel niteliklerine rağmen, kendi içlerinde, kararlı bir biçimde tekrar eden kalıpları, kullanıcılarının 'grup kimliğini' vurgulamaktadır:

Geleneksel konut vernaküler yapım sürecinin zorunlu sonucu olarak, bireyselleşmemiş insanın kaçınılmaz mekanıdır. Böyle konut sahibi hesabına konuşmaz. Düpedüz ikonografik olarak nitelendirilebilecek bir biçimler dağıtı aracılığıyla sahibinin (kişisel tutumunu ya da 'zevk'ini değil) gerektiğinde toplumsal statüsünü yansıtır (Tanyeli, 1995, s.16).

Konut-kullanıcı ilişkisinde, en özel ve bireyselleşmiş durum, tanımlanmış bir kullanıcı ile onun kimliği, tercihleri, katılımı gözetilerek tasarlanan ve üretilen özel ve bağımsız konut örnekleri olabilir. Bu düzeyde az ya da çok seçme şansı olan kullanıcı, kendi aile yapısı, sosyal alışkanlıkları ve tercihlerini, beğenilerini vb. niteliklerini konutuna yansıtabilme olanağına sahiptir. Kullanıcı unsurunun konuta aktarılmasındaki temel aracı ya da yorumcu, kullanıcının kendi değil ise de, uzman bir grup-mimar ya da tasarımcı olmaktadır. Bu anlamdaki bir kullanıcı-konut ilişkisinde mimar, kimi zaman yansıtıcı, kimi zaman yorumcu ya da karar verici gibi farklı konumlarda karşımıza çıkmaktadır. Eğer ideal bir konut - kullanıcı ilişkisi var ise bunda mimarın rolü ve önemi yadsınamaz. Bu açıdan bakıldığında mimarın en temel becerisinin kullanıcı ile konutu arasındaki iletişimi azami noktada kurmak olduğu söylenebilir. Fakat en ideal ilişki düzeyinde dahi kullanıcı ancak bir düzeye kadar konutunun oluşumunda etkili olabilmektedir. **Konut doğası gereği bir fiziksel yapı olarak, kullanıcısının niteliklerinin en gözle 'görünen ve somut' unsurlarını yansıtabilecek ve ancak genel ipuçları vermekle yetinebilecektir. Mekanın kullanıcısı ile gerçekten yaşamsal bir ilişki kurması ve hakiki iletişimin başlaması ancak barınma/ikamet eylemi başlayıp, konut eve dönüştüğünde mümkün olabilmektedir.**

3.3.1.2 Ev ve Kullanıcı İlişkisi

'Evin içine girmekte olan, eve giren insan, evin ağırlığını yüklenir, diyorum. Eve girdiği zaman, değiştiğini hisseder. Ben bunu her evde hissetmişimdir. Evin kendi ağırlığını, her insana koyduğunu gördüm...Ev, herşeyi kendine benzetir, diyorum'

– İLHAN BERK 'Bodrun'da Söyleşi'den

Evin varlığı, mutlak suretle kullanıcının varlığına bağlıdır. Eve ait tüm anlamlar, aynı zamanda insana ait değerler ve boyutlardır. Dolayısıyla, ev insandan ayrı bir yapı değildir. Her ev kendi kullanıcılarının erkini hissettirir. İnsan doğasının nasıl biricik bir yapısı var ise, aynı şekilde, evin de o anlamda özel bir yaşantısı, atmosferi ve yapısı vardır. Dolayısıyla, isimsiz veya standart bir evden söz edilemez. Birbirinin aynı iki konut, kullanıcıları tarafından bambaşka şekillenir ve hem dışarıdan gözleyen hem de içeride yaşayan tarafından bambaşka deneyimlenir.

İnsan evine bağlıdır, bu ilişki, biz başka yerlerde de yaşasak devam eder, bir gün yine aynı mekana gittiğimizde yine aynı şekilde anahtarları döndürür, ışığa basar; yine aynı adımlarla evi arşınlar; aynı türden bir hisle mekanı duyumsarız. Her evin ayrı bir kokusu vardır (Bolat, 2001, s.17) .

Ev ve kullanıcı ilişkisi üzerine düşünceler derinleştikçe, artık her ikisi de aynı kavram olmaya başlamaktadır. Evin insan ya da insanın ev olduğu noktada artık fiziksel göstergelere başvurulamaz. İlişki ancak zihinsel ve duygusal deneyimlerle kavranabilmektedir:

Evi pek çok sebeple seçmiştim. Çünkü o, topraktan bir ağaç gibi filizlenerek çıkmış, eski bahçenin içine öyle derin dalmıştı ki onun bir parçasıydı. Mahzeni yoktu ve odalar yerin üzerine oturuyordu. Halının altında, hissediyordum ki, toprak vardı. Oraya kök salabilirdim, bahçe ve evle bir olabilirdim, bitkiler gibi onlardan beslenebilirdim (Anais Nin,1969,s.137).

Çoğu yazarın, evi ifade ederken onu kişileştirmesi / insanlaştırması, **ev ile insanın bütünlüğünün** bir ifadesi sayılabilir. Evin içerdiği yaşam, eve organik ve ‘yaşayan’ bir kimlik vermekte, bir zaman sonra onun ‘gerçekten’ canlı bir varlık olarak duyumsanmasına neden olmaktadır. Ev insan kimliğine bürünmekte ve bir karakteri oluşturmaktadır:

İzmir evlerini severim, çiçek saksıları dolu avlularını; Basmane’de rastgele dolaşan bir arının vizueltasını, Ankara, Pursaklar’daki bir evin gece zamanı bozkıra bakışını çok severim; karanlıktaki el feneri ile içinde dolaştığım o ev tuhaf bir biçimde mutlu eder beni. Köy evlerini severim, bahçelerinde meyve ağaçları olan; Bodrum evlerini severim, begonvil giyinmiş beyaz evleri; yaz evlerini severim, güneşin ışıklarını her pencereden alıp takıp takıştıran evleri; kış evlerini severim, beni içlerine çağırıp, koruyan, yanan ateşin başına oturtup dinlendiren bana yaşamımı düşündüren evleri (Eray, 2001, s.9).

Ve ev; salt pitoresk özellikleri ile ‘dışarıdan’ gözlemlerle anlaşılabilir bir kavram değildir. Onu ancak sahibi tanıyabilir. Öznel, biricik ve içsel bir deneyimdir:

...gerçekten benim olmuş bir odanın planını vermek, bir tavanarasının dibindeki küçük odayı betimlemek, pencereden, çatıların girintileri arasından tepenin görüldüğünü söylemek neye yarar? (...)yalnız ben o benzersiz kokuyu duyabilir, eleğin üstünde kurumuş üzümün kokusunu saklayan derin gömme dolabı ben açabilirim, yalnız ben açabilirim (Bachelard, 1996, s 41).

Dolayısıyla, **ev, kuskusuz bir biçimde, kullanıcının varlığına bağlı olarak varolmaktadır. Bir anlamda, yaşamın kendisini, kimi zaman ise insanın kendisini kastedebilmektedir.** İnsan evini tamamen kendine mal etmekte, onu korumakta ve sahiplenmekte, kendi ile bir tutmaktadır. Bu noktada, **kullanıcı ve ev, aynen insan ve mekanın ilişkisi gibi bir bütünlük sergilemektedir.**

3.3.2 Kullanıcı Kimliğinin İletişimi Olarak Konut ve Ev

3.3.1.1 Kullanıcı Kimliğinin Sunumu Olarak Konut

'Hepimiz bilinçli bir biçimde binalarda, peyzajda ve iç mekanlarda sözlü olmayan ipuçları ararız; biliriz ki bu ipuçlarının onların sahiplerinin statüleri, prestijleri ve diğer değerleri hakkında söyleyecekleri vardır.'

—J . RUESCH & W. KEES, *Nonverbal Communication*

Konut somut ve fiziksel bir gerçeklik olarak 'görünür' bir yapıdır. Görünen ve gözlemlenebilen varlıklar, genel anlamda birer iletişim araçlarıdır. Çevreye ve onları algılayanlara mesajlar gönderirken bir tür 'sözsüz iletişimin sembolleri' olmaktadır. Bu iletişim, algılayana, sembollere, zaman ve şartlara bağlı olarak, kimi zaman belirgin kimi zaman ise daha gizli ve dolaylı bir niteliktedir. **Konut ise 'açık' bir iletişim aracıdır.**

'Nesnelerin dili' adlı yapıtta Ruesch ve Kees, araçlar, aletler, makinalar, sanat objeleri, mimari yapılar, insan bedeni, onun üzerindeki giysiler gibi nesnelerin kasıtlı ya da kasıtsız bir biçimde sergilenmesinin sözsüz olarak etkileşimin ve konuşmanın yolu olduğunu belirtmektedir (Becker,1977). Bu anlamda, konutun konumu ve görünüşü, tipi, karakteri, içi ve dışı, içindeki eşyalar, iletişim sistemlerinin kanalları olmaktadır.

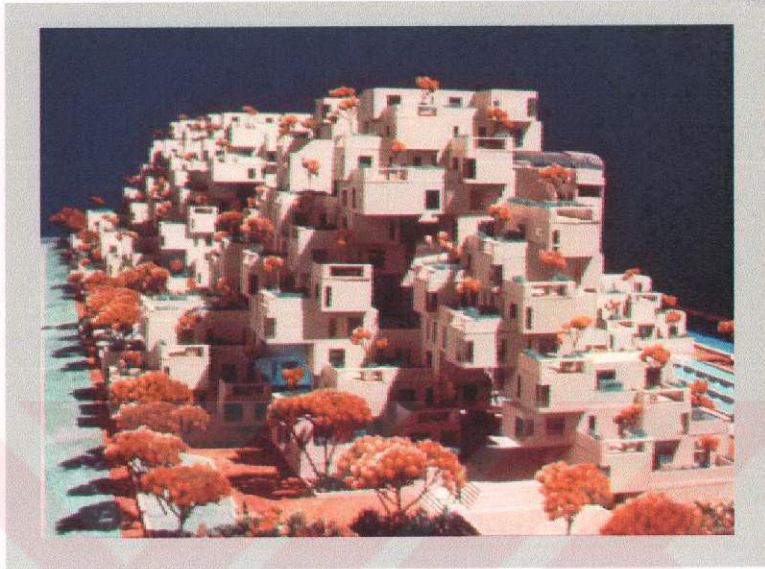
Konut, çevreye kullanıcısının kimliği ile ilgili çok okunaklı mesajlar göndermektedir. Kullanılan malzemeler, çatının şekli, bakım düzeyi, mekanın düzenleniş biçimi gibi fiziksel ipuçları, kullanıcılarının statülerini, geçim düzeylerini, saygınlıklarını, kimliklerini veya diğer gündelik endişelerini dile getirir. Bu ipuçları dışarıdan gözleyene yönelik ya da dışarıya gönderilen mesajlardır. Dolayısıyla; **en mükemmel biçimde konut, sosyal bir iletişim aracı olmakta, dışarıdakilere kullanıcısının gerek bireysel gerekse de toplumsal kimliği hakkında bilgi vermektedir.**

İnsanın hem bireysel hem de sosyal bir kimliğe sahip bir varlık olduğu düşünülürse, birey birtakım fiziksel göstergeler üzerinden bunu açıklamak istemekte, bunu sağladığı en temel araç ise konut olmaktadır. Bağımsız konutlar, kullanıcının bireysel kimlik vurgusunu en belirgin anlamda dile getirdiği araçlardır. Kendine yeten bağımsız bir konut, aynı şekilde kendine yeten bağımsız bir kullanıcının varlığını temsil eder. Konutun mimari karakteristikleri, peyzaj düzenlemesi, kullanılan ışıklandırma ve dekoratif malzemeler, bakım gibi unsurlar da **'bireysel kimliği'** vurgulayan öğeler olmaktadır. Öte yandan, konutlar kullanıcının **'toplumsal kimliği'**nin de bir göstergesidir. Örneğin, Amerikan Kızılderileri'nin yerleşimlerinde, konut birimleri ve düzenleri, kullanıcılarının, özellikle toplumsal bağlarının ve kimliklerinin göstergesi olmaktadır. Yaşama mekanları, merkezi bir avlu ya da meydanın çevresine teraslanırken, terasevler birbirleri üzerine modüler apartman birimine benzer biçimde oturmaktadır. Tüm yaşam birimleri ve meydan adeta tek bir yapı gibidir. Tüm konut birimleri ve genel yerleşim, birey ile toplumun birliğini yansıtmakta; toplumsal kimliğin vurgusunu oluşturmaktadırlar (Altman & Gauvain, 1981).

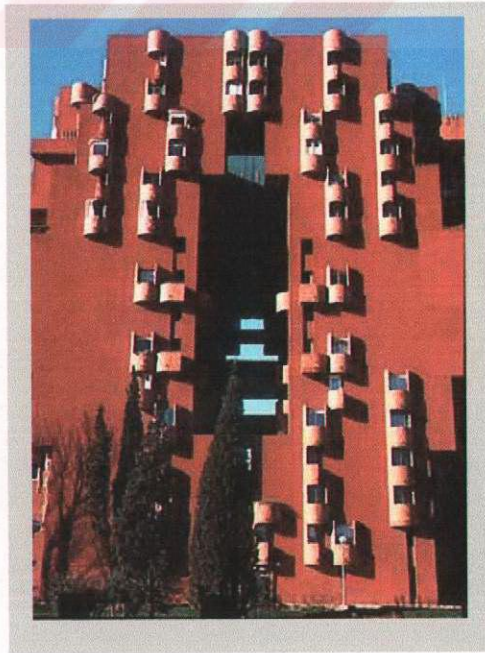
Toplu yerleşim birimleri, geleneksel ve toplu konutlar gibi yaşama mekanları, kullanıcısının bireysel kimliği hakkında, dışarıyı en asgari düzeyde bildirmekte dirler. Bu tür fiziksel çevrelerde kullanıcı, özellikle topluma ait 'homojen bir varlık' olarak yansıtılmaktadır. Ancak bu denli empoze edilmiş kurallara ve fiziksel organizasyonlara rağmen, yaşam konuta girip, konut eve dönüştüğünden itibaren, kullanıcı kendi içgüdüleri ve gayretiyle, bir biçimde bireysel kimliğini vurgulamanın yollarını aramaktadır. Daha önceki bölümlerde 'kendine mal etme' ve 'kişileştirme' süreçleri olarak ele aldığımız insanın mekanını kendine dönüştürme çabaları, kimliğin izlerini fiziksel çevreye yansıtmaya gereksiniminden doğmaktadır. Örneğin:

Norveç Bergen'de, yerel bir liman yerleşiminde, evler ahşaptır, benzer stilde, ve doğrudan dar sokaklara cephelenir (...) her ev birbirine benzerdir ve büyük ihtimalle toplumsal normları ifade ederler. Buna rağmen, dışarıya karşı da kayda değer bir bireyselleşme ve kişileştirme söz konusudur. Evler değişik renklerde boyanır, bazı pencerelerin çerçevelerinde süslü biçimler vardır, perdeler farklı dokumalardır ve farklı desenleri vardır ve ön pencerelerde ise özel objeler sergilenmektedir (Altman&Gauvain, 1981, s.298).

Özellikle toplu yerleşim birimlerinde, kullanıcıların 'bireyselliği'ni vurgulamak ve türdeş bir kimlik anlayışından kaçınmak üzere, bilinçli bir biçimde cephelerde monotonluğu ve benzerliği kıran çeşitlenmeler, esnek plan çözümleri ile farklı hanehalkı yapısına yönelik alternatifler gibi mimari yaklaşımlar dikkati çekmektedir (Fotoğraf 3.8 ve 3.9).

FOTOĞRAF 3.8- Moshe Safdie'nin Montreal Habitat'67 Projesi
(www.cac.mcgill/safdie.html)

FOTOĞRAF 3.9- Ricardo Bofill'in Walden7 Blokları.
(www.bofill.com.)

Bir başka açıdan bakıldığında, bireysel kimliğin açığa çıkarılmasının yanında, konutun, 'sosyal statü göstergesi' olması da popüler bir sosyolojik temadır. Konut, özellikle 'görünür' bölümleri üzerinden, kullanıcısının topluma ve dış dünyaya bağlı bir birey olarak, kendini nasıl gördüğü ve ailesine veya yakınlarına nasıl tanıtmak istediğini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, konutun en azından belirli bölümleri, özellikle kullanıcının statüsünü ortaya koymaya veya dışarıya sunmak istediği kimliğe yönelik olmaktadır. Özellikle oturma odaları, sosyologlara göre 'dışarıdan' gelenlere en 'ulaşılabilir' olan, dolayısıyla 'dış dünyanın penceresi' ve aynı zamanda da bariz birer 'tüketim ortamı' olarak tanımlanmaktadır (Fotoğraf 3.10). Oturma odaları, misafir odaları ya da 'salon'lar, 'kendinin sunumu' ve sosyo-ekonomik konumun objektif bir göstergesidir (Duncan,1982). Pek çok barınma modelinde, evin diğer tüm mekanlarından daha fazla oturma odasının misafirlere 'performansların' sunulduğu bir yer, bireyin bilinçli ya da bilinçaltı toplumsal kimliğini ifade etmeye çalıştığı en belirgin mekan olagelmıştır (Cooper, 1977) .

FOTOĞRAF 3.10 Toplumsal Kimliğin Sunumu Olarak Bir Misafir Odası
(Country Homes, 2000/9, s.70)

Gelir izin verdikçe '**kendinin sergisi**' ya da '**sunumu**' oturma/misafir odasının sınırlarını aşmakta, evin cephesine, ön bahçe ve mahalle düzeyine, konutların ya da rezidansların kontrol edildiği yere değin ulaşmaktadır. Buna bir örnek olarak, Nancy G. Duncan'ın, 'Home Ownership and Social Theory' adlı çalışmasından, Kanada orta sınıf konutlarının dışarıyla kurduğu kimlik iletişimi gösterilebilir:

*Konut misafirleri etkilemek ve sahiplerinin sosyal durumunu yansıtmak üzere büyük maliyetlerle tasarlanmış bir **sahnedir**. Hol, resepsiyon bölümü, yaşama bölümü, yemek odası ve rekreasyon odası en bakımlı ve en itinalı dekore edilmiş yerlerdir. Resim gibi pencereler, arkadaki büyük bahçe yerine ön cephenin sokağa dönmük oluşu, 'sahneleme' göstergeleridir. Yoldan geçenler, dökümlü perdeler arasında büyük piyanonun, kristal avizenin veya kırmızı brokard sandalyenin sahibini görebilirler (Duncan,1982, s.120).*

Konutun ve içindeki nesnelerin teşhiri ile kuvvetlenen özsaygı ve insanların günümüzde çok önemli bir fiziksel değer olan konutla birlikte '**sembol satın alma**'ları da bir başka güncel tartışmadır. Clare Cooper Marcus, azımsanmayacak kadar fazla kullanıcının, hakiki bir İtalyan villa ya da gerçek bir çiftlik evinin ne olduğunu ve oradaki yaşantı mekanını bilmeden, statüsünü kuvvetlendirmek, kendini dışarıya yansıtmak ve seyircilerin onayını almak üzere konut seçimleri yaptıklarına değinir. Aynı durum, iç mekan tasarımı ve dekorasyonlarda da sözkonusudur. İlginç bir örnek olarak, fabrikalarda kullanıcıların renk ve zevklerine göre sipariş usulü üretilen '**orijinal**' yağlı boya tablolara dikkati çeken Franklin Becker, statü adına, sanatın ticarileştirildiğini (*schlock art*) vurgulamaktadır (Becker,1977). Konut için de aynı durum geçerlidir:

*Başarılı **görünmeniz** gerekir. Konut çok somut bir başarı sembolüdür... ve rezidans içinde yaşamaktan öte bir amaç ve sembol olarak görülür (Becker, 1977,s.9).*

Konutun bir sosyal statü objesi olma durumunu genellemek gerekir. Özellikle statünün sonradan kazanılmayıp atfedildiği kültürlerde -ki bu daha çok geleneksel dünyalar için geçerlidir- konut bu denli teşhire yönelik bir nesne olarak değerlendirilmemektedir. Günümüzde ise 'görüntü' neredeyse 'kendi' ile özdeşleşir hale gelmiştir.

Özetle, konut; somut anlamda paylaşılan bir iletişim olarak, kullanıcısının 'bireysel ya da toplumsal kimliği'ni deklare etmekte ve çevreye yaydığı bu mesajlarla, dışarıdakilerin kullanıcıya yönelik eğilimlerine, yargularına fazlasıyla etki etmektedir.

Şüphesiz konut aynı zamanda kendi kullanıcılarına da mesaj gönderir ve belki de en esas olan 'kullanıcıya giden yansımalar'dır. Kullanıcının, mekan ile iletişime girdiği andan itibaren artık dışarıdan 'görünür' olan konutla değil, 'yaşanan' bir yer olarak ev ile iletişimi sözkonusu olmaktadır.

3.3.1.2 'Kendi' Kimliğinin İletişimi Olarak Ev

'Bensiz olamazlar, dönerler
Çok denedim.
Ben büyüğüm, affederim
Ben evim.'

— BEHÇET NECATİGİL

İnsan 'kendi'nin bilincinde olan bir varlıktır. Ancak 'kendini bilmek ya da farkında olmak' direkt bir deneyim *değildir*. İnsan doğası gereği varoluşunu çeşitli amaçlara yönlendirerek denetleyebilmekte ve dolayısıyla da 'kendi' varlığının 'farkına varmakta'dır (Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton, 1981). Bu şu demektir; insanın kendinin 'farkındalığı' ancak kendini yansıtmakla mümkün olmaktadır. 'Ben kimim' diye sorduğumuzda, 'ben'i temsil eden bilgilere veya işaretlere yöneliriz. Kimse, hiçbir zaman, kendini oluşturan tüm duygularını, hatıralarını, düşüncelerini dikkate alamaz, onun yerine kendini oluşturan ve şekillendiren deneyimleri temsil eden ve kendinin farkındalığını yaratan 'şeyler'i düşünür. Kendimizi öncelikle diğer insanlarda, şeylerde ve yerlerde, kısacası dışarıdan gelen deneyimlerle anlamaktayız. Dolayısıyla, 'kendini farketmek' bir süreç içeren, dolaylı bir psikolojik işlem olmaktadır. " 'Kendi' hiçbir zaman direkt olarak bilinemez, ancak kendinin farkındalığı bir sonuç ya da çıkarsama olabilir" (Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton, 1981, s.3) .

Clare Cooper Marcus, insanın en esas arketipinin 'kendi' olduğunu vurgular. Cooper'a göre, insan bu arketipi anlamak ve ona somut bir ifade getirmek için buna yakın ve anlamlı, öncelikle görülebilir ve tanımlanabilir fiziksel formları ya da sembolleri seçmektedir (Cooper Marcus,1974). Buna göre, 'kendi'ni en belirgin olarak temsil eden ilk biçim insanın 'beden'i olmaktadır. Beden, hem 'kendi'ni ihtiva eden bir cisim, hem de 'kendi'nin somut bir dışavurumu olarak varolmaktadır. Yine bu bakış açısından devam edildiğinde, insan, bilinçaltı düzeyde 'kendi'ni anlamak için evi seçmektedir; zira ev de aynen beden gibi, bireyin içsel dünyasının temel koruyucusu, ihtiva edicisi, kendinin somut olarak dışavurumu ve sembolü olmaktadır (Cooper Marcus,1974). 'Kendi'nin yansıması olarak ev, içinde yaşayan insanın, 'kendi' ile içsel diyalogunu kurmaktadır:

Amerikalı bir turist, bir Polonyalı haham olan Hofetz Chaim'i ziyaret eder. Turist hahamın yalnızca kitaplar, bir masa ile banktan ibaret olan basit evini görünce şaşırır.

'Haham efendim' der turist, 'mobilyalarınız nerede?'

'Seninki nerede?' diye yanıtlar Hofetz Chaim.

'Benim ki mi?' diye sorar kafası karışan Amerikalı. 'Fakat ben sadece buradan geçiyordum.'

'Ben de öyle,' diyerek yanıtlar haham (Tales of Hassidim'den aktaran Cooper,1995,s.249).

İnsan eve ya da başka bir deyişle 'dünya yüzündeki bir köşeye' alıştıkça, ona hakimiyet kurmaya başlamakta ve fiziksel doku üzerine kendinden bir şeyleri yansıtmaktadır. Yerleştirdiği mobilyalar, onu düzenleme biçimi, astığı resimler, satın aldığı bitkilerin hepsi, insanın 'kendi' hakkında, evine gelecek kadar yakınlaşmış olan insanlara ve özellikle de 'kendi'ne geri gönderdiği mesajlar olmaktadır. Ev, bu açıdan kendinin doğrulaması ya da itirafı olarak görülebilir. Başka bir deyişle insanın "'kendi'nden yayılan psişik mesajlar onun nesnel sembolüne ulaşmakta, 'kendi'nin doğasını açığa çıkarmakta ve mesajlar tekrar nesnel sembolden 'kendi'ne dönmektedir" (Cooper, 1974, s.132) .

Evin bilinçaltı düzeyde insanın 'kendi' ile kurduğu ilişkiyi yaratması, insanın arkaik geçmişi, kimliği ve hatta gelecek ile ilişki kurmasını deşifre eden psikanalitik çalışmalara en kapsamlı ve temel olarak Carl Gustav Jung'un otobiyografisinde

rastlanır. Bu otobiyografi, daha sonra Clare Cooper Marcus'un 'House as a Mirror of Self' adlı spekülatif düşünsel çalışmasına kaynak oluştururken, Cooper'ın bu yazısı ev-kimlik ilişkileri üzerine daha derin düşünmeye ilham kaynağı olmuştur.

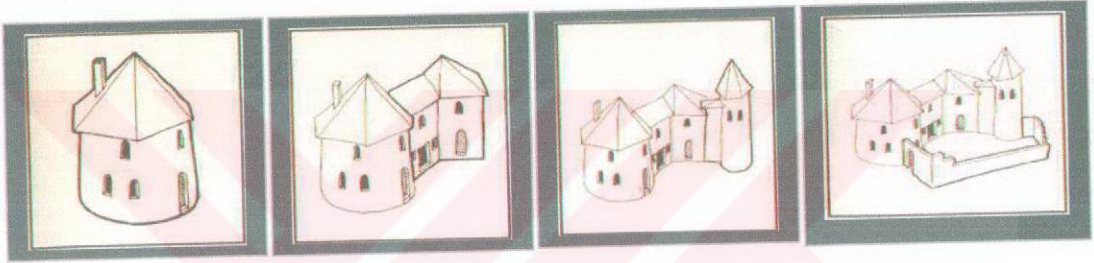
Jung'a göre zihnin büyük bir bölümü bilinçaltıdır. Zihinsel hayat ise tamamen bilincin gelişiminden ibarettir. Jung 'bireyselleşme'yi (*individuation*), içsel bütünlüğe doğru yapılan bir yolculuk olarak tanımlar. Ona göre, bilincinde olalım ya da olmayalım, her ilişki, olay, kaza ya da iyi şans hayata dair bir 'öğreti'dir, bizi 'kendi'mizi anlamak adına 'bütüne' götüren bir rehberdir. Jung, yerlerin ve evlerin de aynı şekilde böyle bir rolü olduğunu savunmaktadır.

Evin insan ile iletişimini yani özünü anlamak, edebiyat, şiir ya da düşlerde daha belirginleşir; çünkü, bu boyutlarda, bilinçaltı düzeylerindeki yapılar daha belirgin anlamda açığa çıkmaktadırlar. Carl G. Jung otobiyografisinde, kendini 'ev' olarak görüşünün rüyasını ve onu keşfini şöyle aktarır:

"Bilmediğim bir evdeydim, iki katlıydı; 'benim evim'di. Kendimi üst katta buldum, rokoko stili eski değerli parçalarla döşenmiş salon gibi bir yer vardı. Duvarlarında değerli resimler asılıydı. Benim evim olması gerektiğini düşündüm ve 'fena sayılmaz' dedim içimden. Sonradan farkettim ki aşağı katın neye benzediğini bilmiyordum. Merdivenlerden inerek aşağıya indim. Herşey daha da eski görünüyordu ve evin bu bölümünün onbeş ya da onaltıncı yüzyıldan kalma olması gerektiğini düşündüm. Mobilyalar ortaçağdandı, yerler kırmızı ateş tuğlastıydı. Her yer karanlıktı. Bir odadan diğerine geçerken, 'şimdi bütün evi keşfetmeliyim' diye düşündüm. Ağır bir kapı ile karşılaştım ve açtım. Ardında, taş bir merdiven mahzene iniyordu. Tekrar aşağı indiğimde kendimi çok eski ve güzel kemerli bir odada buldum. Duvarları incelediğimde, sıradan taş blokların aralarındaki tuğlaları ve sıvanın arsındaki tuğla parçalarını keşfettim. Bunu görür görmez de duvarların Roma devrinden kaldıklarını anladım. Merakım daha da artmıştı. Yere daha yakından baktım. Kalın taş levhalar üzerinde bir çengel farkettim. Çekince, taş levha yukarı kalktı ve bir merdiven daha dar taş basamaklarla daha da derinlere iniyordu. Yine indim, kayaya oyulmuş dar bir mağaraya girdim. Yerde kalın tabaka toz, tozun üstünde kemikler ve kırık çanak çömlek, ilkel kültürlerden kalma gibi duruyordu. Keşfettim ki bunlar iki kuru kafa, çok eski oldukları belli, yarı dağılmıştı. Sonra uyanmışım (Jung, 1969).

Jung, düşünüyü ya da bilinçaltından gelen mesajları şöyle yorumlamaktadır: Ev zihnin bir sembolüdür. Salon, bilinç düzeyini temsil etmekte, yaşanan yeri kastetmektedir. Zemin kat, bilinçaltının ilk düzeyidir. Aşağılara indikçe, daha karanlık ve yabancı olan görüntüler, bilinçaltının derinliklerini ve sonuçta vardığı mağara kendi bilinçaltındaki 'ilkel' insanı temsil etmektedir (Cooper, 1974).

Bir süre sonra Jung, düşündeki evleri sözlerden somuta dökmüş ve Zürih Gölünün yakınında bir kule ev inşa etmiştir. Jung, evi inşa ederken zaman içinde bölümler eklemiş, süreç içinde kule evini geliştirmiştir. Böylelikle olgunlaşan ve gelişen bir ruh, somut anlamda bir yapıda temsil edilmiştir (Şekil 3.19).

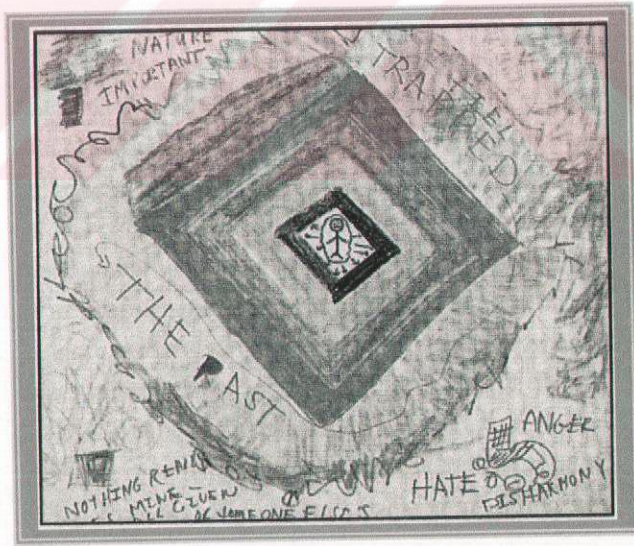
ŞEKİL 3.19- Jung'un Bollingen'de İnşa Ettiği 'Kendi' Evinin Diyagramları. Çizimler Jung'un Evinin ve 'kendinin' gelişim aşamalarını ifade etmektedir (Cooper, 1995, s.49).

Başından beri kuleyi olgunlaşmamın oluşacağı bir yer gibi görmüştüm- bir ana rahmi ya da anne figürü gibi ki içinde kendimi oluşturabileceğim, kendim olduğum ve olabileceğim bir yer. Bana taşta tekrar doğuyor olabileceğimi hissettirmişti. Bu bir bireyleşme (individuation) sürecinin somutlaşması idi... Tüm bu inşa etme eylemi boyunca, bu meseleleri hiç düşünmedim... Sadece nihayetinde tüm parçaların nasıl yerine oturduğunu ve anlamlı bir biçime - ruhsal bütünlüğün sembolüne ulaşıldığını gördüm (Jung, 1969)

İnsanın ruhsal gelişiminin her devrinde ev ile farklı bir ilişkiye girdiği saptanmaktadır. Bu durum, evin, insanın iç dünyasını ve 'kendi'ni yansıtmasından kaynaklanmaktadır. Çocukluk, buluş çağı, ilk ev, evlilik gibi devirler hep yaşamsal dönemlerdir ve 'yer'ler ile büyümektedirler. Kadınların özellikle psikolojik dönüşüm ya da buhran yaşadığı dönemlerde evlerinin düzenini veya mobilyalarının yerlerini değiştirmelerinin yaşadıkları değişimlerle ilgili olduğu bilinir. Hamile kadınların evlerine karşı takındığı belirgin ve benzer tavırların, evleri ile yaşadıkları psikik düzeydeki birtakım ilişkilerin ifadesi olduğu saptanmıştır:

'Evi baştan başa temizlemek için aniden gelen dürtüler çoğu hamile kadında görülen belirtilerdir. Bu, pratik düzeyden bakıldığında gelen bebek için yapılan hazırlıklardır, ancak ev halihazırda fazlasıyla temiz ve doğum yaklaşmakta ise bu bir başka ve daha önemli bir düzeyin göstergesidir. Kadın bilinçaltında bedenini ev ile kimliklendirmekte olduğunu belirtilerini göstermektedir. Evi temizler ve herşeyi düzene sokarsa, diğer yaşama mekanı ya da doğmamış çocuğunun 'evi' (ana rahmi) için de bir şeyler yapmakta olduğunu hisseder (Cooper, 1974, s.135).

Cooper'ın Berkeley'de yaptığı araştırmalarda da yatak odalarının yoğunlukla kişileştirilmiş olduğu ortaya çıkmakta, özellikle genç odalarının evin diğer mekanlarından çok daha belirgin kimlikli bir yapıya sahip olduğunu görülmektedir. Özellikle, buluş çağı döneminde yatak odalarının dağınıklığı, gencin ebeveynlerine karşı bilinçaltı düzeyde bir başkaldırıdır; henüz biçimlenmekte olan kimliğini deklare etme ve duyurma biçimi olarak yorumlanmaktadır. Aşağıdaki çizim ise bir kadının evi hakkında hissettiklerinin ifadesidir. Burada, kocasının eski karısı tarafından döşenmiş olan evinden nefret eden kadın, mekanıyla yaşadığı kimlik uyumsuzluğunu sergilemektedir (Şekil 3.20).

ŞEKİL 3.20- Bir Kullanıcının Evi Hakkındaki Görüşü (Cooper, 1995, s.13).

Çocukluk devri, 'kendi' bilincinin oluşmaya ve onun biricikliğinin deneylenmeye başlandığı devirlerdir. Çocukluğa ait özel mekanların da insanın 'kendi' ile kurduğu iletişimde kilit bir rolü vardır; ve bu mekanların 'kutsal' bir değeri olduğu söylenebilir. Çocukluk devrinde yaşanan çevre ve yerler, şimdiki 'kendi' kimliğinin temellerini oluştururlar:

İlk evler ilk deneyimlerin zeminidir. Yer düzleminde oda oda emeklerken, daha sonradan büyük dünyaya uyarlayacağımız kuralları keşfediyoruzdur; ve mekana ve boyuta ilişkin tüm kavrayışlarımızı burada karşılaştıklarımızla tanımladığımızı kim yadsıyabilir? (Malouf, 1986, s.8).

Yetişkin devrelerde, özel çocukluk mekanların **tekrar üretildiği** görülmektedir. Bu durumu, Berkeley'de peyzaj mimarlığı üzerine araştırma yapan Helena Worthen, 'How Does Your Garden Grow?' adlı yüzü aşkın değişik evin bahçesinde yaptığı bir incelemede belgelemektedir. San Fransisco körfezine bakan yeni yerleşimlerden birinde yapılan bu çalışmada, kullanıcılar 'nerede' olduklarını anlamak için geçmişe başvurmaktadırlar. Kendilerini 'evlerinde hissettirecek' bitkilerle bahçelerini donatmışlardır. Bahçelerinde iklime ya da ekolojiye uygun bir bitkilendirme arayışına *gidilmemiş*, onun yerine yerel alışkanlıklar mekana taşınmıştır. Buna göre, Oregon'lu bahçesini güllerle bezerken, Hawaii'den gelen kişi tropik bir orman oluşturmuştur. İtalya'dan gelen ise sebze yetiştirmektedir (Worthen,1975) .

Öte yandan, çocukluk mekanları gizlilik ve keşiflerle ilgilidir. İnsan 'kendi' ile iletişim kurmak için öteden beri 'gizli köşe' lere başvurmuştur.

En azından bir odanızın yada bir köşenizin olması lazım, kimsenin sizi bulamayacağı, rahatsız edemeyeceği ya da fark edemeyeceği. Kendinizi dünyadan çözebilmeniz, özgür kılmanız, sizi bağlayan tüm gerilimleri gevşeterek görüntüden, sestən, düşünmeden kaybedebilmeniz gerek (Merton, 1961, s.159).

P. Korosec-Serfaty, 'the Home from Attic to Cellar' adlı, evin 'gizli mekanları'nı çözümlediği çalışmasında, tavanarası ve mahzenin asla atıl bölgeler *olmadıklarını*, tam tersine *bütünsel* bir ev deneyiminin özellikle de bu bölgelerin varlığıyla birlikte anlaşılabilceğine dikkati çekmektedir. Ona göre, hem özel hem de sosyal bir mekan olarak evin temel diyalektiği 'gizlilik' ve 'görünürlük' zıtlığıdır. Evin bu 'gizli'

(özel) yüzü ile ‘görünür’ (sosyal) yüzü arasında dinamik bir ilişki vardır. Evin ‘gizli bölgeleri’ ya da alt-alanlar olarak; dolaplar, çekmeceler, balkonlar, garaj, tavanarası ve mahzen sayılabilir. Serfaty’ye göre, bu gizli mekanlar, ev deneyimini bütünleştirmektedirler. Modern konutlar, bu alt mekanlardan genelde yoksundurlar. Özellikle de apartman ve toplu konutlarda balkonların, tavanarası ya da mahzen işlevinde kullanıldığı görülmektedir. Tavanarası ve mahzen Jung’un düşlerinde açığa çıkardığı ve Bachelard’ın derinlemesine çözümlediği farklı zihinsel ya da psişik düzeyleri temsil eden öğelerdir. Onlar birer birikim yeridir. Kullanılan ya da kullanılmayan pek çok nesnenin saklandığı yerlerdir. Serfaty’nin tavanarası ve mahzenin ifade ettiği çeşitli anlamları açığa çıkarmak üzere yüze yakın kullanıcı ile yaptığı görüşmelerden birkaç örnek aşağıda aktarılmaktadır. ‘Kendi’ ile iletişime geçilen bu ‘gizli yerler’in kullanıcılar üzerindeki önemi bu suretle belirginleşmektedir:

-Yağmur yağdığında tavanarası çocukların sığınak yeri olur. Oynar, zıplar kendilerine tüneller yapar ve hatta orada uyurlar (Korosec-Serfaty, 1984, s.309).

-Çatı dolu olduğunda kendimizi iyi hissediyoruz (Korosec-Serfaty, 1984, s.309).

-Benim için bu tavanarası, aile hatıralarının kutusu gibidir. Oraya çıktığımda atalarımın yaldızlı çerçeve içinde cam kaplı portrelerini görürüm. Annemin hatıra defterini sakladığı yerdir (Korosec-Serfaty, 1984, s.315).

-Bizim evimizde ben çocukken annem ve babam hiçbir şeyi saklamazlardı... Büyükannenizden bir şey kaldığında, aile anılarınızı hatırlarsınız... Hiçbir şey yoksa, geçmiş de yoktur (Korosec-Serfaty, 1984, s.316).

Özel alanlar, köşeler ‘kendi’ ile iletişimin tanımlı yerleri olurken, eve ait bu tür sabit mekanların yanısıra, sabit olmayan nesnelere ya da eşyalar da bu diyaloga büyük ve hatta esas katkıyı sağlamaktadırlar. Rapoport, ‘Meaning of the Built Environment’ adlı çalışmasında, yapı çevre elemanlarını; ‘sabit’, ‘yarı-sabit’ ve ‘sabit olmayanlar’ olarak gruplamakta ve kişileştirme eyleminin özellikle ‘sabit olmayan’ elemanlar üzerinden vurgulandığını saptamaktadır.

İnsanların ‘eşyalar’a karşı oluşturduğu ‘duygusal bağlılık’ göz ardı edilmemesi gereken önemli bir özelliktir. İnsanlar bilinçli ya da bilinçsiz biçimde, sahip oldukları

eşyaların **kendilerinin parçaları** olduğunu düşünürler. E. Prelinger yüzü aşkın kişi üzerine yaptığı bir araştırmada, kişilere ‘kendi’nin uzantısı olan ve olmayan şeyleri sıralamalarını istediğinde; birinci sırada, beden veya uzuvların; ikinci sırada, bilinç ve değerler gibi psikolojik işlemlerin; üçüncü sırada, yaş, meslek gibi kişisel kimlik değerlerinin ile hemen ardından da kişisel eşyaların geldiği ortaya çıkmıştır (Csikszentmihalyi & Rochberg-Halton, 1981). **Dolayısıyla, evin içindeki eşya ve mobilyaların ‘kimlik iletişimi’ndeki rolleri büyüktür.** Dekorasyonun kullanıcının zevkini ve kendini yansıttığı bilinen bir durum iken, Cooper, insanların dekorasyon konusunda uzmanlara başvurmalarının, ‘kendi’lerinin ‘ne olduğu’ hakkındaki kararsızlıklarına bağlayarak, evdeki eşyaların ve mobilyaların kendi ile iletişiminin ne denli esas bir unsur olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır (Cooper, 1974).

Evin kendi kimliğini yansıtması ve iletişim kurması tamamen öznel, kişiye bağlı süreçlerdir. Ev, tam anlamıyla bir ‘iç’ ve ‘dış’ ya da ‘kendi’ ile ‘kendi olmayan’ diyalektiğinde deneyimlenen bir mekandır. İç dünya ile dış arasındaki dinamik ilişki ev mekanın özünü taşımaktadır. Bu mekanın sınırları kimi zaman somut bir takım fiziksel göstergeler, kimi zaman ise soyut mekanizmalar ve deneyimlerle ancak her zaman **kişiye özel** olarak varolmaktadır.

Görülmektedir ki, ‘kullanıcı kimliği’, konut ve ev için önemli ve temel kavramdır; ancak gerek konutun, gerekse de evin ‘kimlik iletişimi’nin boyutları farklılaşmaktadır. **Konut, genelde insanın dışarıya sunduğu kimliğinin bir göstergesi olurken; ev, kullanıcının tüm boyutlarıyla kendini deneyimlediği ve kendi ile ilişki kurduğu bir ortamı ifade etmektedir.**

3.3.3 Kullanıcı Anlamına Yönelik Karşılaştırma

Kimlik üzerine üretilen söylemlerde sıklıkla karşılan ‘bireysel kimlik’ ve ‘toplumsal kimlik’ deyimleri, insana ait temel bir niteliği net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu da; insanın hem ‘**sosyal bir varlık**’ olarak görülüşü ve dolayısıyla toplum içinde bir kimliğe sahip oluşu, diğer taraftan kendine ait olan dünyası ve kişilik özellikleri ile ‘**bireysel bir yapı**’ ya sahip oluşudur. İnsan bu iki zat gerilim

İNİNDE, hem toplumsal yapının hem de İÇSEL DÜRTÜLERİNİN arasında bir dengede yaşamaktadır. Bu nedenle de, yaşam dünyasını ve mekanını, bu ilişkiler bağlamında anlamlandırmaya çalışmaktadır.

İnsan, İNİNDE bulunduğu sosyal düzenin gereği, konutu bir ‘mülk’ olarak benimsemekte ve onun için, konutun sosyal ilişkilerin sonucu doğan bir ‘ticarî bir değer’i olmaktadır. İnsan için konut mülkiyeti temel bir hak ve gerekliliktir. Daha öznel ve bireysel bir yapı olarak evin, kullanıcısı için, ‘psikolojik anlam’ larından söz edilebilir. Ev ‘zihinsel bir mülkiyet’ olarak, kullanıcısının ‘mahremiyet mekanizması’ ve ‘egemenlik alanı’ olmaktadır.

3.3.3.1 Mülkiyet ve Konutun Ekonomik Anlamı

Günümüz barınma modellerinde konut, temel anlamda kâr amaçlı üretilen bir mülktür. Bu gerçeğin altında ise toplumsal yapı ve buna bağlı olarak işleyen ekonomik düzen yatmaktadır. Özellikle, kapitalist toplumların yapısına bakıldığında, ilişkilerin çoklukla ‘karşılıklı kullanım’ üzerine kurulu olduğu görülür. Marx’ın kapitalist toplumların genel yapısına yönelik kuramlarında ve kapsamlı analizlerinde ve ayrıca bu söyleme temellenen diğer çalışmalarda da genel anlamda ifade edildiği gibi, kapitalist düzende insanlar “birbirlerini ve hatta kendilerini sınırlı kaynaklara ulaşabilmek için özel ve rekabetçi birimler olarak görmektedirler” (Agnew,1982, s.61). Bu bağlamda, ‘özel hayatı’ tanımlayan Marx ve Engels’e göre ‘bireysellik’ ya da diğer bir deyişle ‘bireyin kendini otonom bir varlık olarak görüşü’ genel yaşam anlayışını ve hayata bakışı şekillendiren bir unsurdur. Öte yandan, yine Marx’a göre, bu toplumsal yapının bir diğer temel özelliği ise, “her tür eylem ve ürün, başka tür bir eylem ve ürüne dönüşemiyor, bir karşılığı bulunmuyor ise bir değerinden söz edilemeyeceğidir” (Agnew, 1982, s.61). Öyleyse, emeğin paylaşımı adı altında insanlar, özel ilişkileri düzeyinde birbirinden bağımsız ve birbirine kayıtsız olarak yaşayabilirken, ekonomik aktivitelerinin doğası gereği birbirlerine **bağımlı olmak durumdadırlar.**

Bu tür bir toplumsal yapı içinde, birbirine kayıtsız fakat birbirine bir o kadar da bağlı bireylerin ilişkileri ‘sosyal bağlamı’ biçimlendirmekte; ve ‘sosyal bağlam’ ‘dönüşüm/ticarî değeri’ ile tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, birey zorunlu olarak ürün ya da eylem üretmelidir; ardından her bireyin eylemi ve ürünü başka bir eyleme ve ürüne dönüşecektir. Bu ilişkilerin sonucunda, nesnel ve ölçülebilir bir ‘ticarî değerin’ yaratılması gereği doğmuştur. Marx’a göre, tüm eylemlerin ve ürünlerin ticarî değerlere dönüşmesi, insanî ve sosyal ilişkilerin ihmal edilmesini ve insanın ekonomik işlemlerde bir araç olmasını doğurmuştur.

Dolayısıyla, işte ya da emek dışı işlemlerde, sosyal ilişkiler nesnelleşmekte, somutlaşmakta ve daha kayıtsızlaşmaktadır. “İnsanlar kendilerini kimliklendirmek ve değerlendirmek üzere somut cisimleri seçmeye başlarlar” (Agnew, 1982, s.62). Sosyal statüyü objeler üzerinden belirlerken bu objelerin de ticarî değerleri önem kazanmakta ve ticarî değer bir anlamda statü değerini belirlemektedir:

İnsan ile dünyasının gerçek ilişkisi bilinç düzeyinde tersine çevrilmiş durumdadır. Dünyanın üreticisi olan insan, onun ürünü olarak anlaşılmaya ve insan eylemleri insanı kapsamayan süreçlerin bir fenomeni olarak görülmeye başlanmıştır. Anlamlar, insanın ürettiği değil; adeta kendi kendine bir oluş, nesnelere doğası olarak algılanmaya başlanmıştır (Berger & Luckmann, 1966, s.89).

Genel hatlarıyla aktarılan bu tabloda, insan, sosyal bir varlık ve ekonomik düzenin bir parçası olarak dünyayı nesnelleştirerek ve cisimleştirerek algılamaya başlarken, barınma/ikamet eylemine yönelik olarak da aynı nesnel anlamlandırmalara yönelmekte, ‘görülebilir’ ve ‘okunabilir’ olanı kabul etmektedir.

Barınma eyleminin temel bir unsuru ve nesnesi olarak konuta, ‘ticarî bir değer’ olarak bakıldığında; konut, emeğin bir karşılığı olmakta ve kişisel bir sermaye olarak değerlendirilebilmektedir. Öte yandan aynı bağlam içinde, konut mülkiyeti, hem bir sermayenin göstergesi olarak bir gelecek güvencesi hem de bireysel bağımsızlığın bir garantisi olmaktadır. Bir diğer deyişle; konut, bir ‘mülkiyet’ olarak, ‘statünün ve otonom bireyin göstergesi’, bir meta gibi alınıp ve satılabilen bir ‘ticarî değer’ olarak nitelendirilmektedir.

Bir önceki bölümde, konutun bir ‘kimlik ve statü göstergesi’ olarak varlığına değinilmişti. Aynı paralelde, ‘mülkiyet’ ya da ‘konut sahibi olmak’ da bir nitelik ve statü göstergesi olmaktadır. “ ‘Konut sahibi olmak/olabilmek’ sosyal bireye ait bir eşik kriterdir ve tanıma göre mülk sahibi olmayanların (kiracıların) karşılaşmadığı bir durumdur” (Agnew,1982,s.75). Buna göre, bir ‘mülkiyet’ olarak konut, sahibinin kimlik duygusunu belirlemeye bir katkı sağlamaktadır:

Kişinin kendi özel mekanı üzerinde hakimiyetinin oluşması, ona özgürlük ve başkalarının denetiminden alıkonmayı sağlar.... ikinci ve daha da önemlisi, kendisi için bir şeyler yapma gücü ile daha ‘birey olma’ ve tatmin duygusunu yaşatır (Agnew,1982,s.76).

Konut mülkiyeti, kimlik, statü ve otonomluğa bir gösterge oluştururken, konutun kendisi başlı başına bir ‘ekonomik değer’ olarak karşımıza çıkar. Konut satın almak, çoğu insan için pahalı bir sorundur; dolayısıyla konut, kaydadeğer bir ‘finansal yatırım’ olmaktadır. Seeley’nin, konut mülkiyetinin anlamı üzerine yaptığı bölgesel bir çalışmadan edindiği izlenimlerde, konutun kullanıcı açısından ekonomik değerinin açıkça vurgulandığı görülmektedir:

Konut, içinde değerli eşyaların biriktirildiği bir yer olmaktan öte, kendisi, kendi doğruları içinde anlamların gömülü olduğu mükemmel bir artifaktır. Sahip olunan en somut, en pahalı, ve en sürekli kullanılan fiziksel nesnedir (Crestwood-çalışma alanından söz ediyor)... Konut, bir bakıma kullanıcılarına sahiptir; gösterilmesi gereken ihtimam ve bakım, mülk sahibinden çıkardığı aylık aidat ve geri ödemeleri ile... (Seeley’den aktaran; Agnew, 1982, s. 77)

Bir ‘yatırım’ olarak konutun, kullanım ve statü değeri, ticarî değeri ile yakından ilgili olmaktadır. Konut, çoğunlukla kullanıcısının gözünde diğer değerlerinden önce ‘maddi bir değer’ dir.

Biraz daha ileri gidildiğinde ise konut başlı başına, ‘kârın potansiyel kaynağı’ ve ‘finansal bir güvence’ olarak varolmaktadır. Bir yatırım aracı olarak konut, çoğunlukla toplumda kâr sağlamak üzere ya da güvence amaçlı edinilen bir değerdir. Konutun yaşlılığa ya da ekonomik yapıdaki güvensizliğe karşı bir tedbir olarak değerlendirilmesi yaygın olarak gözlenen bir durumdur:

Toplumumuzda herkes için en yaygın olan düşünce, konutun sadece bir ev değil, tipik ve genel anlamda bir sermaye yatırımı ve birikmiş bir öz kaynak olmasıdır.(...) konutlar yaşamak için değil satılmak üzere satın alınmaktadır (Sternleib, 1972, s.39).

Konut edinimine ya da mülkiyetine yönelik eylemler ve mekanizmalar, en özelden en genel ölçüğe değin, sosyal ilişkilerin ve ekonomik işleyişin bir ürünü olmaktadır. Konut mülkiyeti, diğer mülkiyet hakları gibi, büyük ölçüde toplumun işleyen kanunları, mevzuatları ve ticarî pratikleri ile ilgilidir. Konutun finansal ya da ticarî değeri ise, konumuna ya da bulunduğu bölgeye olan arz talep dengelerine göre artabilmekte ya da azalabilmektedir (Smith,1971) .

Genel bir ölçekten bakıldığında ise, bina inşaat sektörünün ve finansmanının, kapitalist ekonomiler için temel bir alan olduğu görülmektedir. Pek çok ülkede konut sektörü, ekonomik sistemin bir parçası olarak, kent ve genel ülke ekonomisi için anahtar sektörlerdir. Temel anlamda, özel girişimler ya da devlet destekli kuruluşlarca idare edilen konut sektörü, dolaylı anlamda enflasyon, finansal derinlik, emek döngüsü ile ilişkilenen ve ödeme dengeleri, vergiler veya destekler yoluyla makro ekonomiyi etkileyen önemli bir sektördür (Smith,1971) .

Dolayısıyla konut, kullanıcısı açısından bir ‘yatırım ve mülk’ olduğu kadar, daha büyük ölçeklerde, bölgesel ya da ülkesel bazda da, sektörle ilgili insanları, grupları, kurum ya da girişimleri etkileyen önemli bir ‘ekonomik değer’ olmaktadır. Günümüze ait pek çok örnekte, bu kullanışlı değerın sunulması ve pazarlanmasında, insanın, ‘ev’e dair temel beklentilerinin ve imgelerinin araçsallaştırıldığına tanık olmaktadır. Bir ‘imge olarak ev’, insanın arketipsel motivasyonlarının ve gereksinimlerinin güçlü bir simgesidir ve bu güçlü metafor, konut pazarında, bunun farkına varanlar tarafından sıklıkla kullanılan bir araç olmaktadır. Konutun ticarî değerine, ev imgesinin büyük bir katkısı bulunmaktadır (Fotoğraf 3.11).

FOTOĞRAF 3.11- Konutun Pazarlanmasında 'Ev İmgesi'

Kısacası, konut bir barınak olarak temel bir gereksinim iken aynı zamanda 'konut sahibi olmanın' da önemli bir gereksinim olduğu görülmektedir. Konut mülkiyeti kişiye, hem sosyal anlamda emeğin bir karşılığı olarak bir yer ve statü belirlemede, hem de bireysel anlamda ona güvence, kimliklenme ve sahiplenme hazzı vermektedir. '**Mülkiyet duygusu**', insanın pekiştirmek istediği önemli bir özelliğidir. Simon Veil, 'The Need for Roots' adlı kitabında özel mülkiyetin, ruha dair hayati bir gereksinim olduğunu ifade eder:

"Ruh eğer bedenın uzantısına benzettiği nesnelere çevrili değil ise kendini izole, kaybolmuş, hisseder. İnsanın zihninde uzun ve kesintisiz bir süreç içinde oluşan, işinde, zevkinde ya da yaşamsal gereksinimlerinde kullandığı herşeye karşı, yenilmez bir sahiplenme eğilimi vardır (Veil, 1955, s.34).

Konut ve ev arasındaki ayrım, bu noktada da belirgin bir şekil alır. 'Sahiplenme' kavramı farklı boyutları çağrıştırabilmektedir. Sahiplenme, bir uçta nesnelere sahip oldukları ticarî değerlerine yönelik olabilirken, daha derin ve psişik düzeylerde bir ilişkiyi de tarif edebilir. Evin, ne doğrudan bir ekonomik değerinden, ne de alınıp satılan bir meta olduğundan söz edilebileceğine göre, 'ev'e yönelik 'sahiplenme', insanın nesnel olmayan psikolojik süreçlerini kastedecektir. Konut, kullanıcılarının bir finansal birikimi olabilirken, ev daha farklı bir boyutta onun duygusal ve düşünsel birikimleri olarak görülebilir.

3.3.3.2 'Egemenlik Alanı' ve Evin Psikolojik Anlamı

Politika bilimcisi Robert Rakoff'a göre, konutu ev yapan faktör, hakimiyet duygusunu tatmin eden duygular ile 'sahiplenme' ve 'mülkiyet duygusu' dur (Sanders,1990). Ev, özel ve kişisel bir mekan olarak, kullanıcısının sahip olduğu hem fiziksel hem de 'zihinsel bir mülkiyet' tir. Ev, insanın tüm anlamlarıyla 'kendi mekanı', yani gerek hukuksal gerek fiziki gerekse de psikolojik olarak kullanıcısının 'özel alanı' dır.

İnsanın kendine ait olan ya da kendileştirdiği mekan üzerinde sergilediği tavır ve davranışlar üzerine yapılan araştırmalarda, insana dair evrensel davranış kalıplarının ve temel içgüdüsel gereksinimlerin varlığı saptanmıştır. İnsanın kendi mekanı ile ilişkisini çeşitli biçimlerde düzenleyen ve denetleyen temel evrensel mekanizmalarından biri '**egemenlik alanı**', diğeri ise '**mahremiyet**' gereksinimidir. Bu açıdan bakıldığında, 'evin mülkiyet sınırları', fiziksel olduğu kadar zihinsel olarak çizilmekte ve insan, en önce evini, kendi 'egemenlik alanı' ya da 'mahremiyet bölgesi' olarak tayin etmektedir. Dolayısıyla, konut mülkiyeti, insana ait bir takım sosyal ve ekonomik gereksinimlerin karşılığı olurken, kullanıcının egemenlik mekanı olarak ev, onun için 'psikolojik bir gereksinim' olmaktadır. Bu aşamada, evin bir 'egemenlik alanı' ile 'mahremiyet gereksinimi'nin temel mekanizması olduğu görüşlerini açıklamak gerekmektedir.

- **Ev kullanıcısının 'egemenlik alanı'dır:** İnsan 'bölgesel bir varlık'tır (Sanders,1990). Sahip olduğu mekana hakimiyet kurma dürtüsü içindedir.²² Mekanını 'tanımlamakta', ona özel kullanımlar 'atfetmekte', görünür ya da görünmez 'sınırlar belirlemekte'dir. İnsan, bu sınırlara karşı kültürel bağlamda icat ettiği birtakım 'davranış kalıpları' kullanır ve mekanını istenmeyen müdahalelere karşı 'savunma dürtüsüne' sahiptir (Sanders,1990). İnsanın kendisini çevreleyen, taşınabilir ve paylaşılabilir 'bedensel mekanı'nı²³ kontrol altında bulundurmak istemesi onun ruhsal sağlığı için gereklidir. Kişiyi çevrelediğini varsaydığımız

²² Aynı içgüdüsel davranış kalıbı hayvanlarda da görülmektedir ve hayvanlar üzerindeki egemenlik alanına yönelik çalışmaların varlığı onyedinci yüzyıla dayanmaktadır (Sanders,1990).

²³ Bedensel mekan; 'kişiyi çevreleyen, hareketli kişisel mekan' anlamdadır.

hareketli, sınırları görünmez ve belirsiz mekanı -ki buna 'kişisel mekan' (*personal space*) diyoruz- merkez olarak kabul ettiğimizde, içiçe geçmiş mekan halkaları, derecelerine göre birer düzeyde 'egemenlik alanı' belirlemektedirler. 'Egemenlik alanı', 'bedensel mekan' düzeyinden, milletlerarası sınırlara dek uzanabilen, farklı seviyelerde kişinin kendine 'mal ettiği' bölge(ler)nin adı olmaktadır. İnsan genel anlamda bu egemenlik alanını koruma dürtüsü içindedir.

İnsan için pek çok 'egemenlik alanı'ndan söz edilebilir. Bürosundaki masası ya da okuldaki sırası, bilet gişesindeki yeri ya da stadyumdaki koltuğu onun egemenlik alanlarının kapsamına girebilir ancak bunların çoğu onun 'geçici' haklarıdır. Ev ise insanın birincil düzeydeki egemenlik alanıdır. "Hem hukuki hem de psikolojik anlamda ev mekanı, insanın ayrıcalıklı denetiminin olduğu bir yerdir" (Kron,1983, s.29).

İnsanın egemenlik alanları, sınırları vb. konular üzerine derinlemesine çalışmalar varolurken (Hall,1969), 'evin kendisinin başlı başına bir egemenlik alanı' olduğu savını 'Home; The Territorial Core' adlı makalesinde ilk kez belirgin olarak Douglas Porteous ortaya koymuştur. Porteous, 'egemenlik alanı' teorisini, pek çok hayvan neslinde olduğu gibi, Homo Sapiens'lerde de varolan, hem bireysel hem de grup olarak, fiziksel mekanlarına hakimiyet kurma güdüsü olarak açıklar ve insanın 'kimlik', 'güvenlik' ve 'uyarı' istemlerini karşıladığını belirtir. Bu kurama göre ev, gerek bireysel düzeyde, gerekse de ufak ve temel bir topluluk olan aile için bu üç bölgesel gereksinimi gidermektedir. Ayrıca Porteous, fiziksel mekânın denetiminin iki yoldan gerçekleştiğini vurgular: Bunlardan biri mekânın 'kişileştirilmesi', diğeri ise 'mekânın savunulması'dır. Ev, sabit mekanlar içinde en fazla 'kişiselleştirilen' ve 'savunulan' alandır.

İnsan evini, bilinçli olarak ya da bilinçaltında, hem kişiselleştirmek hem de savunmak suretiyle kendi 'egemenlik alanı' olarak tayin etmektedir. Çevreye ve kendine 'kim' olduğunu, fiziksel çevreyi dönüştürerek, kendinden izler bırakarak, kendine dönük eylemleri gerçekleştirerek, kısacası 'yaşayarak' göstermektedir. Egemenlik alanını, mekânı kendine 'malederek' belirlemektedir. 'Kişileştirme' ve

'kendine maletme'²⁴, kullanıcının psikik anlamda 'tanıdık ve güvende yaşama isteği'ne yönelik bir eylemdir.

Evin hakimiyet alanını belirlemek için, bazıları aynen hayvanların yaptığı gibi koku kullanır. Berber kabilesinde insanlar, katran gibi bir salgıyı evlerinin dört köşesine sürerler ve böylelikle kötü ruhların kimin evi olduğunu anlayacağını düşünürler. Ancak bizler, daha çok görsel olanlara başvururuz; isim levhaları, işaretler, çitler, engeller, çatıdan çıkan duman ve iç mekan dekorasyonu ile ev alanlarımıza 'zaptedilmiş' ve 'korunaklı' bir izlenim veririz (Kron, 1983, s.29).

Kişileştirilen mekan, birine aidiyetin işaretidir. Dolayısıyla görünmez ancak anlaşılır bir **sınır** belirler: 'Benim mekanım!'. Sınır, gerek egemenlik alanı gerekse de bir sonraki aşamada ele alınacak olan mahremiyet gereksinimi için anahtar bir kavramdır. **Sınırları kurmak**, **sahipliğin** ve **kimliğin** talep edilmesine yönelik bir ritüeldir (Hayward,1975). Sınırlar kimi zaman çitler, duvarlar, levhalar, isim levhaları, otomatlar gibi fiziksel ayırıcılar; kimi zaman kapının çalınması, eşikte beklemek, sözlü ihtarlar gibi davranış kuralları; kimi zaman ise koku veya insanın varlığının izleri gibi daha deneyimsel göstergelerle belirlenmektedir. Bunların ihlali durumunda ise insan mekanını savunma eylemine yönelmektedir (Fotoğraf 3.12).

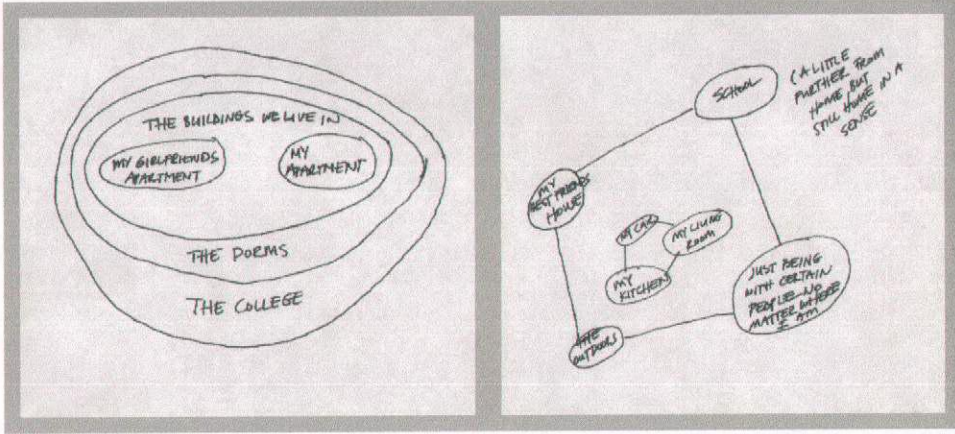
FOTOĞRAF 3.12- 'Egemenlik Alanı'nın Sınırlarını Belirten Uyarılar

²⁴ 'Kişileştirme' ve 'kendine maletme' süreçleri için bkz. Bölüm 3.1.2.2 Evin Öznel Oluşum Süreci.

Dolayısıyla, sınırların biçimleri ‘değişken’dir ve örtülü anlamlar içerebilmektedir. Örneğin, ‘Dikkat Köpek Var’ levhası kimi zaman fiziksel bir bariyerden daha keskin bir sınırı ifade eder. Üzerinde ‘Hoşgeldiniz’ yazılı bir paspas ya da kapı dekoru da sınır belirleyicisi olmaktadır. Bu tür sınır belirleyicileri, kişinin fiziksel anlamda korunmasından öte, kendine ait olan bölgeyi yani evini, başkalarına bildirmesi, alanını tanımlaması, beklediği ilişki düzeyini sağlaması ve kontrol etmesine yönelik olmaktadır.

Psikoloji alanında, eve yönelik soygun olayı üzerinde araştırma yapan Perla Korosec-Serfaty; hırsızlık eylemini, maddi kayıplara uğramanın ötesinde, evin ‘sınırlarının iğfali ve kişinin egemenlik alanına bir saldırı’ olarak saptamakta; bu durumun insan üzerinde yarattığı rahatsızlığı ‘iç ve dış arasındaki sınırın vahşi bir biçimde koparılışı’ şeklinde açıklamaktadır (Korosec-Serfaty,1985). ‘Haneye tecavüz’ pek çok kültürde ciddi bir suçtur. Bu da evin, kullanıcıya ait bir ‘egemenlik alanı’ oluşunun hukukî onayı olarak değerlendirilebilir.

Dolayısıyla, insanın ‘egemenlik alanı’nın boyutları, zamana göre değişken; büyüklüğü ve konumu sosyo-kültürel bağlamına dayalıdır; alansal sınırlar ise fiziksel veya davranışsal olabilmektedir (Sanders,1990). Bir başka deyişle; evin kendisi bir ‘egemenlik’ alanı iken ayrıca içinde ve dışında ‘alt bölgeler’ oluşabilmekte; bu egemenlik alanları bireysel ve kültürel koşullandırmalarla ‘değişken’ olabilmekte; sınırların biçimleri de bu koşullara bağlı olarak ‘çeşitlenmekte’dir. Bu saptamaların ışığında, evi, içiçe geçmiş, konsentrik bölgeler olarak kavramsallaştırabiliriz. Bir örnek olarak; evdeki egemenlik alanları, en birincil bölge olarak insanın yatağından başlayabilir, eve ait tüm iç mekana yayılabilir, ve hatta dış bahçesinden mahalli düzeye değin uzayabilir. Örneğin, Geoffrey Hayward’ın (1971) evin anlamları üzerine yaptığı araştırmasında, farklı gruplardan kendine ait bölgeleri çizmelerini istediği resimlerde, evin, çoğunlukla içiçe geçen, farklı bölgelerden oluşan bir bütün olduğu ve sınırların konutun dışına taşabildiği görülmektedir. Aşağıda, sözkonusu çalışma kapsamında, kullanıcıların yaptığı bilişsel haritalardan örnekler verilmektedir. (Şekil 3.21).

ŞEKİL 3.21- Hayward'ın Çalışmasından Egemenlik Alanı Olarak Ev (Hayward,1971,s.7)

Sonuç olarak görülmektedir ki, **ev, psikolojik anlamda kullanıcısının bir mülkiyetidir.** Önceki aşamalarda, kişinin kendine ait bir 'yer tanımlaması'nın ve onunla birlikte 'kimliklenmesi'nin, arketipsel bir eylem olduğu belirtilmişti. İnsan bu dürtüleri doğrultusunda sahiplendiği mekanını 'savunarak' ve 'kişileştirerek' denetlemektedir. Bunu yaparken de pek çok değişik yönteme başvurabilmektedir. İnsan temel bölgesi ve egemenlik alanı olarak evini, 'mahremiyetinin denetim mekanizması' olarak görmekte ve kullanmaktadır.

- **Ev bir mahremiyet denetimidir:** Joan Kron, 'Home-Psych' adlı yapıtında, evin icat edilmiş en kullanışlı mahremiyet mekanizması olduğundan sözeder ve mahremiyeti şöyle açıklar:

Mahremiyet kavramını anlamak için ilk kural; onun 'yalnız kalmak istiyorum' düşüncesinden farklı bir şey olduğunu kabul etmektir. Mahremiyeti, başkalarıyla kendiniz hakkında kurduğunuz iletişimi tayin etme hakkı, kendinize ulaşılabilirliği denetlemek yani bireyselliğinizin ya da özgürlüğünüzün esası olarak düşünün. Mahremiyet size siz olmanızı sağlar (Kron, 1983, s.27).

Irvin Altman da aynı şekilde, birey kimliğinden söz edebilmek için mahremiyetin denetiminin ve düzenlenmesinin bir koşul olduğundan bahseder. "Eğer sınırlarınız, sırlarınız, saklı yerleriniz, bedensel işlevleriniz için mahremiyetiniz yoksa siz de yoksunuz." der (Altman'ın Kron ile yaptığı bir söyleşiden - Kron, 1983, s.27).

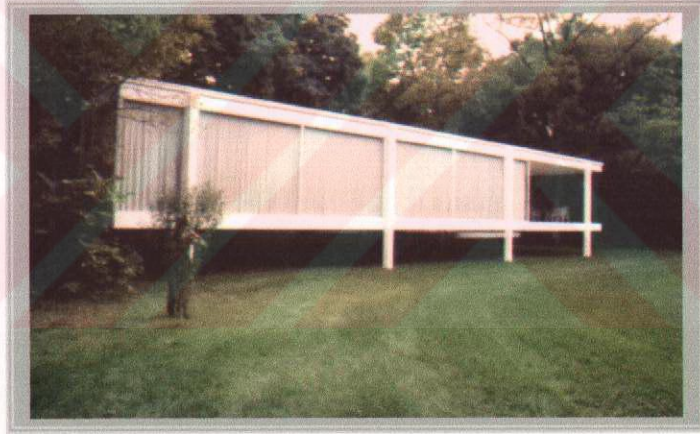
Dolayısıyla, mahremiyet, çift yönlü bir sınır koyma ya da ayarlama işlemi olmaktadır. ‘İç’teki ve ‘dış’taki ya da ‘kendi’ ile ‘diğerleri’ arasındaki ilişkinin ayarlanması ve kontrolü demektir. Amaç, istenmeyen kişisel iletişimi ve ilişkiyi denetlemektir. İnsan, her eylemi için sürekli anlamda rahat ve konforlu bir uzaklık ile sosyallik ilişkisi kurma eğilimindedir. Bazı eylemleri için hat safhada mahremiyet, bazıları için ise daha güçlü bir etkileşim arar. Bunu gerçekleştirirken çeşitli mekanizmalar yaratır. Kendi ile çevresi arasındaki bilgi ve iletişim akışını bu suretle denetleyebilmektedir. Bir başka deyişle, “mahremiyet, bilgi akışını kontrol etme ya da etmeme özgürlüğü ya da seçim şansı olarak tanımlanabilir” (Sanders,1990,s.50). Böyle düşünüldüğünde de ev; bütünüyle bir mahremiyet mekanizması olarak varolmaktadır. Çeşitli boyutlarda ve çeşitli alt-mekanizmalarla çevre ile iletişimi arzulan seviyede tutmayı sağlamaktadır.

Saticılar genellikle kapıdan içeri adım atmazlar; tanıdıklar ancak oturma odasına dek girerler; iyi dostları mutfağa alabilirsiniz; samimi arkadaşlar yatağın üzerine oturabilirler...(Kron,1983, s.28).

Dolayısıyla, ev kullanıcısının sahipliğinde ve denetiminde, onun yalnızlığını veya sosyal ilişkilerini düzenleyebilme özgürlüğünü sağlamaktadır. Bu düzenlemeler büyük ölçüde kültürel gelenekler ve alışkanlıklarla ilgilidir. Mahremiyet, kültürel – evrensel bir kavramdır (Sanders,1990). Ya da farklı bir deyişle, mahremiyetin denetimi temel bir insani dürtü iken, bu denetimin biçimleri ve düzeyleri kültürlere göre biçimlenmekte, kültürlerarası farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Frank Llyod Wrigt’in Robbie Evi (1908) ile başlangıç örneklerinden birinin oluşturulduğu açık plan evler, çoğunlukla Amerikan ya da Batı evsel yaşam kültürünün rahatça kabul edebildiği bir mahremiyet düzeni içermektedirler. Güncel konut tasarımlarında uygulanan açık plan evlerin, ya da şeffaflaştırılmış iç-dış ilişkilerinin belirli bir grup kullanıcıyı memnun ettiği gözlemlenmektedir. Öte yandan açık plan evlerin sunduğu mahremiyet düzeninin, daha geleneksel kültürler ya da tutucu toplumlar için kullanışlı olmadığı da başka bir gerçektir. Kadın/erkek, özel/kamusal vb. ayrımların daha belirgin olduğu kültürlerde, sıkı mahremiyet denetimleri - kapılar, kilitler ve kurallar gibi- sınırlar vardır. Bu anlamda, mahremiyet ölçüsünün gruplar ve kültürler

arası değişkenlik gösterdiği ve daha da önemlisi mahremiyet denetiminin, kullanıcı talepleri arasında önemli bir unsuru oluşturduğu görülmektedir.

Dolayısıyla evin mahremiyet sağlaması, bireye yönelik tümenden bir soyutlanma değil, kullanıcısının ‘kendi’ ve ‘diğerleri’ arasında ‘beklentileri düzeyinde ilişki kurmaya’ yönelik bir denetim mekanizması olduğu anlamına gelmelidir. Buna göre de bir mimari tarz ya da deneme olarak ‘şeffaf konutlar’ ya da ‘cam ev’ler, kullanıcının beklediği denetimi sağladığı ölçüde farklı birer mahremiyet anlayışı ve düzeyi sergilerler. Geçirgen sınırları olan Mies Van der Rohe’nin Farnsworth evi kendi içinde bütün bir mahremiyet düzeyine sahiptir. Buna rağmen, bu örnek, özelinde kullanıcının, kendi denetim mekanizmalarını oluşturduğu gözlenmektedir (Fotoğraf 3.13).

FOTOĞRAF 3.13- Farnsworth Evi 1994 (www.columbia.edu/farnsworth.html)

Özet olarak; evin kullanıcısına yönelik en temel anlamlarından biri, onun ‘kendine ait’ olan ile ‘olmayan’ı deneyimletmesidir. Özel ile kamusal, bireysel ile sosyal, kendi ve diğerleri ayrımının seçimini en özgürce yapabildiği bir yerdir. Ev kullanıcının ‘egemenlik alanı’ ve ‘mahremiyet bölgesi’dir.

TABLO 3.4 – Boyut Parametresinden Karşılaştırmalar

KONUT		EV	
BOYUT PARAMETRESİNDEN KARŞILAŞTIRMALAR			
NESNEL ve TANIMLI BOYUTLAR	<p>► Konutun Nesnel Boyutları</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Yapı birimi +fiziksel barınak ▪ Sosyo-kültürel ürün ▪ 'Geometrik mekan' + Tasarım nesnesi ▪ Yatırım aracı, mülk 	ÖZNEL ve DEĞİŞKEN BOYUTLAR	<p>► Evin Öznel Boyutları</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Arketipsel deneyim(ler) ▪ Sosyo-kültürel ve psikolojik süreç ve ilişkiler seti ▪ 'Yaşam mekanı' ve 'yer' ▪ Egemelik alanı ve mahremiyet mekanizması ▪ 'Kendi' kimliğinin iletişimi ▪ Kişisel barınma/ikamet eyleminin kendisi
	<p>► Konutta Tanımlı Boyutları ve Ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ İşlev/estetik/yapım teknolojileri/malzeme/mimari vurguya göre boyutlandırmalar ▪ Mekansal kalıplar, modülasyon, standardizasyon. 		<p>► Evin Değişken Boyutları</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Farklı mekansal düzeyeler ve ölçekler /oda-konut-mahalle-ülke. Memleket= Ev Nesne =Ev Zihinsel konum&duygu=Ev Yaşam=Ev Beden= Ev Başka insanlar ya da şeyler=Ev

3.4 'Boyut' Parametresinden Karşılaştırmalar

Barınma/ikamet eyleminin unsurları olan konutun ve evin, şu ana değin yapılan tartışmalar çerçevesinde ortaya konan özellikleri değerlendirildiğinde, hem doğaları hem de barınma eylemi ile kurdukları ilişkiler açısından, farklı 'boyut'larda kavramlar olduğu ortaya çıkmaktadır. 'Boyut' terimi, içerdiği iki farklı anlam açısından da değerlendirilebilir. Boyut kavramı, bir anlamıyla; 'nitelik', 'içerik' ya da 'kapsam' anlamına gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, konutun ve evin birbirlerine göre farklı boyutlara ya da içeriklere sahip oldukları şu ana değin tartışılanlar çerçevesinde zaten ele alınmış olmaktadır.

Konut, daha önceki bölümlerde, 'barınma eyleminin fiziksel kalıbı', 'hazır ürün', 'tasarım nesnesi', 'sosyo-kültürel artefakt', 'kimlik ve statü göstergesi', 'mülkiyet ve ticarî değer' gibi farklı boyutları/nitelikleri ile değerlendirilmiştir. Bu farklı boyutların ortak yönleri; **nesnel, görünür, somut ve ölçülebilir doğaya sahip olmaları; büyük ölçüde 'dışarıdan' gözlemlenen, objektif olarak değerlendirilebilir ya da genelleyici nitelikler olmalarıdır.**

Eve gelindiğinde ise, yine bu çalışma kapsamında ev; bir 'ilişkiler seti', 'arketip/arketipsel deneyim', 'yaşam mekanı/yer', 'kendi ile iletişim ortamı' gibi farklı boyutlarıyla ele alınarak karşılaştırılmıştır. Evi anlatan niteliklerin ortak noktaları ise; **soyut, deneyimsel, öznel ve dinamik/değişken bir doğaya sahip olmaları, biricik ve sembolik anlamlar ifade etmeleri ve aynı zamanda 'içsel' değerlerin, sübjektif değerlendirmelerin ifadeleri olmalarıdır.**

Bu tarz bir kendi içindeki kısa değerlendirmeden yola çıkılarak yapılan bir karşılaştırmada da görüldüğü üzere, barınma/ikamet eyleminin unsurları olarak konut ve ev, **'boyutsal/içeriksel anlamda'** birbirlerinden farklılaşmaktadırlar.

Öte yandan, boyut kavramının bir diğer karşılığı; ‘matematiksel anlamda, cisimlerin ölçülebilmesinde ele alınan genişlik, derinlik ve büyüklük gibi ölçüler’ dir. Buna göre, boyutsal bir değerlendirme, kavramların ‘**ölçülebilirlikleri**’ nin ya da ‘**derinlik ve büyüklükleri**’nin kıyaslanmasına yönelik olabilecektir. Konut, bu bağlamda değerlendirilirse; **nesnel veriler üzerine boyutlandırılabilen, tanımlı, ölçekli bir kavramdır ve hatta standardize edilebilir büyüklüklere sahiptir. Oysa ev, cismî bir boyutlandırmaya yönelik bir kavram değildir; aksine ölçeği, sınırları ve büyüklüğü belirsizdir.** Bununla birlikte, yüklendiği anlam yoğunluğu ve çeşitliliği gözönüne alındığında, nesnel boyutları tanımsız olan evin, derinlik açısından konuta göre çok daha geniş bir içeriğe sahip bir üst kavram olarak varolduğu görülmektedir.

Dolayısıyla bu aşamada, ‘boyut’ hem mecazi hem de somut anlamları esas alınarak tartışılabilir. Başlarken ifade edildiği gibi tez boyunca yapılan tartışmaların hepsi esasen kavramların boyutlarına ve içeriklerine yöneliktir. Esasen, içeriksel anlamda bir boyut karşılaştırması zaten yapılmaktadır. Farklı olarak, bu bölümde, somut anlamda bir büyüklük ve ölçü ifadesi olarak ‘boyut’ kavramı, konut ve ev kavramları ile ilişkilendirilecek ve ortaya çıkan farklılıklar tartışılacaktır.

3.4.1 Konut ve Evin Boyutsal Nitelikleri

3.4.1.1 Konutun Tanımlı Boyutları

Konutun, ‘gözle görülür’ ve ‘elle tutulur’ bir varlık olarak tanımlanması, onun nesnel anlamda ‘ölçülebilirliğinin’ bir ifadesi olmaya yeterlidir. Yüzeyinin, hacminin belirlenmesine yarayan uzunluk, genişlik ve derinlik buutlarının varlığı, onun tanımlanmasını ve ölçümlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla, **konut nesnel bir varlık olma özeliğiyle, anında ‘boyutlandırılabilir’ bir niteliğe de sahip olmaktadır.**

Biraz daha ileriye gidildiğinde, konutun boyutlandırılmasına ilişkin temel birtakım kriterlerin varolduğu; ev kavramının bu tür boyutsal kriterlerle *ilişkilenmediği* de görülür. Zira ileriki bölümde görüleceği gibi, evin boyutları/büyükluğu tanımsızdır ve onu boyutsal anlamda şekillendiren tanımlı kriterlerden söz edilemez.

Konutun boyutlandırılmasına esas olan temel unsurlar; işlevler, estetik kaygılar (daha çok biçimsel özellikler, cephesel oranlar gibi), yapım teknikleri (karkas ya da prefabrikasyon vb.), kullanılan malzemelerin boyutları, vurgulanmaya çalışılan bir mekansal özellik (anıtsallık, samimiyet, mekaniklik gibi), ve diğer kısıtlandırmalar (fiziksel ya da coğrafik çevre, imar durumu vb.) olarak tanımlanabilir. Konutun boyutlarının tanımlanmasına esas olan bu kriterlerden bazıları aşağıda detaylandırılmaktadır.

Konut mekanları özellikle, ne tür bir işlev için kullanılıyor ise ona göre boyutlandırılır ya da boyutlandırılması beklenir. İşlev, daha önceki bölümde de vurgulandığı üzere, açık ya da gizli anlamları içeren bir kavramdır. Dolayısıyla, konutun kullanışsal niteliklerinin yanısıra, örneğin bir ‘statü göstergesi’ olması da bir işlevselliktir ve bu kaygılar çoğu zaman boyutlandırmaya temel unsurlardan biri olabilmektedir.

Konut mekanlarının, kimi zaman ‘toplumsal/kültürel’, kimi zaman da ‘evrensel’ düzeyde paylaşılan, benzer boyutlara ve ölçülere sahip olmalarının temel sebebi, benzer işlevsel gereksinimlere yönelik olmalarıdır. Bir başka deyişle işlevler, açık ya da gizli anlamlarda, ‘paylaşıldıkları sürece’ boyutlandırmaların benzerlik gösterdiği görülmektedir. Örneğin, geleneksel barınma modellerinde, işlevler ‘toplumsal’ düzeyde ortak ve paylaşılabilirler; bu da konutların boyutlandırmalarına yansımaktadır. Öte yandan, modern barınma modellerinde işlevsellik daha ‘evrensel’ anlamda paylaşılabilir ve bu durum da konut standartlarına yansımaktadır.

Öncelikle geleneksel toplumlar bazında bakarsak, konutu inşa edenlerin ya da yapım ustalarının toplumsal ve kültürel adetlerin koşullandırmasıyla, birtakım ‘mekansal kalıpları’ tekrar ettiklerini ve kendi ‘**yapım gelenekleri**’nin içinde kabul görmüş belirli standart ölçüleri kullandıkları dikkati çekmektedir. Bu tür barınma modellerinde, konutların kalıplaşmış bir mekansal organizasyonu vardır ve bu tümüyle pratik işlevlerin değil, aynı zamanda sembolik işlevlerin varlığından kaynaklanmaktadır. Kadın/erkek ilişkileri, özel/kamusal, ön/arka ilişkileri toplumsal anlamda paylaşılır; zira ‘toplumsal kimlik’ baskın bir belirleyicidir. Dolayısıyla, bu tür barınma modellerinde, konutların mekan organizasyonundan, boyutlandırılmalarına değin, ortak bir dil birliği içinde hareket edildiği görülmektedir. Öte yandan, konut mekanlarının kendi içlerinde tanımlı ve tekrar eden ölçülerine, işlevselliğin yanısıra, içinde bulunulan coğrafyadaki ‘malzemeler’ in nitelikleri ya da boyutları da esas olabilmektedir.

Öte yandan, özellikle modern barınma modellerinde, konutun boyutlandırmasının daha ‘evrensel ve standart’ bir hal aldığı, ölçülerin ve ölçeklerin daha da net tanımlandığı ve daha geniş bir grup hatta evrensel anlamda paylaşıldığı görülmektedir. Bunun başlıca sebepleri arasında, ‘**yapım teknikleri**’nin daha da standardize olması ve pratik işlevselliğe yapılan özel vurgu yer almaktadır. Öyle ki, mekanlar ‘esas işlevlerine’ ya da kullanıma, pratik amaçlarına göre boyutlandırıldıkları takdirde, ‘**estetiksel anlamda**’ da başarı kazanacaktır.

Doğru ölçüler gereksinimlerimize uyanlardır ve bu gereksinimlerimizi herhangi bir gösterişten uzak olarak karşılayanlar, olduğundan daha fazlasını iddia etmeyenlerdir. Doğru ölçüler en az düzeydeki gösterişin somucudur. Geri kalan herşey fazladır... modern mimarlığın çabası; iddiasızlığa ve her tür fazlalığa karşı bir çabadır ve insan ölçeği içindir (Mart Stam’dan aktaran; Heynen, 1999, s.47).

İşlev ve estetiğin birbirini tamamladığı ve her ikisi arasındaki ilişkiden, ideal bir takım oranların doğduğu fikrini ortaya koyan Le Corbusier, ‘Le Modulor’ sistemiyle bu ilişkiyi somut bir biçimde örneklemekte ve hem işlevsel hem de estetik anlamda standart-ideal bir boyutlandırma düzenini önermektedir. Le Corbusier’in ‘Altın Oranlar’ ile insanın standart ölçülerinden türettiği bu ölçüler sistemi, mimari kompozisyonlarda bir uyum arayışına yöneliktir (Şekil 3.22).

Öte yandan, günümüzde, konutun boyutlandırmasının daha tanımlı ve evrensel bir nitelik kazanmasının bir diğer temel sebebi, pratik işlevselliğin vurgusuna paralel olarak gelişen '**konut teknoloji**'leridir. Bu teknolojik gelişim, hem konutun yapımında, hem de konutun iç tasarımındaki yarı sabit elemanlar ve mobilyalarda, hem de konut içindeki kullanılan evsel araçlarda bir '**standardizasyon**' anlamına gelmektedir. Özellikle, prefabrike konutlarda, konutun yapısal öğeleri olan döşemeler, duvarlar, doğramalar, ısıtma ve soğutma sistemleri gibi unsurların boyutları standartlaşırken, hazır mutfak, banyo, dolap sistemleri ile beyaz eşya, elektrikli ev aletleri ve benzeri taşınabilirler de 'tipleşmeye' başlamıştır. Bunun sonucu olarak konutta boyutsal anlamda bir standardizasyon gelişmiş, yaşama mekanlarının fiziksel boyutları, belirgin anlamda tanımlanarak, tasarımcıların mekanları boyutlandırmasına rehberlik eden el kitaplarından ve bilgisayar programlarına dek aktarılmış, uzaklıklar, büyüklükler ve oranlar giderek sayısallaştırılmıştır.

Gerek modern barınma anlayışı çerçevesinde gerekse diğer barınma modellerinde konut, doğası gereği içerdiği işlevlere ve anlamlara göre tanımlanan bir fiziksel kalıptır. **İster evrensel standartlar, isterse de bireysel, sosyal ya da kültürel belirleyicilerle biçimlensin her koşulda konutun nesnel anlamda 'tanımlanabilir boyutları' vardır.** Bu açıdan bakıldığında ise; evin sınırlarının 'görelî', boyutlarının ise 'değişken' olduğu görülür.

3.4.1.2 Evin Değişken Boyutları

' Öyleyse ev nedir? bir yer mi? bir ilişkiler bütünü mi? sahip olunan bir grup nesne mi? bir duygusal durum mu? Evrensel bir cevap yok ya da bir insanın evinin neresi olduğu sorusunun basit bir yanıtı yok

— G. T. HAYWARD , *Home*

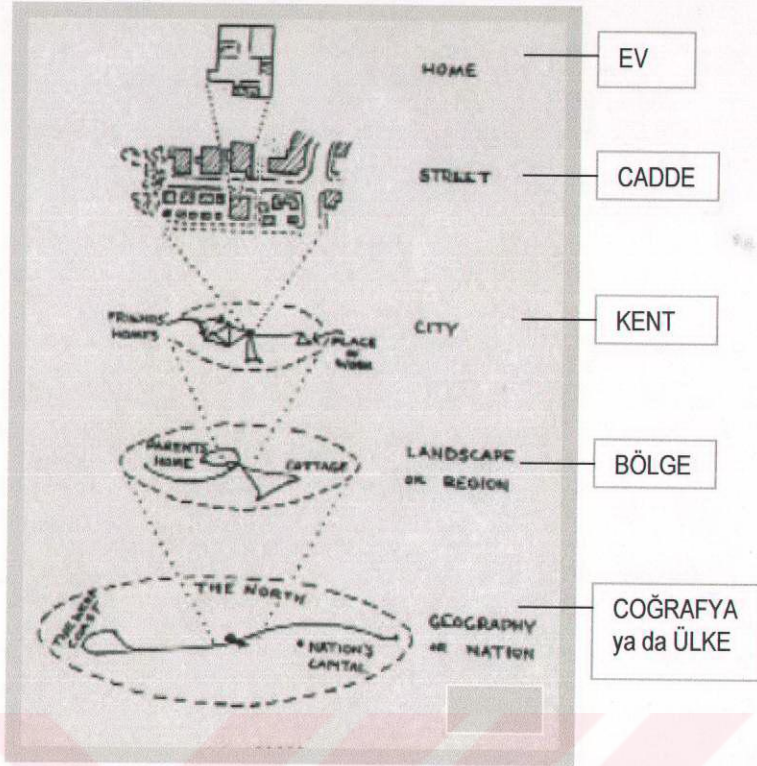
İran'da dört yüz kırk dört gün esir kalan ve 1981 ocağında salıverilen A.B.D'li askerlerden biri, anılarını aktarırken, esaretleri boyunca gizlenmek için sürekli bir yerden bir yere hareket ettirildiklerini belirtmektedir. Asker, gizlendiği yerler hakkında hissettiklerini şöyle ifade eder:

Yeni bir yerde ilk yirmi dört saat en zoru idi, o küçük evini tekrar yaratana kadar... En berbat tarafı da tam da kendin için bir ev yaratmış, fotoğraflarını içine almış, birkaç eşyanı düzenlemişken - seni başka bir yere göndermeleri idi... (Kron, 1983, s.26).

Bu askerin anılarında yer verdiği 'ev', pek çok insanın zihninde beliren ev imgesi ile örtüşmeyebilir. Esasen, 'pek çok insan'ın zihnindeki ev imgesinin ne olduğu ya da evinin neresi olduğu sorusunun yanıtlarının çok değişkenlik gösterebileceği de tahmin edilebilir. Askerin 'ev'i; 'geçici', 'yinelenen' ve hatta 'belirsiz' bir yer, fakat her defasında onun tarafından 'tekrar yaratılan', 'kendi ve geçmişi ile bağ kuran', tanımadığı bir dünyadaki 'merkezi ve düzeni' içeren bir 'yer'dir.

Bu ve bunun gibi pek çok farklı durum, ev kavramının değişken ve esnek boyutlarını ifade etmek amacıyla örnek oluşturabilir. Ev, çoğu zaman bir konutun sınırları içinde, kimi zaman onun daha özelleşmiş bölgelerinde, kimi zaman konut sınırlarını aşarak ve hatta yaşanan mekandan çok daha farklı bir yerde de varolabilmektedir; çünkü **ev; nesnel boyutların ötesinde, duyular, içgüdüler, davranışlar ve düşüncelerle benzersiz olarak biçimlenen ve 'sınırları değişken' bir kavramdır.**

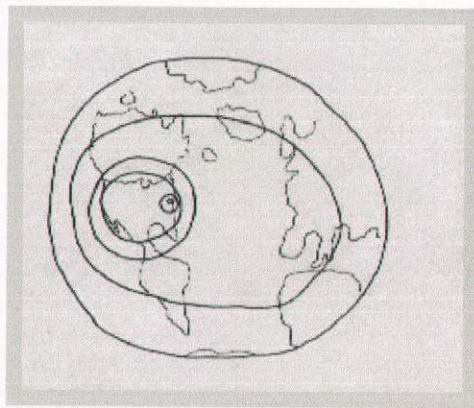
Önceki bölümlerde, ev deneyiminin, yer hissi/deneyiminin esaslarını taşıdığını ve evin kendinden daha büyük ölçekteki bir bağlamın içinde yaratılmış bir 'iç' olduğuna değinilmişti. Eve, onun temel bir niteliği olan iç/dış diyalektikleri çerçevesinde bakıldığında, onun giderek büyüyen ya da tam tersi küçülen ölçeklerde 'iç'lerden ya da 'yer'lerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Evin bu çok boyutlu karakterini, Yi-Fu Tuan, 'Space and Place' adlı çalışmasında diyagrametik olarak şöyle kavramsallaştırmaktadır (Şekil 3.23).

ŞEKİL 3.23 – Evin Farklı Boyutları (Tuan, 1977, s.21).

*Bu yapı büyükten küçüğe doğru giden bir ölçek değişimini ve artan derecede insancıllaştırılan mekanı (humanizing space) yansıtır. Böyle bir yapı, tabi ki de tüm deneyimlerimizde belirgin olmayabilir ya da tüm düzeyler burada sunulduğu biçiminde değildir. Fakat, genel anlamda, **birden fazla düzeyde yaşamaktayız** (Tuan,1977 s.20).*

Geoffrey Hayward, bir çalışmasında, görüştüğü insanlardan, evlerinin ölçeğini çizerek ifade etmeleri istemiştir. Evin boyutsal anlamda yorumları farklılaşırken, örneğin, gönüllü bir çevreci, evi; ‘Tüm dünya benim için evdir’, şekilde tanımlamaktadır (Şekil 3.24).

ŞEKİL 3.24- Bir Çevrecinin Gözünden ‘Ev’ (Hayward, 1975, s.7).

Ev, konut içinde bir oda, mahalle içinde bir konut, şehir içinde bir mahalle, ülke içinde bir şehir olabilir (Dovey,1985, s.46).

Görüldüğü gibi, evin ölçeği 'yaşanan' ve kişinin 'kimliklendiği' herhangi bir coğrafik mekan olabilmektedir. Bu aşamada, özellikle '**memleket**', bir yere bağlılık ile kimliklenme hissini yaratan ve farklı bir ölçekte ev deneyiminin yaşandığı özel bir 'yer'dir. Dünyanın hemen her yerinde insanlar memleketlerini ya da yaşadıkları yeri dünyanın merkezi olarak kabul ederler (Tuan,1977). 'Memleket bağlılığı'nın, belirli bir ekonomiye ve kültüre bağlı olmadığı, dinî veya kozmik inanışlara temellendiği savunulur. Özellikle, çok derin 'yer' ve toprak bağlılıklarının kökeninde, yaşanılan coğrafyanın, insanın bir zaafi olan kayıp gitme hissine karşı bir kök oluşturduğu ve aynı zamanda 'toprak ana'nın insanlarını beslediği düşünülür. Memleket çoğu insan için 'merkez' yani 'ev'in kendisidir.²⁵ Guiliani ve Barbey'in 'Autobiographical Reports of Residential Experince' adlı çalışmasında, bir kullanıcı görüşmesinden alıntı içinde ev ile memleket hissini ilişkisini görmek mümkündür:

Sanırım eve olan bağlılığımı, İsrail'e olan sevgi ve bağlığımdan ayırmam mümkün değil - Bir görüşmecinin sözleri (Guiliani & Barbey, 1993, s. 88).

Köken ve yere bağlılık, bir taraftan insanî bir gereklilik iken, diğer taraftan gündelik düzenin sağlanması da bir o kadar gerekli ve elzemdir. Ev, gündün güne deneyimlenen bir 'yaşam mekanı', geçmişe ve özel ilişkilere karşılık gelen 'duygusal bir bağ' olarak birden fazla yerde varolabilmektedir:

Şu anda evimin nerede olduğunu söylemem çok zor... arkadaşlarımla ve meslektaşlarımla bulunduğum Roma mı desem(...) kocamın yaşadığı ve tümü beni tanıyan küçük köy Montecompano mu... - Bir görüşmecinin sözleri (Guiliani & Barbey, 1993, s.88).

²⁵ Çoğu kültürde yerleşim ve ev, astronomik anlamda tanımlanmış bir mekansal sistemin merkezindedir. Düşey aks gökyüzünde varsayılan cennet ile toprak altındaki birbirine bağlamakta ve evin içinden geçmektedir. Yıldızlar oturulan yerin konutun çevresinde hareket etmektedirler. Ev kozmik yapının odak noktasıdır. Böyle bir yer anlayışında eve ya da yere çok büyük değer atfedilmektedir. Evler ve yerleşimler, sadece kendilerini değil aynı zamanda inançlarının ve tanrıların da barındırıldığı yerlerdir. Herhangi bir biçimde bu merkezin kaybı, yeni merkez arayışlarının doğurmaktadır.

Eve yönelik bir boyut tartışması, tamamen 'göreceli' bir değerlendirmedir. Ev farklı ölçeklerde ve büyüklüklerde ele alınabildiği kadar, uzaklık yakınlık vb. değerleri de sübjektiftir. Evin boyutları öznel anlamlıdır. "Yandaki ev size sadece birkaç metre mesafededir, ancak komşunuz dost canlısı değilse ev bir hayli uzak gelebilir" (Relph,1985, s.26).

Burası Kristina için uzaktı- İsveç'ti onun evi. Oysa tam tersi olmalıydı; o iki yer, yer değiştirmeliydi- biri (içinde yaşadığı) uzak, diğeri ise her zaman evi olarak kalacaktı. Ve kesinlikle biliyor ki, o yüreğinde hala bir yolculuk ederken; artık uzakta olduğu biliyor ve fakat bir gün geri döneceği umudıyla yaşıyordu (Seamon,1985, s.235).

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, ev, zihinsel düzeyde varolan derin psikolojik bağları ifade etmektedir ve ev için uzaklık kavramı, o derin bağların varolduğu yere göre değişmektedir.

Şu ana değin ele alınan tartışmalarda, evin sınırlarının, bir odadan bütün bir konut ölçeğine, bir yerleşime, şehre, ülkeye ve hatta dünyayı kapsayan ölçeklere değin ulaşmakta olduğunu görmekteyiz. Ne var ki, 'ev' bu gibi 'nispeten' tanımlı mekansal yerleşkelerin de ötesine taşmaktadır. İnsanın yaşadığı ve kimliklendiği benzersiz coğrafik mekanların ötesinde 'ev' niteliği taşıyan başka kavramlar da vardır.

Relph, eve ait deneyimlerin, bağların, özellikle de hatıraların, esasen binanın ya da konutun, bütününde *canlanmadığını*, özellikle parçalarda, mobilyalarda, dokunulabilen ve kokan eşyalarda uyarıldığını veya geri çağrıldığını belirtir (Relph,1993). Buna göre ev kimi zaman bir pencere nişi, gizli bir köşe, bir tabure, ya da yaldızlı bir ayna – kısacası **ev, bir 'nesne' olabilmektedir.**

Hatıralar en güçlü hazlarını küçük ve tanıdık şeylere dokurlar... bizi ufak bir şey, bir yankı, bir ses tonu, bir katran kokusu tutar, duraksatır ... bu tamamen evin anlamıdır- o yer ki her geçen gün bir önceki günlerle katlanmaktadır... (Freya Stark'tan aktaran; Relph,1993, s.144).

Hala o çekmecelerden ve yükükten gelen tuhaf kokuyu hatırlıyorum...
-Bir görüşmecinin sözleri (Guiliani & Barbey, 1993, s. 85).

Dolayısıyla, **ev, her zaman tanımlı bir yerleşke olmak zorunda değildir.** Mutlak surette fiilî olarak varolması ya da somut öğelerle ilişkilendirilmesi de gerekmez. Kimi zaman, **düşsel ya da duyumsal bir mekan** (*sensorial space*) olarak da kendini bir başka boyutta açığa çıkarabilmektedir:

Bir zamanlar bir evim vardı. (...) fakat o evi- umarım da geçici olarak-yitirdim. Pek çok geçici konutlarda ve geçici yerlerde, hep bu evi arayarak yaşadım - Bir görüşmecinin sözleri (Guiliani & Barbey, 1993, s.87)

Özellikle, çocukluk anılarında eve ait olan hisler, duyumsal olarak canlanırlar:

Her sene o meşe ağaçlarından düşen küçük palamutları dahi hatırlıyorum. Palamudu elimin arasına sıkıştırdığımda bıraktığı doku izini sevdiğimi hatırlıyorum - Bir görüşmecinin sözleri (Guiliani& Barbey, 1993, s. 85).

Önceki bölümlerde, ev kavramı, felsefî anlamda bir üst başlık olarak, insanın varoluşunu tanımladığı yer, barınma/ikamet etmenin ya da ‘dünyada varoluş’ biçiminin adı olarak tanımlanmıştı. Bu yaklaşıma benzerlik kuran Mircea Eliade, evi, ‘insanın kendi için inşa ettiği bir evren’ olarak tanımlar (Eliade,1991). Bu anlamda ev, insanın dünya yüzündeki düzenini içeren, insanın kurduğu, gün ve gün yaşadığı mekan ve bu mekan içindeki ‘yaşamın kendisi’ olmaktadır.

*Ev, insanların içinde yaşadığı ikamet ettiği yerdir. Bedenin biyolojik işlevlerini giderebileceği aynı zamanda zihnin, duyguların ve ruhun gereksinimlerini gidermeye yeterli bir yerdir. Ev hem bir birikim/depodur; hem de **insanın yaşamının şahitliğini yapar- ev insanın yaşamının kendisidir.** Ev insanın kimliğini bulduğu ve kişinin kendi kimliği ile fiziksel çevrenin kimliği ile örtüştüğü yerdir (Bognar,1985, s.189).*

Biraz daha ötelere gidildiğinde ise ev, insanı tanımlayan başka bağlamlarla ilişkilendirilir. İnsan bedeninin, ‘ilk ev’ ve mekansal anlamın temel kaynağı olduğu düşüncelerine daha önce yer verilmiş idi. Bir arketipsel mekan olarak yorumlanan beden, insanın ‘ilk’ varlığının mekanıdır. Onun iç dünyasını, zihnini ve ruhunu barındıran bir ev, dünya yüzünde kimliklendiği bir yerdir. Başka bir deyişle, insan varoluşunun sınırlarını ifşa eden ‘beden’ bir evdir.

Mekansal anlam, fiziksel kapalılıkların da ötesine taşıdığına, **ev başka bir ‘insan’, bir ‘düşünce’ ya da diğer birtakım soyut kavramlar ve ilişkiler olabilir.** Örneğin; bir çocuk için annesi onun ‘ilk yeri’dir. Ona bakan ve besleyen bir yetişkin ve kalıcılık deneyimi sunan bir kişidir. Aynı zamanda, bu yetişkin insan, onun güç ve şaşırtıcı dünyadaki anlam güvencesidir. Daha olgun bir insan diğer insanlara daha az bağımlıdır. O güvenceyi eşyalarda, yerlerde ve hatta düşüncelerde bulur. Örneğin;

Bir orkestra şefi olan Bruno Walters için evi onun müziğidir. Avusturya’yi yüzüstü bırakıp Amerika’ya gittiğinde yabancılaşıma yaşamamıştır. Bu gibi üst düzeyde yetenekli insanlar sanat ya da bilim için uğraşırken her yere dallanıp budaklanabilirler. Kimileri ise birbirlerinin sevgisinin içinde yaşarlar (Relph, 1993, s.138).

Heidegger’a göre ise **‘dil’ varoluşun evidir;** insan ‘o evde’ ikamet eder. Bu boyuttan bakıldığında ev, düşüncelerle kurulan bir hayat görüşüdür. Heidegger’a göre “düşünenler ve onları sözlerle yaratanlar, bu evin bekçileridir” (Zimmerman 1985, s.249). Bu görüş çerçevesinde, başkalarıyla ve bu dünyada yaşamaya başlamadan önce, ‘varoluşun evinde’(dünyada) ikamet etmeyi bilmek, varoluşun dilini anlamak ve duymak gerekir. Bu da en üst boyuttaki anlamda, barınma/ikamet bilincinin gözüyle ‘evin anlamı’dır.²⁶

Görüldüğü gibi ev, sınırları, kapsamı ve boyutları fiziksellikleri aşan, düşüncelere, duyulara nüfuz eden, anlık ya da sürekli, kalıcı veya değişken, bilinçli ya da içgüdüsel pek çok nitelikleri barındıran bir olgu ya da süreçtir. ‘Büyükülüğünün ya da derinliği’nin konutun içerebildiklerinden çok daha engin olduğu farkedilebilir. Konut bir evi, ev de bir konutu içerebilir. **Ancak ev salt konutla sınırlı kalmamaktadır:**

Konut bir evdir- daha doğrusu olmalıdır, ancak evin her zaman konut olması şart değildir. Başka bir deyişle, konutun ötesinde, başka yerlerde de kendimizi evde hissedebilir ve kimlik bulabiliriz (Bognar,1985, s.189).

²⁶ Bkz. ‘Bölüm 2.2 Barınma/İkamet Kavramı’ .

TABLO 3.5 – Söylem Parametresinden Karşılaştırmalar

KONUT		EV	
SÖYLEM PARAMETRESİNDEN KARŞILAŞTIRMALAR			
MİMARLIK SÖYLEMİNDE KONUT	<p>Uzmanlık Alanlarının ve Akademik Söylemlerin Konusu olarak Konut</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Konut hakkında uzman bilgi; mimarlık, planlama, mühendislik, sosyoloji, hukuk vb. uzmanlık alanları ... ▪ Diğer; müteahhitler, emlakçılar, sigortacılar, finansörler... <p>Konut Hakkında Düşünceler ve Paylaşımlar</p> <p>► Mimarlık Söylemleri</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Temel Mimarlık Nesnesi Olarak Konut Mimarlık Pratiğinde Konut (Mimar=Konut) Mimarlık Eğitiminde Konut (Geo. Mekanın İfade Biçimleri) Akademik alanda Mimarlık ▪ Mimarlık Yayınları ve Söylemlerinde Konuta dair Paylaşılan; profesyonel bilgiler, uzman bir dille aktarılan görüşler. 	SANATSAL SÖYLEMDE EV	<p>Yaşamın Her Alanında Üretilen Ev Söylemleri</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Yaşam ait söylemler Yaşamın her alanda, herkes tarafından üretilen düşünceler ve söylemler <p>Ev Hakkında Düşünceler ve Paylaşımlar</p> <p>► Sanat Söylemleri</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Yaşam Mekanı Olarak Evi Aktaran Sanatsal İfadeler Edebiyatta Ev Sinemada Ev Tiyatroda Ev Resim ve Fotoğraftan Ev ▪ Sanatsal Söylemlerde Paylaşılan Eve dair ; Anımlar İlişkiler İmgeler ve Mekansal Deneyimler

3.5 'Söylem' Parametresinden Karşılaştırmalar

Konut ve Ev kavramlarının içeriklerinin 'zaman', 'mekan', 'kullanıcı kimliği' ve 'boyut' açısından farklılaşma gösterdiği görülürken, bir başka noktadan bakıldığında, söz konusu kavramlar üzerine üretilen **düşüncelerin ve söylemlerin** de aynı şekilde farklı alanlara ve ifade biçimlerine ait oldukları gözlemlenmektedir. Birbirleri ile bütünüleyici bir ilişki içinde olmalarına rağmen, kavramların farklı söylemler üzerinden iletilme durumu ve farklı anlatım zeminleri ile ifade araçlarının kullanılma sebebi ise, konut ve ev kavramlarının aralarındaki yapısal ve boyutsal farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle; **kavramların içeriklerindeki fark, doğal bir sonuç olarak, onları farklı eylem alanlarının ve söylemlerin konusu haline getirmiştir.**

Bu noktada, konut ya da ev üzerine üretilen kuramların, düşüncelerin ya da söylemlerin, ayrıntılı bir tarifi ve sınıflandırmasını yapmak hedeflenmemektedir. Zira konu, konut ya da ev olduğunda, bu kavramlarla ilişkilenemeyen insan, grup ya da söylem alanı hemen hemen yok gibidir. Dolayısıyla, tüm söylemleri içeren bir yaklaşım amaçlanmadığından ve esas hedefin konutun ve evin birbirlerinden farklı kavramlar olduklarının ispatlanması olduğundan dolayı, tartışmayı kavramların **en genel ve belirgin anlamda** geliştiği söylem alanları ile sınırlandırmak yeterli görülmüştür. Bu anlamda, konut ve ev konusunu işleyen çalışmalar incelendiğinde, en genel anlamda kavramların üzerinde geliştiği ve konu edinildiği iki temel ve farklı söylem alanının varlığı dikkat çekmektedir.

Konut üzerine gelişen söylemlerin büyük çoğunluğunun, kavramın nesnel, rasyonel ve genelci doğasına paralel olarak, özellikle 'meslekî uzmanlık alanlarına ait veya bilimsel/akademik söylemler' olduğu görülmektedir. En basit anlamda düşünüldüğünde bile, konut sözcüğünün, gündelik yaşama ve dile tam da ait olmayan, ancak nötr bir tanımlama gerektiğinde kullanılan bir terim olduğu saptanmıştır.²⁷

²⁷ Konut teriminin dilde kullanım biçimlerine '2.1 Etimolojik Açından 'Konut', 'Ev' ve 'İkamet' Kavramları' başlıklı bölümde yer verilmiştir.

Önceki aşamalarda da belirtildiği gibi, konut kavramı, yaşam mekanının çağrıştırdığı öznellikten ve diğer soyut değerlerden uzak, belirli düzeyde bir objektivite değeri taşımaktadır. Kavram, genellikle **nesnel bilgiler** üzerinden iletişim kurmakta ve bu veriler genellikle ölçülebilir, uygulanabilir veya paylaşılabilir olmaktadır. Bu yapısal özelliği nedeniyle, konut, özellikle ‘bilimsel eylemler’in ile ‘meslekî söylemler’in terimi ve konusu olmakta, ilgili uzmanlık alanlarının kapsamında ele alınıp açıklanmaktadır. Konutu konu edinen meslekî ve bilimsel alanların kapsamının da bir hayli geniş olduğu gözlemlenmektedir. Mühendislik bilimlerinden, hukuk alanına, sosyolojiden, mimarlığa pek çok meslek veya alan, konut ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilenebilir ve onun üzerine söylemler oluşturmaktadır. Sözkonusu meslekî ve akademik zeminlerden özellikle ‘mimarlık’, konut kavramı ile pratik, düşünsel, eğitsel anlamlarda doğrudan ilişkilenen, yoğun olarak ele alıp çalışan ve üzerine söylemlerin üretildiği temel bir alan olarak belirlenmektedir. Dolayısıyla, konut söylemlerinin genel anlamda farklı zeminlerde geliştiği; ancak bunların arasında özellikle ‘mimarlık’ ve onun kapsamında değerlendirilebilecek, ‘kentsel tasarım’, ‘iç mimarlık’, ‘peyzaj tasarımı’ gibi alanlarda daha da fazla yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bölüm kapsamında, konutun, mimarlığın söylem alanındaki yeri tartışılacak ve örneklenecektir.

Ev kavramının çok daha kapsamlı ve karmaşık boyutları ile genellemeye aykırı, öznel bir doğasının varlığı, aynı şekilde ölçülemez ve soyut yapısı, onun, bilimselliğin objektif, genelci ve rasyonel kriterleri içinde açıklanmasını oldukça güç ve hatta çoğunlukla da imkansız kılmaktadır. Ev, öznel duygular, deneyimler, özgün psikolojik süreçler ve manevi boyutlarla ilgili bir kavram olduğundan dolayı, ona ilişkin söylemlerin konutunkinden daha *farklı* zeminlerde geliştiği görülmektedir. Ev, yaşamın kendisine çok yakın bir kavram olarak, gündelik hayatın çeşitli alanlarında pek sıklıkla açıklama bulan bir kavramdır. Bu anlamda, eve ait düşünceler ve söylemler ‘yaşamın hemen her alanında ve neredeyse herkes tarafından’ üretilmektedir.

Öte yandan yaşama dair gerçekliklerin kavranmasının, paylaşımının ve aktarımının en yoğun ve inceltilmiş anlamda ‘sanatsal eylemler ve söylemler’de belirginlik kazandığı görülmektedir. Buna göre, evin özünün ve ona ilişkin olan pek çok değer ve detayın, şiirin, edebiyatın, resmin, sinemanın ya da tiyatrunun kanalından aktarıldığı ve kavramın sanatsal söylemlere daha fazla ait olduğu gözlemlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bir şairin, yazarın ya da ressamın aktarımlarında ya da eserlerinde ele aldığı konu, pek büyük ölçüde ‘ev’ olmaktadır.

Ev bir yaşam mekanı olarak, herkesin konusu fakat en çok da sanatçıların dokunduğu ve iletebildiği bir konudur. J.H.van den Berg’e göre “Şairler ve ressamlar birer fenomenolog olarak doğarlar” (Pallasmaa, 2000, s.3). Aynı yaklaşımı bir mimar olarak Juhani Pallasmaa daha da ileri götürerek, edebiyatçıların, fotoğrafçıların ve film yönetmenlerinde aslında birer fenomenolog olduğunu, evin kullanıcısının iç dünyasını yansıtan ve destekleyen öğeleriyle çok daha yakın ilişkide bulduklarını ve evin bu sanatsal formlarda mimarlıkta olduğundan çok daha incelikli olarak sunulduğunu savunmaktadır. Ona göre bunun sebebi, profesyonellerin ya da meslek sahiplerinin, yaygın anlamda, kurallar ve eğilimler üzerine uğraş vermeleri; sanatçıların ise doğrudan mekanların imgelerinin değerleri ile ilgili olmalarıdır (Pallasmaa, 2000). Öte yandan bu tezin görüşünde, bu tip keskin bir ayrımın, her mimari yaklaşım ya da mimarlık eseri için geçerli olduğu düşünülmemektedir. Zira birer ‘fenomenolog olarak doğan mimarlar’ da vardır. Ancak bir genelleme kapsamında, bir yaşam mekanının içerdiği ince, anlık ve sübjektif detayların aktarımının, sanatsal ifade biçimlerine daha yakın olduğu, buna göre bir yaşam mekanı olarak evin sanat yapıtlarının içinde fazlasıyla var olduğu söylenebilir. Bu görüşle şekillenen aşağıdaki bölümlerde, konutun öncelikle akademik ve özellikle de mimarlık söylemleri çerçevesinde gelişen ve açıklanan bir kavram olduğu, evin ise bir ‘yaşam mekanı’ olarak öncelikle yaşama ait olup özellikle sanatsal söylemlerde ve dışavurumlarda ifade edildiği görüşleri tartışılarak örneklerle desteklenmektedir.

3.5.1 Konut ve Evin Farklı Söylem Alanları

3.5.1.1 Mimarlık Söyleminde Konut

'Biz mimarlar, yaşama mekanlarının tasarımları ile ilgili olarak mekanın, mimari manifestosu, yapı ve düzen endişesi taşıyırız, fakat evin incelikli, duygusal ve dağınmık unsurlarına dokunmaya gücümüz yetmez.'

— J. PALLASMAA,
Identity, Intimacy and Domicile

Genel bir yaklaşımla denilebilir ki, bir kavram üzerine üretilen söylemler, o kavram hakkında eylem gösteren, ilgilenen ve düşünenler tarafından geliştirilir. Dolayısıyla, sözkonusu kavram hakkındaki söylemlerin geliştiği 'temel' zeminleri kavrayabilmek için en başta o konuyu en fazla kimlerin düşündüğü ya da hangi grupların 'doğrudan' ilgili olduğu sorusuna yanıt vermek gerekir.

Hemen her insan, konut konusuyla bir biçimde ilgilidir, ancak özellikle modern dünya düzeni veya diğer organize olmuş toplumların yapısı içinde, konut ve ona ilişkin eylemleri gerçekleştirmek ve düzenlemek üzere donatılan ve yetkilendirilen bazı özel gruplar, konu ile daha da yoğun anlamda ve doğrudan ilgilidir. Başta mimarlar, plancılar, kentsel tasarımcılar, mühendisler olmak üzere sosyologların, hukukçuların, ekonomistlerin, siyasetçilerin, müteahhitlerin, emlakçıların, finansörlerin, sigortacıların ya da yatırımcıların, konut ve ona ilişkin unsurlarla daha yakın ve direkt bir ilişki içinde olduğu görülür. Örneğin, bir konut üzerine herkesten daha fazla bir mimar, biçim işlev ilişkilerinden; bir inşaat mühendisi, taşıyıcı sistem bilgisinden; bir sosyolog, kullanıcı gereksinimlerinden; ya da bir emlakçı, ticarî değerinden söz edebilir. Dolayısıyla, konut, herşeyden evvel, ev kadar gündelik dile ve söyleme ait olmayıp, çoklukla ilgili meslek gruplarının terminolojisinde ve kapsamında yer almaktadır.

Öte yandan, konut konusunun, uzmanlaşmaya bağlı olarak, özellikle bilimsel çalışmalar ve araştırmalar düzeyinde yoğunlukla ele alındığı görülmektedir. Kişisel

barınma/ikamet eyleminin açığa çıktığı en temel ve somut nesne olarak konut, bir yapı birimi ve tasarım sorunu olarak, üzerinde araştırmalar yapılabilen ve genelde bir takım deneylere ve gözlemlere uyarlanan bir konudur. Nesnel ve görünür bilgiler üzerinden iletişim kurduğundan dolayı, aynı nesnelliği arayan bilimsel araştırmalarda ve çalışmalarındaki konu başlığı ya da kullanılan terim olmaktadır. Mekan bilimleri adı altında, mimarlık, planlama, kentsel tasarım gibi alanlar, konut ile doğrudan ilişkilenen akademik disiplinlerdir. Doğal olarak da konut konusunda düşünce ve söylemlerin en yoğun olarak üretildiği ve tartışıldığı zeminler de bunlar olmaktadır.

Bu aşamada, anılan alanlar ve meslek grupları arasında, konut konusunun pek büyük ölçüde, 'mimarlığın' eylem ve söylemlerine ait olduğu düşünülmektedir. Çünkü mimarlığın aslı etkinliklerinin başında fiziksel çevrenin düzenlenmesi ve inşası yer almaktadır. Konutun da fiziksel bir yapı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, onun doğrudan bir mimarlık teması olması kaçınılmazdır. Gerçekten de mimarlık alanı, çoğunlukla, barınma eyleminin özellikle mekansal, fiziksel ve biçimsel unsurları ile ilgilidir; bu anlamda doğrudan konut üzerine eylemler ve düşünceler ortaya koyar. Kısaca, **konut temel bir mimarlık nesnesidir.**

Konut-mimarlık ilişkisi, mimarlığın farklı eylem zeminlerinde farklı biçimlere ve ilişki düzeylerine dönüşür. Bu farklı eylem alanları, 'mimarlık pratiği/uygulamaları', 'mimarlık eğitimi' ve 'akademik alandaki mimarlık faaliyetleri' olmak üzere, genel anlamda üç grupta değerlendirilebilir. Bu alanlara bakıldığında, konutun, üzerinde yoğun anlamda eylem gösterilen, düşünülen ve söylem üretilen bir mimarlık nesnesi olduğu görülür.

Örneğin, 'mimarlık pratiği' içinde konut, temel bir etkinlik ve söylem alanıdır. Mimarlığın, en somut ürünlerini uygulama/inşai alanda verdiği düşünülürse, mimarlık eylemlerinin büyük bir kısmının konut uygulamalarına ilişkin olduğu gözlenir. Konutun ilk ve yaratıcı öznesi mimardır; ve mimar ile konut, (kullanıcı ile ev ilişkisinde olduğu gibi) birbirlerini tanımlayarak varılmaktadırlar. Gerek seçkin konut mimarlığında, gerekse de yaygın konut uygulamalarında, konut çoğunlukla 'mimar'a ya da 'tasarımcı'ya ait bir ürün ve nesne durumundadır. Öte yandan,

mimarın gözünde konut; emeklerinin ve düşüncelerinin bir ürünü iken diğer bir açıdan da, bir iş, üretim veya ekonomik bir kaynak olmaktadır. Konutun tasarımı, uygulaması vb. konulardan, kısacası konuttan mimar sorumlu olmaktadır. Dolayısıyla, mimarlık pratiği ve öznesi olan mimar konutu düşünür ve konutu konuşur.

Konut üzerine söylemlerin üretildiği bir diğer mimarlık zemini ise eğitim alanıdır. Konut, 'mimarlık eğitimi'nin temel bir nesnesi, eğitim sürecinin başlıca tasarım problemi ve konu başlığıdır. Daha da önemlisi, mimarlık eğitimi kapsamında bir bilgi ve görüş olarak aktarılan ve tartışılan konut mekanı'dır. Bu mekansallaştırma biçimi ise, önceki bölümlerde de değinildiği gibi, daha geneli ve objektif kuralları, değerlendirmeleri, evrensel dili ve araçları olan, 'geometrik' bir mekan anlayışı ve değerlendirmesidir. Tasarı ya da geometrik mekan modunda düşünülüp tasarlanan konut mekânının ifade biçimleri olarak mimari çizimler, modeller ve maketler gibi araçlar, mimarlık eğitiminin kapsamında ve sürecinde verilir. Bunların yanı sıra mimarlık eğitiminde konut, üzerinden biçim-işlev, özel-kamusal, iç-dış vb. ilişkiler ile dil, stil, tektonik özellikler, doğal ve fiziksel çevre ilişkileri, bağlam, içerik, yapı teknolojisi vb. mimari endişelerin aktarıldığı bir araç olarak önemli bir çalışma temasıdır. Dolayısıyla da konut, mimarlık eğitiminin temel bir konu başlığı olarak çalışılan, incelenen bir kavram ve mimarlık söylemlerinin önemli bir parçasıdır.

Bir başka yönden ise konut, mimarlığın bilimsel alanında gelişen kuramlar ve söylemlerde yoğun olarak varolur. Konut kavramı ve ona ilişkin çeşitli boyutların, 'akademik mimarlık' alanının araştırma ve inceleme konularının başlıklarında büyük bir yer tuttuğu görülür. Konut üzerine yapılan mimarlık araştırmalarında; konut üzerine 'bilgi üreten' yaklaşımlar ile konut üzerinden 'bilgi edinen' yaklaşımlar olmak üzere iki genel yaklaşım göze çarpmaktadır. Konut üzerine bilgi üretenler genellikle barınma mekânının fiziksel özellikleri üzerine düşünce ve öneriler geliştirmeye yöneliktirler. Temalar konut ve konut tasarımına ilişkin kriterler, standartlar, normların üretilmesi ve tercih ile ideallerin oluşturulması çerçevesinde gelişmektedir.

Öte yandan, üzerinden bilgi edinen yaklaşımlarda konut; fiziksel çevrenin, kültürel ya da toplumsal yapının, tarihsel bir sürecin, kararların, dönüşümlerin ya da ideolojilerin üzerinden analiz edildiği bir kaynak, sözkonusu durumların veya olayların izlerini taşıyan fiziksel bir dışavurum nesnesi olmaktadır. Tipolojik, morfolojik, kültürlerarası karşılaştırmalı analizler, tarihsel çalışmalar gibi örneklerde konut, genellikle nesnel bir gösterge olarak varolur.

Özetle, mimarlık gerek pratik, gerek eğitsel gerekse de bilimsel anlamda, konut konusu ile doğrudan ilişkili temel bir alandır; ve yukarıda değinilen ilişkiler gözönünde bulundurulduğunda, konuta ilişkin söylemlerin yoğunlukla mimarlık alanında yer alması, bir mimarlık ürünü olarak konutun, mimarlığın dili, terminolojisi ve ifade araçları kanalıyla açıklanması doğal bir durum olmaktadır.

Konutun, özellikle olarak mimarlık söylemlerinde yer bulduğu fikrini daha da somut anlamda destelemek üzere, mimarlık yayınlarına bakmak bir geçerli yaklaşım olabilecektir. En basit türden bir gözlemden bile, mimarlık kitaplarının kişisel barınma mekanlarını konu alan yayınlarının başlıklarında ‘ev’ den ziyade ‘konut’ teriminin geçtiği görülmektedir. Örneğin, ‘Geleneksel Konutlar’, ‘Konut Mekanında Aydınlatma’, ‘6000 Yıllık Konut Tarihi’ ‘California Houses’ ya da ‘Modern House’ gibi.

Öte yandan, meslekî ya da bilimsel yayınlarda, barınma mekanları kimi zaman ‘ev’ adı altında anılsa da, içerik olarak ilginin *çoğunlukla* mekanın tektonik ve yapısal niteliklerine yönelik olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, ‘Safranbolu Evleri’, ‘Şelale Evi’ gibi başlıklardaki ‘ev’, özellikle de bu tez çalışmasında kastedilen anlamda yaşam mekanının aktarıldığı ‘ev’ ya da ‘eve bağlı ilişkileri’ *kastetmemekte*, büyük bir çoğunlukla bir mimarî yapıt ya da kültürel ürün olarak ‘konutun’ ele alındığı gözlemlenmektedir.

Bir başka yönden, özellikle mimarlık alanını ilgilendiren yayınlara yönelik bir başka saptama ise, ev konusunun, daha ziyade duygusal bir eğlence teması olarak iç dekorasyon dergilerinin başlıklarında varolduğudur. Örneğin ‘Ev Dekor’, ‘Celebrity

Homes', 'Better Homes and Gardens' ya da 'Maison Francaise' başlıklı bazı yayınlarda, ev temasının özellikle vurgulanmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak bu durum, insanların kendi mekanlarını kişileştirmelerine duydukları ilgi ve zaafların, profesyoneller ve ticarî kurumlar tarafından farkedilmesi şeklinde açıklanabilir. Dolayısıyla, bu tür popüler yayınlarda 'ev' temasının keşfedildiği görülür ancak 'gerçek' anlamda evsel değerlerin ve ilişkilerin tartışıldığı söylenemez.

Öte yandan, mimarlık alanında, kişisel barınma mekanları üzerine yazımların ve söylemlerin, başlıklarının ötesinde, içeriklerine odaklanıldığında da aynı durumla karşılaşılmaktadır. Sözlü ya da yazılı mimarlık yayınlarının büyük çoğunluğunda ele alınan ve değerlendirilen, barınma/ikamet eyleminin fiziksel ögesi ya da konut olduğu belirgindir. Ve yine aynı şekilde çoğunlukla nesnel ve genellemeci özellikler ile ilişkiler betimlenir, aktarılan mekan 'yaşam mekanı' değil, 'konut mekanı'dır. Aşağıda, mimarlık dergilerinden yapılan alıntılarda pek çok benzeri mimarî söylemde karşılaşılabilecek tipik konut betimlemeleri örneklenmektedir:

Aynı arsada yer alan 50 m² lik tek katlı eve dokunmadan, yaklaşık 200 m²lik iki katlı bir konut inşa edilmiştir. Yaşama mekanı, çalışma odası, yatak odası, depo, mutfak, banyo, tuvalet ve verandaya yer verilmiştir. Bodrum katı yoktur... (Çimen, 2000, s.47).

Tasarım; mahremiyet, doğal iklimlendirme ve gün ışığını göz önünde bulundurarak, bir konut için gerekli olan en elverişli koşulları barındırmayı amaçladı (Itsuko Hasegawa, 2001, s.44).

(...) kent merkezinde yer alan konaklar, kareye yakın dikdörtgen planı aksiyel ya da simetrik gelişmiş, orta sofalı mekan düzenine sahiptirler. Orta sofa, konakların plan düzeninde ana mekandır (Kutlutan, 2001, s. 65).

Daha eleştirel düzeylerde, konut mekanının daha detaylı çözümlendiği ve mimarlığın sözlü diliyle aktarıldığı görülür. Ancak değerlendirmeler ne denli hassas ve detaylı olursa olsun, hakkında konuşulan mekanlar, yaşam mekanları ya da evler değil tasarım modunun ürünü olan konut mekanlarıdır:

Konutlar, aralarında ortak mekanlar ve sürekli bir dolaşım aksı oluşturacak biçimde arazinin iki sınırına dizilmiş. Topoğrafyanın ve manzara verileri bu dizilmenin, düzgün bir grid yapısından bağımsız olarak gerçekleşmesini, böylelikle farklı ara mekan deneyimleri, yakınlık ilişkileri ve silüet zenginliği getirmesini sağlamış... (Güzer, 2001, s.105).

Bu ve benzeri türden pek çok örnekte de varolduğu gibi, genel olarak konut hakkındaki mimarlık söylemlerinin, mekanı üstten ve genelci bir görüş çerçevesinde kavrayıp, değerlendirdiği ve 'uzmanlaşmış' bir bakışın ve dilin kullanıldığı farkedilmektedir. Özetle, mimarlık, çoğunlukla kendi uzmanlık alanının sınırları içinde, belirlediği bilgiler, kurallar ve kriterler çerçevesinde, 'konut'u konuşmakta ve değerlendirmektedir. Dolayısıyla, bir uzmanlık alanı olarak mimarlık, daha ziyade evsel mekanın kabuğu ve fiziksel dışavurumu olan konut ile ilişkilenebilmektedir. Ancak bu durum, mimarlığın insanî değerler ile evsel yaşam değerleri ve bilgilerinden uzak olduğu anlamına gelmemelidir.

Ev, kurallar, diller, stiller veya kompozisyonların kavrayamayacağı, gerçek yaşama dair, dağınık ve kompleks bir yapıdır. Ev, mimarlık eylemlerini ya da söylemini aşan bir konudur. Evin anlık mekansal deneyimlerinin, dağınık imgelerinin ve değerlerinin mimarlık söylemlerinin arasında yeri hemen hemen yoktur. Ancak, evin varlığının farkında olan mimarlar ve mimarlık eylemleri mevcuttur.

Soru burada başlıyor: bir ev mimarlık ifadesi olabilir mi? Ev, belki de, tamamen bir mimarlık kavramı değil, psikolojinin, psiko-analizin ya da sosyolojinin konusudur. Ev bireyselleşmiş bir yaşam mekanıdır, ve inceltilmiş kişiselleştirmenin araçları ile bizim mimarlık nosyonumuzun dışında kaldığı görülür. Konut, bir ev için kap, kabuktur. Evin özü (...)yaşama daha yakındır (Pallasmaa, 1995, s.132).

Evin ilginç yönü, doğrudan yaşama ait bir gerçeklik olmasına ve her insanla ilgi kurmasına rağmen, ancak pek az kimsenin aktarabildiği bir kavram olmasıdır. Ev parça parça deneylenen ve yine o şekilde aktarılan çok yüzlü bir gerçekliktir. Ve evi aktarabilmek, ona ilişkin deneyimlerin farkında olanların ve ipuçlarını 'görenlerin' işidir. Bu özel grup ise daha ziyade sanatçılar iken, ev mekanının inceliklerinin sanatsal dışavurumlarda ve söylemlerde varolduğu görülmektedir.

3.5.1.2 Sanatsal Söylemde Ev

'Bir sanat eserinin karşısında kendimiz ve varoluşumuz ile şiddetli bir biçimde karşılaşırız. Sanat bize alternatif kimlikler ve yaşam durumları sunar ve bu da sanatın büyük yeteneğidir. Gerçek sanat, kendi öz varoluşumuzu, insanlığın bazı daha arıtılmış bireylerinin (sanatçıların) varoluşsal deneyimleri vasıtasıyla hissetmemizi olası kılar.'

— J. PALLASMAA,
Lived Space in Architecture and Cinema

Fin'li bir mimar olan Juhani Pallasmaa, sinematik mekan üzerine yazdığı bir kitapta bir film yönetmeninden şöyle bir yorum aktarmaktadır. "Neden mimarlık ve mimarlar, sinema ve film yönetmenlerinin tersine, tasarım süreci boyunca insanlarla bu kadar az ilgilenirler? Neden bu denli kuramsal ve genel olarak yaşamdan bu denli uzaktırlar?" (Pallasmaa, 2000, s.134). Bu tip genelleyici eleştirilerin de aynı şekilde eleştirilmesi gereğine rağmen, bu yorumda saklı olan bazı sözler, bir gerçekliğe bakış açısındaki farkları yansıttığından dolayı üzerinde düşünölmeye değerdir.

Öncelikle; mekanları üretenler salt mimarlar değildir. **Özellikle yaşam mekanı özünde doğrudan insan tarafından üretilir.** Bu hem eylemde hem de düşüncede bir üretimdir. Dolayısıyla, eğer, yukarıdaki eleştiri çerçevesinde, genel olarak mimarların yaklaşımında bir eksiklik var ise, o da; mekanı sürekli olarak üstten ve geometrik mekansal modda kavrama eğilimleri ile gerçekten yaşanan mekanı yaratan 'insan unsurunu gör(e)memek'ten kaynaklanıyor olabilir.

Öte yandan, yaşam mekanı insana ait bir gerçeklik iken, insan ile mekan arasındaki bu ilişkiyi kavrayıp aktaran özel ortamların ve araçların varolduğu da bir başka gerçekliktir. Mekanı, mimarlık kadar somut anlamda olmasa da, kurgusal anlamda yaratan ve aktaran; edebiyat, resim, sinema, fotoğraf, tiyatro ve şiir vardır. Romanlarda, filmlerde veya resimlerde üretilen mekanların **deneyimsel bir gerçekliğinden** söz edilebilir. Hatta daha da ötesinde, bu ortamlardan aktarılan mekanların insan zihninde aynı derecede hissedildiği ve deneyimlendiği bilimsel

olarak kanıtlanmıştır.²⁸ Bu anlamda, romanlarda, şiirlerde, filmlerde de mekanların üretilmekte ve daha da ötesinde bu mekansallığın yaşama doğrudan ait olduğu fark edilmektedir. Sanat, yaşamın içinde olanı aktaran bir ifade aracı olarak, yaşam mekanının detaylarını en inceltilmiş biçimde sunmaktadır.

Bir yaşam mekanı olarak evin de, en yoğun anlamda sanatsal bakışta ve söylemlerde kavrandığı ve aktarılıp, paylaşıldığı görülmektedir. Evin incelikli unsurları, insanın eve ait detayları algılayış biçimi, kavramın insanla bütünlüğü vb. pek çok ayrıntı her şeyden daha fazla ve yoğun olarak, romanlarda, filmlerde ya da resimlerde vardır. Sanatsal dışavurumlar, zihinde inşa edilen bir ev mekanı yaşatmaktadır ve onlar ‘deneyimsel anlamda gerçek evler’dir.

Bu bölümde, değişik sanatsal ifade biçimlerinden, evsel mekanın görülüşü, düşünülüşü ve aktarımını örnekleyecek bazı eserler ele alınmaktadır. Seçilen eserlerin özellikle farklı sanat dallarına ait olmasına; mümkün olduğunca evsel ilişkileri ve evsel mekanların farklı boyutlarını örneklemesine dikkat edilmiştir. Esasen her bir eser ayrı ayrı çözümleme konusudur; ancak buradaki esas amaç, evsel mekanın inceliklerinin ve detaylarının sanatsal ifade araçlarında nasıl kavrandığına ve işlendiğine ilişkin bir örneklendirme yapmak ve bu deneyimsel yaşam mekanının algılanış ve aktarış biçiminin, profesyonel alanların dilinden ve konut söylemlerinden nasıl farklılaştığını sergilemektir. Bu açıdan yaklaşarak, edebiyat, sinema, tiyatro ve resim alanlarından seçilen bazı örneklerde, ‘ev’ kavramını içeren dışavurumlar irdelenecektir.

²⁸ Yerlerin zihinsel gerçekliği hakkında; Zihinsel kurgu/hayal gücü ya da imgelem bir biçimde sanatçının yaratıcı kapasitesine bağlı olan bir kavram olarak varolur. Ancak imgelem esasen her insanın zihinsel yapısının temel taşıdır. Bilgi kadar direkt ve esas bir unsurdur. Son olarak, Harvard Üniversitesinde beyin fizyologları ve psikiyatristlerce yürütülen bilimsel çalışmalar göstermiştir ki; imgeler, görsel algılarla birlikte aynı beyin bölgesinde oluşmaktadır; ve ilkinin en az ikincisi kadar gerçek olduğu saptanmıştır. Esasen dışsal ve içsel deneyimin bu akrabalığı ya da benzerliği, hakiki bir sanatçı için herhangi bir bilimsel çalışmaya gerek duymadan bilenen bir gerçekliktir. Sanatçı her zaman için gerçekte karşılaşılan ile hatırlanan ya da hayal edilenin aynı türden bir deneyim olduğunu bilir ve aynı dozda hisseder. Sıradan bir insan da benzer bir biçimde, hayalinde canlanan ile gerçekten karşılaştığı bir durumdan aynı derecede etkilenir. Sanat, gerçek hayat durumları kadar doğru imgeler ve duygular yaratır (Pallasmaa,2000).

Öncelikle, düşüncelerin söyleme dönüştüğü temel bir zemin olarak 'edebiyat', insana ilişkin herşeyle, özellikle de mekan ve ev ile yoğun biçimde ilgilidir. Zaten sanatçı, bir romanda, bir sinema ya da tiyatro eserinde, doğal bir biçimde bağlamını yaratmakta ve yerleşkeyi tanımlamaktadır. Ev de insana ait hayatî bir bağlamdır ve her ev kendi özneliği içinde olayların geçtiği bir yerleşke, insanla kurulan bir ilişki biçimi ya da duyguların ve motivasyonların kaynağı ya da yansıtıcısı olarak varolmaktadır.

Bu bağlamda, edebiyat alanından bir örnek olarak Yakup Kadri'nin 'Kiralık Konak' adlı eseri verilebilir. Bu roman, içinde varolan ilişkilerin ve olayların mekansal boyutunu, özellikle de evsel mekanın karakterini duyarlı bir biçimde aktarması açısından önemlidir. Romana ismini veren ev yani konak, hem bir devrin toplumsal yapısını hem de bireysel yaşam öyküsünü aynı anda aktaran bir yerleşkedir. Konak, adeta sahibinin kendisi ile özdeşleşmiştir. Konağın ömrü, saygınlığı, bakımı, romanın baş karakteri ve aynı zamanda konağın sahibi olan Naim Efendi'nin yaşamı ile benzerlik kurar. Naim Efendi'nin daha genç ve serveti yerinde olduğu dönemlerinde, benzer bir biçimde konağının da ihtişamı ve popülaritesi yüksektir. Romanın sonlarına doğru, Naim Efendi'nin özellikle aile çevresi üzerindeki erkinin ve saygınlığının elden gitmesi ile aynı şekilde konak da viraneleşip, yok olmaktadır. Naim Efendi'ye ait tüm değerler aynı zamanda konağa da aittir. Onun varlığı ve mevcudiyeti hem kendi hem de çocuklarının ve torunlarının gözünde konağıyla tanımlanır. Eserde, insanın mekanı ile ilişkisinin varoluşsal niteliği incelikte aktarılmaktadır. Örneğin, Naim Efendi, kendine yabancılaştığında mekanına da yabancılaşır:

Naim Efendi, kendi evi üzerindeki hakimiyetinin ne kadar sarsıldığını, ne kadar hiçe indiğini en ziyade bu gün bu saatte hissetti ve kendi konağı içinde kendi çocukları arasında varlığını o kadar yabancı buldu. Gönlü öyle derin bir gurbet acısıyla doldu ki az kalsın, gözlerinden yaşlar boşanacaktı(...)Fakat bu oda hala aynı oda, Naim Efendi hala aynı adam mıydı? (Yakup Kadri, 1966, s.95).

Naim Efendi, dışarıya yabancılaşmaya başladığı andan itibaren, konağına ve onun içindeki 'kendi' mekanlarına daha da bağlanır. Kahramanın 'egemenlik alanı' belirgin bir biçimde konağı iken, içinde bulunduğu ruh haline göre, kimi zaman sınırları iyiden iyiye daralarak kendi odasına dek küçülür:

Naim Efendi, konağa vasıl olur olmaz, dünden beri ilk defa olarak geniş bir nefes aldı. Hele çocuklarından birine tesadif etmeksizin odasına girip kapanmayı büyük bir saadet telakki etti. Burası hayatta onun yegane sığınağıydı. Asrın tepkileri onu ite ite evvela şehirden konağın içine, sonra konağın içinden bu odaya sürükleyip tıkmıştır. Buradan ötesi biliyordu ki, artık yoktur ve sevince yakın bir hisle biliyordu ki, buranın ötesi, ahret denilen sessiz ve ilahi alemin ilk merhalesidir. Nitekim pek neşeli zamanlarında, hoşlandığı bazı kimselerle konuşurken derdi ki:

'Bu oda, Azrail'in intizar salonudur' (Yakup Kadri, 1966, s.129).

Ev ile yaşanan derin ve yaşamsal bağlar da aynı hikayenin içinde vardır:

Naim Efendi'nin konağı hala kiralıktır. Fakat, henüz bir kiracı zuhur etmedi... Konak büyük ve kasvetliydi(...) bunun için konağı bir takım bölüklere ayırmak lazım geliyordu. Halbuki Naim Efendi, buna asla razı değildi:

'Ben öldükten sonra, isterseniz yıkınız,' diyordu. 'Fakat ben sağken hiç bir tarafına el dokundurtmam, hiçbir tarafına el dokundurtmam, hiç bir tarafına...'. (Yakup Kadri, 1966, s.224).

Yakup Kadri, konak ile baş karakterinin ilişkisini, romanın sonlarına doğru yaptığı tasvirlerde belirgin olarak ortaya koymaktadır. Çöken konak, adeta Naim Efendi'nin iç dünyasını tasvir etmektedir, **çünkü konak ve Naim Efendi birdir.** Yazarın yarattığı ve aktardığı bu ev mekanı, tam anlamıyla bir 'yaşam mekanı'dır ve görüntülerin de ötesinde, kokular, sesler ve hislerle aktarılan bir 'yer'dir.

Konak Naim Efendiyle beraber, her gün biraz daha yıkılıp gidiyordu. Vakıa sağı solu yangın viraneleriyle çevrilmiş olan bu evin harici manzarası pek mağmum bir şeydi, fakat asıl içine girildikten sonradır ki insanın kalbine korku ile karışık derin bir kasvet çöküyordu. Zili bozulan sokak kapısı ağır bir tokmakla vuruluyor ve bir çok gıcirtularla, mustarip bir hayvan gibi sarsıla sarsıla açılıyordu. İçeriye atılan ilk adımda göze tesadif eden manzara kırık dökük, yırtık pırtık bir takım eşya yığınları, buruna çarpan koku bir nevi toz ve kış kokusuydu; kumildamaktan ve söz etmekten bıkmış, yarı derviş yarı meczup kıyafetli uşak arkasından ve bu eşya yığınları arasından iç avluyu geçip de harem dairesine varıldı mı, insanı istila eden bu hüziin daha ziyade artıyordu; burası tıpkı yeraltında bir mahzen gibiydi, sanki, senelerden beri hiçbir

tarafından ne hava, ne ziya almıştı; bununla beraber, divan haneler ve dehlizler çepeçevre geniş, perdesiz ve pervazları sökülmiş pencerelerle muhattı²⁹ ve bu pencerelerin camlarından birçoğu kırıldı; bu kırık camları örten örümcek ağlarının arkasındaki kış, yaz rutubetten, adeta bozulmuş birtakım su yolları gibi sızan yüksek bahçe duvarlarının esmer şekilleri görünüyordu... (Yakup Kadri,1966, s. 228).

Bir başka evsel mekan kurgusu da Rainer Maria Rilke'nin 'Malte Laurids Bridde'nin Notları' adlı eserinden verilebilir. Burada da bir konak ve konakta bir oda aktarılmaktadır. Bu sefer de, odanın kendisi, içindeki eşyalar ve orada geçen eylemler, mekanda çok vurgulu olan 'ölüm' temasını inceltilmiş detaylarla ifade etmektedir. Zihinde inşa edilen ev mekanının detaylarında 'ölüm' korkusu ve tedirginliği hissedilmektedir:

*Uzun, eski konak, bu ölüme ufacık geliyor, sanki ek yapılar gerekiyor, çünkü Kammerherr'in gövdesi büyüdükçe büyüyordu; ve biteviye odanın birinden öbürüne taşınmasını istiyor ve henüz akşam olmadan, içinde yattığı odalar bir bir bitip de yatmadığı başka oda kalmayınca korkunç bir öfkeye kapılıyordu. O vakit, daima etrafında bulunan uşaklar, oda hizmetçileri ve köpeklerden ibaret bir kafile ile merdivenleri çıkıyor, annesinin öldüğü odaya, merhume 23 yıl önce nasıl bırakmışsa öyle korunan ve başka vakit kimsenin ayak basmasına izin verilmeyen odaya, önce konak kahyasını sokuyor, arkasından kendi giriyordu. O anda bütün o gürültülü kafile odaya doluyordu. Perdeler açılıyor, bir yaz ikindisinin gür ışıkları, odanın çekingen, korkak bütün eşyasını dolaşiyor, örtüleri sıyrılan aynalarda acemice dönüyordu. (...) Fakat hepsinden önce, bütün eşyası kokan bir odada bulunmak, köpekleri pek çok heyecanlandırmışsa benziyordu. (...) Küçük eldiven sarısı porsuk köpekleri, yüzlerinde sanki burası kendi yerleriymiş gibi bir ifade, pencere kenarındaki geniş, ipek koltuklarda oturuyorlardı, ve kolları diken gibi, asık suratlı bir av köpeği, ayakları yaldızlı bir masa kenarına sırtını sürtüyor, üzerine tablolar yapılmış masadaki Sevr fincanlarını titretiyordu. (...) Ve arada bir şey düşüyor, halı üstüne yumuşak bir sesle düşüyor, sert döşeme üstüne berrak sesle düşüyor, ama her iki yere düşen de kırılıyor, keskin bir sesle parçalanıyor, yahut adeta ses vermeden ikiye bölünüyor; çünkü her zaman el üstünde tutulan bu şeyler, hiçbir düşmeye dayanamıyorlardı. (...) Ve eğer bir kimsenin aklına soru sormak; bütün bunlara sebep nedir, üstüne türenmiş, korunmuş bu odayı helak bolluğuna boğan nedir, diye bir soru sormak gelirse... buna yalnız bir cevap verilebilecekti: **Ölüm.** (Rilke, 1966, ss.11-12).*

Rilke, 'yer'lerin yapısını ve insan bilincinde ya da bilinçaltında kapsadıklarının farkındadır. Yerlerin, anılarla ve anlamlarla yüklü mekan parçacıkları olduğunu ve insanın mekanları objektif anlamda bütün olarak kavramadıklarını, parçalarla

²⁹ Muhat-Çevrilmiş,kuşatılmış.

yaşadıklarını bilmektedir. Bilimsel alanda ise, bir coğrafyacı olan Edward Relph, insana ait bu algılama bu özelliğini şu şekilde ifade eder: “Bir manzaraya genel olarak bakmak imkansızdır. Gözler dinlenme noktaları aramaktadır.(...) Tüm dünya ufacık minyatürlerden (terrae incognitae) bireyin kendine özel coğrafyalarından oluşmuş, muazzam bir (patchwork) yama işidir” (Relph, 1985, s.27) derken, aşağıda ilginç bir biçimde Rilke'nin eserinde de aynı düşüncenin farklı bir dilden aktarıldığını görürüz:

Dedemin ölümüyle yabancı ellere geçen bu garip binayı sonradan bir daha hiç görmedim. Çocuk görüşlü hatıramda bulduğum şey, bütün bir yapı değil, bina, içimde parçalara ayrılmıştır; burda bir oda, orda bir oda, şuracıkta, bu iki odayı bağlamaya yarayan, hayır, kendi başına bir fragman olarak kalan koridor. Her şey içimde, bu şekilde dağılmış, odalar, büyük bir tekellüfle yere yerleşen geniş merdivenler ve karanlığında, damarlarda kan gibi gidilen, dar, helezonlu başka merdivenler; kule odaları, yükseklerde asılı balkonlar; ufacık bir kapının, insanı dışarı ittiği beklenmedik taraçalar: bütün bunlar hepsi henüz içimde, ve hep içimde kalacaklar. Sanki bu konağın hayali, sonsuz bir yükseklikten içime düşmüş, ruhumun derinliklerinde paramparça olmuştur (Rilke, 1966, s.22).

Bir başyapıt olan Dostoyevski'nin ünlü ‘Suç ve Ceza’ında da Petersburg’un yoksul yaşamın geçtiği kent mekanları ile olayların geçtiği evler, odalar, romandaki kimliklerle bütünleşerek tüm incelikleriyle aktarılmaktadır. Suç ve Ceza’ nın giriş bölümünde, Raskolnikov ileride kurbanı olacak bir teşrifatçı kadını evini ziyaret eder. Dostoyevski evin özlü ve bir o kadar da çarpıcı bir tasvirini yapar. Bu sahne esasen daha sonra cinayetin sahnesi olacak, ev burada güvenliğin sembolü olmaktan çıkıp tehdit ve şiddetin temsiliyetine dönüşecektir. Romanın baş karakteri, Raskolnikov’un korkunç iki cinayetini gerçekleştirdiği kasvetli odası ile diğer yandan St. Petersburg’un sonsuz açınımları yapılır. Bu eserin mekansal anlamda okumalarını Pallasmaa şu şekilde değerlendirir:

Okuyucu Dostoyevski'nin bu eserinde mekanları ve binaları kendi zihninde inşa etmektedir. Okuyucu tarafından yaratılan bu yer imgeleri, bağımsız piktoral imgeler değil, somutlaştırılmış yaşam mekanlarıdır. Görsel birer resim değildirler. Bu mekanların bir ısı ve kokusu vardır, duvar dokularını ve titreşimlerini hissedebiliriz (Pallasmaa, 2000, s.3).

Yazın sanatında kurgulanan mekanlara dikkat çeken bir başka çalışma olan ‘İnsan-Mekan İlişkileri ve Kafka’ adlı kitabında ise, Gürhan Tümer, Kafka’nın Yuva, Şato ve Dava adlı eserlerinde işlenen duygular, deneyimler ve eylemlerdeki mekansallığı incelerken yazarın olaylarla birlikte mekanları da inşa ettiğine dikkati çekmektedir. Kafka’nın Yuva adlı eserinde, bir hayvan olan baş kahramanın yuvasını onu sahiplenışı, kollayışı ve sahibinin mekan ile bütünleşmesi hikayede aktarılır:

...bu büyük hassas yapının (yuvanın) sahibi olarak şu noktanın iyice anlaşılmasını isterim ki... yuvanın hassaslığı beni de hassas yaptı, onun bir yeri incinecek olsa sanki benim incinmiş gibi acı duyuyorum (Kafka’dan aktaran Tümer, 1984, s.29).

Sözlü anlatımlardan, daha görsel ifade ortamlarına doğru ilerlediğimizde, mekanların daha da somut anlamda inşa edildiği, ‘**sinema**’ ve ‘**tiyatro**’ alanları ile karşılaşırız. Özellikle bu iki alan sözkonusu olduğunda, hemen hemen tüm usta film ya da tiyatro yönetmenleri aynı zamanda bir biçimde usta birer mimardır. Pek çok olayın geçtiği yerleşke olarak evler, görsellikler, sesler, kokular gibi deneyimsel ayrıntılarıyla, insanlar ve olaylarla kurdukları ilişkilerle, hikayelerin içinde çoğu zaman gizli bir başrol oynarlar.

Sinema, son yıllarda mimarların özellikle yararlandığı bir sanat dalıdır. Mimarlık eğitiminin kapsamında, sinemaya olan ilginin giderek arttığı görülmektedir. Mimarlık ile sinema ilişkisini inceleyen Pallasmaa da, sinemanın ustalarının, mimarlıkla en etkili karşılaşmaları kolaylıkla teşhis ettiklerini belirtir. Bir başka deyişle, usta bir yönetmen, bir peyzajdaki ‘evin imgesi’nin; cephenin ‘maske’ benzeri görüntüsünün; iki ayrı dünyanın ‘ayrıcısı ya da çerçevesi’ olarak kapıların ve pencerelerin; şöminenin yarattığı ‘içtenlik ve evcilliğin’; masanın ‘odaklaşan ve ritüelleşen rolü’nün; yatağın ‘gizemleri ve mahremiyeti’nin; duşun ‘duyarlılığı’nın ve bunlar gibi pek çok ince mekansal niteliklerin farkındadır (Pallasmaa, 2000). Alfred Hitchcock’tan, Andrei Tarkovsky’e ve François Truffaut’a değin pek çok usta yönetmenin eserlerindeki sinematik mekansallığı örnekleyen Pallasmaa’nın Hitchcock’un filmleri üzerine değerlendirmeleri şöyledir:

Hitchcock'un filmlerinde çevreler ve mimarlığın hep benzer işlevi vardır, onlar hikayenin psişik amplifikatörleridir. Karakteristik olarak onun filmleri sessiz sakin rahat bir atmosferde başlar. Sahneler ve binalar bir biçimde nahif ve eğlenceli burjuva yaşamını yansıtır. Hikaye başlayınca, nasılsa, binanın negatif içerikleri sezgisel olarak yayılmaya, nüfuz etmeye başlar. O aynı bina (mimarlık yapıtı) korkunun dinamosu ve kapsayıcısı haline gelir, ve sonunda, terör mekanın kendini zehirlediği görülür. 'The Rope' filmindeki konforlu apartman dairesi gizli ve tüyler ürpertici yüzünü yavaş yavaş gösterir. 'The Birds' filmindeki Bodega Bay, o güzelim kuzey Kaliforniya tatil kasabası, çıkışı olmayan, aفسunlu bir korku ve dehşet sahnesine dönüşür. 'Rear Window' deki Manhattan kiralık apartman dairesi, gündelik hayatın zararsız bölümlerinin sahneleri, korkunun labirentleri haline gelir. Hitchcock'un filmlerinde (...) mimarlık normal insanî anlamını yitirmiş ve kendini korkunun hizmetine teslim etmiştir (Pallasmaa, 2000, ss.5-6).

Gerçekten de, Hitchcock'un 'Psycho'da yarattığı evin de, aynen Bachelard'ın düşsel evinde olduğu gibi değişik bilinç katlarından oluştuğu farkedilir. Hitchcock'un terörize olmuş evlerinin yanısıra, Tarkovsky'nin evlerinin özlem çektiği görülür. Balthus'un ev içleri ise tuhaf cinsel gerilimler yansıtırken ev erotize olmuştur (Pallasmaa, 2000).

Batı'daki örneklerinin yanısıra, yoğun bir mekansallıkla işlenen güncel ve popüler yerli dizi filmler de dikkat çekicidir. Perihan Abla, İkinci Bahar gibi film yapımlarında, olayların geçtiği mahalle veya sokaklar da temel bir rol almaktadırlar. Özellikle, Türk ev ve mahalle kültürüne ve yaşantısına ilişkin pek çok detay bu yapıtlarda bulunmakta; evsel mekanlar, olayları, karakterleri ve hatta temayı biçimleyen öğeler olmaktadır.

Tiyatroda da diğer sanatsal alanlarda varolan prensipte ve yoğunlukta bir mekansallık dikkat çekicidir. Ev yine temel bir yerleşke ve tema olarak pek çok eserin baş aktörüdür. Tiyatro eserleri arasında evsel mekan ve evsel ilişkileri canlandırmaya yönelik bir örnek olarak, Arthur Miller'in 'Saticının Ölümü' (*Death of a Salesman*) adlı eseri verilebilir.

Miller'in bu piyesi, hayatını oradan oraya yolculuk edip satıcılık ile kazanan ve en büyük galesi ve sıkıntısı, evinin ve eve ait eşyalarının taksitini ödemek olan, Willy ile ailesinin dramatik yaşam öyküsünü konu almaktadır. İki yetişkin oğul ve anaç bir eşe -Linda- sahip, orta yaşlı bir adam olan Willy için yaşam, olmasını düşlediği ve idealleştirdiği bir ev düzeni düşü ile ekonomik sıkıntılarının ve olumsuz gerçekliklerin arasında kalan bir mücadeledir. Bu eserde ev, hem öykünün geçtiği yer, karakterlerin iç dünyalarını yansıtan bir yerleşke ve aynı zamanda özellikle de Willy için hayati bir erektir. Oyundaki karakterlerin ev ile ayrı ayrı biçimlerde ilişkilerinin olduğu ve bu ilişki şekillerinin onların kimliklerini ortaya koyan en önemli unsur olduğu görülür. Örneğin, evin büyük oğlu Biff'in aylaklığı, düzensiz ve kararsız yaşamı, evi sık sık terkedişlerinde ve bir süre sonrada eve geri dönüşlerinde belirginleşmektedir. Anne Linda ise evin her köşesini bilen, dolayısıyla da evdeki insanları ve sırlarını en çok tanıyan karakterdir. Willy'nin sigortadan para almak için daha önce de intihara teşebbüs ettiğini, kömürlükteki lastik boruyu bulduğundan beri hep bilir fakat bu sırrı uzun süre saklar. Willy'ye gelince, ev ile belki de en kuvvetli bağlantısı olan Willy, ömrünü bu ev için tüketmiştir:

LINDA- Topyekün iki yüz dolar bizim işlerimizi yoluna koyar; Willy'ciğim. Ama buna ev borcunun son taksidi de dahil. O ödenince ev büsbütün bizim olacak.

WILLY- Yirmibeş senedir ödedik durduk!

LINDA- İlk aldığımız zaman Biff dokuz yaşındaydı.

WILLY- Az buz şey değil hani! Yirmi beş sene taksit ödemek... (Miller, 1969, s.77).

Willy için temel sorun ya evdir ya da evle ilgilidir. Sorun; eve sahip olacak derecede refah bir hayat özlemi, huzurlu bir ev düşü ve onun için verilen savaştır. Bu endişe üzerinde yaşadığı yaşamını, sigortadan para alabilmek ve güvensizliklerine son vermek adına sonlandırır. Oyunun son sahnesinde eşi Linda'nın vedası ve ağıtı tüm bu süreci özetler:

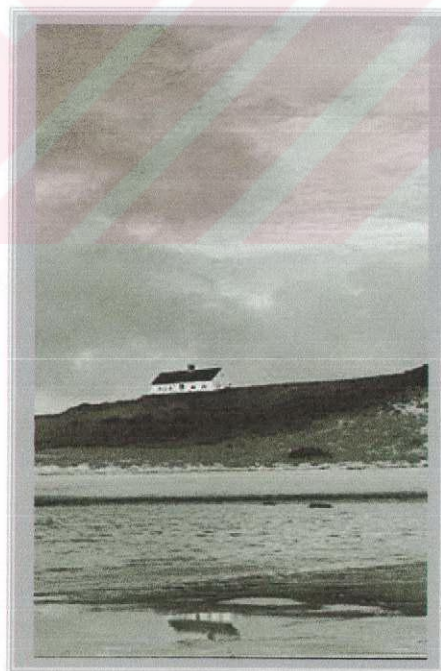
*LINDA- Kusurumu affet, Willy'ciğim. Ağlıyamıyorum. Neden bilmem ağlıyamıyorum. Bir türlü anlamıyorum. Bu işi niçin yaptın? Bana yardım et Willy, ağlıyamıyorum. Bana sadece bir yolculuğa çıkmışsın gibi geliyor. Hep döneceksin diye bekliyorum Willy'ciğim ağlıyamıyorum. Bu işi neden yaptın? Düşünüyorum düşünüyorum, düşünüyorum bir türlü anlıyamıyorum. Willy, evin son taksitini bugün yatırdım! Bugün ya. Halbuki evde kimse bulunmayacak! (Boğazına bir hiçkırık takılır.) Hiçbir hesabımız takıntımız kalmadı. (Ağlar ve ferahlar) Kurtulduk! (Biff- büyük oğlu, annesini ayağa kaldırır) Kurtulduk! Kurtulduk! (...)*Geride yalnız flüt sesi kalmıştır. Sahne kararır ve evin üzerindeki apartmanlar sert çizgili kuleler halinde daha sarıh olarak belirirken perde iner (Miller, 1969, s.156).

Tamamen görsel bir ifade biçimi olan 'resim' sanatındaki mekansallık ise daha anlamlı bir kesitten ancak yine yaşam mekanının ayrıntılarına yöneliktir. Resimde yaratılan mekanlar, bir anlamda ressamın düşüncesinin ve duygularının kısa ömürlü mimarisidir. Sanatçının algıladığı ya da zihninde inşa ettiği mekan, duyarlarla yaşanan ve hissedilebilen yaşam mekanıdır ve bunu resmederken ışık, renk, doku ya da genel kompozisyondaki ayrıntılarla, izleyene de aynı türden deneyimler yaşatmaktadır.

Jean Paul Sartre bir sanatçının yarattığı evin 'hakiki' olduğunu ifade eder. Ona göre, "ressam evi yapar, yani hayalî evi tuval üzerinde yaratır ve bu sadece bir işaret değildir. Sonuçta beliren o ev, gerçek evlerin tüm belirsizliğini muhafaza etmektedir" (Sartre, 1978, s.4). Bir başka deyişle, gerçek evleri seyrederken hissettiklerimiz, resim kanalıyla aynı türden bir mekansal deneyim olarak aktarılmaktadır. Önemli olan nesnenin somut gerçekliği değil aktarılan deneyimin kendisidir. Örneğin, fotoğraf resme göre daha somut bir yansıtmadır. Ne var ki, her iki sanatsal form üzerinden aktarılan deneyimler benzerlik kurabilirler. Örneğin, aşağıda Claude Monet'ye ait peyzajda bir ev resmi ile ressam Edward Hopper'ın kendi evini görüntülediği bir fotoğraf yer almaktadır. Resimdeki evler, gerçek ya da kurgusal olsun aktarılan ifadeler benzer deneyimleri taşımaktadır. Her iki ev de doğanın içinde insana ait olanı ya da kısacası yaşamı temsil etmektedirler. Adeta evler birer canlı varlık gibi manzarayı seyretmekte ve aynı zamanda da seyredilmektedirler. Her iki sanatsal formda da aktarılan görüntüler ya da temsiliyetler, vaziyet planı üzerindeki bir konutun teknik çizimlerinin ifadesinden bir hayli farklıdır.

RESİM 3.1- Claude Monet 'Dournier's Cottage'
([www. excelsiodirect.com/monet.html](http://www.excelsiodirect.com/monet.html).)

FOTOĞRAF 3.16 – Edward Hopper
'the Hoppers' House in Truro ([www. nmaa_ryder.si.edu/collections/exhibits/ hopper](http://www.nmaa_ryder.si.edu/collections/exhibits/hopper)).

Özellikle resim sanatı, evsel yaşamı belgeleyen ve anlatan önemli bir araç olagelmıştır. Örneğin, Heidi de Mare 'Domesticity in Dispute' adlı çalışmasında Batı burjuva kültürünün evsel yaşantısının ve mekanın karakteristiklerini 17. yüzyıl resim sanatı üzerinden inceler (De Mare, 1999). Vermeer'den, Gabriel Metsu, Pieter de Hooch ve Jan Steen'e değin pek çok ressamın eserlerinden, Flemenk evsel mekan karakteri ile evsel yaşam anlayışının dönüşümü okunabilirken, yaşama mekanlarının, daha önceleri baskın olan kamusal karakterini yitirmesi ve evin mahremiyet kazanması, aile bireylerinin ve özellikle kadının ev yaşamı içindeki yeri, yemek alışkanlıkları gibi pek çok ayrıntı hakkında bilgi edinilebilmektedir. Irene Cieraad'ın 'Dutch Windows' adlı benzer bir çalışmasında ise yine aynı devre ait ev resimlerinde ki pencereler ve kapıların ifadesi analiz edilmektedir (Cieraad,1999). Resmedilen pencerelerin biçimleri, boyutları ve kullanımları hem sosyal yapıyı hem de bireysel ruh halini iletirlerken, evsel mekanın temelinde var olan iç ile dışın, özel ile kamusalın ilişkileri sergilenmektedir.

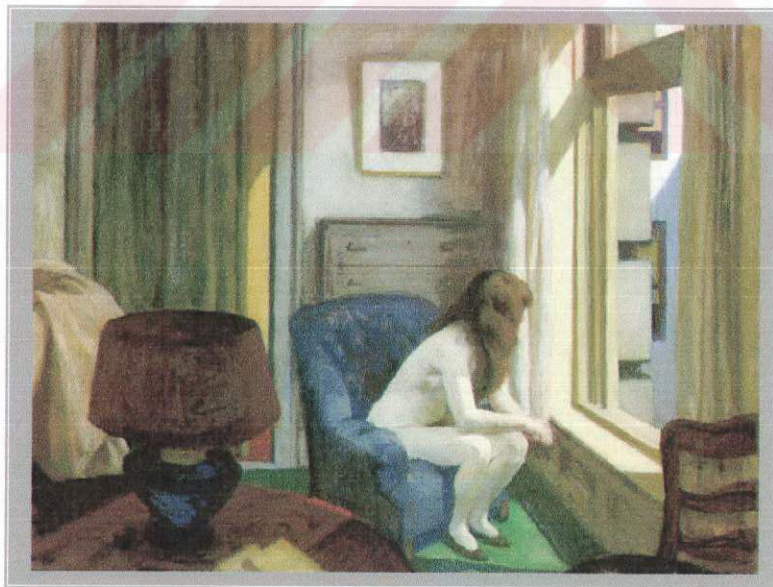
Dolayısıyla, resim sanatında ev sıkça işlenen bir tema ve olayların yerleşkesi olur iken, eve ait pek çok hassas unsurlar 'simgesel' olarak da iletilmektedir. Resim sanatındaki ev mekanlarının içerdiği simgeselliğe bir örnek olarak 'pencere önünde kadın' figürleri gösterilebilir. Evsel mekanda, 'kadın' ve 'pencere' kavramları sıklıkla kullanılan ve simgesel değerler taşıyan iletilerdir. Kadın evin içine ait bir öğedir. Aynı zamanda ev de bir içtir. İç dünyayı, özel yaşam ve mahremiyeti temsil eder. Evin bir içerilik deneyimi olduğu fikri daha önceki bölümlerde ele alınmıştır. Bu anlamda, evcillik ve evde ya da içeride olma hali, en vurgulu olarak ara yüzlerdeki mekanlarda yani pencere önlerinde hissedilebilir. Evsel mekanın ve ona ait hassas ilişkilerin ve hislerin 'farkında olan' ressamlar, bu tür gizli iletiler sayesinde algılayanlara parça parça ev deneyimini yaşatmaktadırlar. Bu ve buna benzer örnekler, eve ait inceliklerin resim, fotoğraf, edebiyat, sinema vb. sanat dallarında kavranışlarını kanıtlamaktadır.

RESİM 3.2- Woman Reading a Letter -
Gabriel Metsu. (www.kfki.hu)

RESİM 3.3 – La Violinist a la Fenetre -
Henri Matisse. (www.artcyclopedia.com)

RESİM 3.4 - Eleven am. 1926 - Edward Hopper.
(<http://nmaa.ryder.si.edu>).

Sanat alanı, yaşam mekanlarını ve bir yaşam mekanı olarak evi aktaran çok zengin ve derin yapıtlar ve ifadelerle dopdoludur. Zira, sanat yaşamı aktaran bir ifade biçimidir. Dolayısıyla, örnekler çok daha zenginleştirilip derinleştirilebilir. Öte yandan kimi zaman ise yalın bir konut, saf bir plastik sanat eseri ya da mimarlık ve inşaat sanatının bir ürünü olarak bir sanat eserinin söyleminde yer alacak derecede yüklü duygular çağrıştırabilir. Ya da tersi anlamda eve ilişkin değerler ve anlamlar da mimarlık söylemlerinde yer bulabilir. Dolayısıyla, sınırlar her zaman için belirgin ve keskin olmayabilir. Ancak gözlemler göstermektedir ki, istisnaların varlığına rağmen bir genelleme yapılabilmektedir: **Konut kavramına ilişkin bilgilerin ve söylemlerin çoklukla profesyonel zeminlerde üretildiği ve özellikle mimarlık alanı ile yoğun bir biçimde ilişkilendiği; evsel mekanın karmaşık, dağınık ve öznel unsurlarının çoğunlukla sanatsal ifadelerde ve söylemlerde yer bulduğu görülmektedir.**

Konut ve Ev kavramları üzerine tartışmalar ve değerlendirmeler burada sonlanmaktadır. ‘Zaman’, ‘mekan’, ‘kullanıcı’, ‘boyut’ ve ‘söylem’ olarak belirlenen beş ayrı parametre üzerinden yapılan tartışmalara bakıldığında, farklı boyutlarda yeni tartışma konularının ve açınımların gelişmesi kaçınılmaz görünmektedir. Dolayısıyla, bundan sonraki aşama olan ‘Sonuçlar ve Değerlendirmeler Bölümü’nde şu ana değin üretilen düşüncelerin genel bir değerlendirmesinin yapılması ve ileriye yönelik olası bazı açınımlar hakkında fikir yürütülmesi düşünülmektedir.

BÖLÜM IV

SONUÇLAR ve DEĞERLENDİRMELER

Çalışmanın başında da ifade edildiği üzere, bu çalışmanın ortaya koymaya çalıştığı temel düşüncelerden biri; bir sorunu ya da gerçekliği, kendine bağlı diğer gerçekliklerden ve onun görelî doğasından kopartarak nesnel ve dışsal değerlendirmeler ya da salt neden-sonuç ilişkileri bağlamında açıklamaya çalışmanın ya da onu bütüne dair ilişkilerinden soyutlayıp, mikro-düzeydeki uzmanlık alanlarına hapsederek anlamaya uğraşmanın yetersiz ve eksik bir yaklaşım olduğudur. Bu anlamda, 'barınma/ikamet eylemi' gibi temel bir gerçekliğin ya da sorunun, salt açığa çıkan, nesnel ve görünür boyutlarıyla, dışarıdan gözlemlerle kavranmasının ve açıklanmasının mümkün olmadığı; bu suretle üretilen barınma mekanlarının da insanın temel beklentilerine cevap veremediği ortaya konmuştur. Bu noktadan hareket ederek, kişisel barınma eyleminin somut ve görünür yönü olan 'konut' ile kişisel barınma eyleminin içerdiği ilişkileri ve süreçleri kapsayan daha gizli, özel ve karmaşık boyutu olan 'ev' karşılaştırılarak, kişisel barınma/ikamet eyleminin bütünde kavranmasına yönelik bir yaklaşım denenmiştir.

Bu son aşamada ise, 'konut' ve 'ev' kavramlarının anlaşılmasına ve karşılaştırılmasına yönelik analizler ile tartışmaların ardından gelinen noktaya ve eldeki verilere ilişkin genel bir değerlendirme yapılacaktır. Sonuca yönelik bu değerlendirmelerin iki aşamada gerçekleştirilmesi düşünülmektedir. İlk aşama; 'tezin bütünde ve kendi içinde bir değerlendirmesi'dir. Saptanan amaçlar, kurulan hipotez ve oluşturulan çerçeve dahilinde ulaşılan sonuçların tartışılmasını ve irdelemesini kapsamaktadır. Çalışmanın başındaki beklentilerin, tartışmalar geliştikçe ne dereceye kadar gerçekleştiği, belirginleştiği ya da varsa çelişkileri ile bunlara yönelik değerlendirmeler ve öneriler ortaya konacaktır.

Bir sonraki aşama ise, ‘geleceğe yönelik açınımları’ içermektedir. Farklı parametrelerden ve bakış açılarından ele alınan, konut ve ev kavramları üzerine irdelemelerin, kendi içinde yeni tartışmalar açtığı farkedilebilir. Dolayısıyla, ikinci aşamada, ana başlıklar altında, bu tez çalışmasının uzantısı olabilecek, ilerisi için öngörülen bazı çalışma konularına değinilecektir.

4.1 Tez Çalışmasına Yönelik Genel Değerlendirmeler

Bu tez çalışması; belirlediği sorunlar, bu sorunlara karşı benimsediği bakış biçimi, geliştirdiği hipotez ve tartışmalar ile bu hipotezin desteklenmesine yönelik açıklamaları ve örneklemi açısından kendi kendini değerlendirmek durumundadır. Bu aşamada, öncelikle, tezin başında hedeflediği amaçların ne derece gerçekleştiğinin sorgulaması yapılacak; kurulan hipotezin geçerliliği tartışılacak ve ayrıca tez çalışmasının karşılaştığı, konunun doğasından kaynaklanan zorluklar tartışılacaktır.

4.2.1 Amaçlara Yönelik Değerlendirmeler

Öncelikle yapılan çalışmanın amaçlarına ulaşmış olup olmadığını tartışabilmek için en başa dönüp, belirlediği ‘sorun’un doğası üzerinde düşünmek gerekmektedir. Bu tez çalışması, günümüz yaşam şartları ve dünya görüşleri çerçevesinde, barınma/ikamet sorununun, fazlaca objektif, dışarıdan ve niceliksel boyutlarıyla değerlendirilmesini eleştirmiş; bu doğrultuda barınma mekanlarının yaygın anlamda insanın temel deneyimleri, davranış kalıpları veya motivasyonlarını göz ardı eder biçimde gelişmesini temel bir rahatsızlık olarak görmüş ve dolayısıyla da ‘insan ile özel barınma mekanının temel ilişkisinin kavranması’ını temel bir sorun olarak ortaya koymuştur. Bu noktada, ‘sorunun niteliği’ne bakılacak olursa; ‘sorun’ olarak belirtilen, dışarıdan tamamen objektif biçimde değerlendirilebilecek spesifik bir vaka değil, içinde yaşanan, deneyimsel bir takım süreçler ve durumlardır. Ayrıca herkes tarafından aynı ölçüde paylaşılan ve kolaylıkla teşhis edilebilecek bir doğada da değildir. Bu yüzden de, herşeyden önce, çok geniş kapsamlı, tartışmalı ve görelî

doğası olan bir sorunu ya da ‘durum’u anlamaya ve kavramaya çalışmak başlıca amaç olmuştur.

Bu açıdan bakıldığında, hakkında belirgin çözümler ve öneriler geliştirilebilecek bir doğada olmayan, geniş içerikli bir sorunun üzerine temellenen bu tez çalışmasının sürecinde ya da sonucunda da, kesinlikler, objektif değerlendirmeler, somut öneri ve sonuçlar beklenmemiş, tam tersi ele alınan kavramların tartışmalı doğasının sergilenmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla ilk saptama; sorunun fazlasıyla kapsamlı ve göreceli bir doğasının olduğu; çalışmanın temel anlamda bunu anlamak ve yansıtmak üzere kurulduğudur.

Bu bilinçle değerlendirildiğinde, insan ve özel barınma mekanının ilişkisinin anlaşılması sorunu, ‘konut ve ev kavramlarının karşılaştırması’ suretiyle çözümlenmeye çalışılmıştır. Kişisel barınma eyleminin somut ve ‘görünen’ yüzünü ‘konut’, derindeki soyut ve deneyimsel boyutları ve anlamları ise ‘ev’ temsil etmiştir. Bu noktada, ‘konut ve ev kavramlarının karşılaştırılması’, kişisel barınma eylemi sorununun doğasını ortaya koymaya yönelik bir araç olarak değerlendirilebilir. Bu suretle, yukarıda belirtildiği gibi çok geniş kapsamlı olarak nitelendirilen genel sorunun, sınırları daha tanımlanmış ve belirginleşmiş olmaktadır. Bu tarz bir ‘karşılaştırma yöntemi’ kullanarak, durumları anlamanın daha tanımlı bir yol olduğu, karşılaştırmaya esas olan kavramlar olarak ‘konut ve ev’in ise uygun seçimler oldukları düşünülmektedir.

Genele yönelik bu ilk değerlendirmelerin ardından, çalışmanın başında belirlenen amaçlara ne derece yaklaşıldığı tartışılabilir:

- Tez çalışmasına başlarken saptanan amaçlardan ilki; ‘barınma/ikamet eyleminin ‘bütünde’ anlaşılmasına yönelik bir katkı sağlamak’ tır. Bu tez çalışması, başından itibaren, insan ve barınma mekanı arasındaki ilişkinin, ancak ‘çok yönlü bir değerlendirme’ çerçevesinde anlaşılabilirliğini savunmuştur. Bu sebeple de, en başta ‘barınma/ikamet eylemi’nin doğasını, ona ilişkin olarak geliştirilen kuramlar, söylemler çerçevesinde anlamaya uğraşmış; kavramın, insanın

fiziksel gereksinimlerini karşılamanın ötesinde içerdiği, sosyal, psikolojik, varoluşsal boyutlarına değin çok yönlü anlamlarını değerlendirmiştir. Çalışma kapsamı, özellikle ‘kişisel barınma/ikamet’ eylemi çerçevesinde sınırlandırılarak, ‘konut ve ev’ kavramlarının irdelenmesi yoluyla, bütüne yönelik bir takım işleyişlere dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

‘Bütüne yönelik’ bir anlayış; genel anlamda, ilişkiler arasındaki bağıntıyı ve bütünlüğü kastetmekte, bir kavramı ya da fenomeni ele alırken, mümkün olduğunca çok veri ile değerlendirme yapmak ve kavramak anlamına gelmektedir. Bu çalışma içinde de, gerek ‘konut’, gerekse de ‘ev’, özellikle farklı boyutları, anlamları, birbiriyle ilişkileri ve ayrımları açısından ele alınmış; bu suretle de kişisel barınma/ikamet eyleminin, fiziksel, nesnel, sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik boyutları çok yönlü bir biçimde değerlendirilmeye başlanmıştır. Kısacası; kişisel barınma/ikamet eylemi ile onunla ilişkilenen temel kavramlar olarak ‘konut’ ve ‘ev’, elverdiğince geniş bir perspektiften anlaşılmaya çalışılmıştır.

Birkaç örnek vermek gerekirse, konutun çeşitli grupların (mimar, uygulayıcı, yatırımcı vb.) katılımıyla ortaya çıkan somut bir ürün olduğu, üretim süreçlerinin değerlendirildiği bölümde tartışılmış; daha sonrasında oluşan evin ‘maletme’, ‘kişileştirme’, ‘bağlanma’ ve bunun gibi kullanıcıya ait psikolojik ve davranışsal süreçlerin sonucu oluştuğuna değinilmiştir (Bkz. Bölüm 3.1.2 Konut ve Evin Oluşum Süreçleri). Bu noktada, bir yandan kavramların aralarındaki fark ortaya konurken, bir diğer yandan kişisel barınma eyleminin, konutun üretim sürecinden evin oluşumuna değin bütüncül bir perspektiften değerlendirilmeye yönelindiği görülür. Aynı şekilde, özel barınma mekanlarının birer kimlik iletişim araçları olduğu tartışılan aşamada, konutun dışarıya mesajlar veren bir sosyal kimlik göstergesi olduğu, evin ise insanın ‘kendi’ kimliği ve içsel benliği ile iletişimi kurduğu belirtilmiştir (Bkz. Bölüm 3.3.2 Kullanıcı Kimliğinin İletişimi Olarak Konut ve Ev). Bu noktada da yine, kişisel barınma eyleminde kimlik iletişimi konusu, hem sosyal hem de psikolojik boyutları ile bütüne yönelik bir perspektiften değerlendirilmiş olmaktadır.

- Belirlenen bir diğ er amaç; **‘konut ve ev’ kavramlarının, doğ alarının analiz edilmesi suretiyle aralarındaki ilişkilerin ortaya konulması’ dır.** Kavramların aralarındaki ayırımı netleşmesi, onların anlamlarını ve içeriklerini anlamak adına temel bir gerekliliktir. Öte yandan, her iki kavramın, bir büt ünün parçaları oldu ğ u düşünülürse, karşılaşt ırmak suretiyle aralarındaki ilişkinin de belirlenmesi amaçlanmıştır. Tez çalışmasına baş larken henüz belirsiz olan konut ve ev arasındaki ilişkilerin, tartışmalar süresince daha belirginleştiğ i düşünölmektedir. Zira, hemen her karşılaşt ırma aşamasında, aynı zamanda **doğ al bir sonuç olarak aralarındaki ilişki düzeyleri de ortaya çıkmıştır.** Bir aşama önce, yukarıda verilen örnekler, aynı zamanda kavramların aralarındaki ilişkileri de ortaya koyan örnekler olarak değ erlendirilmelidir.

Ayrıca, özellikle ‘konut mekanı’ ile ‘evsel mekan’ın açıklandığı ve tartışıldığı bölümlerde (Bkz. 3.2 ‘Mekan’ Parametresinden Karşılaşt ırmalar), konut ve ev kavramlarının birbirleriyle nasıl ilişkilendiğ i konusunun belirginlik kazandığı düşünölmektedir. Örneğ in, bu bölüm içindeki irdelemelerde, ‘geometrik mekan’ olarak konutun, ‘yaşam mekanı’ nı, yani evi, gelişt irmeye yönelik bir araç oldu ğ u saptanmış; böylelikle de, konut ve ev arasındaki ilişki, bir yönüyle ifade edilmiş olmaktadır. Baş ka bir bölümde, özellikle boyut parametresinden karşılaşt ırmalarda (Bkz. Bölüm 3.4 ‘Boyut’ Parametresinden Karşılaşt ırmalar) ise, az önce belirtilen türden bir ilişkinin de ötesinde, daha da karmaş ık ve derin birtakım baş ka özelliklerin ve ilişkilerin de varlığına dikkat çekilmeye çalışıldığı göröölür. Geliş en tartışmalar çerçevesinde evin, konutun da sınırlarını aşarak, oda, mahalle, kent ölçeğ inde de deneylebildiğ i, zihinsel boyutlarda da yaş andığı, evin bir nesne, beden, yaşam ya da baş ka insanlar ya da şeyler gibi soyut boyutlarda da kavrandığı anlaşılmıştır. Bu tartışmalar bağ lamında, konut ve ev arasında ilişki farklı boyutlara taş ınmış olmakta; sonuçta ise ortaya sabit bir ilişkinin varlığı değ il, farklı düzeylerde ilişkilerin varolabildiğ i ortaya çıkmaktadır.

- Tez çalışmasının belirlediği üçüncü amaç; **'konut'u merkez alan rasyonel ve nesnel yaklaşımlar ile 'ev'in insana özgü, sübjektif ve karmaşık doğasını belirleyerek, modern/rasyonel barınma anlayışında eksikliği gözlenen 'insana ait' unsurlara ve beklentilere dikkati çekmek'** tir.

Daha öncede belirtildiği gibi, esasen bu tez çalışmasının hedefi ideal bir barınma modelinin varlığını bulmak veya tanımlamak ya da herhangi bir barınma modelinin eleştirel analizinin yapmak değil; tamamen kişisel barınma/ikamet eyleminin ve bu eylemin sonucunu ya da sürecini ifade eden konut ve ev kavramlarının doğalarını doğru kavrayıp, tanımlamaktır. Bununla birlikte, tez çalışmasına başlarken, bir öngörü olarak, özellikle modern barınma anlayışının konut ve ev kavramı arasındaki sınırı 'yarattığı' düşünülmüştü. Nitekim gerçekten de, modern barınma anlayışının, üstten kavrayan, fazla uzmanlaşmış, nesnel kalıplara oturduğu ve genel bir tavır olarak konutla daha ilgili olduğu söylenebilir. Öte yandan, çalışma sürecinde, analizler derinleştikçe görülmüştür ki, **eğer konutu henüz yaşam içermeyen, eve ilişkin bir ön hazırlık olarak; evi de yaşamla birlikte oluşan ve dötüşen 'yaşam' mekan olarak kabul edersek, aralarındaki yapısal ayırım tüm barınma modelleri için geçerli olmaktadır.** Bu durum tez çalışması sürecinde daha belirgin olarak anlaşılmıştır. Zira, tartışmalar kapsamında ele alınan, insanın mekan ile ilişkisinin psikolojik süreçleri; 'süreklilik', 'kimliklenme', 'mal etme', 'tanıdıklık kurma', 'bağlanma', 'kendini yansıtırma' vb. arketipsel davranış ve deneyimler, **fiziksel mekanın insan katılımı ile mutlak surette değiştiğini ve dönüştüğünü açıklamıştır.**

Bununla birlikte, çalışma kapsamında ele alınan örnekler göstermiştir ki, modern dünya şartları ve modern barınma modelleri içinde, barınma mekanlarının üretiminde, algılanışında ve kullanımında nesnel kalıpların ya da yaklaşımların varlığı, **'konut ile ev'in ayırımını daha belirginleştirmiştir.** Ancak bu koşulu salt modern barınma modellerine maletmek ya da modern örneklerdeki duyarlı yaklaşımları göz ardı etmek de doğru değildir. Dolayısıyla, **amacın özellikle ve sadece modern barınma anlayışında ki eksiklikleri sergilemeye yöneltilmemesi gerektiği, barınma modelleri arasında kategorik ayırım yapılmamasının daha sağlıklı olacağı tez çalışması kapsamında anlaşılmıştır.**

Özetle; tez çalışmasına başlarken amaçlanan noktalardan, **'ev'in insana özgü, sübjektif ve karmaşık doğasının belirlendiği ve insana ait temel unsurlara ve beklentilere dikkat çekildiği düşünülmektedir.** Bununla birlikte, **tezin sonucunda konut ve evin, yukarıda ifade edilen tanımları çerçevesinde, aralarındaki ayrımın esasen hep varolduğu ancak modern barınma modellerinde bunun daha da keskinleştiği ya da belirginleştiği saptanmıştır.**

- Tez çalışmasının belirlediği son hedef ise **'daha insancıl ve doğal yaklaşımlara ve çözümlere yönelik bilincin herkes için gelişmesine aracı olmak'** şeklindedir. Bu tez çalışması kapsamında mekanların salt, tasarımcılar, plancılar, uygulamacılar, siyasetçiler gibi profesyoneller tarafından üretilmediğine, yaşanan mekanın bizzat insanlar tarafından da üretildiğine dikkat çekilmiştir. Çalışmanın pek çok aşamasında buna dair açıklamalar, örnekler ya da ipuçları bulmak mümkündür. Özellikle konu mekan olduğunda, onu anlamla donatan, kimliklendiren; ardından da onu algılayan, deneyimleyen ve değerlendiren temel anlamda 'insan' olmaktadır. Dolayısıyla, tez çalışmasının dikkati çekmeye çalıştığı temel nokta, mekana ya da barınma/ikamet eylemine, 'dışarıdan' değil 'içeriden' bir değerlendirme ile insanın durduğu noktadan bakmaktır. Mekan konusu üzerine etkinlik gösteren uzmanların, bu bilinçle hareket etmelerinin, kendilerini de sorunun ya da durumun bir parçası olarak görmelerinin, daha duyarlı, daha insancıl, potansiyeli daha yüksek çevrelerin ve mekanların yaratılmasında etkin olacağına inanılmaktadır; ve bu görüşe paralel biçimde, barınma/ikamet eylemi üzerine tartışmaların profesyonellere, uzmanlara ya da tasarımcılara yönelik bir dizi kural içermediği fakat 'herkes'e ait bir 'bilinç işi' olduğu özellikle vurgulanmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak ise, tez çalışması kapsamında belirlenen amaçların da nesnel ve somut hedefler olmayıp, genel birtakım ilişkilerin ve temel bir bakış açısının kavranmasına yönelik beklentileri kapsadığı bir gerçektir. Dolayısıyla da amaçlanan hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı konusunun, bir ölçüden sonra, algılayana ya da okuyucuya göre değişkenlik göstermesi doğal bir durumdur. Öte yandan, tez çalışması, kendine yönelik bir eleştiri ve değerlendirme yaptığı; sonuçta varılan noktaya ilişkin görüş şu şekilde açıklanabilir:

Tez çalışması kapsamında, geniş içerikli ve tartışmalı bir durum olan kişisel barınma/ikamet eyleminin, bütünü kavramaya ve anlamaya yönelik bir yaklaşım oluşturulduğu; bu kapsamda tezin başlarken belirlediği genel amaç ya da beklentileri karşıladığı düşünülmektedir.

4.2.2 Hipotezin Geçerliliğine Yönelik Değerlendirmeler

Tez çalışmasının içeriğini belirleyen temel hipotez, ‘konut ve evin farklı olduğu’ görüşü olmuştur. Bu hipotezi desteklemek üzere, karşılaştırma esasına dayalı bir analiz yapılmıştır. Tez çalışmasının ön araştırma safhalarında, konut ve ev kavramları ile ilgili olduğu öngörülen belirli parametreler saptanmıştır. Bir başka deyişle, ‘konut’ ve ‘ev’, belirlenen sabit bir kavrama göre ayrı ayrı açıklanmıştır. **Bu parametrelerin, sabit bir kıyas noktasının oluşturulması açısından yararlı olduğu, yöntem açısından bir kolaylık ve izleyen için bir düzen yarattığı düşünülmektedir.** Tez kapsamında parametrelerin seçimi ve değerlendirilmeleri teze özgün bir yorumdur; konut ve ev kavramların doğalarındaki ayrımları belirgin olarak açığa çıkardıkları düşünülmektedir. Öte yandan başka bir kurgu içinde, daha farklı parametrelerin oluşturulması ya da yeni parametrelerin geliştirilmesi de mümkün görünmektedir.

Konut ve ev kavramları, belirlenen parametrelerle ilişkilendirildiğinde, sözkonusu kavramların farklı değerlere, anlamlara ya da işleyişlere gönderme yaptığı görülmüş; özellikle karşılaştırılan kavramlar olarak ‘konut’ ve ‘ev’in çok boyutlu oluşları, bazı durumlarda **belirli sınırlandırmalar koymayı gerekli** kılmıştır. Örneğin, bir parametreden karşılaştırma esnasında, konutun ya da evin hangi boyutu daha ön plana çıkıyorsa, o durum vurgulanarak ele alınmıştır. Bir örnek vermek gerekirse; ‘kullanıcı anlamlarına yönelik bir karşılaştırma’da, konutun sosyal ve ekonomik anlamları/boyutları, evin ise psikolojik/deneyimsel anlamları vurgulanmıştır. Bu noktada şüphesiz, konutun ve evin, kullanıcı için ifade ettiği başka anlamlar vardır; ancak aralarındaki farkı **en belirgin olarak** bu iki değer belirlediği için, konutun özellikle ekonomik, evin ise özellikle psikolojik anlamları ifade edilerek bir sınırlandırma getirilmiştir.

Sonuçta; konut ve evin farklı parametreler üzerinden karşılaştırıldığı tüm aşamalarda, her iki kavramın da birbirlerinden farklı anlamlarla ilişkilendikleri görülmüş; bu farklılaşmalar da genel anlamda hipotezin desteklendiğini göstermiştir.

Çalışmada, konut ve evin farklı oldukları hipotezi, farklı ‘**örnekler**’le desteklenmeye çalışılmıştır. Ele alınan bir kavramı, düşünceyi ya da duyguyu belirgin anlamda ifade edebilecek, hemen her alandan ve türden örnekler seçilmeye gayret edilmiş; örneklerin biçimine ya da alanına yönelik bir sınırlandırmaya gidilmemiştir. Konuyla ilgili bilimsel araştırmalar, gözlemler ya da belgeler, temel hipotezi desteklemek üzere somut örnekler olarak kullanılırken, aynı şekilde, anılara, yorumlara, roman, resim ya da biyografilere de yer verilmiştir. Sözü edilen kaynak türlerinin hepsi temel argümanın desteklenmesine yöneliktir. Örneklerin kapsamının geniş tutulmasıyla, tez çalışmasının ilgilendiği kavramların doğasının daha belirgin bir biçimde aktarıldığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, tez çalışma süreci kapsamında -özellikle ilk aşamalarında- sorunun somut bir biçimde irdelenmesine olanak tanıyacak bir örnekleme yapılması, tezin kendine ait olarak gözlemlendiği bir örnek ya da örnekler üzerinden hipotezin desteklenmesi fikri de tartışılmıştır. Ancak bu tip bir özgün örnekleme çalışması içinde, tezin vurgulamaya çalıştığı karmaşık psikolojik süreçler ile ilişkileri tümenden ele almanın olanaksızlığı; öznel ve soyut bir takım kavramların fazlaca somuta indirgenmesinin doğuracağı sakıncalar düşünülerek, bu tür bir yöntemden bilinçli olarak vazgeçilmiştir. Onun yerine süreçleri, durumları farklı açılardan ve doğru ifade ettiği düşünülen, çeşitli türden bağımsız çalışmalar, olaylar ya da yorumlar, ‘örnek’ olarak alınmıştır.

Tüm bu değerlendirmelerin yanısıra, konut ve ev kavramlarının karşılaştırılması sürecinde, ortaya çıkan bir takım zorlukların da ifade edilmesinde yarar görülmektedir. Bu çalışma kapsamında karşılaşılan temel zorlukların genel anlamda ‘sınırlarla’ ilgili olduğu söylenebilir. Örneğin; konut ve ev kavramlarının arasındaki sınırların, kimi zaman belirginleştiği, kimi zaman ise kavramların neredeyse üst üste bindiği ve sınırlarının belirsizleştiği çeşitli durumlar vardır. Konut ile ev arasındaki temel sınırın ‘yaşantının varlığı’ ile çizildiği çalışmada özellikle ifade edilmektedir.

Ancak, bununla birlikte, sınırı yaratan ‘yaşantının’ niteliği de öznel ve değişkendir. Farklı barınma modellerine ve anlayışları içinde, kullanıcının barınma mekanın üretimine katılımına, onu anlamlandırıp algılayışına göre, konut ve ev arasındaki sınırlar değişkenlik gösterebilmekte, dolayısıyla ortaya farklı durumlar ve koşullar çıkmaktadır. Bu noktada, tezin kapsamı ve sınırlandırılmasına yönelik şöyle bir eleştiri geliştirilebilir: ‘Modern barınma anlayışının bakış açısında, konut ile ev arasındaki ayrımın ve sınırların daha da belirginleştiği saptanmış iken, çalışmanın kapsamını salt bu barınma modeli ile sınırlandırmak bir yol olabilir; böylelikle de çakışmalar ve çelişkiler asgariye indirgenebilirdi’. Ancak, salt modern barınma modelleri ele alınarak yapılacak bir değerlendirmenin, konut ve evin çok yönlü ve bütüncül bir biçimde anlaşılmasına engel olacağı düşünülmüş; kavramların aralarında temel ve yapısal bir ayrımın varolduğu ve bunun tüm barınma modelleri için geçerli olduğu görüşüyle, bu tip bir sınırlandırma uygun görülmemiştir. Dolayısıyla, konut ve ev, farklı barınma modeli üzerinden, değişebilen sınırları ve ilişkileriyle analiz edilmeye çalışılmıştır.

Karşılaşılan bir başka zorluk ise; tartışmaların sınırlandırılmasına yönelik olmuştur. Konut ve ev kavramlarının belirlenen parametrelere göre değerlendirildiklerinde, hemen tüm aşamalar, kendi içlerinde çok yüklü ve derin tartışmalara sürükleyebilecek doğadadırlar. Örneğin, ‘zaman’, ‘mekan’, ‘kimlik’, ‘arketip’ veya bunun benzeri soyut ve geniş içerikli kavramların, tek ve kesin tanımlarının yapılması mümkün olmadığından, üzerlerinde ancak ‘yorumlar’ üretilebilmektedir. Dolayısıyla, bunlar gibi pek çok kavram yerinde kullanılmadıkları ya da sınırlandırılmadıkları takdirde, bir takım sakıncıların ortaya çıkabilme olasılığı vardır. Bu noktadan hareketle, tez çalışması kapsamında, bu tür kavramların hangi açılardan ve hangi bağlamlarda kullanıldığını belirtmeye özen gösterilmiş, aynı şekilde seçilme ölçütleri de baştan tanımlanarak bir sınırlandırma getirilmeye çalışılmıştır.

Öte yandan, tez çalışması kapsamında, açıklamalara çeşitlilik ve zenginlik getirmesi açısından, örneklerin sınırlandırılmaması öngörülmüştür. Ancak bu sınırsızlık, kimi zaman çeşitlenme ve zenginlik ön gördüğü kadar, kimi zaman da

seçim zorlukları yaşatmış; seçilen örneklerin dışında tartışılan konuyu ya da fikri somutlaştıran ya da destekleyen ‘daha da’ uygun bir başka örneğin bulunup bulunmadığı endişesi çalışma boyunca sıklıkla hissedilmiştir. Nitekim, tez çalışması sürecinde derlenen pek çok örnekten ancak bir kısmı seçilerek çalışma kapsamında kullanılmıştır.

Tüm bu zorluklarla ve kimi çelişkilere rağmen, sonuçta varılan noktanın önemli olduğu düşünülmektedir. Mimarlık disiplini içinde yer alan bu çalışmanın, aynı zamanda mimarlığın barınma eylemi bütünündeki yerini ve mimarın rolünü tekrar sorguladığı ya da sorgulamaya bir başlangıç oluşturduğu düşünülmektedir. Konut ve evin birbiri ile bütünleşebilmesinin görülebilen tek koşutu mimar ile kullanıcının birbirine yakınlaşmasıdır. Bu yakınlaşmayı, katılımlarda ve iletişimlerde ve tavırlarda kurmak mümkündür. Zira mimar da bir kullanıcıdır.

4.2 Geleceğe Yönelik Açınımalar

‘Konut ve Ev Kavramlarının Karşılaştırmalı Analizi’ başlıklı çalışmanın hemen hemen tüm aşamaları, içinde farklı yönlere doğru geliştirilebilecek ve derinleştirilebilecek yeni tartışmaların potansiyelini barındırmaktadır. Mevcut tartışmaların ulaştığı noktanın daha da ötesinde, araştırılmayı ve sorgulanmayı bekleyen yeni konuların varolduğu farkedilebilir. Bunlardan bazılarını bu bölümde değinilecektir.

Tez çalışmasının bir açılımı, şu ana değin yapılan benzer türden bir yaklaşımla, barınma/ikamet eyleminin ‘kamusal yüzünü’ anlamaya yönelik bir çalışma yapmak şeklinde gelişebilir. Çalışma, başından itibaren, konut ve ev kavramlarını ‘barınma/ikamet eylemi’ ile ilişkilendirerek değerlendirmeye ve bütüncül bir bakış açısı ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu anlamda konut ve ev, ‘kişisel’ ya da ‘özel’ barınma/ikamet eyleminin unsurları olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, ‘barınma/ikamet’ kavramının içerdiği etkinlikleri, anlamları ya da süreçleri, konut ve ev gibi özel barınma mekanlarının dışında, daha farklı ölçeklerde ve düzeylerde de tartışmak mümkün görünmektedir.

İnsan konutunda ya da evinde barındığı gibi aynı şekilde, işyerinde, sokağında, meydanlarda, diğer açık alanlarda, kurumlarda, kasabasında ya da kentinde de ikamet etmektedir. Dolayısıyla barınma/ikamet eyleminin 'kişisel' olduğu kadar, 'kamusal' boyutları da vardır. Buna göre de, hemen her ölçekteki yerleşke ya da fiziksel çevre, insan davranışları, kullanımları ve deneyimleri açısından ele alınıp çalışılabilecek bir sorun olmaktadır. Konutun bir 'fiziksel mekan', evin 'yaşam mekanı' olması gibi, bir meydan, bir sokak ya da bir kurumsal yapı gibi başka bir tür fiziksel mekanın, 'yaşam mekanı' ya da 'yer'e dönüşüm süreçleri, kullanıcı davranış ve deneyimleri ile sonradan değerlendiriliş ve algılanışlarına değin, barınma/ikamet eyleminin kamusal yüzü pek çok açıdan incelenebilir.

Diğer yandan, bu tez çalışması, daha ileriki safhalarda, özellikle mimarların, tasarımcıların ya da profesyonel anlamda mekanları üretenlerin yaklaşımlarına yönelik sorgulamaların geliştirilmesi ile kullanıcı ve tasarımcı ilişkisinin pekiştirilmesine dair yeni bir takım düşüncelerin üretilmesi yönünde gelişebilecektir. Tez çalışması boyunca, konut ve ev arasında yapısal ya da doğal olarak varolan bir ayırım sergilenirken, başka yönden de konutun eve dönüşüm süreçlerinde yaşanan sorunlar ve uyumsuzluklar ayrı bir konu olarak belirtilmiş; buna göre de konut ile ev arasındaki ilişkinin uyumunun, hem profesyonellere hem de kullanıcılara bağlı bir durum olduğu vurgulanmıştı. Bu noktada kullanıcının barınma anlayışı ya da dünya görüşünü kontrol etmek pek az mümkün görünürken, konut mekanının evsel mekanla uyumunda sorumluluk sahibi olan profesyonellerin dikkatinin çekilmesi daha olası görünmektedir.

Dolayısıyla, gelişen aşamalarda, insana uyumlu mekanların yaratılabilmesi için, konutun üretim biçimlerinden tasarım süreçlerine değin kontrol altına alınabilecek birtakım önerilerin ve önlemlerin geliştirilmesi mümkündür. Özellikle de, tez çalışması kapsamında yer verilen ve tasarımcının kavramsallaştırdığı mekansal biçim olarak 'geometrik mekan' modu ile daha sonrasında kullanıcının deneyimlediği 'yaşam mekanı' modu arasındaki ilişki ve iletişimin kuvvetli sağlanması kilit bir nokta gibi görünmektedir. Mimarın ya da tasarımcının geometrik mekanın dilini ve araçlarını kullanarak kavramsallaştırdığı konut mekanı, esasen daha gelişmiş ve

uyumlu bir evsel mekan yaratılması için bir araçtır. Öyleyse bu iki farklı mekansal biçimi olan geometrik mekan ile yaşam mekanını arasındaki ilişkiyi daha sağlam kurmak için birtakım mekanizmaların geliştirilmesine yönelik yeni düşüncelerin üretilmesi gerekli görünmektedir.

Beklenen veya tasavvur edilen 'yaşam mekanı'na yaklaşabilmek için ilk etapta sorgulanması gerekenler; konutun tasarım ve üretim süreci, bu süreçlerde yer alan katılımcıların rolleri ile etkinlikleri olmalıdır. Uyumsuzlukların bir çoğunun tasarımcı, müşteri ya da kullanıcı ve uygulayıcı arasındaki iletişimsel kopukluktan meydana geldiği düşünülürse, süreçlerin tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Buna göre önerilecek yeni bir modelde, daha yoğun 'kullanıcı katılımı' ile daha az 'uzmanlaşma ve özelleşmeye' yönelik işleyişlere yer verilmesi gerekli görünmektedir.

Önerilecek yeni bir tasarım ve üretim sürecinde, kullanıcıya ulaşabilmek, kullanıcı grubunun dinamiklerini, fikirlerini ve yaratıcılığını kullanmak üzere ortak bir paylaşım zemini oluşturmak temel bir amaç olmalıdır. Bu noktada, mimarın rolü yeniden tanımlanmak durumunda kalabilir. Mimar ya da tasarımcı daha politik bir rol üstelenerek, grubun dinamiklerini, beklentilerini kavramaya çalışmak, kurallar ve düzenler ile istekler ve beklentiler arasındaki köprüyü kurmak gibi bir sorumluluk alabilecektir.

Tez çalışmasının gelişebileceği bir diğer uzantı da, tez çalışmasının benimsediği bakış açısı olarak, 'içeriden' kavrayış ve kullanıcı gereksinimleri ile deneyimlerini esas alan yaklaşımın mimarlık eğitimi sürecinde işlenmesine yönelik yeni arayışlar ve önerilerin tartışması olabilir.

Tez çalışmasının başından bu yana, insanın mekanına yönelik tavırların temel ve evrensel bir doğası olduğunu kabul etmektedir. Evin insana ait bir arketip olduğu benimsendiği noktada, mekana yönelik temel ve değişmez birtakım dürtülerin, deneyimlerin tüm insanlarda varolduğu kabul edilmiş olmaktadır. Buradan hareket ederek mekanların insanlar üzerinde yarattığı ortak/kollektif deneyimlerin, hislerin

ve davranış biçimlerinin varlığından ya da başka deyişle birtakım 'kalıplar'dan söz etmek mümkündür. Tez çalışmasının kapsamı içinde ele alınmayan ancak aynı temel çizgide gelişen birtakım çalışmalarda, bu evrensel deneyimler ile mekansal kalıplar araştırılmakta ve tasarım yaklaşımlarına yönelik daha somut öneriler geliştirilmektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında, kullanıcı yönünden bir bakışın kazanımı ile mekansal deneyimlerin ve davranışların anlaşılması temel anlamda gereklidir. Bu bakış açısının, özellikle mimarlık eğitimi sürecinde kazandırılması gerektiği düşünülmektedir. Mimarlık eğitimi sürecinde, çevreyle daha ilişkili, insan davranış ve deneyimlerini gözlemeye ve izlemeye daha yakın ve başından bu yana ifade edildiği gibi, mekanlara daha 'içeriden bakan' yaklaşımlar oluşturmak gerekmektedir. Dolayısıyla da, burada sözü edilen deneyimsel ve sezgisel bakış açısının mimarlık eğitimi süresince nasıl ve hangi yollarla kazandırılabilceğine yönelik bir takım düşüncelerin ve modellerin üretilmesi gerekli görülmektedir. Tez çalışması kapsamında, mekansal deneyimlerin daha ayrıntılı ve hassas bir yapıda sanatsal ifade biçimlerinde ve söylemlerde yer aldığı hatırlanırsa, mimarlık eğitiminin başta sinema, tiyatro edebiyat gibi sanatsal alanlarla ve aynı zamanda insanla ve yaşamla daha sıkı bağlantı kurması gerekmektedir.

Son söz olarak; mimarlık gerçekten yaratıcı bir eylemdir. Her insan kendi mekanlarını yaratarak bir biçimde mimarlık yapar. Bu sebepten mimarlık insanın doğasına aittir. Mimarın ise bu eylemlerin 'farkında olması' ve olasılıkları 'görmesi' beklenmektedir. İnsanın ve çevrenin doğasının farkedilerek ya da görülerek yapıldığı bir mimarlık eyleminde, 'yapı ile yaşam', 'insan ile mekan' daha bütün anlamlar içerecektir.

KAYNAKLAR

- Agnew, J. (1982). Housing and Identity. In J.S. Duncan (Eds.), Home Ownership and Identity in Capitalist Societies.
- Alexander, C., Ishikawa S. & Silverstein M. (1977). A Pattern Language. Oxford: Oxford University Press.
- Altman, I. (1977). Privacy Regulation: Culturally Universal or Culturally Specific? Journal of Social Issues, 3, 66-84.
- Altman, I. & Gauvain, M. (1981). Spatial Representationan Behavior Across the Life Span. In L.Liben (Eds.), A Cross Cultural and Dialectical Analysis of Homes.
- Altman, I. & Werner, C. (1985). Home Environments. New York: Plenum Press.
- Altman I. & Low, S.M. (1992). Place Attachment. NewYork: Plenum Press.
- Altman,I. (1993). The Meaning and Use of Housing. In E.G. Arias (Eds.), Homes, Housing, and the 21st Century: Prospects and Challenges.
- Appleyard, D. (1979). Home. Architectural Association Quarterly, 2, 4-20.
- Arkayn, A. (2000, Mayıs). (Kişisel Görüşme).
- Arias, E.G. (1993). The Meaning and Use of Housing. New Castle Upon Tyne: Athenaeum Press.

- Bachelard, G. (1996). Mekânın Poetikası (Aykut Derman). İstanbul: Kesit Yayıncılık (orijinal basım 1957) .
- Banfield,E.C. (1974). The Unheavenly City Revisited. Boston:Little Brown.
- Başaran, N. (1999, 22 Ağustos). Benim Sakaryam Vardı. Türkiye Gazetesi, s.3.
- Becker, F.D. (1977). Housing Messages. Pennsylvania: Dowden, Hutchinson & Ross.
- Benjamin,D.N. & Stea,D. (1995). The Home: Words, Interpretations, Meanings, and Environments. Hants, England: Avebury.
- Berger, J. (1988), Görme Biçimleri ,(Yurdanur Salman). İstanbul. Metis Yayınları.
- Berger P.L. & Luckemann T. (1966). The Social Construction of Reality: a Treatise in the Sociology of Knowledge. New York: Doubleday.
- Bilgin, İ. (1998). Modernleşme, Modernizm ve Konut, Arredamento Mimarlık, 108, 86-93.
- Bilgin, İ. (1999). Serbest Plan, Serbest Cephe, Serbest Ev. Cogito, 18, 144-157.
- Bilgin, İ. (2000). Konutlar. XXI Tepe Mimarlık Kültürü, 2, 110-116.
- Bognar, B. (1985). Dwelling, Place and Environment. In D. Seamon & R. Mugerauer (Eds.), A Phenomenological Approach to Architecture and Its Teaching in the Design Studio.
- Bolat, B. (2001). Orhan Pamuk'un Evi. XXI Mimarlık Kültürü Dergisi, 9, 16-17.
- Bollnow, O.F. (1990). Mensch und Raum. Stuttgart: Kohlhammer.

- Bourdieu, P. (1973). Rules and Meanings. In M. Douglas (Eds.), The Berber House or the World Reversed.
- Boudon, P. (1972). Lived in Architecture, Le Corbusier's Pessac Revisited. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Brink, S. (1995). The Home: Words, Interpretations, Meanings, and Environments. In D.N Benjamin & D. Stea (Eds). Home: The Term and the Concept form a Linguistic and Settlement-Historical Viewpoint.
- Bulos, M. & Teymur N. (1993). Housing : Design, Research, Education. Newcastle upon Tyne: Athenaeum Press.
- Buttimer, A. (1980). The Human Experience of Space and Place. In A. Buttimer & D. Seamon (Eds.), Home, Reach , And the Sense of Place.
- Chermayeff S.& Alexander C. (1963). Community and Privacy: Toward a New Architecture of Humanism. Garden City, NY: Orion Press.
- Cieraad, I. (1999). At Home. In John Rennie Short (Eds.) Dutch Windows: Female Virtue and Female Vice.
- Clifton-Taylor, A. (1972). The Patern of English Building. London: Faber and Faber.
- Colomina, B. (1998). Privacy and Publicity. Massachusetts: MIT Press.
- Cooper, C. (1974). Designing for Human Behavior. In J.Lang, C.Burnette, W.Moleski& D.Vachon (Eds), The House as a Symbol of Self.
- Cooper Marcus, C. (1995). The House as a Mirror of Self. Berkeley, California: Conari Press.

- Csikszentmihalyi, M. & Rochberg-Halton, E. (1981). The Meaning of Things. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çimen, B. (2000). Berlinli ve Ankaralı Genç Mimarlar: Mugay Evi, Schildow, Yapı Dergisi, 219, 45-56.
- Daunton, M. (1983). House and Home in the Victorian City: Working Class Housing, 1850-1814, London: Edward Arnold.
- Davidson, C. & Martin, L. (2001). Peter Eisenman ve 'House IV', XXI Mimarlık Kültürü Dergisi, 9, 111-113.
- De Mare, H. (1999). At Home. In John Rennie Short (Eds), Domesticity in Dispute.
- Dittmar, G. (1998). Design as an Ontological Act. In http://www.theo.tu-cottbus.de/Wolke/eng/Subjects/subject982.Dittmar/dittmar_t.html.
- Donley-Reid, L.W. (1990). Domestic Architecture and the Use of Space. In S. Kent (Eds.), A Structuring Structure: the Swahili House.
- Dostoyevski, F.M. (1983). Suç ve Ceza (Mazlum Beyhan) İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Dovey, K. (1978). Home: An Ordering Principle in Space. Landscape, 22, 27-30.
- Dovey, K. (1985). Home Environments. In I. Altman & C. Werner (Eds.), Home and Homelessness.
- Dovey, K. (1985). Dwelling, Place and Environment. In D. Seamon & R. Mugerauer (Eds.), The Quest for Authenticity and Replication of Environmental Meaning.
- Dovey, K. (1993a). Dwelling, Archetype, and Ideology. Center- A Journal for Architecture in America, 8, 9-21.

Dovey, K. (1993b). Dwelling, Seeing, and Designing. In D. Seamon (Eds.), Putting Geometry in its Place.

Dripps, R.D. (1997). The First House: Myth, Paradigm, and the Task of Architecture. Cambridge, Massachusettes: MIT Press.

Duncan J.S. & Duncan N. (1976). Theories, Researches and Methods. In G.T. Moore & R.G. Golledge (Eds.), Housing as Presentation of Self and the Structure of Social Networks.

Duncan, J.S. (1982). Housing and Identity. New York: Holmes & Meier Publishers.

Duncan, N.G. (1982). Housing and Identity. In J.S. Duncan (Eds.), Home Ownership and Social Theory.

Eldem, S.H. (1968). Türk Evi Plan Tipleri. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.

Eldem, S.H. (1983). M.S.Ü. 100. Yıldönüm Armağam.

Eliade, M. (1991). Kutsal ve Dindışı (M.A. Kılıçbay) Ankara: Gece Yayınları.

Eray, N. (2001). Evler. XXI Mimarlık Kültürü Dergisi, 9, 8-9.

Ersoy, Z. (2001). Konut, Ev ve Zaman. Domus Mimarlık, 13, 24-29.

Eyuboğlu, İ.Z. (1991). Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. İstanbul: Sosyal Yayınlar Gözlem Matbaacılık.

Forseth, K. (1980). Graphics for Architecture. New York: John Wiley & Sons, Inc.

- Francescato, G., Weidemann, S. & Anderson, J.R (1987). Housing and Neighborhoods. In W. Van Vliet, H. Choldin, W. Michelson, & D.Popenoe (Eds.), Residential Satisfaction: Its Uses and Limitations in Housing Research.
- Giuliani, M.V. & Barbey G. (1993). Housing : Design, Research, Education. In M. Bulos & N. Teymur (Eds.), Autobiographical Reports of Residential Experience: An Exploratory Study.
- Goodman, E. (1982). On Second Time Marriages and Houses. Lawrence Daily Journal World, 23, s.5.
- Gövsa, İ.A. (1959). Yeni Lugat ve Ansiklopedik Sözlük. İstanbul: İskit Yayınları.
- Hall, E.T. (1969). The Hidden Dimension. NewYork: Anchor Press.
- Hanson, J. & Hillier, B. (1982). Domestic Space Organisation. Architecture and Behavior, 2, 5-25.
- Hardie, G.J.(1985). Home Environments. In I. Altman & C. Werner (Eds.), Continuity and Change in the Tswana's House and Settlement Form.
- Harries, K. (1993). Dwelling, Seeing, and Designing. In D. Seamon (Eds.), Thoughts on a Non-Arbitrary Architecture.
- Harries, K. (1998). In Search of Home. In http://www.theo.tu-cottbus.de/Wolke/eng/Subjects/subject982.Harries/harries_t.html.
- Hayward, D.G. (1975). Home as an Environmental and Psychological Concept. Landscape, 20, 2-9.
- Heidegger, M. (1971). Building Dwelling Thinking. In Poetry, Language, Thought. New York: Harper and Row.

Heidegger, M. (1996). Building Dwelling Thinking. In <http://pratt.edu/arch543p/readings/Heidegger.html>.

Heynen, H. (1999). Architecture and Modernity. Massachusetts: MIT Press.

Hillier B. & Hanson J. (1984). The Social Logic of Space. Cambridge: Cambridge University Press.

İmamoğlu, E.O. (1979). Konutlara İlişkin Beğeni ve Tercihler. Cevre;Yapı ve Tasarım, 321-345.

Itsuko Hasegawa (2001), Çağdaş Dünya Mimarları Dizisi 17. Boyut Yayın Grubu, s.44.

Jacobi, J.(1959). Complex / Archetype / Symbol in the Psychology of C.G. Jung. NewYork: Princeton University Press.

Jung, C.G. (1969). Memories Dreams and Reflections. London: Fontana.

Karaosmanoğlu, Y. K. (1966). Kiralık Konak. İstanbul: İletişim Yayınları

Kenna, M.E. (1976). Houses Fields and Graves: Property and Ritual Obligation on a Greek Island. Ethnology,15, 21-34.

Kent, S. (1990). Domestic Architecture and the Use Of Space. Cambridge: Cambridge University Press.

Kent, S. (1990). Domestic Architecture and the Use of Space. In S. Kent (Eds.), A Cross-Cultural Study of Segmentation, Architecture and the Use of Space.

Korkmaz, T. (2001). Mimari Stiller: Bölgeselcilik. XXI Mimarlık Kültürü Dergisi, 7, 128-135.

- Korosec-Serfaty, P. (1984). The Home from Attic to Cellar. Journal of Environmental Psychology, 4, 303-321.
- Korosec-Serfaty, P. (1985). Home Environments. In I. Altman & C. Werner (Eds.), Experience and the Use of Dwelling.
- Kron, J. (1983). Home-Psych. New York: Clarkson N. Potter, Inc. Publishers.
- Lang, J. (1987). Creating Architectural Theory. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Lang, J. (1993). The Meaning and Use of Housing. In E.G.Arias (Eds.) Methodological Issues and Approaches: A Critical Analysis.
- Lawlor, A. (1994). The Temple in the House. New York: G.P. Putnam's Sons.
- Lawrence, R. (1985). Home Environments. In I. Altman & C. Werner (Eds.), A More Humane History of Homes: Research Method and Application.
- Lawrence, R. (1987). What Makes a House Home. Environment and Behavior, 19, 154-168.
- Lawrence, R. (1987). Housing, Dwelling, Homes. G. Britain: John Wiley & Sons.
- Lawrence, R. (1990). Domestic Architecture and the Use of Space. In S. Kent (Eds.), Public Collective and Private Space: A Study of Urban Housing in Switzerland.
- Lawrence, R. (1993). Housing: Design, Research, Education. In M. Bulos & N. Teymur (Eds.) Housing and homes: Agenda for future research.

Lawrence, R. (1995). Home: Words, Interpretations, Meanings, and Environments. In D.N. Benjamin & D. Stea (Eds.), Deciphering Home : An Integrative Historical Perspective.

Le Corbusier (1960). My work (James Palmer). London : Architectural Press.

Lefebvre, H. (1991). The Production of Space (Donald Nicholson-Smith). Oxford: Blackwell Publishers.

Low, S.M. & Altman I. (1992). Place Attachment. In I. Altman & S.M. Low. (Eds.), Place Attachment: A Conceptual Inquiry.

Malouf, D. (1986). 12 Edmondstone Street. Australia: Penguin Books.

Miller,A. (1969). Death of a Salesman. New York: Penguin Books.

Merton, T. (1961). New Seeds of Contemplation. New York: New Directions.

Moore, J. & Canter D. (1993). Housing : Design, Research, Education. In M. Bulos & N. Teymur (Eds), Home and Homelessness.

Mugerauer,R. (1993). Introduction: Learning to Dwell. Center- A Journal for Architecture in America, 8, 5-9.

Mugerauer,R. (1993). Dwelling, Seeing, and Designing. In D. Seamon (Eds.), Towards an Architectural Vocabulary: The Porch as a Between.

Mugerauer,R. (1994) Interpretations on Behalf of Place. Suny Series.

Nesbitt, K. (1996). Theorizing a New Agenda For Architecture an Anthology of Architectural Theory 1965-1995. New York: Princeton Architectural Press.

- Nin, A. (1969). The Diary of Anais Nin. New York: Swallow Press.
- Norberg-Schulz, C. (1971). Existence, Space and Architecture. New York: Praeger Publishers.
- Norberg-Schulz, C. (1985). The Concept of Dwelling: On the way to Figurative Architecture. New York:Rizzoli
- Oliver, P. (1987). Dwellings: The House Across the World. Austin: University of Texas Press.
- Open University. (1979). Home. London: N. Cross & P. Steadman.
- Pallasmaa, J. (1986). Theorizing a New Agenda for Architecture: an Anthology of Architectural Theory. In Kate Nesbitt (Eds.) The Geometry of Feeling: A Look at the Phenomenology of Architecture.
- Pallasmaa, J. (1995). Home: Words, Interpretations, Meanings, and Environments. In D.N. Benjamin & D. Stea (Eds.), Identity, Intimacy and Domicile.
- Pallasmaa, J. (2000). Lived Space in Architecture and Cinema. insitu@evds.ucalgary.ca.
- Porteous, D. (1976). Home: The Territorial Core. Geographical Review. 66, 283-390.
- Pratt, G. (1982). Housing and Identity. In J.S. Duncan (Eds.), The House as an Expression of Social Worlds.
- Quantrill M. & Webb B. (1991). Constancy and Change in Architecture. Texas: Texas A&M University Press.
- Raglan, Lord (1964). The Temple and the House. Tiptree, Essex: the Anchor Press.

- Rand (1980). Meaning and Behaviour in the Built Environment. In G. Broadbent, R. Burnt & T. Llorens (Eds.), Children's Images of Houses: a Prolegomena to the Study of Why People Still Want Pitched Roofs.
- Rapoport, A. (1967). Thirty Three Papers in Environment Behavior Research. In A. Rapoport (Eds.), Sacred Space in Primitive and Vernacular Architecture.
- Rapoport, A. (1969). House Form and Culture. NJ: Prentice Hall, Eaglewood Cliffs.
- Rapoport, A. (1973). Some Perspectives on Human Use and Organization of Space. Architectural Association Quarterly, 5, 5-17.
- Rapoport, A. (1982). Housing and Identity. In J.S. Duncan (Eds.), Identity and Environment.
- Rapoport, A. (1982). Meaning of the Built Environment. Tucson: University of Arizona Press.
- Rapoport (1985). Home Environments. In I. Altman & C. Werner (Eds.), Thinking About Home Environments: A Conceptual Framework.
- Rapoport, A. (1990). Domestic Architecture and the Use of Space. In S. Kent (Eds.) Systems of Activities and Systems of Settings.
- Rapoport, A. (1995). Home: Words, Interpretations, Meanings, and Environments. In D.N. Benjamin & D. Stea (Eds.), A Critical Look at the Concept of "Home".
- Relph, E. (1976). Place and Placelessness. London: Pion.

- Relph, E. (1985). Dwelling, Place and Environment. In D. Seamon & R. Mugerauer (Eds.), Geographical Experiences and Being-in-the-World: The Phenomenological Origins of Geography.
- Relph, E. (1993). Dwelling, Seeing, and Designing. In D. Seamon (Eds.), Modernity and Reclamation of Place.
- Rilke, M.R. (1966) Malte Laurids Bridgde'nin Notları (Behçet Necatigil). İstanbul: Gün Matbaası.
- Rowe, P.G. (1995). Modernity and Housing. Cambridge Massachusettes: MIT Press.
- Rudofsky, B. (1964). Architecture Without Architects: An Introduction to Non-Pedigreed Architecture, New York: N.Y. Museum of Art.
- Rybczynski, W.(1986). Home: a short story of an idea. New York: Penguin Books.
- Rykwert, J.(1981). On Adam's House in Paradise. Cambridge Massachusettes: MIT Press.
- Saegert,S. (1985). Home Environments. In I. Altman & C. Werner (Eds.), The Role of Housing in the Experience of Dwelling.
- Sanders, D.(1990). Domestic Architecture and the Use of Space. In S. Kent (Eds.), Behavioral Conventions and Archeology .
- Sartre, J.P. (1978). What is Literature. Gloucester, Massachusettes: Smith.
- Schoenauer, N. (2000). 6000 Years of Housing. NewYork: W.W. Norton & Company,Inc.

- Seamon, D. (1985). Dwelling, Place and Environment. In D.& Seamon & R. Mugerauer (Eds.), Reconciling Old and New Worlds: The Dwelling-Journey Relationship as Portrayed in Vilhelm Moberg's "Emigrant" Novels.
- Seamon, D. & Mugerauer R. (1985a). Dwelling, Place and Environment. Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers.
- Seamon, D.& Mugerauer R. (1985b). Dwelling, Place and Environment. In D. Seamon & R. Mugerauer (Eds.), Dwelling, Place and Environment: An Introduction.
- Seamon, (1993). Dwelling, Seeing and Designing. Albany: State University of New York Press.
- Seamon, D. (1998). Concretizing Heidegger's Notion of Dwelling: The Contributions of Thomas Thiis-Evensen and Christopher Alexander. In http://www.theo.tu-ottbus.de/Wolke/eng/Subjects/subject982.Seamon/seamon_t.html.
- Sebba, R. & Churchman, A. (1986) The Uniqueness of Home. Architecture and Behavior, 3, 7-21.
- Short, J.R. (1999). At Home. New York: Scyracuse University Press.
- Silverstein, M.(1993). Dwelling, Seeing, and Designing. In D. Seamon (Eds), The First Roof: Interpreting a Spatial Pattern.
- Sixsmith, J. (1986) The Meaning of Home: An Exploratory Study of Environmental Experience. Journal of Environmental Psychology, 6, 281-298.
- Soykan, Ö.N. (1999). Ev Üstüne Felsefeci Bir Deneme. Cogito,18, 100-112.

- Smith, W.F. (1971). Housing, The Social and Economic Elements, Berkeley: University of California Press.
- Stea, D. & Turan,M. (1993). Placemaking: Production of Built Environment in Two Cultures. Hants: Averbury.
- Stea, D. (1995). Home: Words, Interpretations, Meanings, and Environments. In D.N. Benjamin & D. Stea (Eds.), House and Home: Identity, Dichotomy, or Dialectic?.
- Sternleib, G. (1972). Death of the American Dream House. Society, 9, 39.
- Tanyeli, U. (1995). Konut Mekanında Modernite Kavgası. Mimarlık, 262, 16-18.
- Tanyeli, U. (1996). Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme. Habitat II. In Y. Sey (Eds.), Osmanlı Barınma Kültüründe Batılışma-Modernleşme: Yeni bir Simgeler Dizgesinin Oluşumu.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (1995). Örnekleriyle Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tekeli, İ. (1995). Konut Araştırmaları Sempozyumu. T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı & ODTÜ Konut Araştırmalar Merkezi. Yetmiş Yıl İçinde Türkiye'nin Konut Sorununa Nasıl Çözüm Arandı ,1-29.
- Teymur, E., Teymur,N. (1978). Konut Sorununun Kavranması Sorunu. Mimarlık Dergisi, 3,19-21.
- Teymur, N. (1987) Rehumanizing Housing. In N. Teymur, T. A. Markus & T. Woolley (Eds.), The Pathology of Housing Discourse.

Tognoli, J. (1987). Handbook of Environmental Psychology. In D. Stochols & I. Altman (Eds). Residential Environments.

Tuan, Y. (1977). Space and Place, The Perspective of Experience. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Tuğlacı, P. (1971). Okyanus Türkçe Sözlük. İstanbul: Pars Yayınevi.

Turgut H. & Ünügür M.S. (1997). Culture and Space in the Home Environment. In M.Ünügür & O. Hacıhasnoğlu & H. Turgut (Eds.), Changing Household Patterns and the Use of Home: A Case Study of the Traditional Turkish Houses.

Tümer, G. (1984). İnsan-Mekan İlişkileri ve Kafka. İstanbul: Sanat- Koop. Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (1998). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Van Vliet, W., Choldin, H., Michelson, W. & Popenoe D. (1987). Housing and Neighborhoods. NewYork: Greenwood Press.

Van Vliet, W. (1987).Housing and Neighborhoods. In W. Van Vliet, H. Choldin, W. Michelson, & D. Popenoe (Eds.), Introduction: Some Comments on Recent and Current Research.

Veil, S. (1955). The Need For Roots: Prelude to a Declaration of Duties Toward Mankind. Boston: Beacon Press.

Vitruvius, (1993). Mimarlık Üzerine On Kitap, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı: Maya Matbaacılık Yayıncılık.

Webster's New Twentieth Century Dictionary. (1958). Cleveland: World Publising Company.

Werner,C.M., Altman I. & Oxley D. (1985). Home Environments. In I. Altman & C. Werner (Eds.), Temporal Aspects of Home.

Wikström, T. (1995). Home: Words, Interpretations, Meanings, and Environments. In D.N. Benjamin & D. Stea (Eds.), The Home and Housing Modernization.

Worthen, H. (1975). How Does Your Garden Grow, Landscape, 19(3).

Zimmerman, M.E. (1985). Dwelling, Place and Environment. In D. Seamon & R. Mugerauer (Eds.), The Role Of Spiritual Discipline in Learning to Dwell on Earth.

